

Antoni Guzmán

A mto

Y²
/ 10.

1058

Doğri: 83 viror 25

Quousq tandem abutere, Cataline, pati-
entia nostra? quamdiu etiam furor
iste tuus nos eludet? quem ad fi-
nem sese effrenata iactabit
audacia?

Laurentius

Lukasiewicz. —

24 1.
22
22 2.
20
20 3.
24

Deeoloniz Dominigue

DE ARTE
RHETORICA

LIBRI QUINQUE

LECTISSIMIS VETERUM AUTHORUM

ÆTATIS AURÆ

EXEMPLIS ILLUSTRATI

ET

AD USUM CANDIDATORUM ELOQUENTIÆ

ACCOMMODATI.

POLOCIAE

In Privilegiata à SUA IMPERATORIA Majestate
Typographia Coll: Soc: Jesu.

Wm. T. Smith
Anno Domini 1799.

*Veneror inventa sapientiæ, inventoresque
adire tanquam multorum hæreditatem
juvat. Mihi ista acquisita, mihi labora-
ta sunt. Sed agamus bonum Patrem
familiæ, faciamus ampliora, quæ acce-
pimus. Major ista hæreditas, à me ad
posterios transeat. Multum adhuc restat
operis, multumque restabit: nec ulli na-
to post mille Sæcula præcludetur occa-
sio aliquid adhuc adiiciendi. Sed etiam-
si omnia à veteribus inventa sunt; hoc
semper novum erit, usus, & inventorum
ab aliis scientia, & dispositio.*

Seneca Epistola 64.

P-18-0-1371
8°-1699

ELEMENTA RHETORICÆ

Quinque sunt, quæ de Rhetoricâ generatim, ac prolusionis more quæri possunt; scilicet:

1. Quæ sit natura, quis finis Rhetoricæ.
2. Quæ sit illius materia.
3. Quæ sunt illius partes.
4. Quæ sit illius dignitas, vis & utilitas
5. Quibus rebus, ac subsidiis possit comparari.

§. I.

De Natura & Fine Rhetoricæ.

Rhetorica est ars, seu disciplina bene dicendi; hoc est, ornate, graviter & copiose loquendi.

Rhetorica quid sit?

Ita Quintilianus Lib: 2.

Dicitur ars, quia certis quibusdam & nunquam fallentibus præceptis continetur.

Quare vocatur ars?

Dicitur ars bene dicendi, quia docet, quomodo optimis sententiis, verbisque lectissimis dici possit.

Notatio naturæ & animadversio peperit artem. Cum enim aliqui nativa quadam facultate sine ullo artis subsidio, bene dixissent, alii contra insulse omnino & male; extiterunt aliqui, qui discrimen illud observa-

Unde ars hæc orta?

rent attentius, atque ita rem sensim ad artem ac præcepta revocarent: unde liquet, non esse eloquentiam natam ex artificio, sed potius artificium ex eloquentia profectum.

Quis finis Rhetoricæ?

Finis artis Oratoriæ est, dicere apposite ad persuadendum: quod fit, docendo, delectando, & movendo. Docere necessitatis est, delectare svavitatis, movere vero, seu flectere, victoriæ. Docet Orator, Argumentis & argumentatione: delectat ornato, illustri & apto dicendi genere: movet & flectit amplificatione & affectibus.

§. II.

De Materia Rhetoricæ.

Quæ Materia Rhetoricæ?

Nihil omnino est in rerum natura, de quo ordinate, eleganter, & copiose differere non possit Orator. Ut enim observat Quintilianus: *Bene dicendi ars, non habet definitam aliquam regionem, cujus terminis septa teneatur.* Unde ut dicit Aristoteles: Rhetoricæ materia est, quælibet quæstio ad dicendum proposita.

Quotuplex Quæstio? Quid infinita?

Quæstio, quæ Oratori ad dicendum proponi potest, duplex est: Alia infinita, seu universalis: alia finita, seu singularis. Quæstio infinita, quæ vocatur etiam *Thesis*, est ea, quæ nullis alligatur temporis, loci & personæ circumstantiis, ut si quæreretur generatim: *Sitne bellum gerendum, vel pax facienda?*

Quid finita?

Quæstio finita, quæ etiam vocatur *Hypothesis*, est ea, quæ universalem quæstionem restringit ad certas quasdam personæ, tempo-

poris, loci, rei que circumstantias; ut si quæ-
ratur: sitne hoc anno nobis pax facienda,
iis, quæ ab hostibus proponuntur, conditi-
onibus.

Genera quæstionum, in quibus versari po-
test. Orator, tria sunt: Genus judiciale. ge-
nus deliberativum, & genus demonstrativum. *Quæ sunt quæsti-
onum gene-
ra?*
In judiciali spectatur accusatio & defensio.
In deliberativo: svasio & dissvasio. In exor-
nativo laus & vituperium.

§. III.

De partibus Rhetoricæ.

Rhetoricæ primariæ partes sunt quatuor: In-
ventio, Dispositio, Elocutio & Pronuncia-
tio. Quemadmodum sunt quatuor præcipuæ
Oratoris partes: *Quæ & quot prima-
rice par-
tes Rhe-
toricæ?*
1mo Argumenta invenire.
2do Inventa disponere. 3tio Disposita verbis
exornare. 4to Exornata pronuntiare.

Est excogitatio rerum verarum, aut veri
similium, quæ valeant, tum ad faciendam fi-
dem, tum ad motus excitandos. *Quid in-
ventio?*

Est rerum inventarum in ordinem distri-
butio. *Quid di-
positio?*

Est idoneorum verborum & sententiarum
ad res inventas accomodatio. *Quid e-
locutio?*

Est ea vocis ac corporis moderatio, quam
res inventæ ac verba requirunt. *Quid
pronun-
ciatio?*

§. III.

De dignitate & utilitate Rhetoricæ.

Nihil de Rhetoricæ dignitate, vi ac utili-
tate addi potest, ad hæc illustria Cice-
ronis verba de Oratore: *Quid est, inquit, aut
tam*
*Quæ
Rhet-
oricæ di-
gnitas,
vis ac u-
tilitas?*

tam admirabile, quam ex infinita multitudine, existere unum, qui id, quod omnibus naturâ sit datum, vel solus, vel cum paucis facere possit? aut tam jucundum cognitu atque auditu, quam sapientibus sententiis, gravibus verbis, ornata oratio, & perpolita? aut tam potens, tamque magnificum, quam populi motus, judicum religiones, Senatûs gravitatem, unius oratione converti?

Quid majus, quid splendidius dicere posset eloquentia, si pro se ipsa loqueretur?

§. V.

De subsidiis Rhetoricæ.

*Quæ
Rhetori-
cæ sub-
sidia?*

*Quid
confert
natura?*

Omnes, de quibus supra, (§. 4.) Rhetoricæ partes quatuor potissimum subsidiis comparari possunt, scilicet: Naturâ, arte, exercitatione, & imitatione.

Natura ex parte animi confert celeres motus, ad excogitandum acutos, ad ornandum uberes, ad memoriam firmos ac diuturnos; ex parte vero corporis, confert canoram vocem, solutam linguam, aptamque oris, & totius corporis conformationem.

*Quid
ars?*

Ars excolit, quæ dedit natura, supplet, quæ illi defunt, quæ vero redundant, luxuriantque, castigat atque coercet.

*Quid
exercita-
tio?*

Exercitatio, sive assiduus usus scribendi, vel dicendi conservat, & auget, quæ ars excolivit, aut emendavit in natura; multi enim naturæ vitium exercitatione sustulêre, ut olim Demosthenes, alique sexcenti.

*Quid
imitatio?*

Imitatio efficit, ut optimo cuique Authori similes in scribendo, aut dicendo evadamus.

mus. Et quoniam imitatio, si recte fiat, multum adfert ad eloquentiam, pauci autem sunt, qui imitari sciant, ut par est, ideo de imitandi ratione fusius tractandum esse existimavimus.

1mo. Deligatur imitandus summus aliquis & excellens Author, in quem tota mente intuearis. Is autem erit in Poetis Virgilius, qui cæteros omnes Poetas longe post se relinquit: & ut ipse loquitur de Musæo: *Toto vertice supra est.* In Oratoria vero arte deligatur unus Cicero, de quo quam tritum ac pervulgatum, tam verum est illud Quintiliani dictum: *Ille sciat se profecisse, cui Cicero valde placere cæperit;* et in quem bellissime cadit illa Senecæ de illo vox: *Ingenium, quod solum Populus Romanus par Imperio suo habuit.*

*Quæ res
est imi-
tandi
ratio &
via?*

2do. Non optimos solum Auctores imitaberis, verum etiam, quæ in illis optima sunt, ac præstantissima; unde præ oculis habeas oportet loca illa eximia, in quibus se plurimum amavit Cicero, & in quibus se ipsum videtur quodammodo vicisse, cuiusmodi sunt illius pleræque Perorationes: illas inter scribendum lectitabis identidem, ut illarum assidua lectio Tulliani Styli germanum tibi saporem & gustum aspergat.

Ut autem in promptu habeas selectissima illa, quæ subinde imitari possis Ciceronis loca, en eorum indicem:

Præ cæteris insignes sunt Ciceronis Perorationes: Pro Milone, pro Fontejo, pro Ligario, pro Flacco, pro Quintio, pro Murena; in quibus omnia eloquentiæ vela pandit

Ora-

Orator, & Auditorum animos penitus videtur incendere: præsertim cum est excitanda commiseratio, ut cum ait pro Fontejo: *Tendit ad vos Virgo Vestalis manus supplices easdem, quas pro vobis Diis immortalibus tenere consuevit*

Milonianæ Orationis Exordium & Narratio summo in pretio sunt apud omnes peritos rerum aestimatores. Laudantur etiam summo opere 1mæ & 2dæ Catilinariæ exordia: item nobilissimum illud Exordium 2da Philippica. Vide nominatim in hac oratione duos illos vehementissimos locos, ubi Antonio objicit Lupercalia. *Ad Lupercalia veniamus, & impudicæ vitæ sordes exprobrat: Visne igitur te inspiciamus à puero . . . Sumpsistine Virilem togam, quam statim muliebrem reddidisti*

Vide eximium locum, Oratione 2da in Catilinam, in quo Cicero maximum exercitûs Catilinarii contemptum inspirare conatur Senatui, populoque metum omnem ejus copiarum eximere. Incipit autem ab his verbis: *. quos pexo capillo nitidos, aut imberbes, aut bene barbatos videtis, manicatos, & talaribus tunicis* hic videre est, quam Orator bene docuerit, qualis sit miles Catilinæ, quàm verbis delectis, descriptionibus, jocis, ironiis oblectarit, quàm ad contemnendam manum viresque Catilinarias figuris, ac comparatione cum exercitu Romano, animos commoverit.

Orationi pro Ligario tanta vis inest, ut Cæsar, tametsi certum illi ac deliberatum esset Ligario non ignoscere, victus tamen de-

denique fuerit, chartaque illi è manibus elapsæ ad hæc Ciceronis verba: *Tu, qui obliuisci nihil soles, nisi injurias....*

His addito in oratione pro Archia humaniorum literarum utilitatem & fructum. In oratione pro L. Manilia, virtutes Imperatorias In Oratione in Verrem, hypotyposim illam, quâ mollem libidinofamque impuri Verris vitam describit: *Ita vivebat bonus ille Imperator, hibernis mensibus, ut cum non facile, non modo extra tectum, sed ne extra lectum quidem, quisquam videret....*

Denique Oratio tota pro Marco Marcello, exquisitissimo quodam artificio est elaborata, nihil vero exquisitius, quam laudes illæ, quibus Cæsaris clementiam commendat. *Domuisti gentes....* Et cetera plurima, quæ passim in hac Rhetorica sparsa inuenies.

3tio. Illustria hæc, quæ modo indicata sunt loca, tibi quasi jure tuo poteris vindicare, si primo, vim ac pondus sententiæ retineas, verba vero, vel omnia, vel majori saltem ex parte immutes. 2do Si eadem fere servando verba, transferas illa, ad alium vel similem, vel contrarium sensum; v.g. dixit Tullius in Antonium *O audaciam immanem! Tu ingredi illam domum ausus es? tu illud sanctissimum limen intrare?....*

Poteris verba hæc paululum immutata in Judam, hortum ad Christum prodendum subeuntem, oportune transferre. 3tio Recte imitaberis, si figuras, si periodos, si transitiones, & totum Orationis ductum ac filum potius imiteris quam verba ipsa vel sententias.

4to. Laudem habebit imitatio, si propositum

tum exemplar vel in pauca contrahas, vel amplificando fufius uberiusque dilates.

5to. Laudem denique maximam habitura est imitatio; fi quos imitaris, eos non dicam adæquare, fed vincere etiam omni ope coneris. Ut ait Quintilianus Libr: 10. *Conandum est aliquid fupra eos, quos imitaris.*

ARTIS RHETORICÆ

LIBER PRIMUS.

De Inventione.

Inventio est excogitatio rerum verarum, aut *Quid in-*
 veri similium, quæ valeant, tum ad fidem *ventio?*
 faciendam, tum ad motus excitandos.

Res siue rationes quæ ad aliquid proban- *Unde*
 dum & faciendam fidem valeant, sumuntur *sumun-*
 ex quibusdam fontibus siue locis Oratoriis, *tur res*
 quos Tullius appellat. *Argumentorum se-*
ones?
des, in quibus latent, Et ex quibus sunt de-
promenda.

Antequam de locis Oratoriis, omnium ra- *Quinam*
 tionum & argumentorum fontibus disseram, *sunt illi*
 dico primum & copiosissimum omnium fon- *fontes?*
 tem esse ipsorum Adolescentum ingenia, qui
 si dextrè à Magistro ducantur, rationes cu-
 iusvis argumenti, citius sua ipsi in mente,
 quam in quibusvis aliis fontibus reperient.
 Hunc igitur fontem ut Eloquentiæ Magister
 excolat, binas, ternas, aut plures etiam pro-
 positiones faciliores imprimis, tum selectio-

res

res discipulis suis proponat: easque, ut suis ipsi rationibus probent, jubeat: tum ulterius interrogando, aliquas ipse infinuet, discipulosque in excogitandis rationibus comicetur, & fulciat. Sit propositio.

Instituenda ne est peregrinatio ad exteras nationes?

Qui è juvenibus affirmarit: *instituendam esse*, jubeatur probare; *credibile est dicturum*: Quia multa disci possunt apud exteros, quia multa videntur in exteris regionibus, quæ non videntur domi.

Alius forte dicet. Curiosam, jucundamque rem esse, videre Urbes, Tempia, Palatia, diversos homines &c. *Quodsi discipulus hæsitet, interrogetur*: An viros eximios noverit, aut audierit, qui ex Exteris rediêre? *hinc formare doceatur rationem, sive argumentum.* Quia multi eximii homines reversi ab exteris ornant Patriam. *Interrogetur iterum*: Eodemne modo Regna omnia & Respublicæ reguntur? *Respondet forte*: sanè non eodem. *Hinc alia conficietur ratio*: Qui nempe peregrinantur, diversas Regnorum & Rerum-publicarum formas ac species, propriis spectant oculis, diversa gubernationum dispiciunt, perdiscuntque genera. *Interrogetur ulterius*: Potestne aliquid apud exteros observari, quod sit utile suæ Patriæ? *Item*: Suntne apud exteros Viri Sapientes, Doctissimi-que? Suntne milites, Duces, & Imperatores bello clari? Suntne admirandi rerum diversarum Artifices? Suntne Tribunalia, consilia, comitia &c. *Uterius*: Audistin' ex historia Viros summos peregre sapientiam quæsisse?

Pla-

Platonem, Pithagoram, Ciceronem, Hieronymum, Augustinum &c. &c. Ultimis his temporibus de Petro Magno Rossæ Nostræ Imperatore? Hoc sane modo ad solidas rei culvis rationes inveniendas expeditius forte, quàm alio quovis Tyrones Eloquentiæ candidati pervenient. Cui quidem rei, id etiam maximopere opitulabitur, si Magister pro occupatione domestica, principio præsertim, assignet Tyronibus, ut simplices duntaxat rationes unius, duarum, triumque Propositionum afferant, absque ullo Elocutionis studio, sed aperte, & distincte, cum particulis: *quia, quia.*

Sit pro norma Exemplum.

E salute Principis, salus & integritas Reipublicæ pendet.

Prælibentur Tyronibus rationes, quas descriptas apportent.

Rationes propositionis,

Quia Princeps capitis, Respublica corporis instar est, tota itaque illius salus, capitis stat salute. *Quia* Princeps pacis & tranquillitatis publicæ conservandæ, justitiæ rectè administrandæ, tuendis augendisque civium opibus, concordæ inter cives fovendæ, tollendis dissidiis, periculis, à quovis vicino Principe Patriæ imminentibus continuo avertendis studet, totusque incumbit. *Quia* dignos & idoneos Magistratibus admoveat, bonos præmiis excitat, malos poenis & terrore coercet, literatos fovet, pacis artes protegit, & amplificat. &c. &c. Principe itaque integro, hæc omnia nobis integra: Prin-

Principis boni occasu, hæc omnia occidere necesse est. *Quia* Principes, si immortales habere non possunt, saltem diutissime eos regnare populi omnes, Regna, & Respublicæ divinitus optant. *Quia* nulla major jactura Regnis & Imperiis accidere potest, morte & occasu bonorum Principum: &c.&c.

Hactenus de modo juvandi Adolescentum ingenia, in inveniendis è naturali uberissimoque fonte, intellectu nimirum eorum, ad quamvis datam propositionem rationibus. Plura exempla similia qui desiderat; adeat Artem Rhetoricam R. P. Francisci LE JAY Societatis Jesu Libro 4to de Inventionem in variis locis Oratoriis, studiose & arte elaborata. Nos ad explicationem Locorum Oratoriorum, unde erui, aut ad quos reduci solent rationes, revertimur.

Quot sunt genera Locorum?

Quid intrinseci?

Quid extrinseci?

Locorum genera duo sunt, alii enim petuntur ab ipsa re, de qua Quæstio est, & idcirco vocantur *intrinseci* seu *insiti*; alii extra rem, unde etiam vocantur *extrinseci* seu *remoti*. Sit propositio: *Cupiditates opum, voluptatum, potentiaque nimias coercere oportet.*

Quia (ut inquit Cicero) Non modo singulos homines, sed & universas Familias evertunt, totam etiam labefactant Rempublicam: Ex cupiditatibus, odia, dissidia, discordiæ, seditiones, bella nascuntur. *Hæ rationes intrinsece & a rebus intimis cupiditati petita sunt. Jam si dicas: Magnificè sapienterque ad rem nostram Tullius: Regium est, inquit, ita vivere, ut non modo homini, sed*

ne

ne cupiditati quidem servias. *Hæc sententia Tullii extrinsecus petita est; nec enim sententia Tullii, nec Tullius ipse in cupiditate est.*

Loci Oratorii intrinseci sunt sexdecim; *Qui, & quot sunt intrinseci?* scilicet: Definitio, Enumeratio partium, Notatio, Conjugata, Genus, Species, Similitudo, Dissimilitudo, ~~Comparatio~~, Repugnantia, Adjuncta, Antecedentia, Consequentia, Causæ, Effecta, Comparatio.

Hos locos, Eloquentiæ Candidatus, in promptu semper, & ut ita loquar, ad manum habeat, ac ubi res quæpiam ad dicendum proponetur, inspiciat diligenter, & cum judicio seligat; neque enim semper, nec in omnibus causis, nec ex iisdem locis, eadem argumentorum momenta sunt. *Aristoteles Libr: 2. Cap: 24. & Quintilianus Libr: 5. Cap: 10.*

C A P U T I.

DE LOCIS INTRINSECIS.

§. I.

Definitio. *quædam*

Definitio est oratio rei naturam, vel nominis vim explicans. *Quid Definitio?*

Per definitionem igitur res omnes, Personæ, animalia, arbores, virtutes, vitia, artes: item nominum & vocabulorum vis nobis innotescunt. Sic legendo auctores incidet forte in vocabulum: *Andabata*; nescis, quid no-

nomen illud significet? Definitio: *sunt gladiatores, qui clausis oculis digladiabantur.* Nescis porro, quid sint gladiatores? Definitio: *servi erant, quos Lanistæ, artem armorum edocebant, ut postea populi obiectandi causa, in arena pugnarent.* Nescis denique, quid sint Lanistæ? Definitio: *Magistri armorum, ita à laniando, vel laniens dicti, qui præerant ludis gladiatoriiis.* Simili modo per definitiones in aliarum omnium rerum cognitionem venimus.

Quotuplex definitio? Definitio duplex est; una propria, sive Logica, altera Oratoria, quæ potius descriptio vocanda est.

Quid definitio propria? Definitio propria, sive Logica est, quæ constat genere & differentia. v.g. *Homo est Animal rationale.*

Genera sunt: Animal, virtus, vitium, ars, scientia &c. Differentia est id, quo inter sese species differunt. Ut Leo ab Equo, Aquila ab alauda, temperantia à liberalitate, superbia ab acedia, Poesis à Grammatica.

Quomodo fit propria definitio? Propria sive Logica definitio fit, sumendo aliquid rei, quæ definitur, commune cum aliis, deinde addendo aliquid illi unice proprium ac peculiare. Sic Rhetorica definitur: *Ars bene dicendi.* Quod sit ars, hoc illi commune est cum aliis artibus: cum Grammatica, cum Poesi & cæteris; quod sit *ars bene dicendi*, hoc unice sibi proprium ac peculiare habet.

Quid definitio Oratoria seu Descriptio? Definitio, sive descriptio Oratoria, rem quampiam non tam per genus & differentiam, sicut Logica, sed modis (*de quibus mox*) sibi propriis ita describit, ut & rei naturam

explicet, & ampliorem ornatui ac amplificationi campum aperiatur.

* Definitio vel descriptio Oratoria sex potissimum modis fieri solet.

descriptio? Modus tractandi hujus loci?

1. *Imo.* Fit per congeriem multorum nominum, ex quibus in rei cognitionem facilius devenimus. Sic Cicero Lib: 5. Quæstionum Tusculanarum, definit, quid sit Philosophia:

O vitæ Philosophia dux, indagatrix virtutum, vitiorum expultrix, Mater omnium artium; quid est aliud, ut ait Plato, nisi Deorum inventum?

Similiter Lib: 2. de Orat: quid sit Historia:

Historia est testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, Magistra vitæ, nuntia vetustatis.

Similem definitionem Curia Romanæ, vide in Oratione pro Milone. Nro 90. Calamitatis in Oratione pro Plancio, Nro 70.

Ipsæ similiter poteris definire, quid sit Patria:

Quid enim est illa Patria? Locusne duntaxat, in quo primum dærem hausimus, primam lucem aspeximus? at jam & hoc ipso, sacri primique hospitii nomine, quàm nobis debet esse jucunda? Verum enimvero illa nostri parens, illa altrix, educatrix, conservatrixque est. Illa vetustissima Majorum nostrorum tot a sæculis sedes, illa certum posterorum quandoque nostrorum domicilium. Fons illa est paterni, materni, avitque sanguinis, decorum, opum & dignitatis nostræ: non aliam communem Matrem tutricemque, quàm hanc propitii nobis dederunt Superi. Ejus in si-

nu vivimus; ornamenta illius nos ornant, fertilitas nos ejus nutrit, opibus illius dutescimus, ejus cohonestamur gloria, illius exaltamur trophæis. Quidquid demum Patriæ est, nostrum est: imo nos, nos ipsi Patria sumus &c. &c.

★ 2do Fit per congeriem causarum: sic Seneca Epistola 76. ostendit in homine bonum omnium maximum, esse rationem.

Omnia bono suo constant: Vitem fertilitas commendat: sapor vinum, velocitas cervum. In cane sagacitas prima est, si investigare debet feras, cursus, si consequi, audacia, si mordere; id in unoquoque optimum est, cui nascitur. In homine optimum quid est? Ratio: hac antecedit animalia, DEOS sequitur. Ratio ergo perfecta proprium hominis bonum est, cætera illi cum animalibus communia; valet viribus? & Leones. Formosus est? & Pavones. Velox est? & Equi. Non quære, quid in se maximum habeat; sed quid suum: corpus habet? & arbores. Habet impetum & motum? & bestie, & vermes. Habet vocem? Sed quanto acutior aquilæ, graviores tauri, dulcior lusciniæ. Quid in homine proprium? Ratio: hæc recta & consummata, felicitatem hominis implevit.

Similem definitionem hominis à causa formali invenies in Cicerone Lib: 1. de Legib: Nro 54.

3tio Fit per congeriem effectuum. Ita Cicero virum bonum definit ab effectis pro Cæcinna, Nro 78. Vereor de tali Viro, ne plus dicam, quam vos aut sentiat, aut apud vos commemorari velitis. Quapropter hoc
di-

dicam: nunquam ejus auctoritatem nimium valere, cujus prudentiam Populus Romanus in cavendo, non in decipiendo perspexerit: qui juris civilis rationem, nunquam ab æquitate sejunxerit. &c. Vide ulterius citatum locum.

Similem belli crudelis ab effectis definitionem, vide 14. Philip: Nro 8. Bellum &c.

Bene ab effectis defines peccatum, si dixeris: *Peccatum est pestis animæ, conscientiae labes, vitæ pernicies, naturæ dedecus, Orbis ruina, odium DEI.*

4to. Fit per congeriem similitudinum. Ut si dicas cum Petrarcha. *Pulchritudinem esse blandum hostem, dulcem raptorem, tortorem fraudulentum, laqueum pedibus, oculis velum &c.*

Eodem modo à definitione adhortari poteris adolescentem ætati suæ nimium & valetudini fidentem: *Adolescens! ætati nimium & valetudini ne crede. Flos est, cito marcescit, umbra est, momento vanescit, lætum ver & amœnum, sed minime diuturnum, ros matutinus, quem sol oriens exsiccatur, pulvis, quem levis aura dissipat. Observa id genus definitionibus caute admodum utendum esse, & cum mica salis, ut ait Catullus.*

5to Fit per Adjuncta. Ita Chymicam artem, non minus verè, quam lepidè defines: *Chimia est ars, cujus principium est mentiri, medium laborare, finis mendicare.*

6to Fit definitio per negationem & affirmationem, cum nempe Orator dicit prius, quid non sit res, ut deinde melius intelligatur, quid sit: Ita Cicero in Pisonem Nro

23. & 24. probat Pisonem non fuisse Consulem, definiendo consulatum, quem negat esse positum in liſtoribus, in toga, sed in consilio, cæterisque virtutibus. *Tu etiam mentionem facies Consulatus tui, aut te fuisse Romæ Consulem dicere audebis? Quid tu? in liſtoribus, in toga, in prætexta esse consulatum putas? Animo Consulem esse oportet, consilio, fide, gravitate, vigilantia, cura, toto denique munere Consulatus.*

— Omnium elegantissima ratio tractandæ definitionis hæc est, quam postremo hoc loco attulimus, cujus plura exempla invenies: In Oratione Ciceronis pro domo sua. Nro 85. ubi Orator definit primo, quid non sit, deinde quid sit Populus Romanus. Item Philip: 3. Nro 12. item Oratione pro Sextio Nro 67.

Ipse ad formam horum exemplorum definire poteris, verum Christianum, verum Amicum, verum Oratorem. &c. &c.

§. II

Enumeratio partium.

Quid Enumeratio partium?

Enumeratio partium, est oratio, qua totum in suas partes distribuitur. Ita *Civitas* in fora, plateas, Tempia, Palatia, *Ædes*, fontes, pontes &c. Ita *corpus humanum* in sua: *arbor* in sua membra distribuitur.

Porro sicut multiplex est totum, ita multipliciter etiam argumentum ab enumeratione partium ducitur. Et quidem:

Modus tractan-

imo Ducitur argumentum ab Enumeratione partium, dum totum quodpiam in quas-

quascunque indiscriminatim partes, ex quibus constat, distribuitur. Talis est in Plinii Panegyrico illustris illa Trajani in urbem ingressus ab enumeratione partium descriptio:

di hujus loci?

Ergo non ætas quemquam, non valetudo, non sexus retardavit, quominus oculos insolito spectaculo impleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, ægri quoque, neglecto medentium imperio ad conspectum tui, quasi ad salutem, sanitatemque prorepere. Alii se satis vixisse Te viso, Te reperto, alii magis vivendum esse sibi prædicabant. Videres referta tellus, & laborantia, oppletas undique vias, alacrem hinc inde populum &c.

2do. Cum totum distribuitur in partes suas essentielles, ut vocant Philosophi, ex quibus constat. Ut homo in corpus & Animam; Anima in memoriam, intellectum, & voluntatem.

3to. Cum totum distribuitur in eas partes, quas iidem Philosophi integrantes vocant, ut corpus, in caput, pedes, brachia. Sic Cicero Oratione in Pisonem, Nro 1. Singulas capitis illius partes enumerat & excutit. *Non enim nos color iste servilis, non pilosæ genæ, non dentes putridi deceperunt; Oculi, supercilia, frons, vultus denique totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in errorem homines impulit.*

4to. Cum genus dividitur in suas species. Ut virtus in prudentiam, justitiam, fortitudinem, & temperantiam. Habes exemplum hujusmodi enumerationis Oratione pro Plancio, Nro 80. *Etenim, judices, cum omnibus virtutibus me affectum esse cupiam, tamen*

nihil est, quod malim, quam me & gratum esse & videri; hæc est enim virtus non solum maxima, sed etiam Mater omnium virtutum reliquarum. Quid est pietas? nisi voluntas grata in Parentes. Qui sunt boni Cives? Qui belli, qui domi de Patria bene merentes? nisi qui patria beneficia meminerunt. Qui sancti, qui religionem colentes? Nisi qui debitam Diis immortalibus gratiam, jussis honoribus & memori mente persolvunt. Quæ potest esse jucunditas vitæ sublatis amicitiiis? quæ porro amicitia potest esse inter ingratos?

4to. Fit enumeratio per causas. Ita Cicero de Officiis libro 2do varias causas adducit, ob quas homines hominibus obstringuntur: *Homines hominibus obstringuntur, aut benevolentiae gratia, cum aliqua de causa quempiam diligunt, aut honoris ergo, si cujus virtutem suspiciunt, aut si cum rebus suis bene consulere arbitrantur, aut cujus opes metuunt, aut à quibus aliquid expectant, aut postremo pretio & mercede ducuntur, quæ sordidissima & inquinatissima est quidem ratio &c.*

5to Fit enumeratio per effecta. Ita idem Cicero Oratione 2. in Catilin: Nro 7. per congeriem effectuum scelera Catilinæ enumerat: *Quid enim mali, aut sceleris fingi, aut excogitari potest, quod ille non conceperit? Quis tota Italia veneficus? quis latro? quis furarius? quis parricida? quis testamentorum subreptor? quis corruptor juventutis? quis corruptus? quis perditus? qui se cum Catilina non familiarissime vixisse, fateatur?*

1ma Regula hæc est: Affirmatis omnibus aut primariis partibus, affirmatur totum. Ita Tullius probat Pompejum esse Summum Imperatorem; primarias optimi Imperatoris virtutes enumerando *Ego enim existimo in Summo Imperatore quatuor has res inesse oportere; Scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem.* Pergit deinde, & quatuor hæc in Pompejo summa esse probat. Quis igitur hoc homine scientior unquam aut fuit aut esse debuit, qui è ludo atque pueritiæ disciplina, bello maximo, atque acerrimis hostibus ad patris exercitum, atque in militiæ disciplinam profectus est. Deinde de ejus justitia: Cujus legiones sic in Asiam pervenerunt, ut non modo manus tanti exercitus, sed ne vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur. Tum de ejus temperantia. Illum non avaritia ab instituto cursu ad prædam aliquam revocavit, non libido ad voluptatem, non amœnitas ad delectationem, non nobilitas urbis ad cognitionem, non denique labor ipse ad quietem &c.

Quæ
sunt Re-
gulæ &
leges Inu-
meratio-
nis Par-
tium?

2da Regula hæc est: Negatis omnibus, aut præcipuis partibus, negatur totum. Sic probat Tullius Antonium non esse Consulem: Negat hoc Brutus Imperator, negat Gallia, negat tota Italia, negat Senatus, negatis vos. Qui igitur illum Consulem nisi latrones putent?

Ut ad similia enumerationum exempla, affuescant Tyrones, attendendum illis imprimis est ad diversa, virtutum, munerum, personarum, Magistratum officia. Ut Principis, Senatoris, Præfulis, Ducis, Patris, Do-

mi

mini, filii, servi, militis, coloni, Mercatoris &c. quæ eorum muneris sunt. Sic v. g. Si vel Judici diligentiam in suo munere sva-
deas, vel eundem laudes, hæ partes & offi-
cia muneris ejus menti occurrent: Judicis
officia sunt: Pauperibus ac divitibus, poten-
tibus perindè ac imbellibus, civibus & ex-
ternis, amicis & hostibus, æque administrare
justitiã. à muneribus quibufvis, majorem in
modum abhorrere, gratiæ, nobilitati, poten-
tiæ nihil tribuere, præstiti juramenti religio-
nem continuo præ oculis habere; conscien-
tiam cum scientia juris conjungere; memi-
nisse, DEI & Principis munus in judiciorum
administratione contineri; dignitatem, hono-
res, capita, fortunas Civium, tranquillitatem
publicam & privatam omnium, è recta ju-
stitiæ administratione pendere, &c. &c.

§. III.

Notatio Nominis Et Conjuncta.

Ad unum idemque caput duos hosce locos
propter affinitatem revocamus; quamvis
vero uterque non multum valet ad persua-
dendum, quia tamen non parum valere vi-
detur ad delectandum & ad orationem le-
pore aliquo & sale condiendam, idcirco ab
Oratoribus interdum summis adhibetur.

*Quid
Notatio
nominis?* Notatio nominis est locus, qui verborum
originem, vim & significationem inquit, ut
Consul à consulendo, Imperator ab impe-
rando, Senatus a senibus dicitur.

Ita Cicero notatione nominis ludit in fe-
sta Verrea, quæ Verres in Sicilia suo nomi-
ne

ne institui curaverat: O præclara Verrea! quo enim non accessisti, quo non attuleris tecum istum diem? Etenim quam tu domum, quam urbem adiisti, quod fanum denique, quod non eversum à te, atque extersum reliqueris? quare appellantur sane ista Verrea, quæ non ex nomine, sed ex moribus, naturaque tua constituta esse videantur. 4. Ver-
rina Nro 52.

Sic etiam pro Roscio Amerino Nro 124. Chrysogonum in avaritiæ suspicionem vocavit Cicero, ludens in ipsius nomine, quod aureum, aut quasi auro genitum significat. Venio nunc, inquit, ad aliud nomen aureum Chrysogoni &c.

Notatione nominis utitur Orator, quando in nomine aliquo, laudem, vel dedecus, aut jocum aliquem non scurrilem ac mimicum, sed liberalem & urbanum invenit. Sic probare posses à notatione nominis Magistratum oportere esse sapientem, Nam & ipsum nomen Magistratus à Magistro, seu docente derivatur. Similiter: Senatores non sint juvenes. Senatus enim ipse nomen à Senibus duxit. Similiter legem, à legendo dictam volumus, ut vel ex ipso constet nomine, ideo esse leges, ut ab omnibus legantur, ediscantur, sciantur. Modestia a modo provenit, ut igitur modestus sis, modum decentem servare in omnibus debes.

Modus
tractan-
di hujus
loci.

Conjugata sunt, quæ ab uno orta vocabulo, varie commutantur. Ut sapiens, sapientia, sapienter; Imperium, Imperator, imperare. Quid sunt Conjugata?

Ex hoc conjugatorum loco ingeniose ad-

mo.

modum Cæsarem laudat: Cicero: Oratione pro Marcello.

Cæteros quidem omnes victores, jam ante aquitate & misericordia vicerat; hodie vero die te ipsum vicisti Recte igitur unus invictus es, à quo etiam ipsius victoriæ conditio, visque devicta est.

Item Philip: II. Nro 36. *Animadverti, dici jam à quibusdam, exornari nimium à me Brutum, nimium Cassium ornari . . . Quos ego orno? nempe eos, qui ipsi sunt ornamenta Reipublicæ.*

Item Verrina I. Nro 26. *Ut mihi non unus homo improbus opprimendus sit, id quod Siculi petiverunt, sed omnis improbitas, id quod Populus Romanus jam diu flagitat, extinguenda atque delenda sit.*

Item illud Terentii: *Homo sum, humani nihil à me alienum puto.* Modus tractandi hujus loci, ex ipsius definitione & adductis exemplis fatis liquet.

§. IV.

De Genere & Specie.

Quid genus?

Genus apud Oratores dicitur illud, quod est commune multis, & multa sub se complectitur, Ut virtus sub se continet: justitiam, temperantiam, fortitudinem, prudentiam. Item animal, arbor, avis, tot species habent, quot diversa specie animalia, arbores, aves, audiunt.

Observa. Tametsi apud Philosophos multum ponitur discriminis genus inter & speciem, plerumque tamen apud Oratores, utrum-

trumque confunditur ita, ut quidquid habet
multa infra se, five specie, five numero, five
quocvis alio modo diversa, genus appelletur;
sic sub genere: *bonum*, continentur, bona ani-
mi, bona corporis, bona fortunæ, bona æter-
na, bona temporalia, bona privata, bona pu-
blica &c. Sub genere *boni publici* continen-
tur: Religio, Princeps, Magistratus, pax, ju-
sticia, concordia Civium, potentia, opes, ar-
tes, commercia, opificia &c. hæc enim sunt
Publica cujusque Regni vel Imperii bona.

Ejusmodi genera, quæ & inventioni, &
solidæ amplificationi inexhaustum fontem a-
periunt, sunt: *Honestum, utile, justum, ne-
cessarium, facile, jucundum; & his contraria.*

Sic sub genere honesti, continetur quid-
quid est: *Laudabile, commendabile, glorio-
sum, plenum dignitate, conscientia conso-
num, Civile, urbanum, grave, sapiens, pru-
dens, heroicum &c.* Ut si proponas: *Victis
salutem dandam esse*, dices id in genere: ho-
nestum esse; deinde in specie, id esse pul-
chrum, dignitate plenum, illustre, gloriosum;
quid enim gloriosius, quid memoria & laude
hominum dignius, quàm parcere victis, eos-
demque suæ clementiæ præcones efficere?
&c. Sub genere justi continetur, quidquid
est: *Legitimum, pium, religiosum, legibus Di-
vinis, humanisque statutum, semper servatum,
bene & recte consultum, naturæ conforme,
consuetudine firmatum. Gentium sententia &
opinionem probatum.* Sit propositio: *Fædus
initum servandum esse.* Dices: Fidem fæde-
ris servare esse æquum, religiosum, Gentium
sententiâ, opinione & consensu ratum. &c.

Idem

Idem de aliis dicendum, verum à quocunque ex his rationem sumpseris, tota mente connitendum erit, ut si à *justo* causam ducas, quam optimè *rei justitiam* explices; si à *facili*, quàm maxime *facilitatem*, si à *neccessario*, quàm solidissimè *necessitatem* ostendas, & prout par est, exaggeres.

*Modus
tractan-
di hujus
loci?*

Hoc argumenti genus, adhiberi frequentius in exordiis solet, hic enim Orator præmittit quædam generatim & universe, quæ rationem Thesis habent, unde descendit ad speciem, sive Hypothesim. Ita Demosthenes laudaturus eorum prudentiam ac fortitudinem, qui pro Patria ceciderant, duo præmittit virtutis in genere principia: prudentiam scilicet, & fortitudinem, quarum altera, quid sit agendum, præscribit, altera exequitur.

Habes in Cicerone exemplum argumenti à genere petiti in Oratione pro Sextio, ubi adhortans Judices, ne Clodii potentiam metuant, præmittit primo quædam in genere de Magistrato: *Sudandum est iis, qui Magistratum gerunt, pro communibus commodis, adeundæ inimicitie, subeundæ sæpe pro Republica tempestates, cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus dimicandum.* Deinde descendit ad speciem, sive Judices, qui sub genere Magistratus continentur: *Quid igitur? Vos ne Regia, imò etiam Divina Auctoritate muniti: insolentis hujus hominis quamvis potentis, vim non frænatis? altos non compefcitis spiritus? &c.*

Aliud hujus loci pulcherrimum exemplum invenies in Oratione pro Archia Pœta Nro

Nro 19. ubi Cicero cum laudandum Archiam suscepisset, *quod est hypothesis*, rem ad thesim revocat, hoc est: Poesim & Studia humanitatis, generatim & universe laudat. Sit igitur sanctum apud vos humanissimos homines hoc Poëtae nomen &c.

Cavendum hic est Eloquentiæ candidato, ne in genere diutius immoretur; puerile enim omnino est, hæreere longius in thesi, quam in hypothesi.

Species est res aliqua particularis, *Quid est species?* quæ sub genere continetur. Sic Cicero ex speciebus libidinis, cupiditatis, avaritiæ, infert generatim, per leges omnia flagitia comprimere. Docemur (inquit Lib: I. de Legib:) *authoritate nutuque legum: domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, nostra tueri, ab alienis mentes, oculos, manus abstinere.*

Hoc argumenti genere probare poteris, *Modus tractandi hujus loci?* hominem aliquem esse illustrem virtute, scientiâ, vel optimè muneribus Reipublicæ functum; vel è contra, hominem flagitiosum: si enumeres species sub genere virtutis, scientiæ, & munerum Reipublicæ contentas.

§. V.

Similitudo & Dissimilitudo.

Similitudo est rerum ceteroqui disparium *Quid similitudo?* in aliqua ratione collatio & convenientia. v. g. Hydrops & avarus, res inter se longe diversissimæ, in eo conveniunt, quod neuter satiari possit. Item Consul & Gubernator.

ductor navis, in ratione gubernandi secum conveniunt. Ut enim hic navim, sic ille Rempublicam regit. Sic etiam umbra & gloria sunt res diversissimæ, in hoc tamen conveniunt, quod umbra corpus, gloria virtutem comitetur. Unde ait Cicero: *Gloria est umbra virtutis.*

*Modus
trahendi
huius
loci?*

Argumentum à loco hoc, qui magis ornat, quàm probat orationem, ducere poteris, quærendo, quænam res sit similis cuiusdam naturæ, cum ea, quam explicandam sumis. *Sit argumentum:* Ingenium ne sterile scat, excolendum est. Similitudinem duces ab agro, dicēsque cum Cicerone 2. Tuscul. *Ut ager, quamvis fertilis, sine cultura fructuosus esse non potest, sic sine doctrina animus.*

Similiter si probare velis: malos, ne noceant aliis, è Republica expellendos esse; fumes similitudinem à membro corporis infecto. Dicēsque cum Cicerone Philip: 8. *Ut in corpore, si quid ejusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri ac secari patimur, ut membrorum aliquid potius, quàm totum corpus intreat: sic in Reipublicæ corpore, ut totum salvum sit, quidquid est pestiferum, amputetur &c.*

*Quid
dissimili-
tudo?*

Diffimilitudo est oratio, quæ ex re dissimili, dissimile aliquid colligit. Ut cum ait Cicero: *Si barbarorum est in diem vivere, nostra consilia sempiternum tempus spectare debent.*

Sit etiam: Sol occidit reditque; vita cum occiderit, redibit nunquam.

Hic

Hic locus tractatur eodem modo ac præcedens, nisi quod Similitudo per affirmationem procedat, Dissimilitudo vero per negationem.

*Modus
tractan-
di hujus
loci.*

Observa. Conglobatæ similitudines, vel dissimilitudines plurimum ornant Orationem, & vehementer movent. Sic eleganter Cicero pro Muræna Nro 22. Sulpitium Juris-Consultum Imperatori dissimilem probat, ex dissimili utriusque studio: *Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas, ille, ut quo intendit, mature cum exercitu perveniat: te gallorum, illum buccinarum cantus exsulcit: tu actionem instituis, ille aciem instruit: tu caves, ne tui Consultores, ille ne urbes, aut castra capiantur; ille exercitatus est in propagandis finibus, tu in regendis &c.*

Ad eundem modum, si v. g. bellum civile dissuadere velis, dices: Elementa secum, ipsi non pugnant, neque se ipsa conficiunt; aqua ignem, non ignis conficit ignem: nulla species rerum animantium se ipsam, ad interneccionem delere quærit; non Leonum, non Urforum, non Luporum castra castris opponuntur. Sola infelix hominum species, mutuam sui destructionem molitur, sola cohortes, legiones, copias, arma, castra reperit ad inferendum, dum sibi invicem interitum; nec satis est gentes in gentes irruere, etiam in una Gente, Provincia, Civitate, furor insanus, sitiensque sanguinis, fraternas in se armat, vertitque manus.

§. VI.

*Contraria & repugnantia.**Quid contraria?*

Contraria sunt ea, quæ in eodem subjecto esse non possunt, vel si fuerint in eodem, necessario inter se pugnant. Ut frigus & calor in eodem loco, sanitas & morbus in eodem corpore.

Quot contrariorum genera?

Contrariorum genera quatuor omnino numerantur. Nimirum: Adversa, Relata, Privantia, & Contradicentia.

Quid adversa?

Adversa sunt ea, quæ sub eodem genere posita se mutuo ab eodem subjecto expellunt. Ut *virtus & vitium; bellum & pax, sapientia, & stultitia*. Ab Adversis, sic argumentari poteris cum Cicerone. *Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur, & bonitatem, si malitiam*. Ita etiam Quintilianus: *Malorum causa bellum est? erit emendatio pax*.

Quid relata?

Relata sunt, quæ se invicem ita respectant, ut alterum sine altero intelligi non possit. Ut Pater & filius, Dux & miles, Magister & discipulus, qui dat, & qui accipit. Ex hoc genere Cæsarem laudat Cicero in Oratione pro Marcello Nro. 3. *Ex quo profecto intelligi debet. quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria*.

Quid privantia?

Privantia sunt ea, quorum alterum est habitus, seu res ipsa habita; alterum privatio ejusdem rei; ejusmodi sunt: Vita & mors, lux & tenebræ, scientia & inscitia. Ex hoc loco ita argumentatur Cicero, Catilinaria 1. Nro. 20, *Ejus igitur mortis sedetis ultores,*

res, cujus vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis, & de ejus nece lata quaestio est, qui, si eadem lege reviviscere posset, lata lex nunquam esset.

Contradicentia sunt ea quorum alterum id negat quod alterum affirmat; ut Milo infidiatus est Clodio, Milo non est infidiatus Clodio. Habes hujus loci exemplum in Cicerone pro Milone Nro 2. Nam illa praesidia, quae pro templis omnibus cernitis, etsi contra vim collocata sunt, afferunt tamen Oratori horroris aliquid, ut in foro & in judicio, quanquam praesidiis salutaribus & necessariis septi sumus, tamen ne non timere quidem. sine aliquo timore possimus.

Quid contra licentia?

Quocunque ex dictis nomine veniunt contraria; tribus potissimum modis tractari solent:

Modus tractandi hujus loci.

Imo Cum verba verbis opponuntur: Exemplum habes apud Ciceronem Catil: 2. Nro 25. Ex hac parte pugnat pudor, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc stuprum: hinc fides, illinc fraudatio: hinc honestas, illinc turpitudine: hinc continentia, illinc libido: denique aequitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes omnes certant cum iniquitate, cum luxuria, cum ignavia, cum temeritate, cum vitiis omnibus &c.

2do. Cum membra membris opponuntur. Ut Cicero Verrina 5. à Nro 2. ad 7. Nam qui hoc sibi sumpsit, ut corrigat mores aliorum, ac peccata reprehendat, quis huic ignoscat, si qua in re ipse ab religione officii declinarit. . . . Furem aliquem ac rapacem accusabis? vitanda tibi semper erit omnia-

avaritiae suspicio; Maleficum quempiam adduxeris aut crudelē? cavendum erit semper, ne qua in re asperior, qui inhumanior fuisse videare. Corruptorem, adulterum? Providendum diligenter, ne quod in vita vestigium libidinis appareat. Omnia postremo, quæ vindicaris in altero, tibi ipsi vehementer fugienda sunt. Etenim non modò accusator, sed ne objurgator quidem ferendus est is, qui, quod in altero vitium reprehendit, in eo ipso deprehenditur &c.

Simile-pulcherrimumque exemplum juvenies Oratione pro Caelio Nro 12. *Neque ego unquam fuisse tale monstrum in terris ullum puto (de Catilina loquitur) tam ex contrariis diversisque inter se pugnantibus naturæ studiis, cupiditatibusque conflatum . . .*

21. 3tio. Cum periodis periodi opponuntur. Sic Cicero Oratione pro Manilia Nro 11: *Majores Vestri sæpe Mercatoribus & Naviculatoribus injuriosius tractatis, bella gesserunt; Vos tot Civium Rom: millibus, uno nuncio atque uno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? Illi Civium Romanorum libertatem imminutam non tulerunt: vos vitam ereptam negligetis? Jus legationis verbo violatum, illi persecuti sunt: vos legatum Populi Romani omni supplicio interfectum inultum relinquetis? Videte ergo, ne, ut illis pulcherrimum fuit tantam vobis gloriam relinquere; sic vobis turpissimum sit, illud, quod accepistis, tueri ac conservare non posse* &c.

S. VII.

Adjuncta.

Adjuncta sunt ea, quæ cum re, de qua agitur, non necessario, sed probabiliter conjuncta sunt. Ut sunt *tituli hominum, insignia, arma, &c.* sine quibus homo esse potest. *Quid adjuncta?*

Adjunctorum genera, tria vulgo numerantur: *imo* Adjuncta rei, ut *locus, tempus &c.* 2do Adjuncta animi, ut *vitia, virtutes.* 3tio Adjuncta corporis, ut *pulchritudo, deformitas, robur, vestis, habitus.* Uno verbo, omnia quæ rem quocunque modo circumstant, five præcedunt, five comitentur, five consequantur, appellantur adjuncta; tritoque illo versiculo comprehenduntur. *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.* *Quot adjunctorum genera?*

Personam designat, ad quam revocantur: *Quis?* nomen, genus, stemma, conditio, ætas, fama, bona animi, ut virtutes, artes, scientiæ, ingenium, indoles; bona corporis, ut forma, figura, pulchritudo, valetudo, robur; item mala animi & corporis: ut vitia, deformitas, &c.

Designat rem, de qua in oratione agitur, *Quid?* estque id ipsum, quod orator narrat, laudat, vituperat, gratulatur, gratias refert, accusat, defendit, suadet, vel dissuadet.

Designat locum, qui est: Sacer, profanus, *Ubi?* privatus, publicus, saluber, pestilens, asper, planus, domi aut foris, in urbe aut rure, peregre, vel in Patria, in via publica, in platea, in Schola, Palæstra, ergastulo, terra, mari, aere &c.

Quibus auxiliis?

Designat auxilia personæ, vel rei; ministros, comites, famulos, amicos, hostes, instrumenta quoque, ut ensen, clypeum, tormenta bellica, hastam, loricam, securim, malleum, calamum &c. quibus homines tanquam adminiculis & instrumentis ad agendum utuntur.

Cur?

Designat causas, quæ in re, de qua agitur, occurrunt, v. g. an amicitia, malignitate, amore, vindicta, odio, commiseratione, voluntate propria, an suasu vel jussu, justis vel injustis rationibus, vi muneris & officii, nec ne? factum aliquid vel faciendum sit.

Quomodo?

Designat modos, quibus res agitur Ut decenter, indecore, piè, impiè, sobriè, ebriè, deliberatè, casu, palam, secretò, sincerè, astutè, joco, serio, juxta vel extra ordinem.

Quando?

Designat tempus; ut sæculum, annum, mensem, diem horam, diluculo, mane, meridie, vespere, nocte, æstate, hyeme, verè, autumno, in juventute, virili ætate, senectute, belli, pacis tempore; Consule, Principe hoc vel illo; tempore præterito, præsentis, futuro, longo, brevè; nunquam, semper, sæpius, raro, nunc, primum? &c.

*Modus
trahendi
hujus loci.*

Adjuncta citato superius versiculo, & singillatim explicato comprehensa, uberrimam cogitationum, rationum, & amplificationum materiam suppeditant; quorum in omnibus Ciceronis Orationibus, præsertim narrationibus, copia ingens in promptu est. Ineptum tamen & puerile omnino esset, velle studio, & ubivis, ab his omnibus rationes eruere; sed ea duntaxat deligenda sunt, quæ ad rem propius faciunt. Vide quam egregie à solis
dun-

23
duntaxat adjunctis loci, Hannibal Italiam ingressus milites suos ad pugnam adhortetur Livii libro 21.

*Dextra levaque duo maria claudunt. Nul-
lam, ne ad effugium quidem navem habemus.
Circa Padus amnis major ac violentior Rho-
dano, à tergo Alpes urgent, vix integris vo-
bis, ac vigentibus transitæ, hic vobis vincen-
dum, aut moriendum Milites est Ni-
hil usquam nobis relictum est, nisi quod ar-
mis vindicaverimus. Illis timidis & ignavis
licet esse, qui receptum habent, quos ager
suus, quos sua terra per tuta ac pacata iti-
nera fugientes accipient. Vobis necesse est
fortibus viris esse, & omnibus inter victoriam
mortemque certa desperatione abruptis, aut
si fortuna dubitabit, in prælio potius, quam
in fuga mortem oppetere. Si hoc bene fi-
xum omnibus destinatumque in animo est;
iterum dicam vicistis. &c.*

Habes etiam illustre Adjunctorum exem-
plum in toto exordio Ciceronis pro Milone,
ubi ab Adjunctis, Quis? cur? ubi? quibus au-
xiliis, seu personæ, loci, militum, causisque,
ob quas miles locatus sit, initium orationis
sumpsit.

Aliud in eadem Oratione Nro 54. *Si hæc
non gesta audiretis sed picta &c.*

S. VIII.

'Antecedentia Consequentia.

24
Antecedentia sunt ea. quibus positis, ne-
cesse est alia consequi: ut Ortus est sol,
ergo dies est; Natus es homo, ergo procul du-
bio morieris.

Con-

*Quid
Ante ce-
dentia?*

Quid
Conse-
quentia?

Consequentia sunt ea, quæ rem necessario consequuntur. Ut pæna sequitur culpam.

— *Observe.* Hic non intelligi necessitatem omnino physicam, qualis inter causam & effectum intercedit: sed necessitatem etiam probabiliter tantum cum re conjunctam. v. g. Flores protulit hæc arbor, ergo & fructus feret.

Modus
tractan-
di hujus
loci?

— Tyronem ad facilius ex hoc loco eruendas rationes, sequentes quæstiones summo-
pere juvabunt: Quid est, quod rem (de qua tractaturus est) antecessit? quid prius vel olim observatum fuit? qui mos, quæ consuetudo, quæ opinio, sententia, hac de re antea præcessit? quid tale præteritis temporibus fuit? &c. Sic, quidquid ab antiquis moribus, usibus, exemplis, præjudicatis, à majorum laudibus & gloriose factis fumitur, ab antecedentibus probari dicitur

— Ita Cicero Oratione pro Sextio, Gubernatores Reipublicæ, & inter hos Scaurum ad constanter defendendam Rempublicam, spreto cujuscunque periculi metu, adhortatur: *Propugnatores Reipublicæ quiescere voluerunt, omnia Reipublicæ causâ perferunt; qui sunt tales, qualis Pater tuus M. Scaure fuit, qui a Graccho usque ad Q. Varium seditiosis omnibus restitit, quem nulla unquam vis, nullæ minæ, nulla invidia labefecit. Aut qualis Quintus Metellus Patruus Matris tuæ, qui de Civitate maluit, quam de sententia dimoveri. . . . Aut qualis nuper Q. Catullus, quem nec periculi tempestas, neque honoris aura potuit unquam de suo cursu, aut spe, aut metu dimovere. Hæc imitamini, qui dignita-
tem*

tem, qui laudem, qui gloriam quæritis; hæc ampla sunt, hæc Divina, hæc immortalia; hæc fama celebrantur, monumentis annalium mandantur, posteritati propagantur &c.

Similiter ad eliciendas à consequentibus rationes quærendum est Tyronibus? Quid ex hac re, quam tractandam suscipiunt, vel post hanc rem futurum est? quid sequi potest? quid prævideri, quid expectare oporteat? Et sane nemo solidius ratiocinatur, quam qui ex re, quam suadet vel dissuadet, quæ consequentia manare possunt, ostendit; ejusmodi enim argumenta in summi momenti propositionibus ac consiliis plurimum valent.

Habes egregium exemplum à consequentibus in Oratione pro Marco Marcello. Cæsar dixerat se satis naturæ, satis gloriæ vixisse. Cicero monet Cæsarem, ne putet se satis Patriæ vixisse, curetque ordinare ac constituere Rempublicam, ostenditque secururam inde Reipublicæ pacem, Cæsari vero gloriam immortalem, præclara de eo posterorum judicia &c. *Nec vero hæc tua vita dicenda est, quæ corpore & Spiritu continetur; Illa inquam, illa vita tua est, quæ vivebit memoria sæculorum omnium, quam posteritas alet, quam ipsa æternitas semper tuebitur. Huius te ostentes oportet, quæ quidem, quæ miretur, jam pridem multa habet, nunc etiam, quæ laudet, expectat. Obstupescant posteri certe: Imperia, Provincias, Rhenum, Oceanum, Nilum, pugnas innumera-biles, incredibiles victorias, monumenta, munera, triumphos audientes & legentes tuos; sed nisi hæc Urbs stabilita tuis consiliis & insti-*

institutis erit: vagabitur modo nomen tuum longe atque late, sedem quidem stabilem, & domicilium certum non habebit. Erit inter eos etiam, qui nascentur, sicut inter nos fuit magna dissensio, cum alii laudibus ad Cælum res tuas gestas efferent, alii fortasse aliquid requirent, idque vel maximum: nisi belli Civilis incendium salute Patricæ restinxeris; ut illud fati fuisse videatur, hoc consilii. Servi igitur iis etiam Iudicibus, qui multis post sæculis de te judicabunt, & quidem haud scio, an incorruptius quam nos, nam & sine amore, & sine cupiditate, & rursus sine odio, & sine invidia judicabunt. &c. Quod illustrius consequentium exemplum?

§. IX.

C a u s æ.

*Quid
causa?*

Causa est, vi cuius aliquid fit. Ut vulnus est causa mortis, quia vi sua mortem parit.

*Quot-
plex cau-
sa?*

Causa quadruplex numeratur à Philosophis; scilicet: *Efficiens, materialis, formalis & finalis.*

*Quid ef-
ficiens?*

Causa efficiens est, à qua aliquid fit, ut DEUS, à quo mundus, sol, à quo dies; Artifex, à quo artefactum fit. &c.

*Quid
materi-
alis?*

Causa materialis est, ex qua aliquid fit. Ut Marmor, ex quo statua, aurum, ex quo nummi, Uvæ, ex quibus fit vinum &c.

*Quid
forma-
lis?*

Causa formalis est ratio quædam & forma, per quam res aliqua in sua natura ita constituitur, ut per eandem à cæteris distingvatur; sic anima est forma hominis, quia homo

homo per animam fit rationalis, per rationem autem à cæteris animantibus distinguitur.

— *Oberva.* Forma alia est naturalis & interna, alia artificialis & externa; per primam res una ab altera distinguitur interne; ut *Adamus non est silex; est igitur interna forma alia Adamantis; alia Silicis.* Per alteram res una ab alia distinguitur externe; ut ex uno eodemque Marmore Statua Viri & feminæ, ex uno eodemque Auro Calix & patena, ex iisdem coloribus pulchra & difformis imago. *Et.*

— Causa finalis est, præter quam aliquid *Quid fit.* Ita Beata in Cælis vita, est causa finalis *nalis?* hominis, quia agit omnia ut eam acquirat. Victoria, causa finalis belli *Et.*

— Nulla omnino propositio est, quæ non ex hoc loco probari, copiosissimeque amplificari possit; cum nihil omnino universis in rebus sit, quod non suas habeat causas: præter Ipsum DEUM, quæ est prima omnium efficiens causa, Ipse à nullo principium ducens. Jam præter DEUM, aliæ causæ efficientes investigandæ sunt. Unde nimirum aliquid oritur? unde pullulat? unde venit? unde principium & originem derivat? Neque enim ad omnem Philosophiæ rigorem Oratori causa efficiens sumenda est, sed sufficit, quod aliquid occasio aut causa movens sit, ut ab ea, suam propositionem probare tanquam à causa efficiente possit. Sic Cicero probat veram amicitiam inter probos duntaxat viros reperiri, (ait enim in Lelio) *Virtus, virtus inquam Et conciliat amicitias, Et conservat; in* *Modus tractandi hujus loci.* *à causa efficiente.*

ea est enim convenientia rerum, in ea stabilitas, in ea constantia. Virtus cum se extulit, & ostendit lumen suum, & idem asperxit agnovitque in alio, ad id se admovet, vicissimque accipit illud, quod in altero est: ex quo eorum exardescit, sive mutui amor, sive amicitia.

Similiter si v. g. probare velis *Munera judici non esse acceptanda*. Quære unde proveniunt? Ab illo scilicet, qui vel de causæ suæ justitia dubitat; vel qui male indigneque opinatur de integritate judicis. Item si probare velis: *Malis exemplis moveri nos non oportere*. Quare? Quia proveniunt ab hominibus temerariis, levibus, impiis. Eodem modo probares cum Cicerone intemperantiam esse vitandam. *Intemperantia effæctum corpus tradit senectuti, ergo diligenter vitanda est*. Talibus & aliis id genus exemplis doceantur Tyrones, non esse rem adeo ut putant difficilem à Causa efficiente argumenta erueri.

Verum & à causa finali, non difficilior neque minor rationum copia eruitur; quid enim facilius, quam à fine, propter quem aliquid fit, vel propter quem aliquid suadetur vel dissuadetur, momenta & rationes adducere? Sit Propositio: *Leges improbe injusteque interpretandas non esse*. Quære, quis finis legum? non iniustitia certe, sed justitia; quæ est fundamentum boni publici. Unde dicet cum Cicerone: *Amajoribus* (inquit Cicero in Vatin:) *nostris nulla alia causa leges inventæ sunt, insi ut suos Cives incolumes conservarent*. Idem Libr: 2do de Legib:

Ad

& Causa
finali.

*Ad salutem Civium, Civitatumque incolu-
mitatem, vitamque hominum & quietam &
beatam, conditæ sunt leges.*

Ita idem Cicero Oratione pro Milone
Nro 32. à Causa finali probat Clodium stru-
xisse insidias Miloni, quia spes emolumenti
Clodium respiciebat, non Milonem. *Quonam
igitur pacto probari potest, insidias Miloni
fecisse Clodium &c.*

Locus à causa Materiali & formali exter-
na potissimum obtinet in laudationibus Ur-
bium, Templorum, Palatiorum, Ædium, Hor-
torum, rerum arte effectarum, item Artium,
scientiarum &c. *Exempla causæ Materialis
habes Verrina 6ta. Nro 64. Ubi Cicero exag-
gerat furtum Verris à Materia Candelabro-
rum, quæ rapuerat, quod nimirum gemmis
& Auro constabant. Candelabrum è gemmis
clarissimis opere mirabili perfectum &c.*

Jam vero à causa formali interna; Sic
differere poteris cum Cicerone. Excellens
est animi natura, ergo voluptatibus servire
non debet. *Si considerare velimus, quæ sit in
hominis natura excellentia & dignitas, intel-
ligemus, quam sit turpe diffuere mollitie, &
delicate ac molliter vivere, quamque hone-
stum sit, parce, continenter, sobrie. Itaque
victus cultusque corporis ad valetudinem re-
ferantur & ad vires, non ad voluptatem &c.*

Libr: imo Officiorum Nro 106.

§. X.

Effecta.

Effecta seu effectus sunt ea, quæ oriuntur
ex causis; unde sequitur, tam multa ea
esse,

*Quid
sunt ef-
fecta?*

esse, tamque varia, quàm variæ multæque sunt causæ, imo quia effecta suis causis plerumque notiora sunt, ideo multo frequentior apud Oratores est eorum usus.

*Modus
tractan-
di hujus
loci.*

Locus hic plurimum valet in genere demonstrativo, nihil enim tam proprie in quopiam laudatur, vel vituperatur, quam propria ipsius facta, merita, res gestæ. Laudaturus itaque quempiam, considera: Quidnam ille erga Religionem, erga Patriam, erga Principem, Senatum, Cives, exercitum, quid toga, quid sago, quid in tribunalibus commissisque negotiis, quid erga familiam, quid erga amicos, clientes, &c. fecerit. Quibus ornatus sit virtutibus, scientiis, artibus? quid sapienter dixit, scripsit, consuluit, aggressus est, perfecit? hæc enim omnia, tanquam proprii cujusvis personæ considerantur effectus. Similiter in omni re alia, quam in propositione probandam assumis, cogita, quid res hæc efficit? quid ex ea effluit, quem ex se fructum, quæve damna indubitanter adfert, qui actus sint hujus rei, hujus virtutis hujus vitii? quidve ex iis proveniat? &c. Sic Cicero laudat ab effectis Cæsarem pro Marco Marcello: *Domuisti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes; sed tamen ea vicisti, quæ & naturam, & conditionem, ut vinci possent, habebant; nulla est enim tanta vis quæ non ferro ac viribus debilitari frangique possit. At animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, adversarium nobilitate, ingenio, virtute præstantem, non modo*
ex-

*extollere jacentem, sed etiam amplificare
pristinam ejus dignitatem: hæc qui facit,
non ego eum cum summis viris comparo,
sed simillimum Diis judico*

Idem Cicero ut excitet voluptatis odium,
& ab ea deterreat; exhibet perniciosos ejus-
dem effectus Libro de Senectute Nro 40. &
41. *Hinc Patrie prodiones, hinc Rerum pu-
blicarum eversiones, hinc clandestina cum
hostibus consilia; nullum denique scelus,
nullum magnum facinus esse, ad quod su-
scipiendum non libido voluptatis impelleret.*

... Cumque homini siue natura, siue quis
DEUS nihil mente præstabilius dedisset: huic
divino muneri ac dono, nihil tam esse inimi-
cum, quam voluptatem; nec enim dominan-
te libidine temperantiæ locum esse omnino,
nec in voluptatis regno virtutem posse con-
sistere....

Ita pariter Eloquentiæ dignitatem, utili-
tatem ac jucunditatem ab effectis commen-
dat Libr: 1. de Oratore Nro 30, 31, 32.

§. XI.

Comparatio.

* *C*omparatio est oratio, qua duo vel plura *Quid com-
in tertio aliquo, quod illis commune est, paratio?*
conferuntur. Ut: *Catoni licuit sequi bellum
Civile, igitur & Ciceroni licebit.*

+ Commune est enim ambobus sequi bel-
lum civile.

+ Res, inter quas instituitur comparatio, *Modus
vel majores sunt, hoc est veri similiores, tractan-
di hujus loci.*
quibus scilicet id, de quo agitur, potiori ju-

re

re conveniat; vel minores, idest minus veri-
similes, quibus non æque res aliqua conve-
niat, ac convenit ei, cum qua conferuntur;
vel æquales in gradu veritatis. Hinc tri-
plex est comparationis genus. Nempè: à ma-
jori ad minus, à minori ad majus, à pari
ad par.

*Quomodo
fit compa-
ratio à
majori ad
minus?* + Comparatio à Majori ad minus fit, quan-
do minus probabile concluditur ex magis
probabili. Sic dicit Terentius: *Quem feret,
si parentem non fert suum.* Sic Cicero: *Quid
faceres domi tuæ, cum alienæ tam sis in-
solens.*

+ Idem Divinatione in Verrem Nro 40. ita
disputat contra Cæcilium: *Quodsi ego hæc
propter magnitudinem rerum ac difficulta-
tem assequi non potui, qui in omni vita ni-
hil aliud egi: quàm longe tu te ab iis rebus
abesse arbitrare, quas non modò antea non
cogitasti, sed ne quidem, cum in eas ingre-
deris, quæ, & quantæ sint suspicare potes?*

*Quomodo
a minori
ad majus?* + Comparatio à minori ad majus fit, quan-
do magis probabile ex minus probabili con-
cluditur. Sic Cicero pro Lege Manilia Nro
II. Populum Romanum hortatur ad tuevdam
Imperii dignitatem: *Majores nostri sæpe
mercatoribus ac naviculatoribus injuriosius
tractatis, bella gesserunt; vos tot Civium Rom:
millibus, uno nuntio atque uno tempore ne-
catis, quo tandem animo esse debetis? Lega-
ti quod erant appellati superbius, Corin-
thum Patres vestri totius Græciæ lumen ex-
tinctum esse voluerunt; vos eum Regem inul-
tum esse patiemini; qui legatum Populi Rom:
Consularem vinculis ac verberibus, atque
omni*

omni supplicio excruciatum necavit? Illi Civium Romanorum libertatem imminutam non tulerunt; vos vitam ereptam negligetis? . . . Videte, ne, ut illis pulcherrimum fuit, tantam vobis Imperii gloriam relinquere; sic vobis turpissimum sit, illud, quod accepistis, tueri, ac conservare non posse.

— Habes similia argumenta petita à minori ad majus Pro Cæcinnâ Nro 45. pro Plancio Nro 26. pro Milone Nro 80. In Pisonem Nro 18,

+ Comparatio à pari fit, quando pariter *Quomodo à pari?* Probabile ex pariter probabili colligitur. Ita Cicerô pro Roscio Amerino Nro 50. probat, non esse probro vertendum Roscio, quod subigendæ terræ operam dederit, quia id multi alii opibus & dignitate præstantes fecerint: *Ne tu Etrusci accusator ridiculus es, si illis temporibus natus esses, cum ab aratro arcescebantur, qui Consules fierent. Etenim qui præesse agro flagitium putes, profecto illum Attilium, quem sua manu spargentem semen, qui missi erant, convenerunt, hominem turpissimum atque inhonestissimum judicares. At hercule! Majores nostri longe aliter & de illo, & de cæteris talibus viris judicabant: suos enim agros studiose colebant, non alienos cupide appetebant. &c.*

— Similia à pari exempla vide pro Murena Nro 31. Philippica 5. Nro 25. Catilinaria 1. Nro 17.

— *Observa:* Locum hunc sæpissime cum aliis convenire, uti cum antecedentibus, cum effectis, cum exemplis. &c. Quomocunque tamen rationes ab eo ducantur, ad rem certe

te probandam sunt solidissimæ; nihilque fere homini naturalius ac promptius, quàm ad comparationes recurrere, quas ut facilius instituas, ex te ipso quære: Quodnam aliud huic, de quo tractas, majus, minus, æquale? quod huic simile? in quo eadem virtus? idem vitium? quid in historia, vel memoria hominum tale, cum quo res hæc, actio hæc, persona hæc comparari posset? si res hæc ibi hunc produxit effectum; cur hic non eundem producat? &c. Si tamen comparatio inter homines instituenda sit, cave, ne pueriliter aut nimium uni tribuas, aut demas alteri.

C A P U T II.

DE LOCIS EXTRINSECIS, SEU REMOTIS

*Quid sunt
Locis extrinseci
seu remoti?*

Loci extrinseci seu remoti sunt, qui aliunde, quam ex natura rei, de qua questio est, petuntur, neque pendent ab arte ut excogitentur, sed ut tractentur. Horum locorum in genere judiciali præcipuus est usus.

Quot sunt?

Sex assignantur à Quintiliano: Leges seu præjudicia, Fama, Tabulæ, Jusjurandum, Tormenta, Testes.

§ I.

Leges seu præjudicia.

*Quid sunt
Leges seu
præjudicia?*

Præjudicia constant legibus, ex quibus pares aliquando causæ sunt judicatæ. Ut Cicero pro Roscio Amerino Nro 64. *Ter-
racinenses sine magnis & probatis causis de
par.*

parricidio judicare noluerunt; ergo nec Romani debent judicare.

A legibus sive præjudiciis, aut confirmatur sententia, aut refutatur. Si confirmanda est sententia: probandum est imo. Leges ac præjudicia esse vincula Reipublicæ, Regnorum fundamenta, justitiæ nervos, libertatis asyllum. 2do Commendandi sunt illi, à quibus latæ sunt leges. 3tio Recensenda sunt damna, quæ consequentur, si leges impune violentur. 4to Juvabit interdum afferre ipsa legis verba.

Modus tractandi hujus loci.

Quomodo confirmatur sententia à lege?

Sic Cicero pro Cluentio Nro 146. à necessitate & dignitate legum discurret: *Ut tibi concedam, hoc indignum esse, quod cujusmodi sit, jam videro, tu mihi concedas necesse est, multo esse indignius in ea Civitate, quæ legibus continetur, discedi à legibus. Hoc enim vinculum est hujus dignitatis, qua fruimur in Republica, hoc fundamentum libertatis, hic fons æquitatis, mens, & animus & consilium, & sententia Civitatis posita est in legibus. Ut corpora nostra sine mente, sic Civitas sine lege suis partibus ut nervis, ac sanguine & membris uti non potest. Legum Ministri, Magistratus, Legum interpretes judices, Legum denique idcirco omnes servi sumus, ut liberi esse possimus.*

Si refutanda est sententia à lege, Probandum est: vel antiquatam esse legem & amplius non valere: vel lex legi opponenda: vel demonstranda necessitas agendi contra legem.

Quomodo refutatur sententia à lege?

Ita Cicero pro Rabirio Nro 13. eludit legem, ostendendo eam non esse amplius in

usu: Tunc mihi etiam legis Porciæ mentionem facies ... Caput obnubito, arbori infelici suspendito .. Quæ verba, Quirites, jam pridem non solum tenebris vetustatis in hac Republica, verum etiam luce libertatis oppressa sunt.

Et pro Milone Nro 10. Legem scriptam per legem naturalem destruit; necessitatemque contra eam agendi ostendit. *Est enim hæc, Judices, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus; verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus; ut si nostra vita in aliquas insidias, si in vim, si in tela aut latro-num, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Silent enim leges inter arma, nec se expectari jubent, cum ei, qui expectare velit, ante injusta pœna luenda sit, quam justa repetenda.*

Similia exempla invenies pro Domo sua Nro 43, 47, & 53.

§. II.

F a m a.

Quid est fama?

Modus

tractandi

hujus loci.

Quomo-

do con-

firmatur

sententia

à fama?

Fama est sermo multitudinis, habens auctoritatem, nisi malitia, vel nimia credulitas irrepsit.

Si tibi causæque tuæ faveat fama, dices: magnam esse vim, atque auctoritatem famæ, cui optimus quisque tam impense studet. Probabis famam vix unquam decipi, est enim velut omnium hominum testimonium. Quæres rationes, per quas sparsæ famæ veritas confirmetur.

Exem-

Exemplum ex hoc loco petitum invenies in Panegyrico Trajani, Plinii junioris: *Cæsar, tales nos crede, qualis fama cujusque est, huic aures, huic oculos intende, ne respicias clandestinas existimationes, melius omnibus, quàm singulis creditur; singuli enim decipere & decipi possunt; nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.*

Contra vero, si tibi causæque tuæ fama adversetur, illam refutabis ostendendo famæ levitatem & inconstantiam, quæ sæpe viris integerrimis maculas asperferit. Demonstrando, rumores ejusmodi esse opus hominum otiosorum, qui amant falsa in vulgus spargere. Afferendo rationes, quibus famæ falsitas demonstratur.

Quomodo refutatur sententia à fama?

Sic Cicero pro Plancio Nro 56. rogat Judices, ne disseminatis rumoribus fidem habeant: *Illud unum vos magnopere oro, atque obsecro, cum huius, quem defendo, tum communis periculi causa, ne fittis auditionibus, ne disseminato, dispersoque sermoni fortunas innocentium subjiciendas putetis. Nihil est tam volucre, quàm maledictum, nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, nihil latius dissipatur.*

Similia exempla invenies pro Cælio Nro 38. Pro Milone Nro 46.

§ III.

Tabulæ.

Nomine tabularum intelliguntur omnia testimonia scripto exarata, quibus pacta conventa, contractus, testamenta, vel quidvis aliud ejusdem generis continetur.

Quid sunt tabulæ?

D2

Sen-

*Modus
trattan-
di hujus
loci.*

*Quomo-
do con-
firma-
tur sen-
tentia à
tabulis?*

Sententiam à tabulis confirmabis *imo*: per Comparationem; conferendo testimonium scriptum cum fama, cæterisque testibus, & quærendo rationes, quibus probetur, plus habere roboris & authoritatis testimonium scriptum, quam aliud quodlibet. *2do*. Per frequentationem consequentium, ostendendo, non posse violari testimonium scriptum, & relatum in tabulas publicas, quin hæreat æterna labe ipsi tabulis publicis impressa; adeoque nullum fore jus, quod non possit infringi; si enim violator tabularum fuerit ignobilis: nemo erit deinceps, qui se id impunè facturum non speret; si autem nobilis: ostendetur, pessimum apud posteros exemplum fore, si scelus impunitum relinquatur. *3tio*: Per negationem exaggerari potest vis & authoritas tabularum, ad exemplum Ciceronis pro Sextio Nro 10. *Non recito vobis Decretum officio aliquo expressum vicinitatis, aut clientelæ, aut hospitii publici, aut ambitionis, aut commendationis gratiæ; sed recito memoriam perfuncti periculi, prædicationem amplissimi beneficii, vicem officii præsentis. testimonium præteriti temporis.*

Simile à tabulis exemplum habes Oratione pro Milone: *Quodsi duodecim tabulæ nocturnum furem; quoquo modo, diurnum autem, si se telo defenderit, interfici impune voluerunt; quis est, qui, quoquo modo quis interfectus sit, puniendum putet, cum videat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipsis porrigi legibus?*

Eodem modo Cicero pro Archia Nro 9. commendat tabulas, quibus constabat Archiam domicilium Romæ habuisse.

Sen-

Sententiam à tabulis refutabis *imo*. Quæ-
 rendo aliquod testimonium scriptum, quod *Quomo-
do refu-
tatur
senten-
tia à ta-
bulis?*
 tabulis opponatur, & ejus authoritatem am-
 plicando. *2do* Ostendendo eas, non esse inte-
 gras, aut incorruptas, talibus enim fides de-
 rogatur. Ita Cicero pro Cluentio Nro 91.
 corruptas tabulas esse contendit, propter
 quasdam lituras in ipsis deprehensas: *Quod
Cajus Verres, Prætor Urbanus, homo sanctus
ac diligens subscriptionem ejus in eo codice
non haberet, qui tum interlitus proferebatur.*

§. IV.

Jusjurandum.

Jusjurandum est affirmatio vel negatio rei *Quid est
jusju-
rari-
um?*
 alicujus, DEO in Testem vocato, ritu reli-
 gioso facta.

Sententiam tuam à jurejurando confir-
 mabis, *imo*. Demonstrando, quàm inviolabi-
 le debeat esse promissum, quo DEO quis ob-
 stringitur; nefas enim est pacta cum homine
 violare, quantò magis cum DEO. *2do* Recen-
 sendo pænas, quæ jurisjurandi violatores
 sequi solent; experiuntur enim homines in
 se plerumque perfidos, qui DEO perfidi ex-
 titerunt, jam vero semper sceleris conscien-
 tiâ cruciantur. *3tio* Demonstrando magnam
 jurantis vel authoritatem, vel probitatem.

Exemplum hujus loci habes in Cicerone
 Libr: 3. de Officiis Nro 111. Nullum vincu-
 lum ad astringendam fidem jurejurando
 Majores arctius esse vptuerunt. Id indicant
 leges in duodecim tabulis, indicant sacra,
 indicant fœdera, quibus etiã cum hoste de-
 vin-

*vincitur fides; indicant notationes, ianmad-
versionesque Censorum, qui nulla de re di-
ligentius, quàm de jurejurando judicabant.*

Eo loci pluribus confirmat Cicero: ne-
minem, fidem vel hosti datam, & juramento
firmatam, posse frangere.

*Quomo-
do refu-
tatur
senten-
tia à ju-
refuran-
do?*

Sententiam à jurejurando refutabis;
imo Demonstrando aliquod jusjurandum op-
poni legibus, vel juri scripto, vel naturali.
2do Ostendendo id, quod juratum est, ini-
quum esse. 3tio Probando id, de quo agi-
tur, non contineri expressè in jurejurando,
nec fuisse hanc jurantis mentem. 4to De-
monstrando juramentum aut ex impruden-
tia emissum, aut metu extortum. 5to Con-
vincendo jurantem admissi aliquando perju-
rii. Ita Cicero pro Comædo Nro 46. *Qui
mentiri solet, pejerare consuevit; nam qui
semel à veritate deflexit; is non majore re-
ligione ad perjurium, quàm ad mendacium
perduci consuevit.*

Similiter pro Rabirio Posthumo: *Ubi si-
mel quis pejeraverit; ei credi postea, etiamsi
per plures Deos juret, non oportet.*

Similiter disserit Salvianus Libr: 4. *Plu-
res invenias, qui sæpius pejerent, quam qui
omnino non jurent.*

*Quid
sunt tor-
menta
sive*

§. V.

Tormenta sive quæstio.

*Quæ-
stio?*

Tormenta sunt Cruciatu, vi quorum veritas
à reis extorquetur.

*Quomo-
do con-*

Dices imo. Antiquissimam hanc esse ve-
ritatis elicendæ rationem, & à sapientissi-
mis

mis Majoribus usurpatam. 2do Vix aliam esse in tanta nostrorum temporum dissimulatione, veritatis extorquendæ viam. 3tio Poteris argumentari a minori ad majus: Si metus quæstionis sæpe veritatem exprimit, quanto magis ipsa quæstio.

firmandus hic locus?

Cicero de quæstione ita loquitur in Topicis Nro 74. *Facit necessitas fidem, quæ cum à corporibus, tum ab animis nascitur. Nam & verberibus, tormentis, igni fatigati, quæ dicunt, ea videtur veritas ipsa dicere. Et quæ à perturbatione animi sunt, dolore, cupiditate, iracundia, metu, quia necessitatis vim habent, afferunt auctoritatem & fidem.*

Dices periculosam esse fallacemque confessionem, quæ tormentorum vi exprimitur; quandoquidem compertum est, bene multos innocentes vi tormentorum, ac metu doloris ad falsa dicenda persæpe fuisse adactos: poterisque hoc loco usurpare sapientissimam illam Hugonis Grotii sententiam: *Mentietur, qui ferre poterit, mentietur, qui ferre non poterit.*

Quomodo i firmandus hic locus?

Confirmabis etiam ex Cicerone Libro Partitionum Nro 50. *Sæpe etiam quæstionibus resistendum est, quod & dolorem fugientes multi in dolore ementiti persæpe sunt, morique maluerunt, falsum fatendo, quàm insciando dolere . . . alii autem, aut natura corporis, aut consuetudine dolendi, aut metu mortis, vim tormentorum pertulerunt: alii ementiti sunt in eos, quos oderunt.*

Aliud exemplum habes pro Silla Nro 78. *Quæstiones servorum, ac tormenta nobis accusa-*

cusator minitatur, in quibus, quamquam nihil periculi suspicatur; tamen illa tormenta gubernat dolor, moderatur natura cuiusque cum animi tum corporis, regit quæsitior, corrumpit spes, infirmat metus, ut tantis rerum angustiis, nihil veritati loci relinquatur.

§. VI.

Testes.

*Quid
sunt
Testes?
Modus
tradendi
hujus
loci.
Quomo-
do con-
firma-
tur sen-
tentiæ à
testibus?*

Testēs sunt, qui de re, quæ vocatur in controversiam, voce vel scripto testimonium ferunt.

Sententiam à Testibus confirmabis, si ostendas *imo*. Testes esse oculos. *2do* esse juratos. *3tio* Esse viros probos, atque integerrimos. *4to* Esse illustres ac primarios. *5to* Non spe, nec cupiditate ad ferendum testimonium inductos

Ita Cicero pro Comædo Nro 44. commendat Testes: *Manilio & Lucio negas esse credendum? Dic, aude! Est tuæ arrogantiae, contumaciae, vitæque universa vox. Quid expectas? quàm mox ego Lucium & Manilium dicam ordine esse Senatores, ætate grandes natu, natura sanctos & religiosos, copiis rei familiaris locupletes & pecuniosos.*

Similia exempla invenies Divinatione in Verrem Nro 13. Pro Archia Pœta Nro 6. Verri-
na 7 Nro 156, & 165.

*Quomo-
do refu-
tatur sen-
ten-*

Refutabis sententiam à Testibus, si dicas: *1º* Testes esse homines vel infames, vel leves ac futiles, vel servos, domesticos, amicos, aut quomocunque suspectos. *2do* Si ostendas,

das, illos non secum ipsis cohærere, sed pugnantia loqui. 3tio Si graviores testes illis opponas. 4to Si probes, illos esse homines infimæ sortis, atque egentissimos, qui facile subornari potuerunt.

Ita Cicero adversus Flaccum testimonia confutat ab iis ipsis, qui ea tulerunt Nro 6. *At, à testibus læditur? antequam dico, à quibus, quâ spe, quâ vi, quâ re concitatis, quâ levitate, quâ egestate, quâ audacia præditis: dicam de genere universo &c.*

Similia exempla leges Pro Roscio Amerino Nro 104. Pro Ligario Nro 16. Pro Murena Nro 58.

Nota. Veteres inter testimonia referebant etiam Oracula, seu Deorum voces; Auspicia, seu auguria, quæ erant testimonia ex avium volatu, cantu, pastuque. Vaticinationes, quæ erant responsa Vatum: Responsa denique Sacerdotum & Haruspicum, qui vel interpretabantur somnia, vel ex extorum inspectione futura conjiciebant, unde etiam vocabantur Conjectores.

§. VII.

Ufus Locorum in genere.

Definitionis usus est, non tantum ut obscuræ rei adferatur notitia, aut involuta aliqua quæstio explicetur; sed etiam ad amplificationes & descriptiones; præsertim harum, quæ dantur per causas & effecta, per negationem & affirmationem.

Notatio nominis, ad vim & originem verborum, aut ad allusiones, & jocos adhibetur.

Enu.

Enumeratio partium ad totum, explicatis partibus, clare oculis subjiciendum, & distribuendum, & amplificandum servit.

Genus valet ad fufe dicendum, avocando Orationem ab hypothefi ad thefin. Magna enim eft vis in natura generis bene expofita.

Similitudo & *difsimilitudo* lucem adfert rebus, ornatum argumentis, animis voluptatem.

Comparisonis ufus affurgit per exempla ad magnos motus.

Repugnantium ufus eft in amplificationibus ad refellendum & probandum; item per Antitheta ad ornatum Orationis, gratiam & varietatem: tum ut res una per contrarium melius elucefcant.

Adjuncta late ac eleganter patent. Nam illa animi & corporis, & fortunæ, ad laudandum & vituperandum: illa temporis & loci, ad narrandum, probandum, confutandum, describendum, vim habent magnam & splendorem.

Antecedentium & *consequentium* idem ufus, præfertim ad fadendum & difsvadendum.

Per Causas & *Effecta* amplificamus. Ac genus quidem deliberativum ex rerum bene, vel male geftarum caufis conftat; in Deliberativo & Judiciali per effecta & caufas copiofe probamus, confutamus, describimus.

Locis extrinsecis, ut Præjudiciis utimur ad confirmandum & refellendum, fi accedit authoritas, in aliis verò, ut: Fama, Tormentis, Tabulis, Jurejurando, Testibus, Persona-

sonarum probitas, vel improbitas spectari, & rerum circumstantiæ expendi debent.

C A P U T III.

DE SECUNDA INVENTIONIS PARTE, SEU DE MOTIBUS EXCITANDIS.

Oratoris munus ac partes sunt, primum ut persvadeat doceatque Audientium animos; deinde ut eosdem moveat, inflammet, ac flectat. Diximus in prima hujusce libri parte de argumentis ad docendum & ad fidem faciendam idoneis; postulat nunc instituti nostri ratio, ut motuum, sive affectuum concitandorum (quæ inventionis pars præcipua est) fontes aperiamus, dicamusque, qua ratione faces ac stimuli sint Auditorum animis subjiciendi, quod in Oratore præcipuum est; cum plerumque homines magis affectu, quàm ratione ducantur: nec semper, quod approbant, bonum sequuntur. Sed antequam affectus omnes singillatim persequamur; pauca quædam de illorum natura numeroque præmittimus.

Affectus est quidam animi impetus, quo *Quid* impellimur vehementius ad aliquid vel ap-*est affectus?* petendum vel averſandum.

Sunt, qui quatuor tantum statuunt affe-*Quot* ctus; duos circa bonum, nempe: *spem & gau-* sunt af-
dium, & duos circa malum, scilicet: *Tristiti-* factus?
am & metum. Philosophi plerumque undecim assignant, quinque tribuunt appetitui irascibili, sex appetitui concupiscibili. Ap-
pe-

petitus concupiscibilis complectitur tres affectus circa bonum, scilicet: *Amorem, desiderium, & gaudium*; tres circa malum, nempe: *Odium, fugam & tristitiam*. Appetitus irascibilis continet duos affectus circa bonum, nempe: *Spem & desperationem*; & tres circa malum, scilicet: *iram, audaciam, & timorem*. De his ita dicemus, ut primo illorum definitionem asseramus, deinde quomodo sint excitandi, quàm accuratissime præcipiamus.

§. I.

De Amore.

Quid est
amor?

Amor est affectus, quo alicui bene volumus, ei que bene facimus, non nostra, sed illius causa. Ex qua definitione patet, tres omnino esse germani amoris conditiones, si ve dotes, 1. ut ei, quem amamus, optemus bona. 2. Ut eadem illi pro virili parte procuremus. 3. Ut ita simus animati non propter propriam utilitatem, sed illius causa, quem diligimus. *Nam ut ait Cicero: si ad fructum nostrum referemus, non ad illius commoda, quem diligimus: non erit ista amicitia, sed mercatura quædam utilitatum suarum.*

Quomodo
conciliatur
amor?

Amoris conciliandi causæ, ac viæ præcipuæ sunt: imo. Excellens quædam, & rara virtus. Ita Cicero Fonteio conciliat amorem à variis virtutibus, & vitæ probitate Nro 30. *Frugi igitur hominem, frugi inquam, & in omnibus vitæ partibus moderatum ac temperatum, plenum pudoris, plenum*

num officii, plenum religionis, videtis positum in Vestra fide ac potestate: atque ita, ut commissus sit fidei, permissus potestati. Videte igitur, utrum sit æquius, hominem honestissimum, Virum fortissimum, Civem optimum dedi inimicissimis, atque immanissimis nationibus, an reddi amicis; præsertim cum tot res sint, quæ vestris animis, pro hujus innocentis salute postulant.

Invenies in Curtio Libr: 4. egregium hujus affectus exemplum. Ubi Darius rogat Deos, ut Alexandrum, hostem licet suum, Regni successorem habeat. *Dii Patrii, primum mihi stabilite Regnum: deinde si de me jam transactum est: precor, ne quis Asiæ Rex sit, quam iste, tam justus hostis, quam misericors victor.* &c.

2do Utilitas & collata beneficia. Ita Cicero Miloni benevolos mirifice facit Judices, ob ejus in Patriam beneficia: *Me quidem, Judices, exanimant & interimunt hæc voces Milonis, quas audio assidue, & quibus intersum quotidie. O frustra suscepti mei labores, o spes fallaces, o cogitationes inanes! Ego cum Tribunus plebis &c. Tandem infert: Hiccinè Vir Patricæ natus, usquam, nisi in Patria morietur? O terram illam beatam, quæ hunc Virum exceperit . . . &c.*

Vide totam hanc pro Milone perorationem, quæ tota amorem spirat. Similiter vide perorationes pro Flacco & pro Cnejo Plancio.

3tio Nulla re magis comparatur amor, quam amore mutuo, ut monet pervulgata illa Senecæ vox: *Si vis amari, ama:* & illa

Pli.

Plinii ad Trajanum: *Habes amicos; quia amicus ipse es.* Peritè etiam Cicero Epistola I. ad Brutum: *Clodius Tribunus plebis valde me diligit . . . quod cum mihi persuasum sit, non dubito, quin illum quoque judices à me amari. Nihil enim mihi minus hominis videtur, quam non respondere in amore eis, à quibus provocere.*

Egregium tractati hoc modo amoris exemplum tibi subjicio ex sermone Divi Ambrosii, in obitu Satyri fratris sui.

Nunquam totus in me fui, sed in altero nostri pars major amborum. Atque utinam, ut memoricæ, ut gratiæ, ita etiam vitæ tuæ, hoc quidquid est, quod spiramus, aut spirare possemus. Ego te frater hæredem feceram, Tu hæredem me reliquisti; ego te superstitem optabam, Tu me superstitem dimisisti. Quid mei successor hæredis? quid agam meæ vitæ superstes? quid agam exsors hujus, quod cupio luminis O amari dies, qui interruptam copulam perditis! o flebiles noctes, quæ tam bonum consortem, & individuum mihi comitem perdidistis! Para hospiti consortium, & quemadmodum hic nobis omnia fuere communia; ita illic quoque dividuum nesciamus: nec quæso cupientem Tui deferās, properantem expecta, festinantem adjuva: & si diutius tibi morari videor, accerse. Neque enim unquam prolixius abfuimus à nobis; Tu solebas revifere, nunc, quoniam redire non potes, nos ad te ibimus, æquum est, ut officium rependamus. &c.

Sunt & plurimæ aliæ amoris conciliandi causæ, verum omnes ad tres superius indica-

dicatas revocantur, tales sunt: Comitas & mansuetudo, morum similitudo, bonorum & malorum communitas, periculorum, quæ obita fuerunt, paritas: studiorum & exercitiorum communio. &c. &c.

§. II.

De Odio.

Odium est affectus Animi averfantis id, quod malum est, aut tale esse putatur.

Quid est Odium?

Odium excitatur à contrariis amoris capitibus. imo. Vitiis & improbitate vitæ. 2do Illatis injuriis. Hujus affectus mirificum habes exemplum apud Cornelium Tacitum, in vita Agricolæ, ubi magnanimus ille Galgacus, suorum Britannorum animos adversus Romanos irritare conatur sequenti eximia oratione:

Quomodo excitatur odium?

Raptores urbis, postquam cuncta vastantibus defuere terræ; Et mare scrutantur. Si locuples hostis est, avari: si pauper, ambitiosi. Quos non Oriens, non Occidens satiaverit. Soli omnium opes, atque inopiam pari affectu concupiscunt. Auferre, trucidare, rapere falsis nominibus Imperium: atque ubi solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique, ac propinquos suos, natura charissimos esse voluit; hi per delectus alibi servituri auferuntur. Bona fortunasque in tributum egerunt, in annonam frumentum Britannia servitutem suam quotidie emit, quotidie pascit &c.

Plurima alia hujus affectus exempla invenies in Cicerone, imprimis in Oratione pro

pro Quintio Nro 56. in qua Nevium fraudulentum vocat in odium. Oratione pro domo sua Nro 104. in qua invisam reddit religionem Clodii. Philippica 2da. contra Antonium. Item VII. Verrina in cuius tota peroratione odium conflatur Verri.

Concitur etiam odium à personæ lædentis indignitate, à dignitate personæ læsæ, à comparatione probitatis unius, cum improbitate alterius; ut habes in Cicerone: Ex hac parte pugnat pudor, illinc petulantia, hinc pudicitia, illinc stuprum, hinc pietas, illinc audacia &c.

Quomodo
ex-
tingui-
tur odi-
um?

Odium extinguitur imo. Precibus & lachrymis. 2do. Explicatione incommodorum, quæ ex odio percipiuntur. 3tio. Causarum odii in meliorem partem explicatione. Pro exemplo sit illa gravis, & plena majestatis Oratio Volumiæ Matris ad Coriolanum filium; sic autem bona, & salutis Patriæ amantissima, Mater orditur:

Qualem domi conditionem, Fili, tua nobis fuga reliquerit, vel ex ipsa veste vultuque satis conjicere potes. Cogita nos scæminarum miserrimas ad te sordidatas venisse; quibus, quod jucundissimum natura spectaculum dederat, fortuna luctuosissimum fecit. Mihi, ut filium, huic, ut virum Patriæ superbum hostem videat. Quæ autem cæteris in calamitatibus solatio esse solent, fusæ ad Deos preces, illæ nos in summas angustias conjiciunt. Neque enim licet simul & Patriæ victoriam, & a Diis tibi postulare salutem; sed quæ nobis hostes imprecentur, hoc afflictæ postulare cogimur, ut aut Patria careamus, aut te

te orbeantur Mater, Conjux & liberi. Ego vero non expectabo, donec mihi fortunam hanc decernat fatalis belli necessitas: verum nisi persuasero, ut tu extinctis odiis & dissensionibus utriusque partis benefactor esse malis, quàm perditor, sic habeto: Tibi per cadaver demortuæ Parentis ad Patriæ expugnationem esse transcendendum. Absit, ut ego illam diem expectem, qua vel triumphari de filio à civibus, vel filiam de Patria triumphantem videam.... Bellum ut vides incertum, hoc habet certi, ut aut victor Patriæ, Furia sis futurus, aut victus, per iracundiam, atque impudentiam amicissimos homines censearis in summum discrimen adduxisse. Quid files, Fili? An vero censes decorum omnia odio tuo permittere, Matri vero pro tantis rebus deprecanti, nihil? Hocine magni animi est, injuriarum tam pertinaciter meminisse, pietatem vero in parentes tot nominibus venerandam, colere & revereri indignum?.... Et quidem infelix Patria satis jam pœnarum dedit, Matri vero nullam gratiam retulisti; adeo in ulciscendis injuriis, quàm in remunerandis beneficiis promptior es, & acrior. &c.

Ad hanc facundæ Matris Orationem, nihil, quod responderet, habuit Coriolanus; nisi voces illas: Quo me adegisti Mater? vicisti.

§. III.

De timore.

Timor est perturbatio animi, nata ex opinionione mali impendentis.

E

Ti

Quid est
metus
sive timor?

Quomo-
do exci-
tatur ti-
mor?

Timor excitatur imo. mali impendentis magnitudine. 2do mali & periculi vicinitate.

Prioris exemplum habes Catilinaria II. Nro 4. *Videor mihi hanc urbem videre, lucem orbis terrarum, atque arcem omnium gentium, subito uno incendio concidentem. Cerno animo sepultam Patriam, miseros atque insepultos acervos Civium. Versatur mihi ante oculos aspectus Cethegi in vestra cede barchantis. Quapropter de summa salute vestra, Populique Romani, de vestris conjugibus ac liberis, de fanis ac templis, de libertate ac salute Italicæ, deque universa Republica decernite diligenter, ut instituistis, ac fortiter.*

A vicinitate periculi habes exemplum pro Murena Nro 85. *Sed quid tandem fiet, si hæc elapsa de manibus nostris, in eum annum, qui consequitur, redundarint? Illa pestis immanis, importuna, Catilina prorumpet qua poterit, & jam Populo Romano minetur, in agros suburbanos repente advolabit, versabitur in castris furor, in Curia timor, in foro conjuratio, in campo exercitus, in agris vastitas, omni autem in sede ac loco ferrum flammæque metuenius.*

Excitatur etiam timor magnitudine, aut vicinitate mali privati: improbitate & mala conscientia adversariorum; potestate nocendi in hoste, vel in quovis alio, ut Judice, &c.

Quomo-
do sedatur
timor?

Nulla re magis sedatur timor, quam spe & confidentia; multa timoris remedia præscribit egregius morum Magister Seneca; inter alia docet, corrigendum esse iudicium præposterum de malis, quæ plerumque opinio-

nio-

nione tantum nostra talia sunt. Sic autem habet: *Plura sunt, quæ nos terrent, quam quæ premunt, & sæpius opinione, quam re laboramus. Illud tibi præcipio, ne sis miser ante tempus; cum illa, quæ velut imminencia expavisti, fortasse nunquam ventura sint; certe nondum venerint. Quædam ergo nos magis torquent, quam debeant: quædam torquent, cum omnino non debeant.*

§. IV.

De Spe & Audacia.

Spes est gaudium ex opinione imminentis boni.

*Quid est
Spes?*

Spes excitatur 1mo. Honestate & magnitudine boni. 2do Certis præfidiis ad bonum comparandum, qualia sunt: opes, vires, industria, prudentia, amicorum potentia, adversariorum imbecillitas: expectatus favor Divinus, gloriæ cupiditas, æquitas causæ.

*Quomodo spes
excitatur?*

Ita Alexander diuturnis laboribus fractos militum animos spe erigit, & hortatur apud Curtium Lib: 9. *Vestras manus intueor, vestram virtutem, rerum, quas gesturus sum, vadem habeo. Quandiu vobiscum in acie stabo, nec meos, nec hostium exercitus numeravero. Vos modo animos mihi plenos alacritatis ac fiduciæ adhibete, non in limine operum laborumque nostrorum, sed in exitu stamus. Pervenimus ad solis ortum & Oceanum: nisi obstat ignavia, inde victores, perdomito fine terrarum revertemur in Patriam. Nolite (quod pigri agricolæ solent) maturos fructus per inertiam amittere è ma-*

nibus. *Majora sunt periculis præmia, dives eadem & imbellis est regio: Digni estis, qui opes, quas illud mare littoribus invehit, referatis in Patriam, digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omisum relinquatis. &c.*

Quid est audacia?

Ad Spem pertinet audacia, seu confidentia. Est autem audacia affectus quidam animi adversus futurum malum, quamvis arduum ac difficile, (quod tamen vinci possit) insurgentis; concitatur iisdem motivis, quibus spes. Ita Idem Alexander apud Curtium Libr: 7. Trecentos milites ad superandam petram, unde quaque arduam, præruptam, ne callibus quidem ullis perviam, ac proinde omnino expugnatu difficillimam, adhortatur.

Vobiscum, inquit, o Juvenes & mei æquales, Urbium invictarum ante monimenta superavi; montium juga perenni nive obruta emensus sum; angustias Ciliciæ intravi; Indiciæ sine lassitudine vim frigoris sum perpesus. Et mei documenta vobis dedi, & vestra habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem barbari obsident, cætera negligunt, nullæ vigiliæ sunt, nisi quæ castra nostra spectant. Invenietis viam, si solerter rimati fueritis aditus ferentes ad cacumen. Nihil tam alte natura constituit, quo virtus non posset eniti. Experiendo, quæ cæteri desperaverunt, Asiam habemus in potestate. Evadite in cacumen, quod cum ceperitis, candidis velis signum mihi dabit: ego copiis admotis, hostem in nos à vobis convertam. Præmium erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta X. uno minus accipiet, qui proximus ei venerit: eademque ad X. homines ser-

servabitur portio. Certum habeo vos, non tam liberalitatem intueri meam, quam voluntatem.

Plura hujus affectus exempla invenies In Cicerone Catilinaria II. tota. Item Verri-
na VII. Nro 176. Philip: IV. Nro 10.

§. V.

De Misericordia.

Misericordia est dolor animi, & ægritudo quædam ex malo alterius, præsertim immerito laborantis. In hoc excitando commiserationis affectu triumphare solet magni Oratoris industria. Siquidem ut vulgo dicitur: *Lachrymæ auditorum sunt laus Oratoris vel maxima.*

*Quid est
misericordia?*

Variae ac multiplices sunt artes concitandæ misericordiæ & commiserationis, has inter præcipua est *ima*. Si is, qui malum patitur, eo plane indignus esse dicatur; *ada*. Si de Patria, si de nobis bene meritus fuisse ostendatur. *3tia* Si calamitatis magnitudo, vel diuturnitas, ceteræque hujusmodi circumstantiæ luculenter exponantur. *4ta*. Si tristitia quædam recentis miseriæ signa monumentaque ob oculos Auditorum ponantur: ut cruentæ vestes, vel ipsum occisi cadaver, aut imago. Sic Marcus Antonius prolata Julii Cæsaris Veste pugionibus ac gladiis perforata, sanguineque cruenta, Romanam plebem ita accendit, ut ad Conjuratorum ædes inflammandas, è vestigio provolaverit. Ita Brutus confossum & cruentatum Lucretiæ corpus Populo Romano proposuit. Sic Clo-
til-

*Quomodo
misericordia
concitatur?*

tildis Clodovæi filia dure & inclementer habita à Marito Almarico Visigothorum Rege, cum sudarium suo imbutum sanguine ad fratres suos Francorum Reges misisset; immane illud bellum excitavit, quo res Visigothorum penitus attritæ deletæque fuerunt. Potens est sane illud, unde miserationem accersas, cum plerumque visu magis, quàm auditu homines commoveantur.

— Pulcherrimum ciendæ commiserationis exemplum subijcio ex Libro I. Livii; ubi miro artificio usus est Horatius Senior, ut Filium ob interfectam sororem, parricidii reum, ab imminente morte liberaret.

Huicene, quem modo decoratum, ostantemque victoriâ, incedentem vidistis, Quirites eum sub furca vinctum, inter verbera & cruciatus videre potestis? Quod vix Albanorum oculi, tam deforme spectaculum ferre possent. N. lictor, colliga manus, quæ paulo ante armatæ. Imperium Populo Romano pepererunt. N. caput obnube Liberatoris Urbis hujus, arbori infelici suspende; verbera vel intra Pomærium, modo inter illa pila & spolia hostium: vel extra Pomærium, modo intra sepulchra Curiatorum. Quo enim ducere hunc Juvenem potestis, ubi non sua decora eum, à tanta sæditate supplicii vindicent?

Plurima & pulcherrima commiserationis exempla invenies in Cicerone, Oratione pro Fonteio Nro 37. pro Sextio Nro 57. pro Rabirio Posthumo Nro 45. Actione 7. In Verrem Nro 158. & 160. pro Domo sua Nro 59. &c.

§. VI.

De Ira & indignatione.

Ira est sui propter contemptum ulciscendi cupiditas cum dolore conjuncta. Unde non multum differt ab odio, quod est ira quædam inveterata. *Quid est ira?*

Ira incenditur commemoratione illatæ injuriæ, præsertim si injuria sit cum contemptu conjuncta. Sic Cicero pro Amerino Nro 146. Chrysogono Judices infensos reddit, quod Roscium maledictis persequeretur. *Quomodo incenditur ira?*

Quod si tibi causa nulla est, cur hunc miserum tanta calamitate affici velis? si tibi omnia sua, præter animam tradidit, nec sibi quidquam paternum, ne monumenti quidem causa reservavit; per Deos immortales, quæ ista tanta crudelitas est? quæ tam fera immanisque natura? quis unquam prædo fuit tam nefarius? quis Pirata tam barbarus, ut cum integram prædam sine sanguine habere posset, cruenta spolia detrahere mallet? Scis hunc nihil habere, nihil audere, & tamen oppugnas eum, quem neque metuere potes, neque odisse debes.

Indignatio est dolor perceptus ob secundas res bonaque alterius, qui hac felicitate judicatur indignus. *Quid est indignatio?*

Indignatio excitatur *1mo*. Si vitæ prioris fordes & vilitas, cum præsentis temporis opibus, potentia, & arrogantia præsertim conferantur. *2do* Si hominis, in quem indignamur vitia, cum ejus, cui antefertur, virtutibus comparentur. Ex primo capite Tullius *Quomodo excitatur indignatio?*

ius indignationem ita movet in Vatinius:
*Atque illud tenebrosissimum tempus incuntis
 ætatis tuæ patior latere* Deinde com-
 memorat, ut homo vilis & obscurus, paula-
 tim ad honores accesserit, tandemque illa
 subjungit: *Te cognati respuunt, Tribules exe-
 crantur, vicini metuunt, affines erubescunt.*

Similiter divitias Chrysogoni inique par-
 tas, & præposteram emptionem bonorum
 varie indignatur Cicero pro Roscio Ameri-
 no Nro 133.

Item Præfecturam Class: Rom: commis-
 sam homini Syracusano Cleomeni Verrina
 VII. Nro 82.

S. VII.

De Mansuetudine.

Quid est mansuetudo? **M**ansuetudo seu lenitas, ac clementia est
 motus oppositus iræ; definiturque: Iræ
Quomodo? remissio atque mitigatio.

Quomodo? Mansuetudo conciliatur:

1do. Inimica Ingenua quadam culpæ confessio-
 ne ac dolore. Ita Cicero Cæsarem iratissi-
 mum licet, tamen Ligario placavit Oratio-
 ne pro Lig: Nro 30. *Ad judicem sic agi so-
 let; sed ego ad Patrem loquor; erravi, te-
 mere feci, pœnitet: ad clementiam tuam con-
 fugio: delicti veniam peto, ut ignoscas, oro.*

2do. Supplici animi demissione: Ita Ci-
 cero pro Murena Nro 86. *Vester est supplex,
 Judices, Vestram fidem obtestatur: miseri-
 cordiam implorat, vestram potestatem ac ve-
 stras opes intuetur.*

3tio. Plurimum valet ad conciliandam
 cle-

clementiam, si is, qui peccavit, offendatur: non dedita opera, non dolo malo peccasse; sed vel incautus, vel errore humano deceptus, vel necessitate adactus. Sic Cicero pro Dejotaro, pro Ligario, pro Marcello, non vetudine veniaque dignos probat illos, qui præter voluntatem in Cæsarem aliquid deliquerunt. Et quidem pro Marcello Nro 12. *Atque hoc C. Cæsaris iudicium P. C. quam late pateat, attendite: omnes enim, qui ad illa arma, fato sumus, nescio, quo, Reipublicæ misero funestoque compulsi; etsi aliqua culpa tenemur erroris humani, à scelere certe liberati sumus. Nam cum M. Marcellum, deprecantibus vobis, Reipublicæ conservavit: mement mihi & item Reipublicæ, nullo deprecante; reliquos amplissimos Viros & sibi ipsis & Patriæ reddidit: quorum & frequentiam, & dignitatem hoc ipso in conspectu videtis. Non ille hostes induxit in Curiam, sed iudicavit à plerisque ignoratione potius, & falso atque inani metu, quam cupiditate civis bellum esse susceptum.*

§. VIII.

De Æmulatione.

Æmulationis est dolor ex aliena felicitate susceptus, non quod illi contigerit, sed quod nos illa careamus. Ita Magnus ille Alexander cum ad Achillis tumulum adstisset, æmulatus est ejus felicitatem, dicens: *O fortunate Adolescens, qui tuæ virtutis Homerum præconem inveneris.*

Quid est æmulationis?

Æmulationis differt ab invidia; quia hæc

vitiosa est & turpis, facitque nos velle, ne alter bonis potiatur; illa autem bona est, laudabilis & honesta, utpote quæ nos excitat, ut ipsi quoque bona, quæ in aliis videmus, consequamur.

Quomodo concitatur æmulatio?

1. *Æmulatio concitatur imo.* Explicatis preclare gestis majorum, Parentum virtutibus, nominis gloria. 2do. Propositis illustribus exemplis Virorum illustrium.

3tio. Promissa decoris & famæ amplificatione.

Ita Cicero Oratione pro Sextio No 136. Romanam Juventutem excitat ad æmulationem Clarorum Virorum: *Vos Adolescentes, & qui nobiles estis. ad Majorum vestrorum imitationem excitabo, & qui ingenio, & virtute nobilitatem potestis consequi, ad eam rationem, in qua multi homines novi & honore & gloria floruerunt, cohortabor. Hæc est una via, mihi credite, & laudis & æternitatis & honoris.... Hæc imitamini, per Deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quæritis. Hæc ampla sunt, hæc Divina, hæc immortalia: hæc fama celebrantur, monumentis annalium mandantur, posteritati propagantur. Est labor, non nego, pericula multa, fateor; multæ insidiæ sunt bonis &c.*

§. IX.

De pudore.

Quid est pudor? Pudor est animi dolor, ex re, quæ famæ labem inferre potest.

Pu-

Pudor excitatur imo. Explicata rerum turpitudine. Quomodo excitatur pudor?

2do. Declarata animi remissione & negligentia in rebus gerendis.

3^{io}. Injusticia facinoris patefacta.

Sic Cicero Oratione VII. pudorem concitat ab inope & infirma Classe Populi Romani, portu egrediente Præfecto Cleomene, luxurioso Prætorè Verre Nro 85. Egreditur præclara Classis in speciem, sed inops & infirma. O tempus miserum atque acerbum Provinciæ Siciliæ! o casum illum multis innocentibus calamitosum, atque funestum! o istius nequitiam ac turpitudinem singularem! Una atque eadem nox erat, qua Præor amoris turpissimi flamma, ac Classis Populi Romani Prædonum incendio conflagrabat. Proh Dii immortales! piraticus Mioparo, cum Imperium Populi Romani, nomen ac fasces essent Syracusis, usque ad forum Syracusanum, & ad omnes urbis crepidines accessit, quo neque Carthaginiensium gloriosissimæ classes, cum mari plurimum possent, multis bellis sæpe conatæ nunquam aspirare potuerunt. O spectaculum miserum atque acerbum! ludibrio esse Urbis gloriam, Populi Romani nomen. &c.

§. X.

De Gaudio.

Gaudium est motus animi, quo ferimur in bonum præsens. Unde oritur delectatio & quædam animi quies & tranquillitas. Quid est gaudium?

Gau-

Quomo-
do exci-
tatur
gaudi-
um?

Gaudium excitatur 1mo. Insuperato bono, novitate & insolentia rei. 2do. Commutatione malæ fortunæ. 3tio Virtute, & bona conscientia.

Hunc gaudii affectum excitat Cicero Oratione in Pisonem Nro 52. dum reditus sui celebritatem ac lætitiā describit.

Unus ille dies, mihi quidem immortalitatis instar fuit, cum in Patriam redii. cum Senatum egressum vidi, Populumque Romanum universum: cum mihi ipsa Roma prope convulsa sedibus suis ad conservatorem suum progredi visa est, quæ me ita accepit, ut non modo omnium generum, ætatum, ordinum omnes Viri ac Mulieres, omnis fortuna ac loci; sed etiam mœnia ipsa viderentur, & tecta Urbis ac templa lætari.

Vide hunc affectum fufius tractatum in Oratione ad Populum: & post reditum ad Quirites, & in exordio Orationis II. in Catilinam.

§. XI.

Ufus Affectuum in genere.

In affectuum usu illud generatim est observandum, quod monet Cicero de Oratore Lib: 2. *Ut omnes motus, quos Orator adhibere volet Judici; in ipso Oratore impressi atque inusti esse videantur. Neque enim facile est perficere, ut irascatur, cui tu velis, Judex, si tu ipse id lente ferre videare; neque ut oderit eum, quem tu velis, nisi te ipsum flagrantem odio ante viderit; neque ad misericordiam adducitur, nisi ei tu, signa doloris tui, verbis, sententiis, voce,*

vocē, vultu, collachrymatione denique ostēderis. Ut enim nulla materia, tam facilis ad exardescendum est, quæ nisi admoto igne, ignem concipere possit; sic nulla est mens tam ad comprehendendam vim oratoris parata, quæ possit incendi, nisi inflammatus ipse ad eam & ardens accesserit.

imo. Igitur si affectum sive lenem, sive violentum ciere voles; pone Auditoribus oculos, omnia bona malave, quæ rei, vel personæ, de qua tractas insunt, vel inesse videntur, idque sufficienti copia & celeritate. Ad hoc præstandum valere debes acie ingenii, qua multa ad scopum opportuna in re detegas: valere debes torrente sermonis, & apta vocis contentione; ne frigidiuscula dictione omnem vim elidas.

2do. Plurimum proderit diligens observatio, quoniam affectu magis quivis sexus, ætas, conditio hominum moveatur. Sic pueri & adolescentes lætiores affectus amant: è contra Viri ac Senes gravioribus delectantur. Item vis concipiendi vivide imagines rerum, hominumque iratorum, querentium, lætitia gesticientium, supplicantium, quo fit, ut absentia velut coram intueamur. Hoc probe intellexerat celeberrimus ille Græcus nomine Polus, qui Athenis acturus fabulam Sophoclis, cum repræsentandus esset dolor Electræ gestantis cineres Orestis, clanculum eruit è pulchro cineres ossaque filii, quem amaverat unice, urnamque detulit in Scenam; sicque dum lugere videretur aliena mala, deslebat sua.

3tio Ad movendum non accedas, antequam

quam de themate proposito, manifestis argumentis demonstrato, fidem auditoribus feceris. Voluntas enim ad incognitum non inclinatur, aut certe commotio momentis rationum non innixa, in ventos abit.

4to. Adhibebis in affectibus crebras, acutas, & vibrantes sententias: ipsosque affectus, pro rerum varietate varie immutabis. Sit pro exemplo variandorum affectuum, Materia, quam suggero.

Mater deplorat Filium in bello occisum.

Affectus amoris.

Quis sit animus Matris in liberos, quotusquisque intelligit: tum denique ego amare filium didici, cum infelicissime in bello perdi. O misera fors orbitatis meæ! o spes fallaces! o frustra susceptæ curæ! An idcirco te genueram fili, ut esses, quem tristi morte sublatum lugerem? Ego, cum te forma & ætate florenrem videbam, mihi certam salutem pollicebar. Putavi, speravi, credulam eventus fefellit. Nunc doleo, omnia ex spe & voluptate, ad calamitatem & orbitatem excidisse. Itaque, fili, tua morte Matris vitam abstulisti: ipsique vivæ flentique funus duxisti; neque enim te mortuo, diu superstes esse possum.

Desiderii.

Ego te non requiram, Nate? aut possum tui unquam oblivisci? aut aliquid à me, præter suspiria & lacrymas habebis? Ipsæ, ipsæ dulces lachrymæ, ipsi letus jucundi, quibus animi dolor & desiderium tui, Nate, explebitur. O non amara dies, quibus charum filium animo & recordatione complectar,

aspi-

aspiciam, alloquar, osculabor! o non flabiles noctes, quæ nullius, aut modici somni socium & comitem non importunum referetis?

Quantum, quamque immane monstrum *Odii.* esse bellum, & apud quos conceptum dicemus? Vah portentum! vah labes! vah gurges & Charybdis infausta! Quod hominum sanguinem gustasti, vel potius exforbuisti? quot fortes viros, robur Patriæ, quot claros juvenes, florem nobilitatis, quot adultos liberos, spem ac delicias familiarum, quos ad fortunam vita servabat, crudelissime contrucidasti. Nunquam ego immanitatem tuam tacebo, quam in me Parentem, ac meum filium adhibuisti: nunquam imprecari tibi, exprobrare, & persequi te desinam.

Perhorrescite, Matres, detestata jam pridem bella: has voragines scopulosque filiorum nostrorum fugite. Nulla jam tot annis jactura & clades existit, nisi bello, nulla vis, nulla cædes, nullum flagitium sine bello. Precul bellum è sinibus nostris, quod omnis Mater fugit oculis, respuit animo, recollectione perhorrescit. *Fugæ.*

Cernitis percussorem filii, an sola Mater video? non videtis furorem hostium? non repentinum impetum? Non versatur ante oculos vestros in cæde nefarius Miles? non adest barbarus, non suis manibus intentat ens? non filii jugulam præcidit? Perditissime mortalium, quid te sceleratius? istam ego fariam non exagitabo? non repetam sanguinem filii? Non vindicem Deum appellabo? *Ma-*

Ah miles! Sic te alloquitur filius, sic tuam *Ma-*
gra-

*suetu-
dius.*

graviter saucius fidem implorat: Quoniam varius est exitus & anceps belli fortuna, & Mars fortissimum sæpe ex acie tollit; noli mecum sic agere, gloriæ non satis vixi, noli juvenilem, atque in herba adhuc spem refecare. Da, precor, aliquid vel hosti, per mitte supplici, cede afflicto. Per victricem hanc dextram, quam apprehendo, per belli pericula, quorum & ipse es particeps, per decus & nomen, quod magno labore quærimus, te oro, te flagito, te obtestor!

*Commi-
seratio-
nis.*

Adestis, amici, verum quo tandem animo adestis? utrum ego amens sum, & plus quam satis est doleo, in tanta calamitate & morte Filii? An vos quoque hic obitus & mæror, pari sensu doloris afficit? Nam si non ad amicos, si non ad homines, verum ad bestias, aut etiam, ut longius progrediar, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa & scopulos, hæc conqueri, ac deplorare vellem, tamen omnia muta atque inanimata tam crudeli morte filii moverentur. Nunc vero cum pietatem & amicitiam vestram obtestor, non vereor, ne non misericordiam tribuatis aliquam fortissimo juveni, in ætatis flore pro Patria pereempto.

*Indi-
gnatio-
nis.*

Dii immortales! quonam fato fieri dicam, ut fortis occidatur ab inerti, strenuus ab ignavo, clarus ab abjecto; hoc vero quis ferat? meticulosum militem egregii Ducis cruenta spolia prædari, gloriari, insolenter in juvenis cæde bacchari, & tanquam, si palmare facinus edidisset, exultare gaudio, triumphum petere, acclamatione, ac plausu improborum efferrî?

Et si

Etsi omnis spes mea, fili, cum salute tua occubuit, erigo me nonnunquam, & futura prospicio, quasi fortunata sit mors tua. Communicabo, ni fallor, cum gloria tua, veniam in partem meritorum, triumphabit Mater de morte filii; negat enim Patria, pro qua fortiter occidisti, negat se ingratham esse: negat superstitem Matrem carere propositis honoribus debere. Hæc illa me spes alit & excitat; vives in gloriosa Matre filius; quid perdiderim, non reputabo, quid morte tua acquisierim, id æstimabo.

Ego te mortuum complector, fili, nec me solam tuæ mortis commiserantem, sed comitem habebis. Utinam hoc pectus gladiis objicere & adversa, fili, tua vulnera recipere potuisssem, nullam ego acerbitem, dolorem nullum, nullam vim pertinuisssem, ut te modo manibus armatorum hominum eripere valuisssem. Quin, nunc mori non refugio, imò lacerasso mortem & provoco, ut nos ocius uno eodemque tumulto jungat.

Actum est, periit, nequidquam homines Superosque implorem. Mors immanisveta mitigari non potuit, nec jam precibus infernus recludetur, neque ab hoc ejecto cadavere quidquam mihi opis expecto. Omnia sunt in hoc funere misera. Quid restat? aut mortis consilium, aut vita morte acerbior.

Vos testor, Cælites, ego quidem bellorum rabiem, ac furorem in istis armorum motibus semper filio putavi esse fugiendum. Signa & tubæ, pulsataque tympana præfagenti Matri, metum semper acque horrorem incutiebant. Tum si quis è commilitonibus

*Spes.**Confidentia
seu Audacia.**Desperationis.**Timoris.*

bus filii in pugna cæsus audiebatur, augebatur metus mali appropinquantis. Cum interim animus languore corporis ac timore debilitatus, incidit in varia visa & incerta, quorum perturbatione, tristes sæpe extiterunt species somniorum, quæ flebilem hanc mortem portenderunt.

Gaudii.

Quid! ego lugeam illum? qui se deflevit vetat. Vivit filius inter Cælites, & qui extremum spiritum in victoria effudit, Heroum est sedem & locum consecutus. O fortunata mors! o felicem & beatam diem, quem mihi, & Patriæ, & Filio natalem Superi esse voluerunt! Itaque quod ne optandum est homini, immortalitatem quandam hic per te, & tecum, fili, videor assecuta.

Æmulationis.

Generosi Juvenes, quorum erectos atque alacres animos bellum excitat ad pugnam; respicite, respicite ad meum filium, ejusque res gestas imitamini. Hanc vobis sanguine suo viam signavit & laudis, & fortitudinis, & immortalitatis. Sic ille se, non sibi, aut matri natum, sed Patriæ, sed gloriæ esse voluit: sic in acie fortiter occumbere maluit, quam redire turpiter.

FINIS LIBRI PRIMI.

AR.

ARTIS RHETORICÆ LIBRI PRIMI

TABULA PRIMA

RHETORICA

Inferenda Pag: 80.

Est ars bene dicendi. pag: 1.
Ejus partes Sunt:

INVENTIO		DISPOSITIO.		ELOCUTIO.		PRONUNTIATIO.	
Est excogitatio rerum verarum aut verisimilium, quæ valeant tum ad fidem faciendam, tum ad motus excitandos. Pag: 9.		Est rerum inventarum in ordinem distributio. Pag: 81.		Est idoneorum verborum & sententiarum ad res inventas accommodatio. Pag: 141.		Est vocis ac gestus pro rerum verborumque varietate apta conformatio. Pag: 251.	
SUMITUR.		LOCI ORATORII INTRINSECI SUNT 16.		LOCI ORATORII EXTRINSECI SUNT 6.		AFFECTUS PRÆCIPUI SUNT.	
Ex locis Oratoriis tum intrinsecis ab ipsa re, tum extrinsecis extra rem, de qua quæstio est, petitis Pa: 12.		Definitio, Enumeratio partium, Notatio, Conjugata, Genus, Species, Similitudo, Dissimilitudo, Comparatio, Repugnancia, Adjuncta, Antecedentia, Consequentia, Causæ, Effecta, Comparatio. Pag: 13.		Leges seu præjudicia, Fama, Tabulæ Jusjurandum, Tormenta, Testes. Pag 46.		Amor, desiderium, gaudium, odium, æmulatio, tristitia, spes, mansuetudo, ira, audacia, timor. Pag: 58.	
Definitio.	Est Oratio rei naturam vel nominis vim explicans. Est duplex: Logica, & Oratoria. Logica rem jejune per genus & differentiam describit: Oratoria rem amplificat, & exornat Pag: 13 14.	Fit 6. modis.	1. Per congeriem multorum nominum. 2. Per congeriem Causarum. 3. Per congeriem effectuum. 4. Per congeriem similitudinum. 5. Per Adjuncta. 6. Per negationem & affirmationem. Pag: 15. 16. 17.	Leges seu Præjudicia.	Præjudicia constant legibus, ex quibus pares aliquando causæ sunt judicatæ. Pag: 46. A legibus sententia confirmatur. Probando 1mo. Leges esse vincula Reipublica, Regnorum fundamenta, Libertatis Asylum. 2do. Commendando illos a quibus sunt lata. 3tio. recensendo damna ex legum violatione secutura, 4to. Verba legis afferendo. A legibus sententia refutatur: Probando vel antiquatam esse legem, vel legem legi opponendo.	Amor & Odium.	Amor est affectus, quo alicui bene volumus non nostrâ sed illius causâ. Pag: 58. Amor conciliatur 1. excellenti & rara virtute. 2. utilitate & collatis beneficiis. 3. Amore mutuo. Pag: 59. Odium est affectus animi aversantis id, quod malum est, aut tale esse putatur. Pa: 61. Odium excitatur 1. Vitiis & improbitate vitæ. 2. Illatis injuriis. Pag: 71.
Enumeratio partium.	Est Oratio, qua totum aliquid in suas partes distribuitur. Pag: 18.	Fit 6. modis.	1. Cum totum quoddam in quascunque indiscriminatim partes ex quibus constat distribuitur. 2. Cum totum distribuitur in partes suas essentielles: 3. Cum totum distribuitur in partes integrantes. 4. Cum genus dividitur in suas Species. 5. Fit Enumeratio per causas. 6. Per effecta. Pag: 19. 20.	Fama.	Fama est sermo multitudinis, habens auctoritatem, nisi malitia, vel nimia credulitas irrepserit. Pag: 48. A fama sententia confirmatur: probando eam vix unquam decipi posse, ostendendo illius auctoritatem, quærendo rationes, quibus famæ veritas confirmetur. Pag: 48. A fama sententia refutatur: Ostendendo illius levitatem & inconstantiam, afferendo rationes, quibus famæ falsitas demonstretur. Pag: 49.	Timor & Spes.	Timor est perturbatio animi nata ex opinione mali impendentis. Pag: 63. Excitatur: 1. Mali impendentis magnitudine. 2. Mali vicinitate. Pag: 64. Spes est gaudium ex opinione imminentis boni. Pag: 65. Excitatur: 1. Honestate & magnitudine boni. 2. Certis præfidiis ad bonum comparandum; ut sunt: opes, vires Industria &c. Pag: 65.
Notatio nominis & Conjugata.	Notatio nominis verborum originem, vim & significationem inquirat. Conjugata sunt quæ ab uno orta vocabulo variè commutantur. Utitur illis Orator, quando in nomine vel verbo quopiam, laudem, vel dedecus, aut jocum aliquem urbanum & liberalem invenit Pag: 22. 23.	Genus & Species.	Genus apud Oratores dicitur illud, quod est commune multis & multa sub se completur. Ejusmodi genera Oratoria sunt: Honestum, utile, justum, necessarium, facile, jucundum, & his contraria. Pag: 24. 25. Species est res aliqua particularis, quæ sub genere continetur: ut fides, spes, charitas, sub genere virtutis. Pag: 27.	Tabulæ.	Tabulæ: sunt testimonia scripto exarata, quibus pacta conventa, contractus, testamenta & cætera ejusmodi continentur. Pag: 49. A Tabulis sententia confirmatur ostendendo quanta sit auctoritas & robur testimonii scripti. A tabulis sententia refutatur: vel tabulis tabulas opponendo, vel ostendendo illas non esse integras aut non omnino incorruptas. Pag: 50. 51.	Ira & Mansuetudo.	Ira est sui, propter contemptum, ulciscendi cupiditas. Pag: 60. Ira incenditur. 1. commemoratione illatæ injuriæ. 2. Ejus cui irascimur vitiis & indignitate. Pag: 69. Mansuetudo sive lenitas, est motus oppositus iræ. Conciliatur 1. Ingenua culpæ confessione. 2. Supplici animi demissione. 3. Si is, qui peccavit, ostendatur non dedit operâ peccasse, sed incautus, vel necessitate adactus, vel errore humano deceptus. Pag: 71.
Similitudo & Dissimilitudo.	Similitudo est rerum cæteroqui disparium in aliqua ratione collatio & convenientia Pag: 27. Dissimilitudo est Oratio, quæ ex re dissimili dissimile aliquid colligit Pag: 28. Similitudines & dissimilitudines conglobatæ vehementer movent, & plurimum ornant Orationem Pag: 29.	Contraria & Repugnancia.	Contraria sunt ea, quæ in eodem subiecto esse non possunt: sunt vel adversa, vel privantia vel contradicentia. Pag: 30. Tractantur tribus potissimum modis, nempe: dum verba verbis, membra membris, periodi periodis opponuntur. Pag: 31. 32.	Jusjurandum.	Jusjurandum est affirmatio vel negatio rei alicujus, Deo in testem vocato, ritu religioso facta. P. 51. A Jurejurando sententia confirmatur: Ostendendo jurantis probitatem & auctoritatem, Demonstrando, quam in violabile debeat esse promissum, quod Deo quispiam obstringitur; recensendo pœnas, quæ jurisjurandi violatores sequi solent. Pag: 51. A jurejurando sententia refutatur: demonstrando juramentum aut metu extortum aut ex imprudentia emissum, Ostendendo id, quod juratum est, iniquum esse, convincendo jurantem admissi aliquando perjurii. Pag: 52.	Æmulatio & pudor.	Æmulatio: est dolor ex aliena felicitate susceptus, non quod illi contigerit, sed quod nos illâ careamus. Pag: 71. Concitatur: 1. Explicatis præclare gestis majorum. 2. Promissa decoris & famæ amplificatione. Pag: 72. Pudor: est animi dolor ex re, quæ famæ labem inferre potest. Pag: 73. Excitatur: 1. Explicata rerum turpitudine. 2. declarata animi remissione. Pag: 73.
Adjuncta.	Adjuncta sunt ea, quæ cum re, de qua agitur, non necessario, sed probabiliter conjuncta sunt. Adjunctorum genera tria potissimum numerantur, nempe: adjuncta rei, adjuncta animi, adjuncta corporis; omnia trito illò versiculò comprehenduntur. Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando? Pag: 33. 34.	Antecedentia & Consequentia.	Antecedentia sunt ea, quibus positus necesse est alia consequi. Pag: 35. Consequentia sunt, quæ necessario consequuntur. Pag: 36.	Tormenta & Testes.	Tormenta sunt cruciatus, vi quorum veritas a reis extorqueatur. Pag: 52. Testes sunt, qui de re quæ vocatur in controversiam, voce, vel scripto testimonium ferunt. Pag: 54. A testibus sententia confirmatur. Ostendendo testes esse oculos, juratos, esse viros probos, nulla spe aut cupiditate ad testimonium inductos. A testibus sententia refutatur: Ostendendo illos esse infames, vel leves, aut servos, aut quomodocunque suspectos, non esse secum ipsis coherentes, esse homines fortis infimæ aut egentissimos, qui facile subornari potuerunt. Pag: 55.	Misericordia & gaudium.	Misericordia est dolor animi & ægritudo quædam ex malo alterius. Pag: 67. Conciliatur: 1. Si is, qui malum patitur, illò planè indignus esse dicatur. 2. Si de Patria, si de nobis bene meritis esse ostendatur. 3. Si tristitia quædam recentis miseriæ signa ob oculos Auditorum ponuntur. Pa: 67. Gaudium: est motus animi, quo ferimur in bonum præfens: unde oritur delectatio, & quædam animi quies & tranquillitas. Pag: 73. Excitatur: 1. Insuperato bono. 2. Commutatione malæ fortunæ. 3. Virtute & bonâ conscientia.
Causæ & Effecta.	Causa est, cujus vi aliquid fit; quadruplex numeratur. Efficiens; a qua; Materialis, ex qua; formalis, juxta quam; finalis propter quam aliquid fit. Pag: 38. Effecta sunt ea, quæ oriuntur ex causis. Unde sequitur tam multa ea esse, tamque varia, quam varix multæque sunt causæ. Pag: 41.	Comparatio.	Comparatio est Oratio, qua duo vel plura in tertio, quod illis commune est, conferuntur. Genus illius triplex est, nempe: A majori ad minus, a minori ad majus, a pari ad par. Pag: 43. 44.				

ARTIS RHETORICÆ

LIBER SECUNDUS.

De Dispositione.

† Dispositio est rerum inventarum in ordinem distributio.

*Quid est
Dispositio?*

Nempe ubi ad propositam quæstionem, vel ex lectione Authorum, vel ex felicioris ingenii fonte, plurima tum ad fidem faciendam, tum ad motus excitandos inveneris, & annotando congesseris; primæ dispositionis partes erunt, inventa omnia mature examinare; ex illis præclara præcipue, pulchra, nervosa, & quod vel maximum est, recte ad rem collineantia seligere; selecta in ordinem redigere, qui non minus necessarius est ad persuasionem, quàm instructio exercitûs ad pugnam & victoriam: & in ædificio lapidum, cæmentique apta compositio, ad ædium opportunitatem & elegantiam.

82 ARTIS RHETORICÆ LIB: II.

Ordo enim in oratione præstat, ut illa audiat-
tur libentius, audita intelligatur facilius, in-
tellecta firmitus inhæreat.

*In quo
sua est
disposi-
tio?*

Dispositio in eo sita est, quod ipsâ natu-
râ duce agimus, ubi cum aliis tractandum,
aut ab illis quidpiam petendum est. *imo.*
Præmittimus aliquid, quo benevolentiam
ipsorum nobis conciliemus. *2do.* Exponi-
mus breviter negotium, cujus causâ veni-
mus. *3tio.* Mōmenta causæ ac rationes asse-
rimus, cur id contendamus. *4to.* Denique
instamus, precamur, promittimus, ut assen-
sum extorqueamus. Et hæc dicitur dispositio
naturalis, utpote, quæ non tam arti, quam
soli naturæ instinctui innitur. Altera est
dispositio artificiosa, quæ à longo usu & ar-
te petitur.

*Quis-
nam Or-
do ser-
vandus
est in di-
spositio-
ne arti-
ficioſa.
Sive
Quæ-
nam
sunt
Oratio-
nis Par-
tes?*

Sicut naturalis, sic artificiosæ dispositio-
nis partes, in quavis Oratione, præcipuæ
sunt quatuor. I. Exordium. II. Narratio.
III. Confirmatio, seu Contentio. IV. Pero-
ratio. Exordio præparamus Auditorem.
Narratione rem & causam exponimus. Con-
tentione cū nostra tuemur & defendimus;
tum adversariorum, si quæ adsunt, objecta
refellimus. Peroratione concludimus.

Sunt, qui non quatuor duntaxat, sed
sex omnino velint esse Orationis partes.
Nempe Exordium, Propositionem cum Divi-
sione, Narrationem, Confirmationem, Con-
futationem & Perorationem. Nos nullam ha-
rum rejicimus. Sed Propositionem cum sua
partitione ad Exordium: Confutationem ve-
ro ad confirmationem revocamus.

CAPUT I.

DE EXORDIO.

Exordium est pars Orationis, Auditorum animos idoneè comparans ad reliquam dictionem. Unde quod in humano corpore caput, quod in ædibus vestibulum est; hoc est Exordium in Oratione. Atque adeo præcipua quadam cura, diligentiaque est elaborandum, naturæ ipsius instar, quæ in fingendo, atque ornando capite, potissimum desudare consuevit. Unde etiam Exordium *Difficillima pars Orationis* vocatur à Tullio, recteque advertit Polybius: Fieri non potest, ut finem consequatur, qui principium non recte fuerit auspicatus.

Quid est Exordium?

§. I.

De variis Exordii generibus.

Exordium duplex est: aliud justum ac legitimum, quod etiam temperatum appellatur; aliud est vehemens & abruptum, siue ex abrupto.

Quotuplex est Exordium?

Exordium temperatum illud est, quo Auditorum animi, artificiosa quadam verborum conciliatione præparantur.

Quid Exordium temperatum?

Exordium ex abrupto est illud, quo Orator, quasi quodam abreptus impetu, Auditores repentino & inopinato motu percellit. Tale est celebratissimum illud Cicero-
nis in Catilinam: *Quousque tandem abutere*
Ca.

Quid est abruptum?

Catilina patientia nostra? &c. & aliud in Pisonem: Jam ne vides bellua &c.

Quot
modis
fit exor-
tium ex
abru-
pto?

Exordium ex abrupto fit imo. Per licentiam, seu per liberio rem quendam loquendi modum. Sic Mutius Scævola deprehensus in Porsennæ castris, ita eum ex abrupto alloquitur: *Romanus sum Civis: C. Mutium vocant. Hostis hostem occidere volui; nec ad mortem minus animi est, quàm fuit ad cædem; & facere, & pati fortia, Romanum est &c.* Liv: Libr: 2.

2do. Fit per indignationem & increpationem. Sic apud eundem Livium Veturia

(*) M. filium Coriolanum ex abrupto alloquitur: (*) *Coriolanus Sine, priusquam complexum accipio, sciam, ad hostem, an ad filium venerim; captiva Ma-*
plebis odio in terne in castris tuis sim? In hoc me longa
exilium vita & infelix senectæ traxit, ut exulem te,
actus, deinde hostem viderem! Potuisti populari
Patriæ hanc terram, quæ te genuit, atque aluit?
pestra Non tibi, quamvis infesto animo & minaci
intulit. perveneras, ingredienti fines, ira cecidit?
Non cum in conspectu Roma fuit, succurrit:
intra ista mœnia, domus ac Penates mei sunt;
Mater, conjux, liberi &c Liv: Libr: 2.

3tio. Fit per Emphasim, vel per illustrem aliquam figuram, quæ statim animos feriat. Sic Darius adversam in præliis fortunam expertus, jam tertio redintegrata cum Alexandro pugna. milites suos alloquitur: *Terrarum, quas Oceanus hic alluit, illinc claudit Hellespontus, paulo ante domini; jam non de gloria, sed de salute, & quod saluti præponitis, de libertate, pugnandum est. Hic dies Imperium, quo nullum amplius vidit ætas,*

tas, aut constituet, aut finiet... Ventum est eo, unde pulsus nec fugæ quidem locus est. Omnia tam diutino bello exhausta post tergum sunt: non incolas suos, urbes: non cultores, habent terræ. Conjuges quoque & liberi sequuntur hanc aciem, parata hostibus præda, nisi pro carissimis pignoribus corpora opponitis &c Curtius Lib: 4.

Exordium ex abrupto potissimum usurpatur, vel in summa aliqua gratulatione & lætitia, vel in summa quapiam offensione, aut indignatione; his enim potissimum Orator extra se quodammodo rapi videtur: extra hæc exordia ex abrupto plerumque vitiosa audiunt.

Quando nam usurpandum est Exordium ex abrupto?

§. II.

De Virtutibus ac vitiis Exordii.

+ **E**xordii dotes ac virtutes, quatuor vulgo recensentur: *Proprietas, Cura, verecundia, brevitat.*

Quot sunt Exordii dotes ac virtutes?

Proprietas Exordii in eo consistit, ut sit cum reliqua Oratione conjunctum, hoc est: ex re quasi natum, & ex ipsis causæ visceribus ita depromptum, ut ex ipsius natura, quodammodo videatur efflorescere. Porro per viscera causæ intelliguntur Adjuncta: vel Personæ, quæ dicit, vel loci, ubi dicit, vel eorum, apud quos dicit, vel temporis, quo dicit, vel materiæ, de qua dicit.

In quo consistit proprietas Exordii?

Cura Exordii in eo posita est, ut sit ac curatum, acutum, sententiis instructum. Ut monet Cicero: *Vestibula aditusque ad causam facias illustres.* Prima quippe Oratoris

In quo posita est Exordii cura?

ris

ris commendatio proficiscitur ab Exordio, quodsi negligentius tractatum fuerit, reliqua omnia fastidiet, & nauseabit Auditor.

In quo consistit Exordii vitium? Exordii verecundia in eo consistit: Ut Orator dicere incipiens, præseferat ingenuum quendam pudorem, quem in Oratore summo L. Crasso tantopere laudabat Cicero: *Fuit, inquit, in L. Crasso pudor quidam, qui non modo non oboescebat ejus Orationi, sed etiam probitatis commendatione prodessebat.* Et ipse etiam Tullius sic de se conficetur Lib: I. de Oratore: *In principiis dicendi tota mente, atque omnibus artibus contremisco.* Sciebat nempe, summus ille dicendi artifex & doctor, offendi solere auditorum animos, si Orator, velut exultans sibique præsidens ad dicendum accedat.

In quo consistit brevitatis Exordii? Brevitas Exordii in eo consistit, ut reliquæ Orationis magnitudini sit accomodatum: utque inani verborum circuitu non producat longius, quàm par sit; neque enim Pigmæo corpori Gyganteum caput aptandum est. Nolim tamen Orationi cæteroqui longiusculæ brevissimum, ut nonnulli solent, asfigatur exordium; dedecent enim vicissim ingentem Basilicam exiguæ fores.

Quæ sunt vitia Exordii? Primum Exordii vitium est, si sit commune, hoc est, si causis aliis, & fortasse etiam contrariis possit accommodari. Ejusmodi exordia lepidè comparantur ephippio, quod equis bene multis accomodaretur. Secundum vitium est, si sit procul accersitum, longiusque petitur. Tale fuit inepti cujusdam caudiciei, qui de lite inter duos vicinos acturus, exordium petivit ab Adamo, vixque ad diluvii tempora tandem pervenit. Ter-

Tertium vitium, si pluribus verbis aut sententiis ultra, quam reliquæ orationis brevitās postulat, producat. In enormia id genus præmia bellissime quadrat facetum illud Diogenis ad Myndios, (qui suo oppidulo magnificas & grandes fores affixerunt) dictum: *Viri Myndii, portas claudite, ne Urbs exeat.*

§. III.

De variis Exordiorum fontibus.

Ex plurimis & variis, unde derivari solent exordia, fontibus, præcipui sunt sequentes:

Primo Exordium recte ducitur, ab Adjunctis Personæ, rei, loci, ac temporis. Atque hic erat fons perquam familiaris Ciceroni, qui hinc ferme solebat exordiri. Sic in Oratione pro M. Cælio exorditur à temporis insolentia; quippe die festo, contra quam fieri soleret, causam dicere cogebatur. Exordium Milonianæ ducitur à persona adversariorum, qui armati forum obsidebant, à persona Pompeji Judicis, ab insolita judicii forma. Pro Rege Dejotaro ducit exordium ab angustiis loci, in quo habita fuit Oratio, nempe in ædibus Cæsaris.

Habes illustre exemplum ab adjunctis Personarum in Livio. Ubi Philippus Rex Macedonum, inter duos filios suos, quorum unus alterum parricidii accusabat; à sua Parentis persona sic exorsus est: *Sedeo miserrimus Pater judex inter duos filios; accusatorem parricidii; Et reum; aut confecti, aut*
ad-

admissi criminis labem apud meos inventurus. Jam pridem quidem, hanc procellam imminentem timebam, cum vultus inter vos minime fraternos cernerem, cum voces quasdam exaudirem; sed interdum spes animum subibat, deflagrare iras vestras, purgari suspiciones posse. &c.

2do. Ducitur Exordium à rotunda simplici rei expositione, sine fucō; & sine ullo in speciem artificio. Ita Cicero pro Ligario: *Novum crimen, C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum, propinquus meus ad te Q. Tubero detulit &c.*

3tio. Ducitur exordium à Contrario, cum prima fronte ea videmur dicere, quæ causæ nostræ sunt omnino contraria, & adversariis faventia; ut scilicet eos, nihil minus cogitantes, in nostram sententiam trahamus; in quo sane est artis & industriæ plurimum.

Ita Alexander apud Curtium milites suos cohortaturus, ut secum audacter pergant ad extremas Indiæ partes, primo videtur probare illorum studia, qui reditum in Patriam cogitabant: *Magnitudinem rerum, quas gessimus, milites, intuentibus vobis, minime mirum est & desiderium quietis, & satietatem gloriæ occurrere. Itaque si crederem satis, certam esse possessionem terrarum, quas tanta velocitate domuimus; ego vero, milites, ad Penates meos, ad Parentem, sororesque & cæteros Cives, vel revertentibus vobis, erumperem, ut potissimum parta vobiscum laude & gloria fruerer; ubi nos uberrima victoriæ præmia expectant, liberorum, conjugum, parentumque lætitia, pax,*
quies

quies, rerum per virtutem partarum securam possessio, &c.

Deinde mutata sensim velificatione in contrariam sententiam callidissime descendit: *Quid? creditis, tot gentes alterius imperio ac nomine assuetas, non sacris, non moribus, non commercio linguæ nobiscum coherentes, eodem prælio domitas esse, quo victæ sunt? Vestris armis continentur, non suis moribus; Et qui præsentibus metuant, in absentia hostes erunt &c.*

4to. Ducitur exordium ab insigni quopiam effato & dicto, vel ab illustri exemplo. Exemplum hujus habes in Sallustio; ubi Catilina suos conjuratos ad impium bellum cohortatur hoc effato:

Compertum habeo, milites, verba viris virtutem non addere, neque ex ignavo strenum, neque fortem ex timido exercitum oratione Imperatoris fieri. Quanta cujusque animo audacia, aut natura moribus inest, tanta in bello patere solet. &c.

5to. Duci potest exordium ab insigni aliqua quæitione. Ita Tullius suum de inventione Rhetorica librum auspicatur: *Sæpe Et multum hoc mecum cogitavi, bonine, an mali plus attulerit hominibus Et civitatibus copia dicendi, ac summum eloquentiæ studium. &c.*

6to. Præclare admodum ducitur Exordium à Suspensione, quæ mirifice præparat Auditorum animos magnæ alicujus rei expectatione, & acuit vehementi cupiditate sciendi, quid demum sit illud, quod polliceatur Orator: Ita Cicero Verrina I.

Quod

Quod erat optandum maxime, *Judices*, & quod unum ad invidiam Vestri ordinis, infamiamque judiciorum sedandam maxime pertinebat; id non humano consilio, sed prope divinitus datum, atque oblatum vobis summo Reipublicæ tempore videmus. Inveteravit enim jam opinio pernicioſa Reipublicæ, vobisque periculosa, quæ non modo Romæ, sed apud exteras nationes omnium sermone percrebuit: his judiciis, quæ nunc sunt, *PÆCUNIOSUM* hominem, quamvis sit nocens, nullum posse damnari &c.

Denique, quodvis exordium ab ipsis causæ visceribus, (ut superius innuimus) hoc est ab intimis causæ principiis, trahendum est, & in illo solerter jacienda sunt argumentorum & affectuum illa semina, quæ in reliqua oratione retractata, fusiùs explicentur. Id vero non difficulter efficies, si ex Quintiliani & Ciceronis præcepto, diligenter intuearis: Apud quos, pro quibus, contra quos, quo loco, tempore, quo rerum statu, dicendum sit tibi: quid Auditores, vel Judices sentire credibile sit, quis sit Orationis tuæ scopus, quid petas, quid consequi velis? Hæc ubi perspecta tibi mature fuerint: ipsa te Magistra Natura facile docebit, unde sit tibi capiendum orationis Exordium.

§. IV.

De officio & fine exordii.

Quodnam est officium, Quis finis Exordii?

Exordii officium ac finis est triplex, scilicet: reddere Auditorem benevolum, attentum & docilem.

Au-

Auditor benevolus redditur ex quadruplici capite: imo à Persona Oratoris ipsius. 2do à Persona Adversariorum. 3tio à Persona Auditorum vel Judicum. 4to à Persona illius, pro quo dicitur.

Unde
reddi-
tur Au-
ditor-
benevo-
lus?

Auditor benevolus redditur à persona Oratoris ipsius, si Orator modestiam, pudorem, probitatem & ingenium quendam candorem ore potius & re ipsa præferat, quam verbis ostendet. Poterit tamen interdum sua merita, suum officium, suas virtutes, sed parce omnino, ac sine arrogantia commendare, quod mirifice facit Tullius in Oratione pro Archia, suo quondam Magistro: Si quid est in me ingenii, Judices, quod sentio, quàm sit exiguum: aut si qua exercitatio dicendi, in qua me non inficior mediocriter esse versatum; aut si hujusce rei ratio aliqua ab optimarum artium studiis ac disciplina profecta, à qua ego nullum confiteor ætatis meæ tempus abhorruisse; earum omnium rerum, vel imprimis hic A. Licinius fructum à me repetere prope jure suo debet. Nam quoad longissime potest mens mea respicere spatium præteriti temporis, & pueritiæ memoriam recordari ultimam, inde usque repetens, hunc video mihi principem, & ad suscipiendam & ad ingrediendam rationem horum studiorum extitisse. Quodsi hæc vox hujus hortatu præceptisque conformata, nonnullis aliquando saluti fuit: à quo id accepimus, quo cæteris opitulari, & alios servare possemus; huic profecto ipsi, quantum est situm in nobis, & opem & salutem ferre debemus.

Quomodo
reddi-
tur
Auditor
benevolus
à persona
Oratoris?

Quomodo colligitur benevolentia à persona adversarii?

Colligitur benevolentia à persona Adversariorum imo: Si Orator dicat: se illorum aut nimiam eloquentiam, aut gratiam revereri; sicque illam reddat suspectam Judicibus; quod pulchre admodum facit Cicero pro Quintio: *Quæ res in Civitate duæ plurimum possunt, hæc contra nos ambæ faciunt in hoc tempore, summa gratia, & eloquentia, quarum alteram C. Aquilii vereor, alteram me tuo &c.*

2do. Si illos in odium & in invidiam adducere, vitiorum, quibus laborant, commemoratione conetur; quod sæpissime fecisse Ciceronem legimus; Sic pro Dejotaro: *Crudelem Castorem, ne dicam sceleratum & impium; qui nepos avum in discrimen capitis adduxerit, adolescentiæque suæ terrorem intulerit ei, cujus senectutem tueri & tegere debebat.*

Quodsi Adversarius sit vir bonus, notæque probitatis ac fidei; eundem Ciceronem imitaberis, qui cum pro Murena diceret, Catonemque Virum antiquæ virtutis haberet adversarium, non quidem in ejus vita moribusque quidquam culpavit; sed tamen ut illi quoquo demum modo fidem detraheret; sectam Stoicorum, cui se Cato totum addixerat, irridere cæpit, idque tam acute & facete, ut judicium risu dissolveretur, & Cato ipse dixerit: *Quàm ridiculum habemus Consulem.* Aut etiam facies, quemadmodum fecit Valerius Tribunus Plebis, qui habens etiam adversarium causæ suæ Catonem; ita orsus est: *Si privati tantummodo ad suadendum dissuadendumque id, quod à vobis ro-*

gatur processissent, ego quoque cum satis di-
 ctum pro utraque parte existimarem, taci-
 tus suffragia vestra expectassem. Nunc cum
 Vir gravissimus Consul Portius Cato, non
 auctoritate solum, quæ tacita satis momenti
 habuisset, sed oratione etiam longa & accu-
 rata insecutus sit rogationem nostram; ne-
 cesse est paucis respondere. Rem defendam,
 non nos &c.

Captatur benevolentia à persona Audi-
 torum, vel Judicum imo. Si eis confidere
 videatur Orator. Ut Cicero pro Roscio Ame-
 rino. 2do Si suam causam cum eorum uti-
 litate jungat. Ut idem passim in Phi-
 lippicis. 3tio. Si eorum justitiam, fidem, au-
 thoritatem, & alias dotes, maxime quæ ad
 rem Oratoris sunt, commendet. Ut in exor-
 dio pro Milone Cicero Pompejum laudat à
 sapientia, justitiaque, cum ait: *Sed me recreat,*
& reficit Cnei Pompeji sapientissimi, & ju-
stissimi viri consilium, qui profecto nec ju-
stitiæ suæ putaret esse, quem reum senten-
tis judicum tradidisset, eundem telis mili-
tum dedere: nec sapientiæ, temeritatem con-
citatæ multitudinis auctoritate publica ar-
mare.

Quomo-
 do ca-
 ptatur
 benevo-
 lentia à
 persona
 Audito-
 rum vel
 Judi-
 cum?

Captatur benevolentia à persona clientis,
 si illius innocentiam virtutemque commendes:
 si illius calamitatem, amicorum inopiam, &
 solitudinem conqueraris. Ita Cicero pro Ro-
 scio Amerino.

Quomo-
 do à per-
 sona cli-
 entis, si-
 ve illius,
 pro quo
 dicitur?
 An sem-
 per cap-
 tanda
 est?

Cicero de Invent: Lib: 1. Tum dicit esse
 insinuatione, sive captatione benevolentiae
 utendum, cum genus causæ admirabile est,
 à quo alienatus est animus eorum, qui au-
 di-

*Auditorum
benevo-
lentia?*

dituri sunt. 2do Si sit humile, quod negligitur ab Auditore, & non magnopere attendendum videtur. 3tio. Si sit anceps, in quo aut judicatio dubia est. aut causa & honestatis & turpitudinis particeps, quæ & benevolentiam pariat & offensionem. 4to. Si sit obscurum, in quo aut tardi Auditores sunt, aut difficilius ad cognoscendum negotiis causa implicita est. In his igitur opus est insinuatione, seu exquisitiore quadam arte, qua Orator subdole quodammodo & latenter in Auditorum animos irrepit. Exemplis pleraque Ciceronis exordia, quæque erudient. Ceterum de captanda benevolentia, non multum laborandum est in illis causis, quæ per se sunt honestæ.

S. V.

De paranda attentione & docilitate.

*Unde
concili-
atur at-
tentio?*

Attentio conciliatur partim promissione, partim petitione. Promissione quidem, si polliceamur nos esse dicturos de rebus vel novis, vel magnis, vel utilibus, vel jucundis. Ita Cicero pro Rabirio.

Sic enim existimare debetis, Quirites, post hominum memoriam, rem nullam magis periculosa, magis ab omnibus vobis providendam, nec à Tribuno plebis susceptam, neque à Consule defensam, neque ad Populum Romanum esse delatam &c.

Nolim tamen montes, ut ajunt, aureos in ipso dicendi initio semper polliceatur Orator; imò si satis appareat, rem, de qua agitur, esse aut communem, aut exilem & ab-

je-

ectam; plus efficiet si rotunde statim & ingenue profiteatur, se se in re omnino tenui laborare, quàm si grandia nequidquam polliceatur. Sic Cicero Philippica VII. *Parvis de rebus, sed fortasse necessariis consulimur, Patres Conscripti, de Appia via, & de moneta &c.* Hoc eodem artificio apud Quintilianum pauper quidam utitur, accusans divitem, qui veneno per flores pauperis sparso, apes ejus interemerat: *Unum, inquit, oro, ne cui minor dignitate vestra videatur causa litis meae. Ante omnia enim non debetis expectare, uti pauper magna perdiderim: sed quantum sit, quod abstulerit mihi dives, minus est, quod reliquit &c.*

Secunda conciliandæ attentionis ratio, est *petitio*. Cum scilicet Auditores rogamus, ut studiose ac diligenter velint attendere; sic Cicero pro Sexto Roscio. *Quapropter vos oro, atque obsecro, Judices, attente, bonaque cum venia verba mea audiat. Quamvis autem sub ipsum exordium postulari communiter soleat attentio; licebit tamen eandem in ipso etiam Orationis decursu interdum postulare, cum scilicet Auditoris animus initio arrectus, passim languescere incipit. Hoc egregie præstitit Tullius pro Cluentio.*

Vos, quaeso, ut quemadmodum adhuc me attente audistis, ita, quæ reliqua sunt, audiat. Profecto nihil à me dicetur, quod non dignum hoc conventu & silentio, dignum vestris studiis, atque auribus esse videatur.

Tribus maxime rebus comparatur in Auditore docilitas.

Quomodo Com-

*paratur
docili-
tas?*

1mo. Si Brevem te fore promittas, fles-
que promissis. Ut enim eleganter & ingenio-
se monet Tullius: multo satius est, ut Ora-
tor desinat, quàm si deficiat, & ut Auditor
cum desiderio, quàm cum fastidio ac satie-
tate recedat.

2do. Comparabitur docilitas, si dilucide
simpliciterque proponas, qua de re dictu-
rus sis. Ita Cicero pro Lege Manilia. *Di-
cendum est enim de Cn: Pompeji singulari
eximiaque virtute.*

3tio. Fiet docilis Auditor, si tuam Ora-
tionem in duo, vel tria ad summum capita
perspicue partiaris, ut cum ait Tullius Phi-
lippica VII. *Cur pacem nolo? quia turpis
est, quia periculosa, quia esse non potest;
quæ tria dum explico, peto à vobis P. C.
ut eadem benignitate, qua soletis, verba mea
audiatis,*

Sed quoniam permagni interest ad elo-
quentiam, quemadmodum proponat, & oratio-
nem suam partiatur Orator: & quia hic lo-
cus est in Rhetorica longe difficillimus tyro-
nibus præsertim, de utroque capite accu-
ratius differemus.

§. VI.

De Propositione.

Quid est **P**ropositio, est brevis dicendorum in Ora-
propositio? tione enunciatio.

Quæ sunt Propositionis virtutes ac dotes quinque
Proposi- vulgo assignantur. Nempe: ut sit simplex,
tionis vir- clara, copiosa, nova, & utilis.
tutes ac
dotes?

Una

Una simplexque dicitur illa Propositio, quæ constat una simplicique sententia; v. g. *Pax est conficienda.* Item hæc: *Injuriae sunt condonandæ.* Ex unitate Propositionis, omnino pendet unitas Orationis, semperque meminisse debet Orator eximii illius, nunquamque, satis inculcandi Horatiani præcepti: *Denique sit quodvis simplex duntaxat & unum.*

Quid est una simplex Propositio?

Clara Propositio est illa, quæ non modo nullo labore & industria adhibita intelligitur ab omnibus; sed etiam ita proponitur, ut non possit non intelligi; quemadmodum est hæc: *Otium est fugiendum.*

Quæ Propositio clara?

Copiosa Propositio illa est, quæ & amplam dicendi segetem suppeditat, & tractari ac ornari facile potest. Recte enim monet Horatius: ne jejunum dicendi sumas argumentum; & quæ desperas, tractata nitescere posse, relinquas.

Quæ Propositio copiosa?

Novitatem habebit propositio, si argumentum ita proponatur, ut ex trito vulgarique fiat inusitatum, & Auditorum animos statim, ac auditur, ipsa novitate percellat; v. g. *Tritæ ac vulgares sunt istæ propositiones: Homo multorum sibi malorum auctor est. Mali aliquando sunt utiles virtuti. Mors minus dura accidit miseris, quam felicibus.* Fient vero novæ, & singulari quadam attentione dignæ, si primam sic efferas: *Nemo læditur, nisi à se ipso.* Secundam: *Virtutem plus interdum improbis debere, quam probis.* Tertiam: *Felicitatis quoddam genus est, infelicem mori.*

Quæ Propositio nova?

Caveant tamen Tyrones, ne dum in pro-

positione novitatem aucupantur, in pueriles, ut sit, ineptias, futiliaque paradoxa incidant; quemadmodum ille, qui novitatis illecebra male captus, hoc proposuit: *Divum Josephum toti Trinitati supparem esse*; & alter, qui paupertatem & afflictationem, ipsa Paradisi gloria jucundiores esse, probandum suscepit.

Quæ
Propo-
sitis u-
tilis?

Utilitatem habere solent Propositiones illæ, quæ magis activæ sunt, quam contemplativæ. Porro contemplativæ dicuntur illæ, quæ in sola cogitatione versantur; quemadmodum ista: *Stultorum infinitus est numerus*. Activæ vero dicuntur illæ Propositiones, quarum finis est aliquid efficere: v. g. *Ferenda sunt amicorum vitia*.

S. VII.

De Divisione.

Cur ad-
hibetur
in Ora-
tione
Divisio
sive par-
titio?

Divisio sive partitio tribus potissimum de causis adhiberi solet in Oratione: *imo* Quia lumen affert Orationi. *2do*. Quia juvat memoriam Oratoris & Auditorum. *3tio* Quia levat audiendi fastidium; recreatur enim animus admonitione singularum partium Orationis: quemadmodum viatorem reficiunt spatia, certis lapidibus & intervallis distincta.

Quæ
sunt Di-
visionis
leges si-
ne dotas?

Leges divisionis quatuor sunt præcipuæ: *1ma* est: ut Divisio sit plena, hoc est, ut partes illius, sive membra, omnino complectantur, & adæquent Propositionem, quæ dividitur. *2da* est: ut membra illa sint opposita, neque unum in altero contineatur. *3tia*

Ut

Ut divisio habeat partes duas, tresve ad summum. Si enim nimium concisa sit, & ut loquitur Fabius, nimium articulosa, offundet orationi tenebras, parietque obscuritatem illam, contra quam fuit inducta. 4ta. Ut sit plana, simplex, & quasi obvia; non vero ad artis & ingenii ostentationem longius accersita. Quatuor hasce dotes, & hanc præsertim postremam animadvertere facile potes in Orationibus Tullii, qui nullum in divisionibus quærere solet Ornatum. Ut pro Lege Manilia: *Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de Imperatore deligendo esse dicendum. Et pro Quintio: Nego fuisse causam, cur postularet: nego ex editto possidere potuisse: nego possedisse. Hæc tria dum dixerò, perorabo.*

Ex his quæ hucusque de Exordio & Propositione dicta sunt, facile vel ipsi advertent Tyrones, quod ille, qui velit recte aliquid, solide quæ scribere, aut dicere, necessario debeat imprimis propositionem concipere; de hac concepta continuo cogitare, ut illam exponat, explicet, probet, ab ea in decursu non recedat, vel paululum digressus, ad eandem redeat, eam pro scopo reliquæ Orationis, in quem omnia argumenta colliment, habeat. Et quemadmodum in exordiendo cogitandum est, quatenus exordium naturale & proprium sit Propositioni; ita æque curandum est, ut Propositio naturaliter & eleganter ex Exordio media quadam, prudenti & industria transitione effluat. Porro Propositio aut verbis expressis enunciatur, qualia sunt: *Tractabo de hac vel illa re: ostendam hoc*

*hoc vel illud, Hoc erit Orationis argumentum. Ita judico, ita sentio, ita statuo. Et similibus. Aut absque ejusmodi aperta enunciatione, ita res ipsa proponitur; ut facile Auditor intelligat hac de re Oratorem acturum. Prioris modi exemplum capere potes ex hac Oratione Terentii, qui accusatus apud Tacitum de amicitia cum Sejano infelici Ministro Tiberii Cæsaris, sic imprimis exorditur. *Fortunæ quidem meæ fortasse minus expedit, agnoscere crimen quàm abnuere . . .* Deinde sic ad Propositionem descendit: *Sed utcunque casura res est, fatebor: Et fuisse me Sejano amicum, & ut essem expetiisse: & postquam adeptus eram, lætatum &c.**

Posterioris exemplum habes in Plinio, ubi Legati Manlii seditione se se purgaturi, sic incipiunt: *Deos, hominesque testamur, Imperator, nos arma neque contra Patriam cepisse: neque, quo periculum aliis faceremus; sed uti corpora nostra ab injuria tutæ forent, qui miseri, egentes, violentia atque crudelitate sceleratorum, plerique Patrici, sed omnes fama, atque fortunis extorres sumus. &c.* Hic quivis videt facile, quæ sit in ista oratione Propositio.

Generatim dicendo, quocumque demum modo Propositiones efferantur; semper debent esse planissimæ, clarissimæ, intellectu perfaciles: verbis, quàm fieri potest perpauca, propriisque constare. Vitanda est in illis omnis affectata sublimitas ac obscuritas, omnes allegoriæ & Antonomasiæ pueriles. Id & omnia Ciceronis præcepta docent, & omnes ejusdem Propositiones probant, & convin-

CAPUT II.

DE NARRATIONE.

Narratio Oratoria definitur à Cicerone: rerum explicatio, & quædam quasi sedes, ac fundamentum constituendæ fidei. Quid est Narratio?

Quintilianus *Lib: 4. Cap. 2.* Duplicem esse tradit: Unam ipsius causæ; Alteram rerum ad causam pertinentium. Narratio causæ, seu expositio rei, de qua status est, fit simpliciter, sine arte & amplificatione. Ut est hæc Miloniana: *Milo autem, cum in Senatu fuisset eo die, quoad Senatus dimissus est, domum venit; calceos & vestimenta mutavit, paulisper, dum se uxor (ut fit) comparat, commemoratus est &c.* Narratio vero rerum, quæ pertinent ad causam, fit ornate & copiose: habetque sæpe probationis vim. Ut est eadem Miloniana ab illo loco: *Obviam fit ei Clodius, usque ad finem.* Similis est Narratio pro Lege Manilia, simplex nimirum: de genere & magnitudinē belli; ornata & copiosa, de deligendo Imperatore. Quotumplex Narratio Oratoria?

§. I.

De Virtutibus Narrationis.

Narrationis dotes quatuor à Tullio recensentur: Perspicuitas, probabilitas, brevitās, & s̄vavitas. Quotnam sunt virtutes sive dotes narrationis?

Narratio perspicua fiet imo. Si temporum fervetur ordo adeo, ut quod primum gestum est Quomodo fiet

+ *perspi-
cua
Narra-
tio?*

est, primum etiam referatur. 2do Si verbis propriis & usitatis utamur. 3tio Si res non interrupte narretur. 4to Denique si diligenter vitetur omnis verborum ambiguitas, qualis esset ista: *Ajunt Regem Pyrrhum Romanos viciſſe.* Ex qua quis victor, quis victus sit, nemo intelliget. Quantum porro eniti, ac contendere debeat Orator, ut perspicue narret & aperte, facile intelligere poterit ex aureo illo Quintiliani præcepto: *Prima sit Orationis virtus perspicuitas Dilucida & negligenter quoque audientibus aperta sit . . . ut in animum, tanquam sol in oculos, etiamsi non intendatur, incurrat. Quare non ut intelligere possit Auditor, sed ne omnino possit non intelligere, curandum.*

Ita Cicero Catilinaria III. Nro 3. utitur aperta Narratione atque dilucida, rebus, personis, temporibus, locis distincta.

S. II.

De probabilitate Narrationis.

+ *Quomodo fiet
probabilis
Narratio?*

Probabilis fiet narratio imo. Si is, qui narrat, sit notæ probitatis & fidei. 2do. Si rei gestæ seriem exponat sine fūco; qua simplicitate nimicum, atque candore plus longe valebit ad persuadendum, quam calamistris, lenociniis, & hyperbole. 3tio Si nihil adferat fidei absonum, & quod abhorreat à communi hominum sensu. Quodsi fortè rei veræ, sed incredibili fidem facere velis, usurpare poteris sapiens illud cujusdam veteris Authoris dictum: *Multa esse vera, quæ tamen non sunt veri similia, & probabile*

bile omnino esse, quam plurima contra probabilitatem contingere. 4to. Denique si clare aperteque exponas rerum circumstantias, & adjuncta personarum, locorum ac temporum; unde vel maxime pendet facti probabilitas. Ita Cicero pro Roscio Amerino: Nro 39. *Patrem occidit Roscius, qui homo? Adolescentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? Annos natus magis quadraginta, vetus videlicet sicarius, homo audax, & sæpe cæde versatus? at hoc ab accusatore ne dici quidem audistis. Luxuries igitur hominem, & æris alieni magnitudo, & indomita animi cupiditas ad hoc scelus impulerunt? De luxuria purgavit Erucius, cum dixit, hunc ne in convivio quidem ullo fere interfuisse. Cupiditates porro, quæ possunt esse in eo, qui, ut ipse Accusator objecit, ruri semper habitavit, & in agro colendo vixerit, quæ vita maxime disjuncta à cupiditate, & cum officio conjuncta. In quo exemplo videre est, quantam faciunt probabilitatem adjuncta Personarum, temporis, ætatis ac loci. Similia exempla habes Pro Quintio Nro II. Pro Archia Poeta: Pro Flacco Nro 21. & pro Milone Numero 25, 45, 54, 57. Docet præterea Quintilianus. Lib: 1. Cap 1. Ut credibilior fiat narratio, semina quædam probationum spargere, verum sic, ut narrationem esse meminerimus, non probationem ac proinde argumenta probationis adhibenda esse simplicissima & brevissima. Ut si narrares, aliquem oblato sibi à quopiam veneno periisse, dicere posses: *Sanus bibit, statim concidit, livor ac tumor confestim est insectus* &c.*

§. III.

De brevitate Narrationis.

+ *Quid fa-
ctū opus
est: ut
brevis
sit Nar-
ratio?*

Narratio brevis erit: Si imo narrandi initium altius, & ab ævo, ut ajunt, non repetas, quemadmodum ineptus ille, quem ridet Horatius: *Qui gemino bellum Trojanum orditur ab ævo.* 2do Si inutiles circumstantias, quæ nihil faciant ad rem, in narrationem non infarcias. Qualis esset hæc: *In portum veni, navem paratam aspexi, de pretio conveni, sublatae sunt Anchoræ, è portu solvi;* satis enim erat dixisse: *è portu solvi,* reliqua nec cognitioni, nec utilitati serviunt.

Vide tamen, ne cum Horatio, dum brevis esse laboras, obscurus fias, aut aliquid eorum, quæ rem præcesserunt, quæ comitata, quæ subsequuta sunt, omittas. Ac proinde observandum est illud Fabii monitum: *Vitanda,* inquit ille, *est illa Sallustiana brevis, & abruptum orationis genus.* Narratio undique præcisa, non tam narratio vocari potest, quam confusio. Et illud Quintiliani: *Non tamen inornata debet esse brevis, alioquin fit indocta.*

Pro exemplo fit Narratio Philipp: IV. Nro 3. *Cæsar adolescens, pene potius puer, incredibili ac divina quadam mente, atque virtute, tum cum maxime furor arderet Antonii, cumque ille à Brundisio crudelis & pestifer reditus timeretur, neculantibus, nec opinantibus quidem nobis, quod fieri posse non videbatur, firmissimum exercitum invi-*

*invicto genere veteranorum militum, comparavit, patrimoniumque suum effudit; quamquam non sumus, nisi eo verbo, quo decuit, non enim effudit, sed in salute Reipublicæ collocavit. In quo exemplo vides brevitem pulcherrimo cum ornatu conjunctam. Simile exemplum vide Verrina III. Nro 66 ab his verbis: *Invitantur, mature veniunt.* Item Philipp: XIII. Nro 3. ab his verbis: *Hoc vero quid est?**

§. IV.

De suavitate Narrationis.

Suavis reddetur narratio imo. Si efferatur
 verbis leniter & numerose sonantibus. Qua ratione
 suavis
 redditur
 narratio?
 2do Si adhibeantur certæ quædam narrandi
 formulæ Tullio per familiares; cum v. g. pro
 tempore præterito, præsens usurpatur, cum
 plures infinitivi, subaudito verbo, subjungun-
 tur, ut cum ait: *Rex primum nihil metuere,
 nihil suspicari, dies unus Et alter intercede-
 re.* Item cum stylus Narrationis sit per in-
 cisa, & non per periodos: cum non eodem
 tenore, sed parva presse, magna subtiliter,
 atrocia invidiose, tristia miserabiliter, læta
 jucunde efferuntur; quo fit, ut variatio ser-
 monis effugiat tædium, & sine satietate de-
 lectet. 3tio Si quæ narramus, sint magna, no-
 va, & inexpectata, hoc est: si narratio ha-
 beat admirationes, exitus inopinatos, inter-
 positos motus animorum: ut dolorem, læti-
 tiam, metum, cupiditatem &c. 5to. Si diver-
 sis (de quibus insequenti Libro) figuris il-
 luminetur; harum præcipuæ sunt: Hypoty-
 po-

posis, Suspendio, five Suspendatio, Exclamatio,
& Communicatio. En earum exempla:

imo. Narratio historica per hypotypo-
sim, ex Livii Lib: I.

Horatorum pugna cum Curiatiis.

„ Datur signum, infestisque armis velut
„ acies terni juvenes magnorum exercitu-
„ um animos gerentes concurrunt. Nec
„ his, nec illis periculum suum, sed publi-
„ cum imperium servitiumque obversatur
„ animo: futuraque ea deinde Patriæ fortu-
„ na, quam ipsi fecissent. Ut primo statim
„ concursu increpuere arma, micantesque
„ fulsere gladii, horror ingens spectantes
„ perstringit, & neutro inclinata spe, tor-
„ pebat vox spiritusque. Consertis deinde
„ manibus, cum jam non motus tantum, cor-
„ porum, agitatioque anceps telorum, armo-
„ rumque; sed vulnera quoque, & sanguis
„ spectaculo essent, duo Romani super ali-
„ um alius, vulneratis tribus Albanis, ex-
„ pirantes corruerunt. Ad quorum casum
„ cum clamasset gaudio Albanus Exercitus,
„ Romanas legiones jam spes tota, nondum
„ tamen cura deseruerat, exanimes vice
„ unius, quem tres Curiatii circumsteterant.
„ Forte is integer fuit, ut universis solus
„ nequaquam par, sic adversus singulos fe-
„ rox. Ergo ut segregaret pugnam eorum,
„ cepisset fugam, ita ratus secuturos, ut
„ quemque vulnere affectum corpus sine-
„ ret. Jam aliquantum spatii ex eo loco,
„ ubi pugnatum est, aufugerat, quum respi-
„ ciens, videt magnis intervallis sequentes;
unum

„ unum haud procul ab sese abesse; in
„ eum magno impetu redit. Et dum Alba-
„ nus exercitus inclamat Curiatii, ut opem
„ ferant fratri, jam Horatius cæso hoste vi-
„ ctor secundam pugnam petebat; tum cla-
„ more, qualis ex insperato faventium so-
„ let, Romani adjuvant militem suum, &
„ ille defungi prælio festinat. Prius itaque
„ quam alter, qui nec procul aberat, con-
„ sequi posset, & alterum Curiatium confi-
„ cit. Jamque æquato Marte singuli supe-
„ rerant, sed nec spe, nec viribus pares;
„ alterum, intactum ferro corpus & gemitu
„ nata victoria ferocem in certamen ter-
„ tium dabant: alter fessum vulnere, fessum
„ cursu trahens corpus, victusque fratrum
„ ante se strage, victori objicitur hosti; nec
„ illud prælium fuit. Romanus exultans,
„ duos, inquit, fratrum Manibus dedi, ter-
„ tium, causæ belli hujusce, ut Romanus Al-
„ bano imperet, dabo. Male sustinenti ar-
„ ma gladium superne jugulo defigit: ja-
„ centem spoliat. Romani ovantes ac gratu-
„ lantes Horatium accipiunt, eo majore cum
„ gaudio, quo prope metum res fuerat.

Vide, quam vivis, spirantibusque, ut ita loquar, coloribus hæc narratio pingitur, magisque spectari, & oculis quasi subjici, quam audiri, vel legi videtur.

Narrationis Oratoriæ per hypotyposim invenies exemplum Verrina VII. Nro 160. & 161. *Cædebatur virgis &c.* Item Tusculanorum Lib: 5. De Damocle Dionysii Siracusarum Tyranni Parasito pulcherrimam leges narrationem historicam. *Cum quidam ex assentatoribus Damocles &c.* 2do

2do Usurpatur plerumque in narrationibus suspensio, siue sustentatio, qua Orator ad sibi conciliandam attentionem, & ad excitandos Auditorum animos, illos tenet aliquandiu suspensos & incertos, quid dicturus sit. Ita Cicero Verrina VII. Nro 10. *Etiamnum mihi expectare videmini, Iudices, quid deinde factum sit? . . . Quid deinde? quid censeatis? furtum fortasse, aut prædam expectatis aliquam? Nolite usque quaque eadem quærere. . . Expectate facinus, quam vultis improbum: vincam tamen expectationem omnium &c.*

3tio Interciduntur sæpe Narrationes exclamationibus ad motum vehementissimis. Illustris est illa pro Cluentio Nro 15. De Saffia Matre, ubi Cicero inter narrationem hæc interserit: *O Mulieris scelus incredibile, & præter hanc unam in omni vita inauditum! o libidinem effrænatam & indomitam! o audaciam singularem! non timuisse, si minus vim Deorum, hominumque famam, at illam ipsam noctem, facesque illas nuptiales, non limen cubiculi, non parietes denique ipsos superiorum testes nuptiarum. Perfregit, ac prostravit omnia cupiditate ac furore: vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia &c.*

4to. Valet denique plurimum in amplificandis & ornandis Narrationibus Communicatio, qua Orator, causæ suæ confidens, deliberat cum illis ipsis, apud quos, vel contra quos dicturus est, illos nimirum consulens, quid acturus sit, vel etiam quid ipsimet in simili causa essent acturi. Ita Cicero Verrina VII. Nro 15. per summam fiduciam vide-

detur consilia sua communicare cum Adversario tuo Verre, illumque quasi consulere in hunc modum: *Si tu apud Persas, aut in extrema India deprehensus Verres, ad supplicium ducerere, quid aliud clamitares, nisi te civem esse Romanum? Et si tibi ignoto apud ignotos, apud Barbaros, apud homines in extremis atque ultimis gentibus positos, nobile Et illustre apud omnes nomen tuæ Civitatis profuisset: ille, quisquis erat, quem tu, in crucem rapiebas, qui tibi esset ignotus, cum Civem se Romanum esse diceret, apud te Prætorum, si non effugium, ne moram quidem mortis, mentione atque usurpatione Civitatis assequi potuit. Simile exemplum vide pro Cluentio Nro 51. Si de prædiis tuis ageretur Et c.*

Narrationis genus triplex est: alia est enim Narratio Poetica, alia Historica, alia Civilis & Oratoria. Narratio Poetica rem fictam exponit; Historica rem gestam. Civilis & Oratoria rem exponit, quæ quandoque in controversiam adducitur.

Inter tria hæc Narrationis genera, hoc primum intercedit discrimen: quod Historicus & Orator ordinem temporis, & rei gestæ seriem in narrando sequantur, & servent, contra, quàm facit Poeta, qui etiam à fine, aut à medio rem solet ordiri. 2do. Quod Historicus veritatem confectetur, Orator veri similitudinem; Poeta vero commentitiis etiam fabulis veritatem aspergat. 3tio Quod Historica Narratio sit ferme simplex, brevis ac nuda: Oratoria sit ornatior & fusior: Poetica vero ornamentis abundet & omni-

Quotum-
plex est
Narrationis
genus?

Quod discrimen
intercedit inter
hæc tria
Narrationis
genera?

& omnibus artis coloribus picta sit atque polita.

Quando In genere Judiciali, opus est semper Nar-
Et quo ratione historica: similiter in genere De-
Narra- monstrativo utendum est frequenter Narra-
tionis tionibus historicis, verum curandum, ne e-
genere xili filo, sed ornate & magnifice pertexantur.
nti de- In genere vero Deliberativo, ordinarie lo-
bet Or- cum habent Narrationes Oratoriæ, & ple-
ator? rumque eorum vices obit ipsa generalis
 propositio.

C A P U T III.

DE CONFIRMATIONE.

Quid est Confirmatio est illa pars Orationis, in qua
Confir- firmamenta, seu robora causæ afferuntur.
matio?

Quot Confirmationis partes duæ sunt: *1ma* Est
sunt Confirmatio proprie dicta, in qua ea, quæ
partes pro nobis sunt, firmamus ac stabilimus. *2da*
Confir- Est Confutatio, in qua contrarias Adversa-
matio- riorum rationes refellimus. Hinc liquet, Con-
nis? firmationem esse præcipuam ac potissimam
 Orationis partem, totamque persuadendi
 spem in ea unice sitam esse. Unde etiam
 Confirmatio ab Aristotele *fides* nuncupatur.

Quomo- Confirmatio tractatur per Argumenta, &
do tra- argumentationes. Est autem Argumentum
standa probabile inventum ad faciendam fidem.
est Con- Argumentatio vero, est fusior & artificiosa ip-
firma- sius argumenti dilatatio.

Unde pe- Argumenta sive rationes, quibus Orator
tuntur propositionem suam confirmat, petuntur à
argu- lo-

locis Oratoriis tum intrinsecis, tum extrinsecis, de quibus dictum est à nobis Libr: I.

Argumenta firmiora partim in principio collocanda sunt; quia tunc vel maxime attendit Auditor; partim in fine, quia quæ postremo dicuntur, altius inhærent; imbecilliora vero collocanda sunt in medio; ut ita magis eorum lateat infirmitas.

Quatuor sunt præcipuæ argumentationum species, seu modi, quibus tractari solent Argumenta. Scilicet: *Syllogismus* seu *rationatio*, *Enthymema*, *Inductio*, *Dilemma*. His adde *Soritem* & *Epicherema*.

§. I.

De Syllogismo.

Syllogismus est argumentatio ex duabus propositionibus conclusionem necessario inferens. v. g. *Omnis ars honesta est amplectenda; Rhetorica est ars honesta; Ergo Rhetorica est amplectenda.*

Prima Syllogismi propositio dicitur Major, seu simpliciter propositio; quoniam id proponit, in quo est vis ad probandum. Talis est in adducto Syllogismo hæc: *Omnis ars honesta est amplectenda.*

Secunda vocatur Minor, seu assumptio; quia aliquid assumit ex prima ad probandam conclusionem. Talis est hæc altera in eodem syllogismo: *Rhetorica est ars honesta*, assumit enim ex Majore: *est ars honesta*; Conclusio seu complexio est ipsa quæstio illata ex superioribus, scilicet Majore & minore. Ut hæc: *Ergo Rhetorica est amplectenda.*

ad confirmandum i-
donea?
Quo ordine collocanda sunt argumenta in confirmatione?
Quot sunt argumentationum species?
Quid est Syllogismus seu Ratiocinatio?

Quotuplex
est syllo-
gismus?

Syllogismus duplex distinguitur, alius Philosophicus, alius Oratorius. Syllogismus Philosophicus est argumentatio constans tribus propositionibus distinctis & explicatis, quæ sic inter se connectuntur, ut concessis duabus primis, nempe majore & minore, necessario concedenda sit tertia; quæ consequentia dicitur. v. g. *Sapiens est ille, qui sapienter loquitur, & sapienter tacet. Sed qui tacenda loquitur, & dicenda tacet, neque loquitur neque tacet sapienter. Ergo sapiens non est.*

Syllogismus Oratorius est Ratiocinatio constans quinque partibus, certo inter se ordine connexis, quas ita recenset Tullius Libr: I. de Inventione Nro 67. *Quinque sunt igitur partes ejus argumentationis, quæ per Ratiocinationem tractantur: Propositio, per quam breviter locus is exponitur, ex quo vis omnis oportet emanet ratiocinationis: Propositionis approbatio, per quam id, quod breviter expositum est, rationibus affirmatum, probabilius & apertius sit. Assumptio, per quam id, quod ex Propositione ad ostendendum pertinet, assumitur. Assumptionis probatio, per quam id, quod assumptum est, rationibus probatur: Complexio, per quam id, quod conficitur ex omni argumentatione, breviter exponitur.*

Hæc sunt igitur Syllogismi Oratorii partes. 1ma Propositio. 2da Propositionis probatio. 3ta Assumptio 4ta Assumptionis probatio. 5ta Complexio, sive Conclusio. En insigne hujus argumentationis exemplum ex eodem Libro Ciceronis.

Me-

Melius accurantur, quæ consilio geruntur, quàm quæ sine consilio administrantur. Propositio.

*Domus ea, quæ ratione regitur, omnibus propo-
instructior est rebus & apparatior, quàm ea, sitientis
quæ temerè & nullo consilio administratur. proba-
Exercitus is, cui præpositus est sapiens & tior.
callidus Imperator, omnibus partibus com-
modius regitur, quàm is, qui stultitia & te-
meritate alicujus administratur. Eadem na-
vigii ratio est; nam navis optime cursum
conficit ea, quæ scientissimo gubernatore u-
titur.*

*Nihil autem omnium rerum melius, quàm Assum-
mundus administratur.* ptio.

*Nam & signorum ortus & obitus defi- Assum-
nitum quemdam ordinem servant, & annuæ ptionis
commutationes non modo quadam ex neces- proba-
sitate semper eodem modo sunt: verum ad tio.
utilitates quoque rerum omnium sunt acco-
modatæ: & diurnæ nocturnæque vicissitudi-
nes, nulla in re unquam mutatæ, quidquam
moverunt.*

*Quæ signa sunt omnia, non mediocri Comple-
quodam consilio naturam mundi admini- xio sive
strari. Conclusio.*

*En quam copiose Cicero pertractat, quod
Philosophus jejune in hunc fere modum di-
xisset:*

*Illud Divina providentia administratur,
quod optime administratur. Sed Mundus op-
tine administratur. Ergo Mundus Divina
providentia administratur.*

*Aliud exemplum dabit Oratio pro Lege
Manilia Nro 47. ubi hanc Philotophicam*

argumentationem: in deligendo Imperator
non bellicæ tantum virtutis, sed etiam fel-
citatæ ipsius ratio habenda est. Sed Pompe-
jus bellicam virtutem cum felicitate conso-
ciat. Ergo Pompejus est Imperator deligen-
dus. ita Cicero conficit Ratiocinatione O-
ratoria:

Proposi-
tio.

Ego sic existimo, Maximo, Marcello, Sci-
pioni, Mario, & cæteris magnis Imperato-
ribus non solam propter virtutem, sed etiam
propter fortunam sæpius imperia mandata,
atque exercitus fuisse commissos.

Propositi-
onis pro-
batio.

Fuit enim profecto quibusdam summis Vi-
ris quædam ad amplitudinem, & gloriam, &
ad res magnas bene gerendas divinitus ad-
iuncta fortuna.

Assum-
ptio.

De hujus autem hominis felicitate, qua
nunc agimus, hac utar moderatione dicen-
di, non ut in illius potestate fortunam po-
sitam esse dicam, sed ut præterita meminis-
se, reliqua sperare videamur; ne aut involun-
ta Diis immortalibus oratio nostra, aut ingra-
ta videatur.

Assum-
ptionis-
probatio.

Itaque non sum prædicaturus, Quirites
quantas ille res domi militicæque, terra mari-
que, quantaque felicitate gesserit: ut ejus
semper voluntatibus non modo Cives assen-
serint, socii obtemperarint, hostes obedierint,
sed etiam venti tempestatesque obsecundarint.
Hoc brevissime dicam, neminem unquam tam
impudentem fuisse, qui à Diis immortalibus
tot & tantas res tacitus auderet optare; quod
& quantas Dii immortales ad Cn: Pompejum
detulerunt.

Qua-

Quare, cum bellum ita necessarium sit, ut negligi non possit: ita magnum, ut accuratissime sit administrandum: Et cum ei Imperatorem præficere possitis, in quo sit eximia belli scientia, singularis virtus, clarissima auctoritas, egregia fortuna; dubitabitis, Quirites, quin hoc tantum boni, quod à Diis immortalibus oblatum Et datum est, in Republicam conservandam, atque amplificandam conferatis? Complexio.

Similiter in Miloniana hoc instituit argumentum, quod ratiocinatione perfecta dilatat, atque exornat: *Licet occidere insidiatorem; Clodius fuit insidiator; Ergo licuit Clodium occidere.*

Nam Propositionem: *Licet occidere insidiatorem*, primum exponit eandemque probat multis exemplis à Nro 7. ad 23.

Deinde dilabitur ad Assumptionem, nempe: *Clodius fuit insidiator*. Cujus probationem asserit in tota cædis narratione, quam ita comparat, atque instruit, ut ex singulis rerum adjunctis appareat, Clodium fuisse insidiatorem, à Nro 24. ad Nrum 32.

Sequitur Complexio, qua concludit, jure Clodium occisum fuisse.

Atque tria hæc Ciceronianæ argumentationis exempla, ut exactam & perfectam ad traditas supra leges Ratiocinationem referunt, sic expeditam ad similes alias faciendas monstrant viam.

Syllogismum Oratorium nequaquam necesse est, semper quinque constare partibus. An semper quinque ita.
Si enim perspicua est vel Propositio, vel Assumptio; tunc illius probatio omittitur. Ita
Ci-

lis par-
tibus
consta-
re debet
Sillo-
gismus
Orato-
rius?

Cicero Philippica VII. Nro 9. Qua pacem cum Antonio nullam esse posse disputat hanc ponit Propositionem: Nulla pax turpi Populo Romano cum ullo mortalium esse debet; cui propositioni, utpote per se notæ nullam probationem subijcit; sed statim ad assumptionem descendit: at cum Antonio pax nulla, nisi turpis esse potest; hancque pluribus probat Nro 10. 13. 14. Tandem concludit: alienos ab hac pace omnium animos esse oportere.

Sem-
per ne
positus
parti-
um Or-
do in
Sillo-
gismo for-
mandus?

Philosophus semper tres Syllogismi Propositiones eo ordine collocat, ut primum semper locum Major, Minor alterum, tertium Conclusio occupet; eumque ordinem formam appellat. Oratoris autem plerumque in eo posita est industria, ut eum ordinem invertat, tum ut artem suam tegat, tum ut continuam argumentationis similitudinem quæ satietatis mater est, evitet. Quemadmodum dicit Cicero Libro 2 De Oratore *Tractatio autem varia esse debet, ne aut cognoscat artem, qui audit, aut defatigetur similitudinis satietate.* Integrum itaque est Oratori, primo loco assumptionem & ipsam Probationem: tum Propositionem cum sua probatione in argumentatione collocare: atque etiam à probatione vel Propositionis vel assumptionis, imò etiam ab ipsa complexione initium argumentationis sumere. Sic Cicero defensurus Roscium Amerinum, hunc fere syllogismum conceperat:

Propo-
silio.

Quicumque parricidii suspectus est, is accidatissimus, sceleratissimusque sit oportet. Probatio Propositionis: est enim hoc crimen

nor-

norme tum testimonio naturæ, tum præjudicio judicum & decretis supplicii

Hujus notæ non est Roscius Amerinus. *Assumptio.*
 Probatio Assumptionis: non enim est audax, *P. 2.*
 non luxuriosus, non avarus,

Ergo non est de parricidio suspectus. *Complexio.*

Verum in dispositione & elocutione hujus argumenti à probatione Propositionis orditur hoc modo.

Occidisse Patrem Sex: Roscius arguitur. *Probatio Propositionis.*
 Scelestum, Dii immortales! ac nefarium facinus, atque ejusmodi, quo uno maleficio scelera omnia complexa esse videantur. Etenim si vultu sæpe læditur pietas, quod supplicium satis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit Parenti, pro quo mori ipsum, si res postularet, jura Divina atque humana cogeant.

Deinde ponit Propositionem.

In hoc tanto, tam atroci, tam singulari maleficio, quod ita raro extitit, ut si quando auditum sit, portenti ac prodigii simile numeretur; quibus tandem te, C. Eruci, argumentis accusatorem censes uti oportere? nonne & audaciam ejus, qui in crimen vocatur, singularem ostendere: mores feros, immanemque naturam, & vitam vitiis flagitiisque deditam, & denique omnia ad perniciem profligata atque perditam? *Propositio.*

Quorum tu nihil in Sex: Roscium, ne obiciendi quidem causa contulisti. *Assumptio.*

Patrem occidit Sextus Roscius. Qui homo? Vide reliqua Capite II. §. II. hujus Libri *Probatio assumptionis.*

Quæ

Com-
plexio.

*Quæ res igitur tantum istum furorem
Sexto Roscio objecit?*

Exemplum secundum suppeditat Catilina-
ria I. Ubi Cicero hanc argumentationem
proponit:

Omnis perniciosus Civis occidendus est;
nam exempla majorum hoc probant. Sed
Catilina est perniciosus Civis; nam est con-
jurator. Ergo Catilina jure occidendus est.

Sic vero in Elocutione ordinem invertit,
& incipit à probatione minoris sive assump-
tionis. *Quousque tandem abutere Catilina
patientia nostra? ... Patere tua consilia non
sentis? ... Quid proxima, quid superiore no-
cte egeris, ubi fueris, quos convocaveris? &c.*
Tum statim insert complexionem. *Ad mor-
tem te Catilina jam pridem duci oportebat
&c.* Denique inferius subjungit Majorem, si-
ve Propositionem: *Fuit, fuit quondam illa
virtus, ut Majores nostri, suppliciis acro-
ribus perniciosum Civem, quàm hostem coer-
cerent.*

Plura ejusmodi artificiosæ immutationis
exempla in plurimis Tullii orationibus in-
venies; hoc in universim observa: Quo cau-
tius turbatur ordo argumentationis; eo tu-
tior erit usus artificii.

§. II.

*De Enthymemate.*Quid est
Enthy-
mema?

Enthymema est ratiocinatio imperfecta, cui
deest alterutra ex primis propositioni-
bus Syllogismi.

En-

Enthymema duas habet partes, quarum una vocatur Antecedens; altera Consequens. *Quomodo sit Enthymema?*
v. g. *Omnes artes sunt expetendæ, Ergo Eloquencia est expetenda.*

Fit Enthymema omittendo vel Propositionem, vel assumptionem; five, ut Logici loquuntur, omittendo maiorem vel minorem, sic in dicto exemplo omissa est minor, nempe hæc: *Sed Eloquencia est Ars.* Hanc si restitueris, ex imperfecta Ratiocinatione perfectam efficies, scilicet: *Omnes Artes sunt expetendæ; sed Eloquencia est ars; Ergo est expetenda.*

Ratio tractandi Enthymematis duplex est: *Quænam est ratio tractandi Enthymematis?*
ima Si contrahantur duæ partes in unam. Habes hujus exemplum pro Milone Nro 41. Ubi duas partes hujus Enthymematis: *Milo non voluit occidere Clodium, cum potuit id impune facere: Ergo non est credendus id voluisse, cum exequi sine summo suo periculo non potuit.* Cicero sic contrahit in unum: *Quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc voluit cum aliquorum querela? quem loco, quem tempore, quem impune non est ausus, hunc injuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis non dubitavit occidere?*

Altera ratio tractandi Enthymematis est, si utraque ejus pars fusius explicetur. Sic Cicero pro eodem Milone, utramque hujus Enthymematis partem: *Nolletis Clodium vivere; Ergo non debetis eum afficere pæna, qui clodium occidit, sic fusius explicat Nro 79. Quonam modo vos ille vivus afficeret, qui mortuus inani cogitatione percussit? quid se ipse*

si ipse Cn. Pompejus, qui ea virtute ac sapientia est, ut ea potuerit semper, quæ nemo præter illum, si is inquam potuisset, ut de Clodii morte quæstionem ferre, sic eum ab inferis excitare: utrum putatis facturum fuisse? Etiam si propter amicitiam vellet illum ab inferis revocare; propter Rempublicam non fecisset. Ejus igitur mortis sedetis ultores, cujus vitam si putetis per vos restitui posse, nolletis. Et de ejus nece lata quæstio est, qui si eadem lege reviviscere posset, lata lex nunquam esset

Cur Enthymemate sæpius utuntur Oratores, quam Syllogismo. 1ma Est, ut occultent artificium. 2do Ut ne in locis communibus nihil vagetur Orator; utpote cum unius tantum antecedentis probationes in Enthymemate adferantur. 3ta Ut validius percellant Adversarios, illosque punctim, ut ajunt, cæsimque feriant. Unde etiam Enthymema *Jaculum ac telum* Oratoris vocari solet. Vide quomodo Tullius Enthymemate feriat Antonium Philippi-
ca V. Nro 3.

Pacem vult Antonius? Arma ponat, roget, deprecetur; neminem æquiorem me reperiet . . . Nihil est profecto, quod dari possit bellum gerenti, erit fortasse aliquid, quod concedi possit roganti. Quasi diceret: Non arma ponit Antonius; Ergo non vult pacem.

§. II.

De Inductione.

Quid est Inductio? Inductio est argumentatio, quæ ex multis singularibus enumeratis, Propositio universalis inferitur. Sic

Sic Seneca magnifica variarum rerum enumeratione, concludit solam in homine virtutem esse laudandam: *Navis bona dicitur, non quæ præ iosis coloribus picta est, nec cui argenteum, aut aureum rostrum est; sed quæ stabilis est, firma, velox, & consentiens vento. Gladium bonum dices, non cui deauratus est balteus, nec cui vagina gemmis distinguitur; sed cui, ad secandum subtilis est acies. Regula non quàm formosa, sed quàm recta sit queritur. Ergo in homine quoque, nihil ad rem pertinet, quantum aret, à quàm multis salutetur; sed quàm bonus sit.*

Ratio tractandæ Inductionis triplex est, *1mo* Fit Inductio enumeratione partium sub uno genere. v. g. Prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia laudanda est. Ergo omnis virtus est laudanda.

Quænam est ratio tractandæ inductionis?

2do. Fit Inductio plurium similitudinum, seu comparisonum confectione. Sic Cicero dum probare conatur: *Ad novos casus temporum, novorum consiliorum rationes esse accomodandas; plurima recenlet, tum ex veteribus petita, ut Scipionem Africanum, in quo nova multa constituta fuerant: tum ex recentioribus, ut Marium; deinde quæ in ipso Pompejo constituta sunt, ut concludat à similibus & comparisonibus contra Catullum pro Lege Manilia Nro 61. In ipso Cn. Pompejo, in quo novi nihil constitui vult Q. Catullus, quàm multa sunt nova, summaque Catulli voluntate constituta, recordamini. Quid tam novum, quàm Adolescentulum privatum, exercitum difficili Reipublicæ tempore conficere? confecit; huic præesse? præfuit; rem*

rem optime ductu suo gerere? gessit. Quid tam præter consuetudinem, quam homini per- adolescenti, cujus à Senatorio gradu ætas longe abesset, Imperium atque exercitum dari? Siciliam permitti, atque Africam, bellumque in ea administrandum? Fuit in his Provinciis singulari innocentia, gravitate, virtute, bellum in Africa maximum confecit, victorem exercitum deportavit. In quo exemplo observa, (quod ab omnibus commendatur;) optimum esse illud Inductionis genus, quod per vibratas interrogationes & Antitheta tractatur.

3tio Fit inductio per Congeriem plurium exemplorum, ut Cicero eleganter Paradoxo I. Romulus fratrem secum regnantem ferre non potuit, neque Pompejus Cæsarem, nec Augustus Antonium; Ergo nullus æquo animo fert consortem Imperii.

Fit etiam Inductio, cum ab uno simili ducitur argumentum ad aliud; verum hæc est inductio imperfecta, vocarique solet Exemplum. Cujusmodi habes in Miloniana, ubi probat Tullius: non esse condemnandum Milonem, quod Clodium occiderit: cum nec Horatius ob sororem necatam fuerit condemnatus. Sic autem exemplum hoc illustrat: Negant intueri lucem fas esse ei, qui à se hominem esse occisum fateatur. In qua tandem urbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primum judicium de capite vidit M. Horatii fortissimi viri, qui nondum libera Civitate, tamen Populi Romani comitiis liberatus est, cum sua manu sororem esse interfectam fateretur.

§. IV.

De Dilemmate.

Dilemma est argumentum constans duabus *Quid est Dilemma?*
 partibus, quæ utrimque adversarium capi-
 unt. Sic Medea Creonti: *Si judicas? cognosce, si regnas? jube.* Pulcherrimum est illud
 Dilemma, quo Tertullianus purgat Christia-
 nos, & inculat Trajanum, qui illos conqueri
 vetuerat, oblatos vero puniri iusserat:

*Negat inquirendos ut innocentes, & man-
 dat puniendos ut nocentes. Parcit, & sævit,
 dissimulat, & animadvertit. Quid temetipsum
 censura circumvenis? Si damnas, cur non
 & inquiris? Si non inquiris, cur non & ab
 solvis?*

Duplex est ratio tractandi Dilemmatis, *Quænam est ratio tractandi Dilemmatis?*
prima: cum utraque ejus propositio nude &
 sine ullo ornatu effertur. Tale est illud Ci-
 ceronis Philip: V. Nro 15. *Legatos decer-
 nitis? Si ut deprecentur? contemnet: Si ut
 imperetis? non audiet.*

Altera ratio tractandi dilemmatis, cum
 amplificatione figurata utraque illius pars
 exornatur.

Sic Cicero Verrina I. probat Cæcilium
 non esse idoneum Verris accusatorem hoc
 dilemmate, Nro 31. *Tu Cæcili, quid facies?
 utrum hoc tantum crimen prætermittes? an
 objicies? si objicies, id ne alteri crimini dabis,
 quod eodem tempore, in eadem Provincia
 tu ipse fecisti? Audebis ita accusare alte-
 rum, ut quominus tute condemnere, recusa-
 re non possis? Sin prætermittes, qualis erit
 ista*

ista tua accusatio, quæ domestici periculi meto, certissimi & maximi criminis non modo suspicionem, verum etiam mentionem pertimescat?

Plura hujusmodi Dilemmata invenies. Philip: II. Nro 31. Verrina IV. Nro 155. In Pison: Nro 56. Pro Corn: Balb: Nro 13.

Quo ratione solvi Si totum Dilemma reterqueas in adversarium. Tale est celeberrimum illud Protogoræ Rhetoris cum suo versipelli discipulo, in Areopago contendentis. Cum enim se illius disciplinæ quidam adolescens tradidisset, grandemque pecuniæ summam illi expactione fuisset. pollicitus ea lege, ut primam omnium, quam esset habiturus, litem obtineret: Discipulus plane ac perfecte præceptis artis eruditus, mercedem Magistro omnino negat. Litem itaque ei sic intendit Magister.

Debes, inquit, omnino mercedem, quo res cunque vertant. Si enim vicerō? debes ut condemnatus. Si viceris? debes ex pacto. Dilemma hoc ita invertit Discipulus versipellis: Imo, inquit, quo res cunque vertant, nihil habebis. Si enim causam vicerō? ex judicium sententia nihil debeo; si vero causa cado? jam tibi ex pactis debeo nihil.

Altera ratio diluendi dilemmatis est, cum aut una duntaxat illius pars infirmatur. aut ostenditur aliquid medium inter duas illius propositiones intercedere. Sic cum servus quidam ab hero suo percussus, hoc illum repentino dilemmate petiisset:

Si sum improbus, cur mea uteris opera? Si probus, cur, aut quorsum tandem me per-

cutis? Hujus alteram partem sic diluit Herus: Non te percutio quia probus es; sed ut ex improbo fias aliquando probus.

Similiter in hoc Dilemmate Ciceronis: *Mortem non esse timendam ex eo, quod animus vel pereat cum corpore, vel post mortem æternum beatus est futurus; ostendere poteris, intercedere medium, nempe: Animum post mortem corporis posse esse perpetuo infelicem & miserum.*

§ V

De Sorite & Epicheremate.

*Quid est
Sorites?*

Sorites est series & veluti catena multarum propositionum, ex quibus, gradatim & acervatim collectis, eruitur aliqua conclusio. Itz Cicero per Soritem probat id solum esse bonum, quod est honestum, Quæstionum Tusculæ Lib: V. Nro 45. *Etenim quidquid est, quod bonum sit, id expetendum est: quod autem expetendum, id certe approbandum: quod vero approbaris, id gratum ac optumque habendum; ergo etiam & dignitas ei tribuenda est; quod si ita est, laudabile sit necesse est. Bonum igitur omne laudabile est; ex quo efficitur, ut, quod sit honestum, id sit solum bonum.*

Nota: hoc argumentandi genus plurimum valet ad amplificationem Conclusionum; si rebus antea probatis, in unam veluti catenam multæ argumentationes coacervantur. Exemplum, in quo te exerceas, sit sequens: *Prodigis juvenibus Curatores dandi sunt à Principe; nam prodigientia ipsorum maximo est*

est damno humanæ societati. Ad quod probandum has poteris coacervare Propositiones: *Propositio 1ma* Juvenes in libertatem emancipati, sui que juris domini facti, prudentia, quæ seris nonnisi annis venit, carent: in vitia proni sunt, adulatoribus & parasitis stipantur, eis que se totos dedunt. *2da* Hi adultores persvadent juvenibus, eos esse opulentos & divites, ac proinde lautissime illis esse vivendum. *3tia* Sic persuasi juvenes, Conviviis, voluptatibus, luxui vestium, ludis, equis, canibus indulgendo, pecuniam prodigunt. *4ta* Reditibus propriis in hæc exhaustis, debita contrahunt, & Patrimonia onerant. *5ta* Contractis debitis & oneratis Patrimoniis in egestatem incidunt. *6ta* Egestate pressi, eam, quam cepere vivendi rationem, quibuscunque demum etiam indignissimis & omnino illicitis modis continuant; hinc ad vicinorum bona & pagos jura sibi causasque confingunt, creditores exagitant, denique ad seditiones, imo ad bella etiam Civilia vehementer aspirant, in iisque future melioris fortunæ spes suas collocant. Hæc omnes antecedentes propositiones, quarum una ex alia effluit, quia veræ sunt, verissima etiam est Consequentia: *Ergo prodigientia Juvenum perniosa est humanæ Societati, ac proinde prodigis ejusmodi Juvenibus Curatores sunt dandi.*

Nota secundo: Cavendum esse diligenter, ne in illa serie propositionum admittatur aliqua vel falsa vel ambigua; hoc enim si fiat, tota argumentationis vis corrui, ut exemplo sequenti patebit.

(Cer-

Certum est bibliopolam multos libros frequenter evolvere; qui multos libros frequenter evoluit, multum studet, qui multum frudet, procul dubio sit doctissimus; igitur bibliopola est doctissimus.

Patet in hac argumentatione, consequentiam esse falsissimam; idque ex eo, quod vox illa, *evolvere* ambiguum patitur significacionem, hoc est: vel scienter & attente legere, vel solis duntaxat manibus versare.

Epicherema est Enthymema contractum, *Quid est Epicherema?* cujus duæ propositiones in unam conferuntur. Ita Cicero Pro Plancio. Nro 49. *Sed cur ego sic ago? quasi non comitiis jam superioribus sit Plancius designatus Ædilis.* Item pro Dejotaro: *Sine causa Dominum servus accusat.* In hac enim una propositione, continentur hæ duæ: Non debet servus temere & sine causa Dominum accusare. Ergo servus Dejotari non debet illum apud Cæsarem incusare.

§. VI.

De Confutatione.

Confutatio est illa Confirmationis pars, *Quid est Confutatio?* in qua rationes contra nos pugnantes refellimus.

Locus confutationis varius esse solet in oratione; nonnunquam enim tantum refutamus adversarium, aliquando, postquam confirmavimus propositionem nostram, pergimus ad confirmationem. Denique prius nonnunquam adversarium confutamus; tum deinde causam nostram confirmamus. Triplicis

I hu-

Quonam loco collocanda est Confutatio?

hujus collocationis exempla, in variis Ciceronis Orationibus invenies.

Qui ordo servandus in Confutatione? Ordo is erit in refellendo, quem adversarius in objiciendo tenuit, maxime ubi in refutatione tota Oratio versatur; ut in defendendo eo, qui accusatus est, aut in falsis opinionibus oppugnandis. Plerumque tamen in pluribus argumentis refellendis contrarius solet esse ordo illi, quem in confirmatione observamus. Nam primo & ultimo loco infirmissima adversarii argumenta collocari solent, potentissima in medio.

Quotuplex est modus industriis sive industria confutandi? Ex innumeris aliis confutandi modis & industriis, tres præcipui sunt sequentes:
 Imo Fit confutatio negatione facti, cum scilicet rem allatam ab adversario falsam omnino esse dicimus, aut illam absurdam, incredibilem, repugnantem esse demonstramus. Sic Cicero pro Quintio rem negat aperte: *Negamus te bona Quintii, Sexte Nervi, possedisse edicto Prætoris.* Sic etiam pro Roscio Nro 39. Postquam probavit, nulla esse in Roscio vitia, quæ illum ad occidendum Patrem suum impellerent; sic confutat adversarium: *Quæ res igitur tantum istum furorem Sexto Roscio objecit? Patri, inquit, non placebat; Patri non placebat? quam ob causam? necesse est enim eam quoque justam, & magnam, & perspicuam fuisse; nam ut illud incredibile est mortem oblatam esse Patri à filio, sine plurimis, & maximis causis; sic hoc verisimile non est, odio fuisse Parenti filium sine causis multis, magnis & necessariis. Rursus igitur eodem revertamur, & quæramus, quæ tanta vitia fuerint in unico*

nico filio, quare is Patri displiceret: at perspicuum est nullum fuisse. Pater igitur amens, qui odisset eum sine causa, quem procrearat. At is quidem fuit omnium constatissimus. Ergo illud jam perspicuum profecto est; si neque amens Pater, neque perditus filius fuerit: neque odii causam Patri, neque sceleris Filio fuisse.

Plura hujusmodi Confutationis exempla vide in Orationibus Ciceronis pro Cælio Nro 55, 56, 58. Pro Cluentio Nro 173. Pro Dejotaro Nro 15.

2do. Fit Confutatio excusatione facti. Cum scilicet factum non negamus, sed aut jure factum fuisse contendimus, aut quod crimini ab adversario vertitur, id virtuti dandum esse ostendimus, aut fatendo crimen, rogamus, ut vel precibus amicorum, vel ipsius personæ accusatæ meritis & officiis venia concedatur. Sic Cicero pro Rabirio Saturnii mortem, quæ illi objiciebatur, adeo non expavescit ut scelus, ut potius illius auctorem exoptet fuisse Rabirium: *Arguis occisum esse à C. Rabirio L. Saturnium. Et id C. Rabirius, multorum testimonis, Q. Hortensio copiosissime defendente antea falsum esse docuit. Ego autem si mihi esset integrum, susciperem hoc crimen, agnoscerem, confiterer. Utinam hanc mihi facultatem causa concederet, ut possem hoc prædicare, C. Rabirii manu L. Saturnium hostem Populi Rom: interfectum.*

Plura hujusmodi exempla invenies pro Milone Nro 84. Pro Cluentio ab his ver-

bis: *Quid? negasne illud iudicium esse corruptum? Non.* Pro Ligario Nro 36.

3tio Fit confutatio retorsione facti, cum scilicet, aut factum in adversarios detorqueamus, & sic suis ipsos (quod Ciceroni frequentissimum est) argumentationibus jugulamur: aut alia pari, vel etiam majori re objecta, eisdem laceessimus. Sic Cicero pro Roscio Nro 44. *Vides Eruci, quantum distat argumentatio tua abs re ipsa, atque à veritate. Quod consuetudine Patres faciunt, id quasi novum reprehendis; quod benevolentia fit, id odio factum criminaris: quod honoris causa Pater filio suo concessit, id eum supplicii causa fecisse dicis. Neque tu hæc non intelligis, sed usque eo, quid arguas non habes, ut non modo tibi contra nos dicendum putes, verum etiam contra rerum naturam, contraque consuetudinem hominum, contraque opinionem omnium.*

Plura ejusmodi exempla invenies eadem Oratione Nro 80. Pro Sextio Nro 47, 84. Pro Rabir: Nro 23. Item pro Ligario probat, quod Tubero accusator Ligarii, in eadem causa fuit, ejus Ligarium accusabat.

Denique utile est nonnunquam in confutatione jocos, sales, & facetias adhibere, quæ si nec in nimiam scurrilitatem degenerent, nec in atrocius maledictum, mirum quantum causæ profunt, & animos auditorum exhilarant. Sic manifeste constat, non alia re, quam jocorum opportunitate L. Flacum in manifestissimis criminibus accusatum, severitati iudicium à Cicerone ereptum.

Sic idem Cicero in Fannium jocatur Oratione-

tione pro Q. Roscio. *Qui id circo capite & superciliis semper est rasis, ne ullum pilum viri boni habere videatur.*

Item Erucium Roscii accusatorem hac ironia bellissime perstringit; *Quæso, Eruci, ut hoc in bonam partem accipias; non enim exprobrandi causa, sed admonendi gratia dicam: si tibi fortuna non dedit, ut Patre certo nascere, ex quo intelligere posses, qui animus patrius in liberos esset; at natura certe dedit, ut humanitatis non parum haberes.*

Ipse etiam Demosthenes, licet grandis magis severusque Orator, quam venustus festivusque videatur; jocos tamen & cavillationibus interdum satis libenter indulsit; quorum duo exempla subjungimus. Cum Demostheni objecisset Æschines, quod inter dicendum manum in sinu contineret, hoc venustissimo ejus sermonem excepit scommate: *Non dedecet, inquit, manum in sinu habentem concionari; sed dedecet manum in sinu habentem legationem obire.* Alludens, quod Æschines auro corrumpi se passus erat in legatione sua ad Philippum Mædoniæ Regem.

Nec minus scite, cum quidam Pitheas, qui ob furti suspicionem male audiebat, exprobrasset, quod ejus Oratio oleum & lucernam redoleret: *Scio, inquit Demosthenes, tibi molestos esse, qui nocte lucernam accendunt.* Alludens fures tenebras amare.

§. VII.

De Usu & venustate Argumentationum.

Syllogismus, seu ratiocinatio servit exor. *Quis est*
na- *usus ar-*

gumen-
tatio-
num?

nationi & amplificationi, ubi res ampla dicenda est, ac fusc per theses probationesque explicanda.

Enthymemate sæpissime utuntur Oratores, quia efficax est & breve ad probandum.

Inductio delectat, & est vulgo apta propter similitudines, & exempla.

Dilemma utrimque urget, capitque aduersarium. Sorites, si sine sophismate sit, est valida & fortis argumentatio.

Quibus
modis
reddi-
tur ve-
nusta
argu-
menta-
tio?

Tribus potissimum modis venusta redditur argumentatio. *imo.* Si argumentationes venusta quapiam varietate distinguantur; qua in re mirabilis est Cicero, qui semper ita variat argumentationes, ut dum unum argumentum effert Syllogismo, mox alterum Enthymemate, tertium Sorite, 4tum Inductione, Dilemmate, aut exemplo mirifice efferat.

2do. Si singulæ argumentationis partes diversis verborum & sententiarum figuris (de quibus Lib: III. tractabimus) exornentur.

3tio. Si argumentationes ipsæ aptis transitionibus & digressionibus connectantur. Porro cum aptis huiusmodi transitionibus ut plurimum laborent Tyrones Eloquentiæ Candidati, iuvat aliquot earum ex Cicerone formulas, ad varias orationis partes accommodatas adferre.

Transitiones in Narrationibus.

Pro Ro-
scio.

Atque ut facilius intelligere possitis ea, quæ facta sunt indigniora esse, quàm hæc sunt, quæ dicimus, ab initio res, quemadmodum gesta sit, vobis exponemus. *Ibi-*

dem

dem: Omnia in hac causa sunt misera atque indigna, tamen hoc nihil neque indignius neque acerbius proferri potest.

Atque ut inde Oratio mea proficiat, unde hæc omnis causa ducitur, bellum grave &c. *Ibidem:* Causa quæ sit videtis, nunc quid agendum sit, considerate. *Ibidem:* Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam. *Ibidem:* Reliquum est, ut de felicitate pauca dicamus. Ego enim sic existimo &c.

Quæ quoniam in Senatu illustrata, patefacta, comperta sunt per me, vobis jam exponam breviter, ut & quanta & quam manifesta, & qua ratione investigata & comprehensa sint, scire possitis.

Id quo facilius facere possitis, dabo operam, ut à principio rem, quemadmodum gesta & contracta sit, cognoscatis.

Quam spem nunc habeat in manibus, & quid molitur breviter jam, Iudices, exponam; sed prius, ut ab initio res ab eo constituta sit, quæso, cognoscite. Primum &c. *In Verrem II.* Quantam potestatem habuerit, videtis, quas res gesserit, cognoscite.

Sed antequam de accusatione ipsa dico, de accusatorum spe pauca dicam.

Exposui prosecutionis consilium, nunc reversionis, quæ plus admirationis habet, breviter exponam.

Quæ cum sunt gravia, Iudices, tum illud acerbissimum est, quod habet accusatores. &c.

Transitiones in partitionibus Propositionum.

De me autem ipso vereor, ne arrogantis sit, apud

ge a-
graria. apud vos dicere: ingrati tacere. Quare adhibebitur à me certa ratio. *Ec.*

Pro Etenim rem facilius totam accipietis, si
Quin-
stin. hæc memineritis, & me facile vestra existimatione revocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipse circumdedi.

Pro Quamobrem alteram partem causæ sic a-
Cluentio. gemus, ut vos doceamus: alteram sic, ut oremus: in altera diligentia vestra nobis adjugenda est, in altera fides imploranda.

In Antonium. Sed cum mihi P. C. & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicenda sunt, alterum peto à vobis, ut pro me dicentem benigne: alterum ipse efficiam, ut contra illum cum dicam attente audiatis,

Pro Roscio. His de rebus tantis, tamque atrocibus, neque satis me commode dicere, neque satis graviter conqueri, satis libere vociferari posse intelligo. Nam commoditati ingenium, gravitati ætas, libertati tempora sunt impedimento.

In Verrem IV. Magna videor dicere, attendite etiam, quemadmodum dicam:

Pro Sextio. Itaque si aut acrius egero, aut liberius, quam qui ante me dixerunt, peto à vobis, ut tantum Orationi meæ concedatis, quantum & pio dolori, & justæ iracundiæ concedendum putetis.

Transitiones in Confirmationibus & Confutationibus.

Ad confirmationem, sive causam rei probandæ transitur nonnunquam simpliciter per particulas causales: *Nam, Etenim, Enimvero,*

verò, siquidem. Item Et recte, Recte enimvero, Et profecto sapientissime, nec levibus de causis &c.

Verum sæpius fiunt transitiones ad Confirmationes & Confutationes figuratæ; en aliquot earum formulas.

Adeste modo animis, qui corporibus adessis. *Item:* Nunc vos appello, quotquot adessis, utilitatem expendite. *Item:* Quamobrem sapientiæ vestræ erit P. C. videre hoc fædus sine magna turpitudine vestra peragi non posse. Age vero de periculo modo disse-ramus.

Per Appositionem.

Ego vos Audicores hujus rei arbitros & iudices volo. *Item:* Vestrum facio iudicium Auditores. *Item:* Ea vestris ingeniis conjecturisque committo.

Per Communicationem.

Tanta vis probitatis est, ut eam vel in hoste diligamus! *Item:* Quam vellem ad illas pulcherrimas Epulas me invitasses!

Per Epiphrasem.

Quæ ego nisi tanta esse fatear, ut ea vix cujusquam mens aut cogitatio capere possit, amens sim; sunt tamen alia majora.

Per Incriminationem.

Nisi vero errasse Demosthenen fateamur. *Item:* Credo insipiens erat Horatius.

Per Ironiam.

Grave dictu, sed dicendum tamen.

Per Licentiam.

Argumenti prioris. De exercitatione & consuetudine dixi, age sis nunc de ratione videamus.

Sed ut eo revertatur, unde digressa est Oratio. *Item:* Sed quorsum tam multa de Cæcilio? quorsum? Nempe ut intelligatis. *Item:* Sed ad propositum revertamur. Ad Confutationem fit sæpe transitio per particulas: *Verumtamen, sed, enimvero, verum enimvero, sed enim.*

Per Repetitionem.

Per Revocationem.

Di-

Quid est Digressio? Digressio est rei alienæ quidem, sed ad utilitatem causæ pertinentis, extra ordinem excurrrens tractatio; ut si eximie alicujus fortitudinis factum explicas, ad laudes eorum, qui similia patrarunt, cum judicio excurris, & apta transitione ad rem tuam te recipis. Adverte tamen, quod res, ad quam excurritur, debet coherere cum causa, nec debet esse per vim & temere inserta.

Exempla digressionis vide pro Quintio Nro 44. Pro Roscio Nro 55 Item Verrina II. Ubi Cicero in Siciliæ laudes, & alibi sæpius in suas digreditur.

CAPUT IV.

DE PERORATIONE.

Quid est Peroratio? Peroratio sive Epilogus, est ultima Orationis pars, in qua id, quod tota Oratione expetebat Orator, majori vehementia evincere & obtinere contendit.

Quot partibus constat Peroratio? Peroratio duabus constat partibus: scilicet Enumeratione & Motu, sive affectuum commotione.

§. I.

De Enumeratione.

Quomodo fit Enumeratio? Enumeratio fit, cum ea, quæ per totam Orationem varie sparsa sunt, summam colligimus, & sub uno veluti aspectu ponimus. Fit autem:

Vel

Vel simplici repetitione rerum, quæ dicta sunt per Orationem: Exemplum sit Pro Legge Manilia Nro 49. *Quare cum & bellum ita necessarium sit, ut negligi non possit; ita magnum, ut accuratissime sit administrandum; & cum ei Imperatorem præficere possitis, in quo sit eximia belli scientia, singularis virtus, clarissima authoritas, egregia fortuna; dubitabis Quirites, quin hoc tantum boni, quod à Diis immortalibus oblatum & datum est, in Rempubl: conservandam, atque amplificandam conferatis?*

Vel enumerando ea, quæ ab Adversario dicta sunt: Exemplum sit pro Amerino Nro 145. *Prædia mea tu possides, ego aliena misericordia vivo. Concedo. & quod animus æquus est, & quia necesse est. Mea domus tibi patet, mihi clausa est; fero. Familia mea maxima uteris, ego servum habeo nullum; patior & ferendum puto. Quid vis amplius? quid insequeris? quid oppugnas? qua in re tuam voluntatem lædi à me putas? ubi tuis commodis officio? quid tibi obsto? &c.*

Vel conferendo argumentum Adversarii cum nostris: Exemplum vide Oratione III de Lege Agrar: Nro 15.

Fit denique Enumeratio per Interrogationem, cujus exemplum vide Pro Amerino Nro 152. vel per Præteritionem, ut pro Cluentio Nro 188.

In hac autem Enumeratione duo hæc vel maxime sunt observanda: imo ut cursim & raptim ea duntaxat repetas, in quibus causa potissimum consistit, & quæ maxime velis

lis Auditerum animis inhærere. Si enim omnia minutatim repetas, *Non erit hæc peroratio, sed nova quædam Oratio* inquit Fabius.

2do. Quæ disperse diffuseque dicta sunt, ita summam enumerabis, ut ea cum novo aliquo pondere dicantur, figurisque illuminentur, & ornentur sententiis.

§. II.

De Affectuum commotione

Altera Perorationis pars, munusque alterum est, affectuum concitatio, quod quidem ita proprium est illius, ut propterea Peroratio *Sedes affectuum* à Magistris Artis appelletur; quod nempe in eo potissimum loco debeat Orator omnia Orationis vela pandere, omnes Eloquentiæ fontes aperire, & Auditorum animis quasi faces stimulosque subicere. Atque in hac parte incredibilem quandam admirationem habuit eloquentia Ciceronis, qui dum peroraret, non incendebat modo Iudices & Auditores, sed arde- re ipse quodammodo videbatur, ac præsertim, quando concitanda erat erga reos commiseratio, ita ut non raro plangore & lamentatione forum compleverit. Verum cum de his motibus satis fuisse in Libro I. egimus, hic breviter, quinam pro variis dicendi generibus adhibendi sint, indicamus.

Cum laudamus, excitandi sunt motus: *Amoris, gratulationis, admirationis, lætitiæ.*

Cum vituperamus: *Odi, invidiæ, contemptus, pudoris.*

Cum

Cum deliberamus de re facienda, excitanda est *spes*, de re fugienda, excitandus est *timor*, & *periculi metus*.

Cum accusamus: *Odium*, *invidiam* & *indignationem* movere debemus

Cum defendimus: *Amorem* & *misericordiam*.

Hic tamen cavendum est, ne in rebus levioribus vehementiores motus concitentur,

Denique Peroratio sit brevis, ne inflammatus Auditor refrigescat, vel alio animus rapiatur. Ut enim observat Tullius: *Lachrymæ cito arescunt, & animorum incendia celeriter restinguuntur*.

§. III.

De Artificio componendæ Orationis.

Tribus potissimum rebus constat artificium conficiendæ Orationis, scilicet: Exordio, Contentione, & Peroratione. Narratio enim, (si genus judiciale excipis) non semper, nec ubique adhibetur.

Exordium continet prima quasi semina argumentationum, amplificationum, affectuum, in reliqua Oratione tractandorum.

Contentio continet quæstionem, seu propositionem brevem & distinctam, ad quam feligenda sunt ex locis Oratoriis duo, tria vè argumenta præcipua, quibus & proposita quæstio niti, & in quæ quasi in suas partes Oratio distribui possit. Tum accedent argumentationes, uti Syllogismus, Enthymema, Inductio &c. Singulas autem argumentationis partes, cum Amplificatio rerum ac ver-

bo-

borum exornare, tum aptæ transitiones colligere debent. Ad extremum affectuum commotio, interdum per totam orationem spargitur.

Peroratio colligit vehementius per Orationem sparsa, ac primum argumentationes strictim, ac sapienti quadam confusione recenset, deinde sparsos per Orationem affectus resumit, adauget, & ad summum perducit. Nonnunquam etiam nova, sed brevi argumentatione, aut gravi quopiam dicto vel effato, tanquam forti telo ad finem reservato, Auditorem vincit.

Ad hæc perficienda proderunt non parum, ut opinor, hucusque dicta; sed magis proderit continua bonarum Orationum lectio, meditatio, & sollicita, quomodo intus à magnis ingeniis disposita sint, consideratio.

FINIS LIBRI SECUNDI.

Inferenda Pag: 140.

E X O R D I U M

NARRATIO

CONFIRMATIO

P E R O R A T I O

P R O P O S I T I O

Colligit vehementius, per Orationem sparsa, Argumentationes stric-
tim recenset; Affectus per Orationem
sparsos resumit, auget, & ad
summum perducit. *Pag: 139. 140.*

ARTIS RHETORICÆ

LIBER TERTIUS

De Elocutione.

Hactenus de solida inventionē, & recta inventorū dispositione tractavimus, restat, ut de inventorū & dispositorum Elocutione, quæ tertia Rhetoricæ & potissima Eloquentiæ pars est, agamus. Neque enim ad *bene dicendum* sufficit, bene cogitare, cogitataque recte disponere, sed necesse est insuper, cuncta, quæ mente volvimus, verbis delectis, ac propriis cuique idiomati dicendi modis exponere, eademque certis quibusdam Eloquentiæ ornamentis sobrie adhibitis adspargere, ac veluti sale quodam condire.

Porro quod verborum delectum spectat, illa imprimis sint propria; secundo perspicua; tertio ornatum Orationi asserant est necesse.

Proprietas verborum consistit in puro sermone & elegantiâ idiomatis, quo in Elocutione utimur. Perspicuitas orationi facile
con-

conciliabitur, si verba non sint à communi usu remota; si eorum connexio non sit prolixior; si vitentur longiores interjectiones, denique si neque inanis verborum multiplicitas congeratur, neque verbum aliquod, quod necessarium est, subtrahatur.

Jam vero ornatum Elocutioni adferunt Tropi & Figuræ.

C A P U T I

DE TROPIS.

*Quid est
Tropus?*

Tropus est verbi, vel orationis à propria significatione ad aliam cum virtute quadam ac dignitate translatio, ut cum dicimus: *lætas segetes*, verbum lætus à propria significatione, qua lætos homines dicimus, ad segetes cum virtute transfertur.

*Quot-
plex est
Tropus?*

Tropi duplices sunt, alii in uno verbo, alii in pluribus, seu in oratione.

§. I.

De Tropis in uno verbo positis.

*Quot
sunt
Tropi
in uno
verbo?*

Tropi in uno verbo sunt septem, scilicet: Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Catachresis, Matalepsis, Onomatopœja.

M E T A P H O R A.

*Quid est
Metapho-
ra?*

Metaphora est translatio vocis à propria significatione ad alienam. Ut cum ait Tullius: *Parietes hujus Curia tibi gratias agere gestiunt.*

Va-

Varii cum Quintiliano varios Metaphoræ fontes deducunt, hos omnes ad quatuor revocamus.

Unde-
nam po-
tissimum
ducun-
tur Me-
taphoræ?

1mo. Fit Metaphora: Cum à re quapiam animata ad rem aliam animatam, verbum substantivum, aut adjectivum transferimus. Ut cum ait Livius: *Scipionem à Catone solutum allatrari.*

2do Fit Metaphora: Cum inanimata pro aliis inanimatis ponuntur. Ut *Habena pro Gubernaculo: Frænum pro Lege. &c.*

3tio Fit Metaphora: Cum inanimata transferuntur ad animata. Ut cum ait Cicero: *Contra ejectionem Naufragorum manum, florem Italiae ac robor educate.*

4to Præcipuam quandam venustatem habet Metaphora, cum rebus inanimatis sensusque carentibus sensum quendam animosque, ac veluti vitam damus. Ut Cicero pro Ligario: *Quid enim tuus ille, Tubero, districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus muro ille petebat? qui sensus erat armorum tuorum? &c.*

Caveat Orator, ne frequenter utatur Metaphora; frequens enim illius usus plurimum affert satietatis atque fastidii. 2do, Metaphora non sit inverecunda. 3tio Non sit nimis humilis; ut si Consulem *Aurigan* Civitatis vocares.

Quæ in
Meta-
phora
cavenda
Oratori?

4to Non sit nimis Pœtica; ut si pro *Garulo*, *Architæ crepitaculum* in Oratione poneretur.

5to Ne sit nimis dissimilis; ut *Cauda* Orationis, pro *Epilogo*: *Vagina Animæ*, pro *Corpore*: *Saxæ Mundi verrucæ*, pro *Rupibus*.

Juvat hic selecta Verborum, substantivorum, & Adjectivorum Metaphoricorum exempla ex Classicis Authoribus in gratiam Tyrionum adferre.

VERBA METAPHORICA.

Ex Cicerone. Idem tumultus, qui corpus *contexerat*, nomen *obruit*. Gloria brevitatem vitæ *consolatur*. Quos ferro trucidare oportebat, nondum voce *vulnero*, *Silent* leges inter arma. &c.

Ex Livio. Hærente in ipsis visceribus *urimur* bello. Venandi studium homines, per rives ac pruinas, in montes silvasque *rapit*. Lætitia *luxuriat*. Luxuria *marcet*. *Frangere* hostis audaciam. *Lacerat* invidia Principes.

Ex Curtio. Conscientiæ notas in ipso ore *deprehendere*. Vires discrimini bellorum *offerre*. *Instamur* varietate fortunæ. Flavius quidquid alluit, floribus *vestit*. *Incaluit* mero. Senectus corpora *solvit*. Languentem *revocavit* animam. Surdas jam dudum aures pulso &c.

SUBSTANTIVA METAPHORICA.

Ex Cicerone. Vita rustica parsimonix *magistra* est. *Pondus* verborum non sustinebat. *Fons* perennis gloriæ. Fortunæ *cursus*. Luctuosissimi belli *semen* fecisti. Libidinosi veræ laudis *gustum* non habent. Orationis *vela* pandere.

Ex Livio. *Insolentia* sermonis offenderunt aures. Tua *vestigia* laudis sequar. Belli *procellæ*. *Ludibrium* fortunæ.

Ex Curtio. Incertæ famæ captare *auram*. *Scævitia* maris. Juvenis primo ætatis *florē* pubescens.

Ar-

Armatorum frequens globus. Illa disciplina
paupertate *magistra* stetit &c.

ADJECTIVA METAPHORICA

Muta solitudo crimen indicavit. Victo- *Ex Ci-*
ria naturâ insolens ac superba. *Effrænata* *cerone.*
audacia. *Vaga & volubilis* fortuna.

Insanabile ingenium. Legis *superbæ* vin- *Ex Li-*
cula. *Labantem* fortunam sustinuit. *vio.*

Laxata vis morbi. *Præceps* Senectus. *Ex Cur-*
Pertinax fortuna. *Segnes* aquæ. *Infractus* *tio.*
animus. *Emerita* arma.

SYNECDOCHE.

Synecdoche est deductio unius ex alio.

Quid est
Synec-
doche?

Fit octo modis.

1mo Ponitur pars pro toto: ut, *Mucro* pro
gladio, *teſtum* pro domo, *vela* pro navibus.

2do Totum pro parte: ut, *ſilvam* cedere,
pro lignis. *Formoſiſſimus Annus*, pro vere.
Mari imperat.

Modus hic ſolis ferme Poëtis familia-
ris eſt.

3^{tio} Unus pro pluribus: ut, *Phryx* pla-
gis emendatur, pro Phryges. *Hoſtis* imminet
Urbi, pro hoſtes.

4to Plures pro uno: ut, Cicerones & De-
moſtēnes noſtra fert ætas. Oratores viſi ſu-
mus; huc etiam revocantur formulæ: Nōs
Rex, Nos Imperator.

5to Pro genere ſpecies: ut, *Eurus*, vel *A-*
quilo, pro quolibet vento. *Maſſicum*, *Phaler-*
num, pro vino. *Qui Curios* ſimulant, pro fru-
galibus.

6to Pro Specie genus: ut, *Consul hostem* jubet urbe exire; id est: Cicero Catilinam. Est in milite *virtus*; id est: fortitudo.

7mo Materia pro re, ut: *Ferrum*, pro Ense, *aurum* pro nummis, *Pinus* pro navi.

8vo Antecedens pro Consequente, vel contra: ut, *Pecora domum redeunt*, pro *vespere*. Jam hirundo redierat, pro *vere*. *Ciconiæ* avolant, pro *autumno*.

Exem-
pla ex
Cicero-
ne.

Pro *capite* alterius causam dicere. *Mucronem* à jugulis rejecimus. *Ferro* rem assequi censuerunt. Sua *testa* defendere. De *focis* vestris judicandum est. Ad puerorum *incunabula* pertinet.

Ex Li-
vio.

In singulas horas *capite* dimices tuo. *Ferrum* timet. In tuo *capite* periclitabantur.

Ex Cur-
tio.

Fastigium hoc per *ignes ferrumque* petitur. Multa *cedro* ædificata erat Regia. Men-
sas *auro* onerare. Tot Civium *animas* tra-
his tecum in casum.

Ex Pli-
nio.

Non *trabibus* aut *saxis* nomen, sed moni-
mentis, æternæ laudis inciditur. *Rhenum* &
Euphratem admirationis famâ conjunxit.

METONYMIA.

Quid
Metb-
nymia?

Metonymia est tropus, quo unum ex alio
intelligitur.

Fit quinque modis.

imo Cum Causa ponitur pro effectu. Ut
Martem spirat; id est bellum. *Ruris* in se ha-
bet plurimum; id est morum rusticorum. Sub
Jove frigido; id est àère. Sic etiam dicimus:
Pro igne *Vulcanum*; pro aqua *Neptunum*:
Pro tellure *Vestam*, pro tempore *Saturnum*:

rdο

pro ventis *Æolum*, pro somno *Morpheum*. Verum hæc potius sunt Pœtica, quam Oratoria.

2do Cum effectus ponitur pro causa. Ut *viçtoria* naturâ insolens; idest, victor. *Diligentia* coronatur; idest diligens. *Scelus* & *facrillegium* deprehensum; idest, scelestus & facrillegus.

3tio. Continens pro Contento. Ut, *Athenæ* scientiarum inventrices; idest, *Athenienses*. *Urbs* bene morata, idest incolæ Urbis. *Sæculum* felix; idest, homines hoc sæculo viventes. *Rhetorica* diligens vel pigra; idest, Rhetores.

4to Possessor pro re possessa, Ut, Hannibal ad portas; idest Milites Hannibalis. Ardet Ucalegon; idest, domus Ucalegontis.

5to Signum pro re signata. Sic ponuntur signa Regionum pro ipsis Regionibus: ut, *Lilia*, pro Gallia: *Aquila biceps*, pro Austria: *Cornua luncæ*, pro Turcia.

Item signa Populorum à fluviis. Ut *Rhenus*, pro Germanis. *Nilus*, pro *Ægyptiis*. *Euphrates* pro Parthis: *Ganges* pro Indis: *Tyberis*, pro Romanis: *Tagus*, pro Hispanis: *Thamesis* pro Anglis: *Jordanus* pro Palæstinis. &c. Sic etiam signa scientiarum, pro scientiis. ut, *Pallium* Philosophiæ, *Thyrus* Rhetoricæ: *Laurus* Pœticæ, *Soccus* Comicæ: *Cothurnus* Tragicæ Artis. Item illa: *Oliva*, vel *Toga*, pro pace: *Laurus* pro victoria: *Fasces* pro Magistratu &c.

Semper mea consilia paci & togæ sacra fuerunt. Illa vita est, quam posteritas alet, quam æternitas ipsa tuebitur. Opresia virtute.

Exempla
ex Cicerone.

tute audacia est. Martis manubias Musis consecrare. In Cinere urbis & Sanguine. Repente Cælum terramque ademerunt. Quale bellum nulla unquam barbaria gessit.

Ex Livio. Vario Marte pugnatum est, Dandus est invidiæ sanguis. *Superbas* medius fidius *aures* habemus. Sorte quadam nutriendæ Græciæ datus.

Ex Curtio. Quot ille tum extinxit faces, quot condidit gladios. Captivum Aurum. Victus continentia hostis. Paupertas nostra velocior erit, quàm exercitus tuus. *Emoriēte* terra.

Ex Plinio. Quibus erat mos paludamento mutare prætextam. Magnus pudor erat fascibus. Magnum sæculo dedecus, magnum Reipublicæ vulnus impressum *Oriens* triumphis, *Occidensque* lustratus. Animadverto Deos tam accuratis adorantium precibus, quam innocentia lætari: gratioremque existimari, qui delubris eorum puram castamque mentem, quàm qui meditatam carmen intulerunt.

ANTONOMASIA.

Quid est Anonomasia? Anonomasia est tropus, in quo pro vero nomine ponitur aliquid rei per excellentiam conveniens. Ut Everfor Carthaginis, pro Scipione. Asiæ domitor pro Alexandro: Romanæ Eloquentiæ Princeps, pro Cicero-
ne. Conditor Urbis pro Romulo. Item: Rex Catholicus, pro Hispaniæ, Rex Apostolicus pro Hungariæ: Rex fidelissimus, pro Lusitaniæ Regibus.

Quid est Catachresis? CATACHRESIS, METALEPSIS, ONOMATOPEJA.

Catachresis est abusus vocis, nempe quando vocabulo alieno proinde, ac proprio utimur.

mur. Sic *Parricidam* (qui proprie Patris interfectorem significat) vocamus etiam eum, qui matrem aut sororem interfecit, cum *Matricida* & *Sororicida* non recte latine dicantur. Tale est etiam illud Plinii: *Lanianda Patrice viscera prae buimus*; Et illud Ciceronis: *Orationis vela pandere.* 14977217

Metalepsis est tropus, quo ex una significatione ad aliam, veluti per gradus ascenditur. Ut, cum dixit Virgilius: *Post aliquot mea regna videns, mirabor Aristas*; idest post aliquot annos. Nam ex aristis spicas, ex segetibus aestates, & ex aestatibus annos intelligimus. Similia sunt etiam: *Tertia messis erat, Primæ lanuginis ætas*; idest juvenus. *Venit ad albentes comas*; idest ad senectutem.

Quid
Meta-
lepis.

Nota: hic tropus parcissime apud Oratores usurpatur.

Onomatopœja est fictio vocis, ad rem significatam nativa aliqua soni similitudine accedentis. Ut *Rivus murmurat: Æther immugit: Gemituque ejulatuque* tota personabat regio.

Quid Onomato-
pœja.

§. II.

De tropis, qui in pluribus verbis sive in Oratione fiunt.

Tropi in pluribus verbis, sive in Oratione tres numerantur; Scilicet: Allegoria, Hyperbole & Ironia.

Quot sunt
tropi in
pluribus
verbis.

ALLEGORIA

Allegoria est plurium Metaphorarum continuatio, seu tropus, quo aliud verbis dicitur, aliud re ipsa intelligitur.

Quid est
Allegoria.

Ne-

Exempla
ex Cicero-
ne.

Neque tam fui timidus, ut qui in maximis *turbini*bus ac *fluctibus* navem Reipublicæ gubernassem, salvamque in *portu* collocassem, frontis tuæ *nubeculam* pertimescerem; alios ego vidi *ventos*, alias animo prospexi *procellas*: aliis impendentibus *tempestatibus* non cessi, sed his unum me pro omnium salute obtuli. In *Pisonem*. Invenies pulcherrima Allegoriæ exempla pro Milone Nro 5. Pro Marcello Nro 4. Pro Murena Nro 35.

Ex Livio. Non *statu tranquillo* navigamus; sed jam aliquot *procellis submersi* pene sumus. Ex *navfragiis* prioris culpæ cladisque *emersimus*. Ea tandem *vulnera* attingo, quæ, nisi *tacta tractataque*, sanari non possunt. Aluistis hoc *incendium*, quo nunc ardetis.

Ex Curtio. Impone felicitati tuæ *frænos*, facilius illam *reges*. Et præteritæ fortunæ *fastigium* capio, & præsentis *jugum* pati possum. Quod Imperium sub uno *stare* potuisset, dum à pluribus *sustinetur*, *ruit*; non *revirescet*, solum, sed etiam *florebit* Imperium.

Observandum maxime est, ut Allegoria sibi constet, idest, ut quo genere cæperis translationem, eodem finias. Quis enim non improbaret sequentem Allegoriam: *Invidiæ incendio deflagravi, ac demum ejus fluctibus demersus sum*; in qua initium ab incendio sumptum, tempestate & fluctibus concluditur.

HYPERBOLE.

Quid est
Hyper-
bole.

Hyperbole est tropus, quo res plus æquo vel augetur, vel minuitur.

Pom.

Pompejus sæpius cum hoste conflixit, quam quisquam cum inimico concertavit: plura bella gessit, quam cæteri legerunt: Fines vestri Imperii non terræ, sed Cæli regionibus terminavit. Nonne ipsum caput, & supercilia illa penitus abraça olere malitiam, & claudicare calliditatem videntur? nonne ab imis unguibus, usque ad verticem summum, ex fraude, fallaciis, mendaciis constare totus videtur? qui idcirco capite & superciliis semper est rasis, ne ullum quidem pilum viri boni habere videatur.

*Exempla
ex Cicero-
ne.*

Plura & illustria ejus tropi exempla invenies Pro Marco Marcello Nro 4. Pro Legge Manilia Nro 28. Philip: II. Nro 67. Verrius VII. Nro 144.

Ex Curtio.

Plura, quam sol videt loca, victoriâ illustrare. Trahi extra sidera & solem.

Fingenti mihi Principem, quem æquata diis potestas deceret, nunquam voto concipere succurrit similem huic, quem videmus... Princeps, qui terrarum fecunditatem, nunc hic, nunc illuc, ut necessitas posceret, transferret... Omnia tam prona, tamque cedentia virtutibus tuis, ut subsedisse montes, flumina exaruisse videantur.

Ex Plinio.

IRONIA.

Ironia est tropus contrarium significans, cum illusione. Ut si de timido ac fugaci milite diceres: O virum strenuum, & columen exercitus nostri! quem nullus unquam hostis viderit. Aut de rustico & inurbano: En scitum hominem & urbanum! delicias meras, & leporem! Frequens est Cicero in Ironia,

*Quid est
Ironia?*

præ-

præsertim si joculari in aliquem mordacius voluerit; eximia est inter cæteras hæc Miloniana: *Sed stulti sumus, inquit, qui Drusum, qui Africanum, Pompejum, nosmetipsos cum Publio, Clodio conferre audeamus. Tolerabilia fuerunt illa; Clodii mortem æquo animo ferre nemo potest: luget senatus, mæret Equester ordo, tota Civitas confecta senio est: squalent municipia, affliguntur Coloniae: agri denique ipsi, tam beneficium, tam singularem, tam mansuetum civem desiderant. Similis est etiam illa in Verrem: Integritas, credo, te tua purgavit, pudor, eripuit, vita antiqua servavit &c.*

Quibus in exemplis simulatio tota fit in singulis verbis, à sua significatione in contrariam mutatis; nam quid de Clodio & Verre senserit Cicero, abunde patet, ex ejusdem contra utrumque Orationibus.

Porro Ironia fit, vel simpliciter per contemptum, ut Cicero in Antonium: *Tu homo sapiens, diserto quid dicis? Et, O præclarum custodem Ovium, ut ajunt, lupum!* vel per sarcasum, quæ est irrisio amarissima; ut pro Cælio: *Quod facerem, vehementius, nisi mihi intercederent inimicitiae cum istius mulieris viro; fratrem volui dicere, semper hic erro.* Vel per scomma; ut pro Roscio Amerino Nro 44. *Quæso, Eruci, ut hoc in bonam partem accipias, non enim exprobrandi causa, sed commonendi gratia dicam. &c.*

Observandum autem, Ironiam facile intelligi vel ex modo, quo pronuntiatur, qui irrisionem sonat, vel ex persona, aut rei natura, verbis, quæ proferuntur contraria.

§. III.

Usus Troporum in genere.

Usurpatur vel in laude, vel in vituperio, vel etiam cum rem inanimatam oculis sub-
Metonymia.
 jicere volumus. Ut Cicero in Verrem Nro 3. *Quas res luxuries in flagitiis, crudelitas in suppliciis, avaritia in rapinis, superbia in contumeliis, efficere potuisset &c.* Ubi vitia pro ipsis sceleratis personis sumuntur.

Adhibetur vel dum ipsum adversarium *Ironia.*
 irridemus, vel dum, ne ipsius argumenta valeant, ea in risum convertimus. Sic Cicero in Pisonem Nro 58, *Non est integrum Cnejo Pompejo consilio uti tuo; erravit enim, non gustarat illam tuam Philosophiam &c.*

Non parum confert, vel ad laudem, vel vituperium, ut patet ex adductis exemplis. *Metaphora,*

Usurpatur ad delectationem, dummodo non sit nimia. *Allegoria.*

Adhibetur, vel propter penuriam alicujus vocis, vel ad ornatum. *Antonomasia*

Adhibetur, vel ut aliquid ultra condignum augeatur, vel infra condignum minuatur. *Hyperbole.*

Monendi hic sunt Adolescentes, ne nimis tropos in Oratione quærent, ipsimet naturaliter influant necesse est; longeque plura sine tropis esse efferenda.

CAPUT II.

DE FIGURIS VERBORUM.

Figura est loquendi modus illustrior, à communi consuetudine remotus. *Quid est Fi- Figura?*

Figuræ duplices sunt: aliæ verborum, sententiarum aliæ, hæ in sententiis, illæ in verbis vim habent & elegantiam.

Figuræ verborum fiunt:

1. Per Adjectionem	} Vocum,
2. Per Detractionem	
3. Per Similitudinem	

§. I.

Figuræ per Adjectionem.

Quæ verborum figuræ fiunt per Adjectionem?

Figuræ verborum per Adjectionem octo sunt præcipuæ: nimirum: Repetitio, Conversio, Complexio, Conduplicatio, Gradatio, Synonymia, Tractatio, Polyfyntheton.

REPETITIO

Repetitio, est figura, in qua ab eodem vocabulo sæpius inchoatur Oratio.

Quid est Repetitio? *Exemplum ex Cicero-
ne.* *Id agis. nihil moliris, nihil cogitas, ego non modo non audiam; sed etiam non videam, planeque sentiam.* Pro Quintio Nro 82. *Quid hæc amentia, quid hæc festinatio, quid hæc maturitas tanta significat? non vim? non scelus? non latrocinium? non denique omnia potius, quam jus, quam officium, quam pudorem?* Ibidem Nro 51, & 52.

Ex Livio. *Metius est ductor itineris hujus, Metius hujus machinator belli, Metius fæderis Romani Albanique ruptor.*

Ex Curtio. *Illam indolem, qua omnes reges antecessit, illam in subeundis periculis constantiam, in rebus moliendis velocitatem, in deditos fidem, in captivos clementiam, haud tolerabili vini cupiditate sædavit.*

Ni.

Nihil severitati ejus, hilaritate, nihil gratituti, simplicitate, nihil majestati humanitate, detrahitur jam firmitas, jam proceritas corporis, jam honor capitis, jam dignitas oris, nonne Principem ostendant.

CONVERSIO

*expta
Conversionis*

Conversio est figura Repetitioni prorsus contraria, in qua sæpius eodem vocabulo clauditur oratio. Ut illud Philippica II. Nro 55. *Doletis tres exercitus Populi Romani interfecit Antonius; desideratis clarissimos Cives? eos quoque vobis eripuit Antonius; auctoritas hujus Ordinis afflictæ est? afflixit Antonius.* Item ad Herennium Lib: 4. *Ex quo tempore concordia de Civitate sublata est, fides sublata est, amicitia sublata est, Respublica sublata est.*

Item in Vatinius Nro 37. *Atque illud etiam audire à te cupio; quare, cum ego legem ex Senatus Consulto de ambitu tulerim, sine vi tulerim, salvis auspiciis tulerim, tu eam esse legem non putes?*

COMPLEXIO.

Complexio est figura, quæ Repetitionem simul & Conversionem complectitur; cum nimirum ab eadem voce inchoatur, & eadem sæpius finitur Oratio. Sic Cicero ad Her: *Quem Senatus damnarit, quem Populus Romanus damnarit, quem omnium existimatio damnarit, eum vos sententiis vestris absolvetis?* Et pro Lege Agrar: *Quis legem tulit? Rullus, quis majorem Populi partem suffragiis privavit? Rullus; quis comitiis præfuit? idem Rullus.*

Sic

Ex Pli-
mo.

Quid est
Conver-
sio?

Quid est
Comple-
xio?

Sic etiam Plinius: *Si iero ad fratrem invitatus, moriendum est; si recepero intra januam commessatum fratrem, moriendum est: nec eundo, nec manendo insidias evito.*

Nota: Tres præcedentes figuræ mirum in modum valent in exaggerandis virtutibus ac vitiis, faciuntque, ut acrior sit ac vehementior oratio; quia tamen statim incurrunt in oculos, propterea non sunt diutius continuandæ, sed satius est, ut aliarum figurarum admixtione temperentur. Plura illarum exempla invenies:

Divinatione in Verrem Nro 21. Pro Roscio Nro 13. Pro Lege Manilia Nro 40. In Rullum Nro 9. Catilinaria ima Nro 1. Philip: 2da, Nro 19. Pro Mil: Nro 59, 94 & 100.

CONDUPLICATIONIO.

*Quid est
Condu-
plicatio?*

Conduplicatio est ejusdem vocis, aut plurium geminatio, idque vel initio Orationis; ut Catilinaria ima: *Vivis, & vivis, non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam.* Vel in medio, ut Philip: 2da: *Etiam audes horum in conspectum venire, Proditor Patriæ, proditor, inquam, Patriæ, venire audes in horum conspectum?* Vel in fine, ut pro Sextio: *Ademit Albino soceri nomen mors filix, sed charitatem illius necessitudinis & benevolentiam non ademit.*

Interdum etiam tota sententia, alio quoque interjecto repetitur; ut Verrina VII. *Quid Cleomenes facere potuit, (non enim possum quempiam insimulare falso) quid inquam Cleomenes magnopere facere potuit-*

Exem-

Exempla alia:

Accede, liſtor, accede. Virtute cepiſtis locum, virtute oportet evadere. Ex Livio.

Ille ſuum, illa neptium vicem flebat, illi aureos torques, illi veſtem auro diſtinctam habebant. Ex Curtio.

Nuncupare vota ꝥ pro æternitate imperii, ꝥ pro ſalute Principum, imò pro ſalute Principum, ac propter illos, pro æternitate imperii ſolebamus. Ex Plinio.

Hæc figura ad vehementiam & ſvavitatem Orationis plurimum confert.

GRADATIO.

Gradatio eſt figura, qua per rerum incrementa, ceu per gradus quosdam vel aſcenditur ad ſummum, vel deſcenditur ad infimum. Quid eſt Gradatio?

Aſſricano virtutem, induſtria, virtus gloria, gloria æmulos comparavit. Ad Herennium pro Roſcio: In urbe luxuries creatur, ex luxuria exiſtat avaritia neceſſe eſt: ex avaritia erumpat audacia, inde omnia ſcelera ac maleſicia gignuntur. Item lepidum illud ad Atticum: Si dormis, expergiſcere; ſi ſtas ingredi; ſi ingrederis, curre; ſi curris advola. Exempla ex Cicero.

Plura exempla Ciceronis vide pro Quintio Nro 95. Verri: VII. Nro 75. Pro Milone Nro 61. Pro Archia Nro 4. Pro Sextio Nro 32.

Scies Regum majestatem difficilius à ſummo ſaſtigio ad medium detrahi, quam à mediis ad ima præcipitari. Ex Livio.

Ma-

*Ex Pli-
nio.* Magnum erat, cum promitteres, majus
postquam præstitisti.

Hæc figura, cum affectatam artem sapiat,
rarius est usurpanda; adhibetur tamen in-
terdum ad venustatem, & ad vim adden-
dam Orationi.

SYNONIMIA.

*Quid est
Synoni-
mia?* Synonimia est figura, qua plura idem fe-
re significantia congeruntur instandi urgen-
dique gratiâ.

*Exem-
pla ex
Cicero-
ne.* An vero vos soli ignoratis, vos hospites
in hac urbe versamini, vestræ peregrinan-
tur aures, neque in hoc pervagato Civitatis
sermone vagantur?

Item Catil: 2da Nro 1. Tandem aliquan-
do Catilinam furem audacia, scelus an-
helantem, pestem Patricæ nefarie molien-
tem, ex urbe vel ejecimus, vel emisimus, vel
ipsum egredientem urbe persecuti sumus;
abiit, excessit, erupit, evasit.

Plura hujus figuræ Ciceronis exempla vi-
de Catilinaria 1ma Nro 10. Post reditum in
Senatu Nro 1. Pro Milone Nro 33. In Piso-
nem Nro 47.

Observe: In hac figura magnum imprimis
habendum esse verborum delectum, ne oratio-
nem potius onerent, quàm ornent; secundo
ut verba, quæ extremo loco ponuntur, sint
graviora prioribus, imò etiam aliquid paulo
diversum sonent.

T R A D U C T I O.

*Quid est
Tradu-
ctio?* Traductio est variata casibus, aut generi-
bus, aut modis, aut temporibus ejusdem vo-
cabuli repetitio.

Eum-

Eum tu hominem appellas, qui si fuisset *Exempla*
homo, nunquam hominis vitam tam crudeli- *ex Cice-*
ter petisset Lib: 4 ad Heren: Ibidem: *Divi-* *rone.*
tias sine divitum esse, tu vero virtutem præ-
fer divitiis; nam si voles divitias cum virtu-
te comparare, vix satis idoneæ tibi divitiæ
videbuntur, quæ virtutis pedissequæ sint.

Ad hanc figuram etiam revocatur, cum idem vocabulum in diversa significatione repetitur. Ut Cicero ad Heren: Nro 19. *Cur eam rem tam studiose curas, quæ multas tibi dabit curas.* Item: *Amari jucundum est, si curetur, ne quid insit amari.*

Qui aliis exemplo esse debetis, aliorum e- *Ex Livio.*
xemplo peccatis potius, quàm alii vestro recte
faciunt.

POLYSINDETON

Polyfindeton est figura conjunctionibus abundans.

Quid est
Polyfin-
deton?

Teque, tuique similes, tibi que charos & *Exempla*
aspernor, & adversor, & execror; nec timeo *ex Cice-*
minas, quæ jactas, nec terrent me pericula, *rone,*
quæ denuncias. Item: *Et justitia, & libera-*
litate, & fortitudine cæteros omnes Impera-
tores superavit.

Quotiescunque Patria in mentem venit, *Ex Livio.*
hæc omnia occurrebant: colles, campique, &
Tiberis, & assveta oculis regio, & hoc Cælum,
sub quo natus educatusque essem.

In tui adoptione, non servitus nostra, sed *Ex Pli-*
libertas, & salus, & securitas fundabatur. *nio.*

§. II.

De Figuris per detractionem.

Quæ sunt
figuræ
per detractionem?

Figuræ per detractionem quattuor sunt sequentes: Reticentia, Adjunctio, Disjunctio, & Syneciosis.

RETICENTIA.

Quid est
Reticentia?

Reticentia est figura, in qua vox omissa, commodè ex cæteris intelligitur.

Exempla
ex Cicero-
ne.

Vix è domo disceſſerat, mœrere ſervi, lugere filii, conjux miſera lamentari; ſupple, cœperunt.

Item: *Sermo nullus, niſi de te. Supple, factus eſt.*

Item: *Sed vos, qui tandem? Supple, eſtis.*

Item: *Huncine hominem? huncine impudentiam? huncine audaciam? Supple, feremus.*

Ex Curtio. *Rex unus tanti mali patiens, circuire milites, contrahere diſperſos. allevare proſtratos. Supple, cœpit.*

Item: *Fluctuare animo Rex, Eſt modo ſuum, modo Parmenionis conſilium perpendere.*

Ex Plinio. *Haſtenus ille, parcius fortasſe, quam decuit optimum Principem, ſed non parcius, quam optimum patrem. Supple, vixit.*

Item: *Iter illi ſæpius in forum, frequenter tamen in campum. Supple erat.*

Hæc figura, ob ſuam brevitatem frequentiffima eſt in narrationibus.

ADJUNCTIO.

Quid eſt
Adjunctio?

Adjunctio eſt figura, in qua ad unum verbum plures ſenſus referuntur.

Exempla
ex Cicero-
ne.

Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Pro Quintio.

Pro Lege Manil: *Non eum, avaritia ab inſtituto curſu, ad prædam revocavit, non libido*
ad

ad voluptatem, non amœnitas ad delectationem, non nobilitas urbis ad cognitionem, non denique libertas ipsa ad quietem.

Non senibus, non sœminis, non infantibus *Ex Curtio.*
parcitur.

Reddita est amicis fides, liberis pietas, obsequium servis. *Ex Plinio.*

Certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu, non mediocre pacis decus habebatur.

DISJUNCTIO

Disjunctio siue dissolutio est figura, in qua conjunctiones & particulæ tolluntur, ut incitatio feratur Oratio. *Quid est Disjunctio?*

Hæc studia literarum adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. *Ex Livio.*

Visite! prædam abigi, fumare incensa passim tecta, ager uritur, urbs obsidetur, belli gloria penes hostes est.

Devehunt ipsi, quod terra genuit, quod si- *Ex Plinio.*
lus aluit, quod annus tulit.

SYNECIOSIS.

Syneciosis est figura, quæ duas res contrarias uno verbo conjungit. *Quid est Syneciosis?*

Tam deest avaro, quod habet, quàm quod non habet. *Exemplum ex Cicerone.*

Item: Pessima res est: & nimia servitus, & nimia libertas.

Item: Mavult commemorari de se, cum
pos-

posset perdere, pepercisse; quàm cum parcere potuisset, perdidisse.

Ex Livio. Plebicolæ, qui vos nec in armis, nec in otio esse sinunt.

Ex Curtio. Hæc tecum, quam sine te cum his, loqui malui.

Nota: Hæc figura plurimum confert ad acutas brevesque sententias & allusiones.

§. III.

De Figuris per Similitudinem.

Quæ sunt
figuræ per
similitudi-
nem?

Figuræ per similitudinem tres in primis numerantur; nempe: Paronomasia, similiter cadens, & similiter desinens.

PARONOMASIA.

Quid est
Paronomasia.
Exempla
ex Cicero-
ne.

Paronomasia est figura, qua voces pene similes, ac colludentes usurpantur in sensu dissimili.

Consul ipse parvo animo & pravo, facie magis, quàm facetiis ridiculus. Ad Atticum.

Item in Antonium: Cum in gremio mimarum mentum & mentem deponeres.

Et alibi: De hujus urbis, atque adeo Orbis exitio cogitat.

Item Philip 3. Ex aratore factus Orator.

Ex Livio. Plebis ritum, quo oneratus magis, quàm honoratus sum, primus antiquo abrogoque.

Ex Curtio. Quid iniquius, quàm me, qui, si tibi non paruissem, jure daturus fui pœnas; nunc perire, qui parui.

SIMILITER CADENS.

Quid est
similiter
cadens?

Similiter cadens est vocabulorum per eosdem

dom casus, vel per eadem tempora expressio-
rum. *suavis quidam concentus* *Spiciamus*

Quid tam commune, quàm spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus ej-
ctis? Pro Roscio Amerino. *Exem-
pla ex
Cicero-
ne.*

*Item in Rullum: Contemni populi Romani
majestatem, vexari Rempublicam, deludi vos-
metipsos patiemini?*

*Hæc est eadem familia, cujus vi compul-
si sacrum montem cepistis: hæc, adversus
quam tribunitium auxilium vobis compara-
stis: hæc, propter quam Aventinum insedistis.* *Ex Li-
vio.*

*Eripite viscera mea ex vinculis, restituite
mihî pignora, pro quibus ipsi mori non recu-
sastis, credite parentes, liberos tendere ad vos
manus.* *Ex Cur-
tio.*

*Quàm modicus erat cultus, quàm parcus
comitatu, quàm civilis incesu.* *Ex Pli-
nio.*

SIMILITER DESINENS.

*Similiter desinens est figura, in qua plu-
ra Orationis membra eodem modo terminan-
tur, ut apud Quintilianum: Ejusdem non
est, & facere fortiter, & vivere turpiter.* *Quid est
Simili-
ter desi-
nens?*

*Itaque non sum prædicaturus, quantas res
ille domi militicæque, terra marique, quanta-
que felicitate gesserit, ut ejus voluntatibus
non modo cives semper assenserint, socii ob-
temperarint, hostes obtemperarint, sed etiam ven-
ti tempestatesque obsecundarint. Pro Lege
Manilia.* *Exem-
pla ex
Cicero-
ne.*

*Et Verrina III. Nro 9. Cum sana spolia-
rit, cum tot homines innocentes necarit, cum
Cives Romanos morte, cruciatu, cruce affece-
rit, cum prædonum duces accepta pecunia di-
miserit.*

Agi-

Ex Livio. Agite, ubi curiam circum sederitis, infestum feceritis, carcerem principibus impleveritis; egredimini extra portam.

Ex Curtio. Hi territores regere non poterant, Equi crebra jactatione cervicum jugum excusserant, currus everterant.

C A P U T III.

DE FIGURIS SENTENTIARUM.

Quid sunt figure sententiarum? Figuræ Sententiarum sunt illa Orationis ornamenta, in quibus, juxta Quintilianum *Lib. 9. Cap: 2.* maxime Elocutio sita est; quæque non in verbis, sed in ipsis sententiis collocatam habent suam dignitatem.

§. I.

De Interrogatione, Responsione & Subjectione.

INTERROGATIO.

Quid in interrogatio? Interrogatio est vehemens non tam sciscitandi, quam instandi potius, & urgendi gratia suscepta percontatio. Hujus figuræ, tot sunt apud Ciceronem exempla, ut in singulis pene ejus paginis occurrant. Fit autem. *Imo.* Interrogando de eo, quod negari non potest. Ut Cicero Catilin. I. Nro 1. *Patere consilia tua non sentis? Constrictam jam horum omnium conscientiam teneri conjurationem tuam non vides? Quid proxima, quid superiore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid consilii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris?*

Et

Et Verrina VII. Nro 146. *An dices hominem non esse a te interemptum, quem palam & in ipsa Civitatis luce occidisti?*

2do. Quærendo de eo, cui respondere fit difficile. Ut Cicero pro Plancio: *Quid taces? quid dissimulas? quid tergiversaris? Etiam atque etiam insto, atque urgeo, insector, posco, atque adeo flagito crimen; quamcumque tribum, inquam, delegeris, quam tulerit Plancius, tu ostendito, si poteris, vitium.*

3tio. Jocando & irridendo. Ut pro Roscio Amer: Nro 54. *Quid affers, quare id factum putemus? vere nihil potes dicere. Finge aliquid saltem, commode; ut non plane videaris id facere, quod aperte facis, hujus miseri fortunis, & horum virorum talium dignitati illudere. Exhæredare filium voluit: quam ob causam? nescio. Exheredavitne? non. Quis prohibuit? Cogitabat. Cogitabat? Cui dixit? nemini. &c.*

4to. Invidiam alicui accersendo; ut pro Sextio Nro 17. *Quid dicam? Consules? Hoccine ut ego apellem nomine eversores hujus imperii, proditores vestræ dignitatis, hostes bonorum omnium, qui ad delendum senatum, affligendum Equestrem ordinem, extinguenda omnia jura, atque instituta majorum, se illis fascibus, cæterisque insignibus summi honoris, atque imperii ornatos esse arbitrabantur?*

Plura hujus figuræ exempla vide pro Cælio Nro 71. Pro Flacco Nro 19. Pro Cluentio Nro 62.

Quæ tristitia hæc, mittes? quæ insolita Ex Li- cunctatio est? quid Arma habetis? quid vio.
bel.

*bellum intulistis? in otio tumultuosi, in bel-
lis segnes; quid hic stantibus spei est?*

RESPONSIO.

Quid est Respon- Responso est figura, qua aliquid interro-
sio? gantem aliud, quod utilius est, respondetur. Ut
Cicero: *An fustibus vapulasti? Et innocens
quidem. Item. Hominem occidisti? Imo la-
tronem & parricidam.*

Plura & longiora ejus figuræ exempla
vide Pro Roscio Amerino Nro 143. Pro Mu-
rena Nro 73. Pro Flacco Nro 4.

SUBJECTIO.

Quid est Subje- Subjectio est figura, qua Orator vel inter-
ctio. rogat se ipsum, & respondet sibi, vel dum in-
terrogat alium, non expectat ejus respon-
sum, sed aliquid de suo addit. Ita Cicero pro
Lege Manilia Nro 61.

*Quid tam novum, quàm Adolescentulum
privatum, exercitum difficili Reipublicæ tem-
pore conficere? confecit: huic præesse? præ-
fuit: rem optime ductu suo gerere? gessit.*

Item de Harusp.: Respon: Nro 23. Tu ne-
am domum religiosam facere potuisti? ecqua
mente? quâ invaseras. Quâ manu? quâ di-
sturbaras: quâ voce? quâ incendi jusseras:
quâ lege? quam in illa tua quidem impuni-
tate scripseras.

Habes alia hujus figuræ exempla: Pro
Quintio Nro 43 44. 79. Pro Roscio Amerino
Nro 54. 74. In Rullum Nro 45. Verr: IV.
Nro 192.

Ex Li- Pro Deum fidem! quid vobis vultis? Tri-
vio. bunos plebis concupistis? concordie causa
con-

concessimus. Decemviros desiderastis? creati passi sumus. Decemvirorum vos pertæsum est? cogimus abire Magistratu.

Jubes esse liberos? erimus. Jubes, quæ sentimus, proferre in medium? proferemus.

Ex Plinio.

At quomodo objecit? non possum dicere. Quid ergo est? primum magnitudo periculi. Et c. At quis erat procurator? credo Et c.

Formula Subjectionis Ciceronis.

Nota tres præcedentes figuræ usurpantur maxime cum vehementius urgendus est adversarius.

§. II.

De Anteoccupatione, Correctione & Dubitatione.

ANTEOCCUPATIO.

Anteoccupatio est figura, qua id occupat Orator, quod ab Adversario posset objici.

Quid est Anteoccupatio?

Quæret quispiam, quid? illi ipsi summi Viri, quorum virtutes literis proditæ sunt, istane doctrina, quam tu laudibus effers, eruditi fuerant? Difficile hoc est de omnibus confirmare; sed tamen est certum quid respondeam. Ego multos homines excellenti animo ac virtute fuisse, & sine doctrina, naturæ ipsius habitu prope divino, per se ipsos & moderatos & graves extitisse fateor; etiam illud adjungo, sæpius ad laudem atque virtutem naturam sine doctrina, quàm sine natura valuisse doctrinam. Atque idem ego contendo, cum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quædam, confirmatioque doctrinæ; tum illud nescio quid præ-

Exempla ex Cicerone.

cla-

clarum ac singulare solere existere. Pro Archia Pœta Nro 15.

Plura, eaque eximia hujus figuræ exempla vide Pro Cælio Nro 39. Pro Rabirio Nro 1. Pro Sextio Nro 4. Pro Lege Manilia Nro 22. Verrina VII Nro 2.

Ex Cur.
no. At enim Equitum peditumque multitudo vos commovet? Testis adversus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis, & Cilicia inunda cruce Persarum, & Arbela, cujus campi devictorum a nobis ossibus strati sunt.

Ex Pli-
nio. Sed parum est, ut in curiam venias, nisi & convoces. Ut intersis Senatui, nisi & præsideas. Vis illud augustissimum Consulum tribunal aliquando Majestati tuæ reddere? Ascende. Vis constare reverentiam Magistratibus, legibus, auctoritatem, modestiam postulantis? adi.

Formu-
lae Cice-
ronia-
na hu-
jus fi-
guræ: Forsitan quæretis? Forte dicet quis? Etiam dicere audebis? Ac etiam sunt qui dicant. Reprehendo igitur? minime vero.

Nota: hæc figura ad solide aliquid confirmandum, vel refutandum plurimum valet.

CORRECTIO.

Quid est
Corre-
ctio? Correctio est figura, qua Orator dictam sententiam, aliâ magis idoneâ corrigit.

Exem-
pla ex
Cicero-
ne. Cæsar adolescens, pene potius puer, incredibili ac divina quadam mente, atque virtute, tum maxime, cum arderet furor Antonii . . . firmissimum exercitum comparavit: Patrimonium effudit. Quamquam non sumus usi eo verbo, quo decuit: non enim effudit, sed in salute Reipublicæ collocavit. Philip: III. Nro 3. Item

Item Philip: II. Nro. 42. *Hæc ut colligeres, homo amentissime, tot dies in altera villa declamasti. Quamquam tu quidem, ut tui familiarissimi dicunt, vini exhalandi, non ingenii acuendi causâ declamitas.*

Et pro Ligario Nro 24. *Quæro, quid facturi fuissetis? Quamquam quid facturi fueritis, non dubitem, cum videam, quid feceritis.*

Orbitas quoque mea, quod sine liberis sum, spernitur, sed erro. In vobis liberos, parentes, consanguineos habeo. Vobis salvis orbis esse non possum.

Ex Curtio.

Quamquam quid loquor? Sed quid ego de illis omnibus? Quas illæ leges? si leges nominandæ sunt. &c.

Formulae Correctionis Ciceroniane

DUBITATIO.

Dubitatio est figura, in qua Orator quasi fluctuans, fingit nescire se, quid sibi agendum, dicendumve sit.

Quid est Dubitatio?

Quid primum quærar? aut unde potissimum exordiar? aut quod, aut a quibus auxilium petam? Deorumne immortalium? Populine Ram: vestramne, qui summam potestatem habetis, hoc tempore fidem implorem?

Exempla ex Cicerone.

Item pro Quintio Nro 56. *Quo te nomine appellemus? num malitiosum? negas. Fraudulentum? id quidem arrogas tibi. & præclarum putas. Audacem? cupidum? perfidiosum? vulgaria, & obsoleta sunt, res autem nova & inaudita.*

Plura hujus figuræ exempla vide Verrina VI. Nro 88. Verrina II. Nro 37. Philip: XI. Nro 19. Pro Cluentio Nro 4.

Apud vos quemadmodum loquar, nec consili-

Ex Livio.

filium, nec Oratio suppeditat. Quos, nec quo nomine quidem appellare debeam, scio. Cives? qui a Patria descivistis. Milites? qui Imperium auspiciūque abnuistis. Sacramenti religionem rupistis. Hostes? Corpora, ora, vestitum, habitum Civium agnosco. Eacta, dicta, consilia, animos, hostium video.

*Ex Cur-
tio.*

Sed jam non verba punientia sunt, linguæ temeritas pervenit ad gladios. . . . Quo me conferam, milites? cui caput meū credam? Unde præsidium petieram, periculum extitit. Quam feliciter in acie occidissem, potius hostis præda, quàm Civis victima.

*Ex Plin-
io.*

Initium mirer, an finem? multum est, quod perseverasti, plus tamen, quod timuisti, ne perseverare posses.

*Formulæ
Dubita-
tionis Ci-
ceroni-
anæ.*

Quo te nomine appellemus? Quid ergo est? Vereor me hercule. Illud vero quid sit? Quid agam, Iudices? Quo accusationis meæ. &c.

Usus hujus figuræ in omni genere dicendi amplissimus est. In genere Exornativo, quando ea rerum gestarum, aut virtutum alicujus & ornamentorum ubertas, & magnitudo occurrit, ut Orator fingat nescire, unde potissimum debeat ordiri, & quid primum dicere, In genere Judiciali, cum indignitas alicujus facinoris est exaggeranda, aut multitudo vitiorum redarguenda. In genere Deliberativo, quando rei gerendæ tot occurrunt rationes, ut quam primo loco ponat, fateatur Orator, se omnino nescire.

§. III.

De Communicatione, Apostrophe & Prosopœja.

COM-

COMMUNICATIO.

Communicatio est figura, qua Orator, eos- Quid est
Communi-
catio?
dem ipsos, apud quos, vel contra quos
dicit, consulit ac compellat.

*Nunc ego, iudices, jam vos consulo, quid mihi faciendum putetis; id enim consilii mihi ex Cice-
pro se to taciti dabit, quod egomet mihi neces-
sario capiendum intelligo.* Verr: II. Nro 32. Exempla
ex Cice-
rone.

Et pro Rabirio Nro 22 *Tu denique, Labi-
ene! quid faeres tali in re ac tempore? quam
tandem auctoritatem, quam vocem, cuius se-
clam sequi, cuius potissimum imperio pare-
re velles?*

Invenies alia hujus figuræ exempla: Pro
Cæcili: Nro 32. 35. Pro Quinctio Nro 54.
Pro Sextio Nro 43. 81. Pro Domo sua Nro
130. Philip: II. Nro 34.

*Nunc ullam auctoritatem ejus literæ ha-
buerunt? Ego ipse quoties, quæ audieram, de-
tuli, cum ludibrio crudelitatis repulsus sum.
Si & cum indicamus, invisi, & cum taceamus
suspecti sumus; quid facere nos oportet? Fi-
nem facio dicendi, quoniam ultima verba gra-
via sunt auribus vestris.* Ex Cicer-
tio.

Fortasse sufficit tibi tertius consulatus? Ex Plinio.
id nobis tanto minus sufficit.

*Quid tu, Vir optime? ecquid habes, quod
dicas? ausculta mihi, vide, ne tibi desis. Si
hæc gesta non audiretis, sed picta videretis &c.* Formu-
la Com-
munica-
tionis
Cicer:

Hæc figura plurimum valet, cum causæ no-
stræ confidimus, & adversarium refellimus.

APOSTROPHE.

Apostrophe est figura, qua Orator conver- Quid A-
tit

postrophe? tit Orationem suam, vel ad DEUM, vel ad Iudices, vel ad Adversarios, vel etiam ad res inaninales.

Exempla

ex Cicero

no.

O Dii immortales! Vos enim hæc audire cupio: Clodius vestra Sacra curat? Vestrum Numen horret: res omnes humanas religione vestra contineri putat? Hic non illudit authoritati horum omnium, qui adsunt, summorum virorum? Non vestra Pontifices gravitate abutitur? ex isto ore religionis verbum excidere, aut elabi potest? Pro Domo sua Nro 104.

Item Verr: VII. Nro 122. ad Iudices: Per Deos immortales, Iudices! quo tandem animo sedetis? aut hoc quem admodum auditis? Utrum ego desipio, & plus, quàm satis est, doleo in tanta calamitate miseriaque sociorum? An vos quoque hic acerbissimus innocentium cruciatus & mæror pari sensu doloris afficit?

Item pro Ligario Nro 9. ad Adversarios: Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, manibus, ardor animi? quid cupiebas, quid optabas?

Item pro Milone Nro 85: Vos enim jam Albani tumuli atque luci, vos, inquam, implo-ro. atque testor: vosque Albanorum obrutæ aræ, sacrorum Populi Romani sociæ, & æquales vestræ tum aræ, vestræ religiones viguerunt, vestra vis valuit &c.

Plura ejus figuræ exempla vide Catilin: I. Nro 33. Pro Cælio Nro 59. Philip: II. Nro 33. 82. Pro Ligario Nro 6. Pro Muren: Nro 78. Verrina 1. Nro 35. Pro Roscio Ameri-

no Nro 144. Pro Balbo Nro 13. Verr: VII.
Nro 170. Philip: II. Nro 32.

*Jupiter optime, maxime, Junoque Re-Ex Livio.
gina, ac Minerva cæterique Dii, Deæque; qui
Capitolium Arcemque incolitis; siccine ve-
strum militem ac præsidem finitis vexari ab
inimicis? Hæc dextra, quæ Gallos fudi a De-
lubris vestris, jam in vinculis & catenis erit?*

*Ergo, Charissime Pater, & propter me mo-Ex Curtio.
rieris & mecum? ego tibi vitam adimo: ego
senectutem extinguo. Quid me procreabas in-
felicem, aversantibus Diis? an ut hos ex me
fructus perciperes, qui te manent? Nescio,
Adolescentia mea miserior sit, an senectus
tua.*

Valet hæc figura, ut ex adductis exem-
plis patet, tum ad inerepandos acrius ad-
versarios, tum ad commiserationem commo-
vendam.

PROSOPOPÆJA.

Prosopopæja est fictio personæ, seu figu-*Quid Pro-
sopopæja.*
ra, qua Orator Personæ absenti, vel mortuæ,
aut etiam rei sensu carenti sermonem tri-
buit.

Sic Cicero Milonem absentem, cum Pa-*Exempla*
tria & secum loquentem inducit Nro 93.*ex Cicero.*
*Me quidem, judices, exanimant, & interimunt, hæc voces Milonis, quas audio assidue, & quibus intersum quotidie. Valeant, inquit, Ci-
ves mei, valeant, sint incotumes, sint floran-
tes, sint beati: stet hæc urbs præclara, n-
que Patria charissima, quoquo modo me ita
de me erit. Tranquilla Republica Cives mei,
quoniam mihi cum illis non licet, sine me
ipsi.*

ipsi, sed per me tamen perfruantur. Ego cedam, atque abibo: si mihi Republicā bonā frui non licuerit, at carebo malā.

Item in Antonium. Brutum mortuum sic loquentem inducit: *Quodsi nunc ille Brutus reviviscat, & hic ante vestros pedes adsit, nonne hac uteretur oratione: Ego Reges ejeci, vos tyrannos introducitis? Ego Libertatem, quæ non erat, peperī; vos partam servare non vultis?*

Denique rebus etiam inanīmatīs & sentī carentibus sic sermonem tribuit Catilin: I. Nro 18. *Quæ (Patria) tecum Catilina sic agit, & quodammodo tacita loquitur: Nullum jam tot annos facinus extitit, nisi per te, nullum flagitium sine te; tibi uni multorum Civium neces, tibi vexatio, direptioque sociorum impunita fuit ac libera. Tu non solum ad negligendas leges & quæstiones, verum etiam ad evertendas, perfringendasque valuisti. Superiora illa, quamquam ferenda non fuerunt, tamen, ut potui, tuli; nunc vero me totam esse in metu propter te unum: quidquid increpuerit, Catilinam timeri: nullum vidēri contra me consilium iniri posse, quod a tuo scelere abhorreat; non est ferendum. Quamobrem discede, atque hunc mihi timorem eripe. Si verus est, ne opprimar: sin falsus, ut tandem aliquando timere desinam.*

Similia plurima hujus figuræ exempla vide Pro Murena Nro 38. 45. Pro Plancio Nro 12. In Pison: Nro 59. Pro Cælio Nro 33. 36. Verrina IV. Nro 19. Catilin: I. Nro 27. & 28.

Simililiter Livius inducit strenuum militē, sic jam post mortem loquentem: *Ego*
ter

ter & vices cum hoste per provocationem pugnavi; ex omnibus, cum quibus manum conserui, spolia retuli, insigne corpus honestis cicatricibus, omnibus adverso corpore exceptis, habeo. Ego hoc ferro sæpe vexatum corpus, vetus miles adolescentibus ostendi.

Nota hæc figura non vulgarem eloquentiæ vim habet ad objurgandum, laudandum & miserandum, ad quam etiam reducitur Dialogismus, seu duarum, aut plurium personarum inter se collocutio. Qualis est apud Ciceronem Pro Quintio Nro 71. 77. & Verr: VII. Nro 109.

§. IV.

De Hypotyposi. Ethopæja & Sustentatione.

HYPOTYPOSIS.

Hypotyposis, est tam viva rei alicujus descriptio, ut cerni oculis potius, quam audiri, vel legi videatur. Quid est Hypotyposis?

Ipse inflammatus scelere & furore in forum venit, ardebant oculi, toto ex ore crudelitas eminebat. Expectabant omnes, quo tandem progressurus, aut quidnam acturus esset; cum repente hominem corripere, atque in foro medio nudari, ac deligari, & virgas expediri jubet. Clamat ille miser, se Civem esse Romanum &c. Verrina VII. Exempla ex Cicero-ne.

Item Philip: II. Nro 7. Ponite igitur ante oculos miseram illam quidem, & flebilem speciem, sed ad incitandos animos vestros necessariam; nocturnum impetum in urbem Asiæ clarissimam, irruptionem armatorum in Tremonii domum: cum miser ille prius latronum

gladios videret, quàm, quæ res esset, audisset, parentis introitum Dolabellæ vocem impuram, atque os illud infame, vincula, verbera, equuleum, carnificem, tortoremquè Samarium &c.

Plura, illaque elegantissima Hypotyposis exempla vide Pro Roscio Amerino Nro 98. Pro Milone Nro 28. Philip: II. Nro 105. Verrina III. Nro 67. 141. Verr: IV. Nro 108. Verr: VI. Nro 74. Verr: VII. à Nro 26. ad 29. & Nro 105. 141. denique in Oratione pro Murena illustris est, eademque vehementissima gemina hypotyposis Nro 85. & 188.

Ex Livio. Omnes rapiunt, spoliant, verberant, vulnerant, occidunt, quotidie capitur urbs nostra, quotidie diripitur, dies noctesque omnia passim mulierum puerorumque, qui rapiuntur, atque asportantur, ploratibus sonant! Mirretur, qui sciat, quomodo aut nos ad patiendum sufficiamus, aut illos, qui faciunt, nondum tantarum injuriarum satietas ceperit.

Ex Curtio. Facebant totis campis opes regie. Illa pecunia stipendio ingenti militum præparata: ille cultus tot nobilium virorum, tot illustrium scæminarum: aurea vasa, aurei fræni, tabernacula regali munificentia ornata, vehicula a suis destituta, ingentis opulentie plena... Non sufficiebant prædantium manus prædæ.

Ex Plinio. Videres referta tellus, oppletas undique vias, alacrem hinc atque inde populum, ubique par gaudium, paremque clamorem.

Hæc figura mirum in modum valet, in narrationibus in descriptionibus locorum, rerum & personarum.

Ero.

ETOPÆJA.¹

Etopæja est figura, qua Orator vitam, *Quid, est Etopæja?*
 personam & indolem alicujus, quibusdam si-
 gnis ita describit, ut in cognitionem ejus-
 dem morum deducat.

Quorum si nondum scelera vulneraque *Exem-
 pla ex
 Cicero-
 ne.*
 iniusta Reipublicæ vultis recordari, vultum
 atque incessum animis intueamini, facilius
 facta eorum occurent mentibus vestris, si
 ora ipsa oculis proposueritis. Alter unguen-
 tis affluens, calaisistrata coma. . . . Alter o
 Dii boni, quàm teter incedebat, quàm trucu-
 lentus, quàm terribili aspectu! &c. Pro Sex-
 tio Nro 19.

Et pro Roscio Amer: Nro 135. Ipse ve-
 rò quemadmodum imposito, & dilibuto ca-
 pillis passim per forum volitet, cum magna
 caterva togatorum; videtis Judices, ut om-
 nes aspiciat, ut hominem præ se neminem
 putet, ut se solum rarum, solum potentem
 putet.

Plura hujus figuræ exempla vide Pro
 Comædo Nro 20. In Rullum Nro 13. Post
 reditum in Senatu Nro 12. Verrina VII.
 Nro 27.

Me jam non eundem, sed umbram no- *Ex Li-
 menque relictum videtis. Vires corporis effæ- vio.*
 tæ, sensus oculorum atque aurium hebetes,
 memoria labet, vigor animi obtusus.

Ipse occursum visuque terribilis: superbia *Ex Fli-
 in fronte, ira in oculis, scæmineus pallor in mo.*
 ore: in corpore impudentia, multo rubore
 suffusa. Non adire quispiam, non alloqui
 audebat: tenebras semper, secretumque cap-
 tan-

tantem, nec unquam ex solitudine sua prodeuntem, nisi ut solitudinem faceret.

SUSTENTATIO.

Quid est Sustentatio? Sustentatio est figura, qua Orator suspensos tenet aliquamdiu Auditorum animos, donec aliquid inexpectatum subjungat.

Habes illustre figuræ hujus exemplum Verrina. VII. Nro 10. & 11. *Res delata ad istum; ut par fuit, jussu ejus homines, qui nominati fuerant, comprehensi adductique Lilybæum: Domino denunciatum est, ut adesset: causa dicta damnati sunt. . . . Etiamnum mihi expectare videmini, Judices, quid deinde factum sit. Expectate facinus, quàm vultis improbum, vincam tamen expectationem vestram; nomine sceleris conjurationisque damnati, ad supplicium traducti, ad patulum alligati, repente multis hominum millibus inspectantibus, soluti sunt, & Leonidæ illi Domino redditi.*

Elegantissima est illa sustentatio, quæ dubitationem adjunctam habet, quæquæ allatis multis rebus, iisdemque rejectis, novum tandem aliquid, & minime expectatum subjicit; quod videre est apud Ciceronem Philip: II. Nro 2. *Quid putem, contemptumne me? Non video, nec in vita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenii, quod despiciere possit Antonius. An in senatu facillime de me detrahi posse credidit? Qui Ordo Clarissimus Civibus bene gestæ Reipublicæ, testimonium multis, mihi uni conservatæ dedit. An decertare mecum voluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium*

cium est; quid enim plenius, quid uberius, quam mihi & pro me, & contra Antonium dicere? Illud profecto est: non existimavit, sui similibus probari posse, esse se hostem Patriæ, nisi mihi set inimicus.

Habes alia Sustainationis exempla pro Roscio Amerino Nro 39. Pro Quintio Nro 66. In Rullum Nro 11 Pro Dejotaro Nro 26.

Cognitorem adscribit Sthemo, quem? *Formula* *sustenta-*
quatum aliquem, aut Propinquum? non. Ali- *tionis Ci-*
quem honestum hominem? ne id quidem. *ce, onianæ.*

Item: Amandat hominem, quod? Litybæum fortasse? .. minime. Iudices; Panormum igitur? ... Ne Panormum quidem. Quid igitur, quid putatis? &c.

§. V.

De Aposiopesi, Præteritione & Licentia.

APOSIOPESES.

Aposiopesis est figura, qua Oratio interci- *Quid Apo-*
ditur, alicujus gravioris affectûs. signifi- *siopefis.*
candi gratiâ.

Sic Cicero ad Heren. Tu, qui nuper alienæ domus... non ausim dicere, ne cum te digna dixero, me indigna dixisse videar.

Et pro Cælio Nro 69. Hic etiam miramur, si illam commentitiam pixidem, obscœnissima sit fabula consecuta. Nihil est, quod in ejusmodi mulierem cadere non videatur; audita, & pervulgata, celebrata sermonibus res est. Percipitis animis, Iudices, jam dudum, quid velim, vel potius, quid nolim dicere... quod etiam est factum, certe a Cælio non est factum.

Ille

Formula Ille vero ... sed stomachari desinamus.
hujus
figuræ Ci- Item Si morem gesseris, primum feres. Sin? ...
ceronia- Sed non ero hodie asperior. &c.
ne.

PRÆTERITIO.

Quid
Præteri-
tio?

Præteritio, (quæ Ciceroni videtur præ cæteris in deliciis & amore fuisse;) est figura, qua Orator simulat se vel nescire vel nolle dicere id, quod vel maxime dicit; mirum in modum valet tam ad laudandum, quam ad vituperandum. Sic Cicero tuum Pompejum magnifice laudat per præteritionem: *Itaque non sum prædicaturus, Quirites, quantas ille res, domi militicæque, terræ marique, quantaque felicitate gesserit, ut ejus semper voluntatibus non modo Cives assenserint, socii obtemperarint, hostes obedierint; sed etiam venti tempestatesque obsecundarint. Hoc brevissime dicam &c. Econtra Verri- na III. Nro 32. 33. sic Verrem vituperat:*

Itaque primum actum istius vitæ turpissimum & flagitiosissimum prætermittam; nihil a me de suce pueritiæ flagitiis audiet, omnia præteribo, quæ mihi turpia dictu videbuntur, neque solum quid istum audire, verum etiam quid me deceat dicere, considerabo. Vos quæso, date hoc, & concedite pudori meo, ut aliquam partem de istius impudentia reticere possim.

Habes alia hujus figuræ exempla. Verr; I. Nro 26. 29. Verr; II. Nro 14. Verr; III. Nro. 75. 128. In Rullum Nro 21. Pro Flacco Nro 79. In Pison: Nro 38. 87.

Petera omitto, Porſenam, Gallos, Samni-
Ex Livio. tes; a Punicis bellis incipiam: quot Claſſes,
quot

quot duces, quot exercitus priore bello amissi sunt? Jam quid hoc bello memorem? omnibus aut ipse adfui cladibus, aut quibus abfui, maxime unus omnibus eas sensi.

Omittam Illyricos, Triballos, Bæotiam, Traciam, Spartam, Peloponesum, quorum *Ex Curi-
tio.* aia dudum meo, alia imperio auspicioque perdomui. Ecce orsi bellum ab Helespon-
to &c.

Sed jam hoc totum omitte. Sentio moderandum esse orationi meæ, non tibi ob- *Formula
præteri-
tionis Ci-
ceri.* cio. Hic nolite expectare, dum ego hæc crimina. &c. Non versabor in uno genere. Nunc agam modice, nec longius progrediar. Sinite me hoc loco præterire. Possem multa dicere. Prætereo; non dico, non conmemoro.

L I C E N T I A.

Licentia est præsumpta Orationis in dicendo libertas; dum scilicet dicit aliquid audacius apud eos, quos revereri & metueri deberet. *Quid est
Licentia?*

Attende jam, Torquate, quàm ego non *Exempla
Ex Cice-
rone.* defugiam auctoritatem Consulatus tui. Maxima voce, ut omnes exaudire possint, dico, semperque dicam, adeste omnes aures, qui adestis corporibus, quorum ego frequentia magnopere lætor, erigite mentes auresque vestras, & me de invidiosis rebus, ut ille putat, dicentem attendite. Pro Sylla Nro 33.

Et pro Domo sua: Quare Rempublicam; disrumpatur licet ista furia (Clodium intelligit) atque audiat hæc ex me, quoniam laceffivit, bis servavi: & cum Consul rogatus armatos vici: & cum privatus armatis cessi.

Plu-

Plura hujus figuræ exempla vide Pro Mil:
Nro 33. Pro Sylla Nro 46. & 47. In Rull:
Nro 23. Phil: X. Nro 8. Verr: VII Nro 153.

Ex Livio. Quem modo decoratum ovantemque victoria incedentem vidistis, Quirites, eum sub furca vinctum inter verbera videre potestis? quod vix Albanorum oculi tam deforme spectaculum ferre possent. Illictor! colliga manus, quæ paulo ante armatæ, Imperium Populo Romano pepererunt; i, caput obnube liberatoris hujus urbis: arbori infelici suspende.

Ex Curtio. Tu hercule (si verum audire vis) Rex! hujus nobis periculi causa es; quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi?

Ex Plinio. Assuescat Imperator, cum Imperio calcum ponere, sic exeat, sic redeat, tanquam rationem redditurus.. Præterea futuri Principes velint, nolint, sciant: &c.

Formulae Licentiæ Cicer: Laceso vos, in concionem voco, Populo Romano disceptatore uti volo Erumpat enim aliquando vera, & ne digna vox. Equidem dicam ex animo, quod sentio. Vide, quid licentiæ Cæsar, tua nobis liberalitas det, aut potius audaciæ.

Usurpatur hæc figura ad ostendendam fiduciam, ad objurgandum, ad insultandum Adversario. Interdum etiam assentationi deservit. Ut pro Marcello Nro 26.

Nunc cum omnium salutem civium, cunctamque Rempublicam res tuæ gestæ complexæ sunt, tantum abes a perfectione maximorum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, nondum jeceris.

§. VI.

De Concessione, Deprecatione, Imprecatione,

CONCESSIO.

Concessio est figura, qua Orator aliquid *Quid est Concessio?*
etiam iniquum causæ suæ videtur concedere, ut exinde acrius in adversarium infurgat.

Utrum quid agatur non vides? aut apud quos agatur? Agitur de parricidio, quod si ne multis causis suscipi non potest. Apud homines autem prudentissimos agitur, qui intelligunt, neminem, ne minimum quidem malefictum sine causa admittere. Esto: causam proferre non potes; tamen si vicisse debeo; de meo jure decedam, & tibi, quod in alia causa non concederem, in hac concedam, fretus hujus innocentia. Non quæro abs te, quare Patrem Sextus Roscius occiderit, quæro quomodo occiderit? *Exempla ex Cicerone.*

Et Verr: IV. Nro 46. *Verum esto: eripe hæreditatem propinquis, da palæstritis, prædare in bonis alienis nomine Civitatis, verte leges, testamenta, voluntates mortuorum, jura vivorum, Num etiam Heraclium bonis privari oportuit?*

Plura hujus figuræ exempla vide Pro Quintio Nro 56. Verr: V. Nro 28. 219. Pro Domo sua Nro 43. Pro Murena Nro 41.

Scedat nunc, avocet plebem, patet via. Rapiant frumenta ex agris nostris, utantur annona; audeo dicere &c. *Ex Livio.*

Quantalibet vis omnium gentium conspiciat in nos, impleat armis virisque totum orbem, *Ex Curtio.*

hem, classibus maria conseruat; inusitatas belluas inducat. Tu nos præstabis inuitos.

Ex Terentio.

Perfrica frõtem, Et dic te digniorem, qui Prætor fieres, quàm Catonem. Item: Tibi si istud placet, profundat, perdat, pereat: nihil ad me.

*Formula
Concessio-
nis Cicer-*

Esto: verum fac. Patior non moleste. Sit ita sane. Hoc do tibi. Tamen de meo jure cedam. Ut tibi concedam hoc indignum esse. Verum quoniam id tu tibi arrogas, Et concedi postulas: concedamus.

Nota multam vim habet concessio, si cum Ironia jungatur; ut est Philin: II. Nro 5: Ab beneficio sum usus tu? Quo? quod me Brundisii non occideris. Quod est aliud P. C. beneficium latronum, nisi ut commemorare possint, iis se dedisse vitam, quibus non ademerint . . . Sed sit beneficium? quondouidem majus obtineri a latrone non potuit . . An de interitu Reipublicæ queri non debui &c.

2do. Delectat summpere Concessio, cum id, quod conceditur, Adversario nocet; ut pro Ligario Nro 2. Habes igitur, Tubero, quod est accusatori maximè optandum, confitentem reum; sed tamen ita confitentem, se in ea parte fuisse, qua te, Tubero, qua virum omnilaudè dignum Patrem tuum. Itaque prius de defecto vestro fateamini, necesse est; quàm Ligarii ullam culpam deprehendatis.

DEPRECATIO.

*Quid est
Deprecatio?*

Deprecatio est figura, qua Orator aliquis sive Dei, sive hominis opem, aut misericordiam implorat.

Quæ-

Quæ cum ita sint, primum, quod in tanta dimicatione capitis, famæ, fortunarumque omnium fieri necesse est; ab Jove Optimo, maximo, cæterisque Diis, Deabusque immortalibus, quorum spe & auxilio multo magis hæc Respublica, quàm ratione hominum & consilio gubernetur, pacem ac veniam peto, precorque ab iis, ut hodiernam diem, & ad hujus salutem conservandam, & ad Rempublicam constituendam illuxisse patiantur. Deinde vos, Quirites, quorum potestas maxima ad Deorum immortalium Numen accedit, oro atque obsecro, quoniam uno tempore vita C. Rabirii, hominis miserrimi, atque innocentissimi: salus Reipublicæ vestris manibus suffragiisque permittitur; adhibeatis in hominis fortunis misericordiam, in Reipublicæ salute sapientiam, quam sole-
tis. Pro Rabirio Nro 5.

Plura hujus figuræ exempla vide: Verr. VII. Nro 183. Pro Quintio Nro 10. Pro Roscio Amer. Nro 11. Pro Domo sua Nro 146. Pro Murena Nro 86.

Per Te, patriumque nomen, quod utri nostrum sanctius sit, jam pridem sentis, ita me audias, precor, tanquam si voce & comploratione nocturna excitus mihi quiritanti intervenisses. Ex Livio.

Per ego vos decora majorum, qui totius Orientis regna cum memorabili laude tenuerunt, per illos Viros, quibus stipendium Macedonia quondam tulit, per tot navium classes in Græciam missas, per tot trophæa Regum oro & obtestor; ut nobilitate vestra Gentisque dignos spiritus capiat: ut eadem
con

constantia animorum, qua præterita tolerastis, experiamini, quidquid deinde sors tulerit.

Adhibetur hæc figura potissimum in Perorationibus, quia nata est tota ad movendos affectus; ut videre est in Perorationibus Ciceronis pro Murena, pro Rabirio, Cælio, Cluentio, Dejotaro.

IMPRECATIO.

Quid est Imprecatio. Imprecatio est figura, qua Orator malum alicui imprecatur.

Exempla ex Cicero. *Dii te perdant, fugitive, ita non modo nequam & improbus, sed fatuus & amens es.*
Pro Dejotaro.

Et In Antonium Philip: XIII. Nro 48.
Quin tu abi in malam pestem, malumque cruciatum! ad te quisquam veniat?

Ex Plinio. *Ereptum alienas pecunias eunt? Perdant, quas habent. Expellere penatibus gestiunt? Juis exturbentur.*

Valet hæc figura ad significandum odium & indignationem, rarius tamen ab Oratoribus, frequentius a Pœetis usurpatur.

§. VII.

De Antithesi, Exclamatione & Epiphonemate.

ANTITHESIS.

Quid est Antithesis? Antithesis est figura, in qua vel verba verbis, vel sententiæ sententiis opponuntur. Spectat proinde tam ad Verborum, quam ad Sententiarum figuras.

Est

Est enim hæc non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus; verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus. Pro Mil. Nro 10. Exempla ex Cicero-ne.

Et Catilin. II. Nro 25. *Ex hac parte pugnat pudor, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc stuprum: hinc fides, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc scelus: hinc honestas, illinc turpitudine: hinc continentia, illinc libido. Denique æquitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes omnes certant cum iniquitate, cum luxuria, cum temeritate, cum vitiis omnibus.*

Vide alia hujus figuræ illustria exempla Verrina VI. Nro 121. Pro Roscio Amerino Nro 13. Pro Cælio Nro 12. Pro Leg. Nro 15.

Quod ad me attinet, jam ætas senem in Patriam revertentem, unde puer profectus sum; jam secundæ, jam adversæ res, ita erudierunt; ut rationem sequi, quàm fortunam malim. Ex Livio.

Non de Tyranno, sed de Rege loquimur: non de Domino, sed de Parente; qui non crudelitatis, sed amoris excubiis defenditur. Ex Plinio.

Ejusdè etiam generis est memorabile illud dictum Augusti jam ætate provecti ad nobiles quosdam juvenes, qui tumultuabantur: *Audite, Juvenes, Senem, quem Juvenem senes audivere.*

Illustis est hæc figura, si e re nata occurrat, nec studio longe accersita videatur.

Ex

EXCLAMATIO.

Quid sit Exclamatio est figura, qua Orator vehementem aliquem affectum, cujuscunque tandem generis ille sit, significat.

Nihil tam obvium apud Ciceronem, quam hæc figura; quare satis habebimus illustriora quædam illius exempla, quibus varios exprimit affectus, designare.

*Exempla ex Cicero-
ne.* Oratione prima in Catilinam per summam indignationem sic exclamat: *O tempora, o mores! Senatus hæc intelligit, Consul videt: hic tamen vivit! Vivit? imo vero etiam in Senatum venit. & ibidem Nro 9. O dii immortales! ubinam gentium sumus? quam Rempublicam habemus? in qua urbe vivimus?*

Et pro Cælio: *Proh Dii immortales! cur interdum in hominum sceleribus maximis, aut convivitis, aut præsentis fraudis pœnam in dies reservatis?*

Misericordiam sic conciliat Pro Sylla: *O miserum & infelicem diem illum! quo Consul omnibus centuriis P. Sylla renunciatus est; o fallacem, o volucrem fortunam! o cæcam cupiditatem! o præposteram gratulationem! quàm cito illa omnia ex lætitia & voluptate ad luctum & lacrimas redierunt!*

Et pro Milone: *O terram illam beatam, quæ hunc virum exceperit, hanc ingratam, si ejecerit, miseram, si amiserit!*

Odium & invidiam concitat Oratione pro Roscio Amerino Nro 146. *Per Deos immortales! quæ ista tanta crudelitas est? quæ tam fera immanisque natura? quis unquam præ-*

prædo fuit tam nefarius, quis pirata tam barbarus, ut cum integrum prædam sine sanguine habere posset, cruenta spolia detrahere mallet.

Dolorem sic elicit in Anton: *O miserum me! consumptis enim lacrymis, infixus tamen pectori hæret dolor.*

Ironiam jungit Exclamationi Oratione in Pisonem Nro 98. *O stultos Camillos, Curios, Fabricios, Scipiones, Marcellos! O amentem Paulum! rusticum Marium! nullius consilii Patres istorum amborum Consulum, qui triumpharunt.*

Et Philip: III. *O præclarum custodem ovium, et ajunt Lupum! Custosne urbis, an direptor & vexator esset Antonius!*

O Patria! ferrum, quo pro te armatus hanc arcem defendere volebam, hosti minime parcens, quando Parens extorquet, recipere. Ex Livio.

O novum, atque inauditum ad principatum iter! quanta Religio æquitatis? quanta legum reverentia? o rem memoriæ literisque mandandam! Ex Plinio.

Nota: Exclamatio adjunctam, ferme habet aliquam ex hisce interjectionibus: *O! heu! ah! vah! proh superi! proh superum, atque hominum fidem! Persæpe tamen subintelligitur interjectio; ut: Miserum me! Hoccine sæculum! Veteres pro interjectione O! sæpe adhibebant voces istas; Ædepol! Hercle! Mehercule! Jupiter! Medius fidius! Me Castor!*

Exclamatio non solet, nisi post rem aliquam insignem bene amplificatam & probatam

190 ARTIS RHETORICÆ LIB: III.
tam adhiberi. Exclamare enim in rebus mi-
nutis frigidum omnino est, ac puerile.

EPIPHONEMA.

Quid est Epiphonema? Epiphonema est Exclamatio sententiosa, quæ fieri solet post rem aliquam insignem narratam & probatam.

Pro Milone Nro 9. Postquam laudavit adolescentis cujusdam pudicitiam, qui Tribu-
num militarem Imperatoris propinquum,
vim sibi inferentem interfecerat, subdit:

*Exempla ex Cicero-
ne.* *Facere probus Adolescens periculose, quam
perpeti turpiter maluit.*

Et pro Sextio Nro 86. Postquam docuit,
oportere legibus ac judiciis vitam tueri,
quod si fieri non possit, vim vi propulsan-
dam, subdit: *Hoc sentire, prudentiæ est; fa-
cere fortitudinis; sentire vero Et facere, per-
fectæ cumulatæque virtutis.*

Et Paradoxo I. Postquam parsimoniam
multis extulit laudibus, concludit: *Dii im-
mortales! non intelligunt homines, quam ma-
gnum veltigal sit parsimonia.*

*Ex Cur-
tio.* *Adeo pavor etiam auxilia formidat. Item:
Tantulo impendio ingens victoria stetit!*

*Ex Pli-
nio.* *Ita nemo existit, cujus virtutes nullo vi-
tiorum confinio læderentur Item. Adeo nul-
la magis omnibus displicent, quam quæ sic
sunt, tanquam omnibus placeant.*

Usurpatur potissimum hæc figura, in re-
bus singulari aliqua admiratione dignis.

§. VIII.

Usus figurarum in genere.

imo. Usus figurarum debet esse parcus
& mo-

& moderatus ne crebra hujusmodi ornamentorum usurpatio tædium generet, ac puerilitatem redoleat.

2do. Inter figuras, aliæ docent, aliæ delectant, aliæ movent magis.

Anteoccupatio, Subjectio, Concessio, Correctio, Sustentatio, Antithesis, Communicatio.

Docent.

Apostrophe, Hypotyposis, Prosopopæja, Ethopæja, Hyperbole.

Delectant.

Exclamatio, Dubitatio, Obsecratio, seu Deprecatio, Imprecatio, Interrogatio, Præteritio, Licentia, Epiphonema.

Mouent.

3tio. Quædam figuræ sunt, quæ sparsim adhiberi possunt in omnibus Orationis partibus, ut sunt: Communicationes, Apostrophæ; aliæ sunt singularum Orationis partium magis propriæ; scilicet: quæ ad docendum valent, pertinent ad Exordium; quæ ad delectandum, pertinent ad Confirmationem & Confutationem; quæ ad movendum, pertinent ad Perorationem. Quæ tamen non ita scrupulose intelligenda sunt, ut non liceat aliquando ordinem hunc immutare.

4to. Nonnullæ figuræ sunt, quæ statim initio Orationis usurpantur, ut Interrogationes, Apostrophæ. Nonnullæ aliquam veluti præparationem requirunt, ut Exclamationes, Hypotyposès, Prosopopæjæ, & aliæ vehementiores, quæ non usurpantur, nisi post probatas & explicatas res graviore; quasque absurdum esset statim ab initio alicujus Orationis adhibere, nisi adhibendum sit aliquando Exordium ex abrupto.

Denique nulla re magis potest de recto

N

figu-

figuraram usu judicari, quàm frequenti Ciceronis lectione, qui figuras suis quibusque locis sic accomodat, ut ad eadem pertractanda, facta & nata quodammodo videantur.

C A P U T IV.

DE AMPLIFICATIONE.

Cum Elocutio Oratoria, non ornata tantum, sed rei etiam, de qua dicitur, accomodata, & numerosa esse debeat; fiat autem ornata per tropos & figuras: accomodata per rationes & argumentationes; numerosa per amplificationes & periodos; ordo rei postulat, ut postquam de tropis, figuris, & argumentationibus in superioribus tractavimus, aliqua in sequentibus de Amplificatione adjiciamus. Quod autem Periodos spectat, harum struendi artificium in Classe humanitatis communiter tradi solet.

Quid est Amplificatio, prout a Cicerone definitur, Amplificatio? Est gravior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliat in dicendo fidem, Seu est vehementius quoddam, copiosiusque dicendi genus, quo rei vel dignitatem & amplitudinem, vel indignitatem & atrocitatem verborum & sententiarum pondere ita demonstramus, ut feriat animos, permoveat affectus, & memoriæ audientium penitus infideat.

Quotuplex est Amplificatio. Amplificatio duplex est, alia est amplificatio verborum, alia rerum.

S. I.

§. I.

De Amplificatione Verborum.

Verba, quibus amplificatio constare debeat, *Quibus*
 hæc præsertim recenset Tullius Libr: *verbis*
 Partitionum Oratoriarum Nro 53. *consta-*
re debet. Est igitur
amplificatio, gravior quædam affirmatio, quæ at Am-
motu animorum conciliat in docendo fidem: Ea plifica-
tio?
 Et verborum genere conficitur Et rerum. Ver-
 ba ponenda sunt, quæ vim habeant illustrandi,
 nec ab usu sint abhorrentia, gravia, plena, so-
 nantia, superlata, imprimisque translata
 Augent etiam relata verba, iterata, duplicata,
 Et ea, quæ ascendunt gradatim ab humilioribus
 verbi s ad superiora Et c. De his operæ preti-
 um est, pauca dicere, & singula illustrioribus
 quibusdam exemplis commendare.

Amplificatio per verba graviora Et illustriora.

Amplificatio per verba graviora & illu- *Quomo-*
 striora fit, cum adhibentur verba splendida, *do fit*
 quæ rem significantius exprimant. & in qui- *Ampli-*
 bus plenum quiddam, numerosum & sonans *ficatio*
 esse videatur. Sic Cicero; brevem hanc sen- *per ver-*
 tentiam: *Memoria posteritatis, brevitatem*
vitæ nostræ consolatur; pro Milone Nro 97. *ba gra-*
 sic gravioribus & illustrioribus verbis ampli- *viora*
 ficat: *Ex omnibus præmiis virtutis, si esset*
habenda ratio præmiorum, amplissimum esse
præmium gloriam, esse hanc unam, quæ brevi-
tatem vitæ, posteritatis memoria consolaretur,
quæ efficeret; ut absentes adessemus, mortui
viveremus: hanc denique esse, cujus gradibus
etiam homines in cælum videantur ascendere.

Similiter hanc: *Cupio, ut me laudes, sic amplificat ad Lucejnm: Ardeo cupiditate incredibili, neque, ut ego arbitror, reprehendenda, nomen ut nostrum, scriptis illustretur & celebretur tuis.*

Porro verba illa graviora sunt, quæ majorem vim virtutis alicujus, aut vitii ostendunt, ut charitas & pietas, gravius aliquid sonant, quàm amor & benevolentia. Item raptor, latro, prædo, parricida, gravius sonant quàm fur, homicida &c. Sic Cicero Lib: I. Epi: 9. *Perjucundæ mihi fuerunt literæ tuæ, ex quibus intellexi, te perspicere meam in te pietatem; quid enim dicam benevolentiam, cum illud ipsum sanctissimum & gravissimum nomen pietatis, levius mihi meritis erga me tuis esse videatur?*

Et in Verrem *Non enim furem sed raptorem, non adulterum, sed expugnatorem pudicitie, non sacrilegum, sed hostem sacrorum, Religionumque, non sicarium, sed crudelissimum carnificem Civium sociorumque, in vestrum judicium adducimus.*

Amplificatio per verba Superlata.

Quomodo fit amplificatio per verba Superlata. Amplificatio per verba superlata fit, cum adhibentur ejusmodi verba, quæ veritatem superant, sive plus dicunt, quam res in se esse possit.

Ut Cicero pro Lege Manilia Nro 28.

Qui extrema pueritia, miles fuit summi Imperatoris; ineunte adolescentia, maximi ipse exercitus Imperator; qui sæpius cum hoste conflixit, quam quisquam cum inimico concertavit, plura bella gessit. quam cæteri lege-

legerunt, plures Provincias confecit, quam alii concupiverunt. Cujus adolescentia ad scientiam rei militaris, non alienis præceptis, sed suis imperiis, non offensionibus belli, sed victoriis, non stipendiis, sed triumphis est erudita.

In quo exemplo vide, quàm copiose, quàm graviter amplificet Cicero brevissimam hanc sententiam: Pompejus fuit rei militaris peritissimus.

Plura similia exempla vide In Pison: Nro 53. Pro Milone Nro 105. Pro Archia Nro 19. Pro Marcello Nro 8.

Amplificatio per verba Translata.

Amplificatio per verba translata fit, cum *Quomodo* adhibentur ejusmodi verba, quæ a propria *fit ampli-* significatione ad alienam propter similitudinem transferuntur. *ficatio per*
verba
transla-
ta?

Sic Cicero hanc sententiam: Nemo potest res tuas gestas satis laudare, amplificat per verba translata Oratione pro Marcello Nro 4. Nullius est tantum flumen ingenii, nulla dicendi, aut scribendi tanta vis, tantaque copia, quæ non dicam exornare, sed enarrare C. Cæsar, res tuas gestas possit.

Similiter hanc sententiam: Sola virtus est stabilis. Philip: 4. Nro 13. sic amplificat: Virtus est una altissimis defixa radicibus, quæ nunquam vi labefactari potest, nunquam dimoveri loco.

Plura hujusmodi exempla vide [¶]superius sub Tropis Metaphora, & Allegoria.

Am-

Amplificatio per Repetitionem.

Quomodo fit Amplificatio per Repetitionem? Amplificatio per Repetitionem fit, dum eadem verba, aut ornatûs, aut vehementioris motûs excitandi causa, iterantur.

Sic Cicero Pro Mil: Nro 91. *Excitate, excitate eum, si potestis ab inferis.* Item: *Matrem tuam occidisti; quid dicam amplius? Matrem tuam occidisti.*

Et pro Roscio Amerino: —, Accusant ii, qui „ in fortunas ejus invaserunt; causam dicit is, „ cui præter calamitatem nihil reliquerant. „ Accusant ii, quibus occidi Patrem Sexti Roscii, bono fuit; causam dicit is, cui non modo luctum mors patris attulit, verum etiam „ egestatem. Accusant ii, qui hunc ipsum jugulare summe cupiebant; causam dicit is, qui „ etiam ad hoc ipsum judicium cum præsidio „ venît, ne hic ibidem ante oculos vestros trucidetur. Denique accusant ii, quos populus „ pescit; causam dicit is, qui unus relictus ex „ illorum nefaria cæde restat. —.

Similia alia exempla vide supra, ubi de figura Repetitionis tractatur.

Amplificatio per Periphrasim, seu Circumlocutionem.

Quomodo fit Amplificatio per Periphrasim? Amplificatio per Periphrasim fit, cum longiori verborum ambitu, circuituque effertur id, quod brevius ac simplicius dici poterat. Sic Cicero Philip: II. —, Tu ingredi illam domum ausus es? Tu illud sanctissimum limen intrare, tu illarum ædium Diis „ penatibus, os illud importunissimum ostendere. —.

Et

Et Pro Milone cum brevius potuisset dicere, Clodium a Milone fuisse occisum; maluit illud hac verborum circuitione efferre: —
„ In quos incensos ira, vitamque Domini desperantes, cum incidisset, hæsit in pænis, quas
„ ab eo servi fideles, pro Domini vita expecterunt. —.

Nota: ad hoc amplificationis genus refertur etiam amplificatio per verba synonyma, sive idem fere significantia: Ut Cicero — „ An
„ vero iudices, vos soli ignoratis, vos hospites
„ in hac urbe versamini? vestrae peregrinantur
„ aures, neque in hoc pervagato Civitatis sermone versantur. —.

Et Catil: 1. Nro 10. — „ Quæ cum ita sint, Catilina, perge, quo cæpisti, egredere tandem
„ aliquando ex urbe, patent portæ; proficiscere... nobiscum versari jam diutius non potes; non feram, non patiar, non finam. —.

Plura exempla vide supra, ubi de Synonymia, tractatur.

§. II.

De Amplificatione Rerum.

Hactenus de verbis egimus, ex quibus amplificatio constat; reliquum est, ut de rebus, seu de locis, ex quibus eruitur amplificatio, dicamus. Nam illa etsi ex omnibus tum intrinsecis, tum extrinsecis locis peti possit; potissimum tamen fit, *1mo.* Per congeriem Definitionum, seu per Definitiones conglobatas. *2do.* Per congeriem Adjunctorum. *3tio.* Per congeriem seu Enumerationem partium. *4to.* Per congeriem causas.

farum & effectuum. 5to. Per congeriem consequentium. 6to. Per congeriem Similium, Comparationum, Exemplorum. 7mo. Per Contrariorum, Dissimilium & inter se pugnantium conflictionem. Denique per Incrementum. Singula hæc capita singillatim persequamur.

Amplificatio per congeriem Definitionum.

*Quid est
Amplifi-
catio per-
congeriem
Definitio-
num?*

Amplificatio per congeriem Definitionum est illa, in qua variae ejusdem rei definitiones coacervantur.

Sic Cicero Curiae & Senatus Romani Majestatem amplificat per definitiones conglobatas Pro Milone Nro 90. — „ Quo quid mi-
„ serius, quid acerbius, quid luctuosius vidi-
„ mus? Templum sanctitatis, amplitudinis, men-
„ tis, consilij publici, caput urbis, aram fo-
„ ciorum, portum omnium gentium, sedem ab
„ universo Populo Romano concessam uni or-
„ dini inflammari, excindi, funestari. —

Et Oratione pro Cluentio amplificat, leges summa religione esse colendas, coacervando varias legum definitiones: *Nam sunt fundamentum libertatis, fons aequitatis: mens, & animus, & consilium, & sententia Civitatis posita est in legibus.*

Similiter vitandam esse prodigalitatem, seu ut Tacitus loquitur prodigentiam, probabis per conglobatas ejusdem Definitiones. — „ Prodigalitas est. Patrimonii fortunarumque
„ imprudens, ac immoderata largitio: est im-
„ modica liberalitas, aut potius malus libera-
„ litatis usus, est paupertatis, inopiaeque pa-
„ rens: est flagitiorum, furtorum, rapinarum,
se-

„ seditionum conjurationumque fax quædam,
 „ illicitum & origo: est opum vortex, familia-
 „ rum ruina, Reipublicæ detrimentum, hone-
 „ statis & famæ perniciēs. Prodigalitas est,
 „ quæ scit perdere, donare nescit, cuius bene-
 „ ficia non virtus, non decorum, non benigni-
 „ tas, sed casus & fortuna regunt: quæ disji-
 „ cit projicitque potius, quam donat, aut bene
 „ facit: quæ fraudi, assentationi ac sceleri to-
 „ tum, virtuti largitur nihil: quæ Patrimonia,
 „ collectasque diu a Majoribus opes abligu-
 „ rit, quæ ex opulentis inopes, deinde mendi-
 „ cos: tum Catilinario exemplo, fures, rapto-
 „ res, sicarios, seditiosos, & incendiarios fa-
 „ cit &c. —

Plura exempla vide Lib: 1. ubi agitur
 de Definitione in locis intrinsecis.

Amplificatio per congeriem Adjunctorum.

Amplificatio ab Adjunctis est ea, quæ duci-
 tur ab omnibus seu rerum, seu personarum,
 seu locorum circumstantiis simul coacervatis.

Quid est
 Amplifi-
 catio ab
 Adjun-
 ctis?

Sic Cicero Catilinaria III Nro 13. ab Ad-
 junctis personarum, Conjuratos sceleris reos
 arguit: — „ Ac mihi quidem, Quirites, cum illa
 „ certissima sunt visa argumenta atque indicia
 „ sceleris, tabellæ, signa, manus, denique unius
 „ cujusque confessio; tum multo illa certiora,
 „ color, oculi, vultus, taciturnitas; sic enim
 „ obstupuerant, sic terram intuebantur, sic fur-
 „ tim nonnunquam inter se aspiciebant, ut non
 „ jam ab aliis judicari, sed ipsi a se vide-
 „ rentur. —

Habes etiam illustre comitantium adjun-
 ctorum exemplum Oratione pro Mil: Nro 54.

Si

Si hæc non gesta audiretis, sed picta videretis; tamen apparet, uter esset insidiator: uter nihil cogitaret mali, cum alter veheretur in rheda penulatus, una sederet uxor, quid horum non impeditissimum? vestitus? an vehiculum? an comes? quid minus promptum ad pugnam? cum penula irretitus, rheda impeditus, uxore pene constrictus esset? Videte nunc illum, primum egredientem è villa subito. Cur? Vesperis; quid necesse est? tarde; qui convenit, id præsertim temporis? Divertit in villam Pompeji. Pompejum ut videret? sciebat in Alsiensi esse. Villam ut perspiceret? millies in ea fuerat. Quid ergo erat moræ & tergiversationis? dum hic veniret, locum relinquere noluit. Age nunc iter expediti latronis, cum impedimentis Milonis compare. Semper ille antea cum uxore, tum sine ea; nunquam non in rheda; tum in Equo: Comites Græculi, quocunque ibat, etiam cum in castra Etrusca properabat; tum nugarum in comitatu nihil. Milo, qui nunquam, tum casu pueros Symphoniacos uxoris ducebat, & ancillarum greges. Ille, qui semper secum sortita, semper exoletos, semper lupas ducebat; tum neminem, nisi ut virum à viro lectum esse diceret. Cur igitur victus est? quia non semper viator à latrone, nonnunquam etiam latro à viatore occiditur: quia quanquam paratus in imparatos Clodius, tamen mulier inciderat in viros.

In quo exemplo vide, quam solide probat, quam copiose ab adjunctis personarum, locorum, temporum amplificat Cicero Miloni à Clodio structas fuisse insidias. Plu-

Plura ejusmodi exempla vide Pro Sylla Nro 52. Pro Flacco Nro 99. Philip: II. Nro 63, 66. Verr: VII. Nro 160.

Et in nostra Rhetorica Libro I. ubi tractatur de Adjunctis.

Amplificatio per Congeriem, seu Enumerationem Partium.

Amplificatio per enumerationem partium fit, dum totum aliquod in suas partes distribuitur, seu dum rei alicujus partes vel omnes, vel præcipuæ quædam singillatim enumerantur.

Quid est Amplificatio per enumerationem Partium?

Sic Cicero Oratione in Pisonem Nro 96. magna sermonis ubertate ostendit, Pisonem mortalium omnium sententiis esse damnatum: „An ego expectem, dum de te quinque & septu- „aginta tabellæ diribeantur, de quo jam pri- „dem omnes mortales omnium generum, æta- „tum, ordinum judicaverunt? Quis enim te a- „ditu, quis ullo honore, quis denique communi „salutatione dignum putet? Omnes memoriam „consulatûs tui, facta, mores, faciem denique ac „nomen à Republica detestantur: Legati, qui una „fuêre, alienati: Tribuni militum, inimici: Cen- „turiones, & si qui ex tanto exercitu reliqui mi- „lites existunt, non dimissi abs te, sed dissipati, „te oderunt, tibi pestem exoptant, te execran- „tur. Achaja exhausta, Thessalia vexata, lace- „ratæ Athenæ, Epirus excissa, Locri, Photii, „Bæotii exusti: Macedonia condonata barbaris, „Ætolia amissa, Dolopes finitimique Montani, „oppidis atque agris exterminati: Cives Roma- „ni, qui in illis locis negotiantur, te unum, so- „lum suum depeculatorem, vexatorem, prædo- „nem, hostem venisse senserunt. Plu-

Plura exempla vide inter locos intrinsecos, ubi de enumeratione partium tractatur.

Amplificatio per Congeriem Causarum & Effectuum.

Quid est

Amplificatio per congeriem causarum & effectuum?

Amplificatio per congeriem causarum & effectuum est illa, in qua multæ simul unius rei causæ, & effectus conglobantur. Ut si dicas cum Cicerone: —, Quæreris multis modis verum, xatam esse Provinciam, sed ad causas calamitatis attende: vigeat in ea ambitus, luxuria, dominabatur, segnes erant magistratus, populus ipse molli otiosaque segnitie diffusebat. Expecta igitur damna longe graviora. Exhaurientur pecuniæ, jacebit spreta Religio, fures impune grassabuntur &c. —

Pariter Eloquentiæ dignitatem per congeriem effectuum amplificat Libr: 1. de Oratore Nro 30. 31. 32.

—, Neque vero mihi quidquam præstabilius videtur, quam posse dicendo tenere hominum cætus, mentes allicere, voluntates impellere, quo velit; unde autem velit deducere. Hæc una res in omni libero populo, maximeque in pacatis tranquillisque civitatibus præcipue semper floruit, semperque dominata est. . . . Quid tam porro regium, tam liberale, tam munificum, quam opem ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis, retinere homines in civitate &c. —

Plura exempla vide libr: 1. hujus Rhetoricæ, ubi agitur de Causis & Effectis.

Amplificatio per Congeriem Consequentium.

Quid Amplificatio

Amplificatio per congeriem consequentium est illa, in qua plura acervatim ponuntur ex eadem re consequentia. Ha-

*ficatio
per con-
geriem
confe-
quen-
tium?*

Habes egregium exemplum consequenti-
um Oratione pro Marco Marcello. Ubi Cice-
ro monet Cæsarem ne putet se satis Patriæ,
satis gloriæ vixisse, priusquam curet ordina-
re & constituere Rempublicam; quod ampli-
ficat à consequentibus; nempe constituta Re-
publica, sequetur pax & otium, Cæsarem ve-
ro sequentur gloria immortalis, præclara
Posterorum de eo iudicia &c.

— „ Hæc igitur tibi reliqua pars est, hic restat
„ actus, in hoc elaborandum est, ut Rempubli-
„ cam constituas, eaque tu imprimis cum summa
„ tranquillitate & otio perfruare.... Nec vero
„ hæc tua vita dicenda est, quæ corpore & spi-
„ ritu continetur. Illa inquam, illa vita tua est,
„ quæ vigebit memoria sæculorum omnium,
„ quam posteritas alet, quam ipsa æternitas
„ semper tuebitur. Huic te ostentes oportet, quæ
„ quidem, quæ miretur, jam pridem multa ha-
„ bet; nunc etiam, quæ laudet, expectat. Obstu-
„ pescent posteri certe: Imperia, Provincias,
„ Oceanum, Nilum, pugnas innumerabiles, in-
„ credibiles victorias, monumenta, munera, tri-
„ umphos audientes & legentes tuos, sed nisi hæc
„ urbs stabilita tuis consiliis & institutis erit;
„ vagabitur modo nomen tuum longe lateque;
„ sedem quidem stabilem & domicilium certum
„ non habebit. Erit inter eos etiam qui nascen-
„ tur, sicut inter nos fuit magna dissensio, cum
„ alii laudibus ad Cælum res tuas gestas esse-
„ rent, alii fortasse aliquid requirent, idque vel
„ maximum; nisi belli civilis incendium salute
„ Patriæ restinxeris, ut illud sati fuisse videat-
„ tur, hoc consilii. Servi igitur iis etiam judi-
„ cibus, qui multis post sæculis de te iudica-
bunt,

„ bunt, & quidem haud scio, an incorruptius,
 „ quam nos; nam & sine amore, & sine cupidi-
 „ tate, & rursus sine odio & sine invidia ju-
 „ dicabunt.

Plura consequentium exempla vide Pro Milone Nro 61. 78. Pro Flacco Nro 99. Et Philippica septima pene tota negat Antonium admittendum esse in civitatem, idque probat & amplificat ex iis malis, quæ secum esset in urbem importaturus.

Amplificatio per Congeriem Similium, Comparisonum & Exemplorum.

*Quid est
 Ampli-
 ficatio
 per Con-
 geriem
 Similium
 Comparationum
 & Exemplorum?*

Amplificatio per congeriem similium, comparisonum & exemplorum est ea, in qua plures ejusdem rei comparationes, similitudines, pluraque exempla coacervantur.

Habes illustre similitudinis & comparationis exemplum Oratione pro Roscio Amerino Nro 56. Ubi accusatores comparat cum anseribus & canibus:

*Anseribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in capitolio, ut significant, si fures venerint; at fures internoscere non possunt, significant tamen, si qui noctu in Capitolium venerint; & quia id est suspiciosum, tametsi bestiae sunt, tamen in eam partem potius peccant, quæ est cautior. Quodsi luce quoque canes latrent, cum Deos salutatum aliqui venerint, opinor, iis crura suffringantur, quod acres sint etiam tum, cum suspicio nulla sit. Simillima est accusatorum ratio: alii vestrum anseres sunt, qui tantummodo clamant, nocere non possunt; alii canes, qui latrare & mordere possunt. Cibaria vo-
 bis*

bis præberi videmus, vos autem debetis maxime impetum in eos facere, qui merentur. &c.

Egregia est etiam illa apud Tertullianum ad probandam corporum nostrorum resurrectionem, per conglobatas similitudines & comparationes amplificatio:

Lux quotidie interfecta resplendet & tenebræ pari vice decedendo succedunt; sidera defuncta reviviscunt: tempora ubi finiuntur, incipiunt; fructus consumuntur & redeunt. Certe semina nonnisi corrupta & dissoluta fecundius surgunt, omnia pereundo servantur, omnia de interritu reformantur. &c.

Vide etiam Orationem pro Plancio Nro 51. Ubi probat Exemplorum collectione nihil esse quod Laterensis doleat, quod in petitione Ædilitatis repulsam passus fuisset. Et pro Roscio Amerino Nro 66. probat Orestis exemplo eos exagitari furis qui patricidium admiserunt. Vide etiam Libr: I. hujus Rhetoricæ, ubi tractatur de Similitudine & Comparatione.

Amplificatio per consuetudinem Contrariorum.

Amplificatio per congeriem Contrariorum & inter se pugnantium est illa, in qua plura contraria per Antitheses opponuntur.

Talis est illa Ciceronis in Catilinam: *Hoc vero quis ferre possit, inertes homines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, ebriosos sobriis, dormientes vigilantibus.*

Item illud ejusdem Ciceronis in Pisonem & Gabinium Consules:

Qui

*Quid est
Ampli-
ficatio
per con-
geriem
Contrario-
rum?*

Qui latrones igitur, siquidem vos Consules? qui prædones? qui hostes? qui tyranni nominabantur? Magnum nomen est, magna species, magna majestas Consulis. Non capiunt angustiae pectoris tui, non recipit levitas ista, non egestas, non infirmitas ingenii sustinet, non insolentia rerum secundarum tantam personam, tam gravem, tam severam &c.

Plura Contrariorum exempla vide Oratione pro Roscio Amerino Nro 75. 88. Pro Cælio Nro 12. Catil: II. Nro 25. & in Nostra Rhetorica Lib: I. ubi tractatur de Contrariis & Repugnantibus.

Amplificatio per Incrementum.

Quid est Amplificatio per incrementum est ea, in qua Oratio veluti per gradus videtur augeri & ascendere, donec ad summum pervenerit.

Ita Tullius Verris crudelitatem eo per incrementum deducit, ut verba explanando crimini non ulterius suppeditent Nro 5.—, Facinus est vincere Civem Romanum; prope paricidium, necare; quid dicam in Crucem tollere? Nihil addi jam videtur ad hanc amenitatem, improbitatem, crudelitatemque posse, & recte videtur, nam si cum aliorum improbitate certet, longe omnes multumque superabit, sed secum ipse certat, idque agit, ut semper superius suum facinus, novo scelere vincat.

Et Nro 116. Verr: VII. In eundem Verrem dicit: Levia sunt hæc in hoc reo crimina . . .

Non vult Populus Romanus obsoletis criminibus accusari Verrem, nova postulat, inaudita desiderat. &c.

Plu-

Et pro Quintio Nro 48. — „Ad hæc extrema
 „ & inimicissima jura tam cupide decurrebas,
 „ ut tibi nihil in posterum, quod gravius at-
 „ que crudelius facere posses, reservares. Nam
 „ quid homini potest turpius, quid vero misere-
 „ rius, aut acerbius usuvenire? quod tantum
 „ evenire dedecus, quæ tanta calamitas inve-
 „ niri potest? Pecuniam, si cuiuspiam fortuna
 „ ademit, aut si alicujus eripuit injuria, tamen,
 „ dum existimatio est integra, facile consolatur
 „ honestas egestatem. At non nemo aut
 „ ignominia affectus, aut judicio turpi convictus
 „ bonis quidem suis utitur; alterius opes (id
 „ quod miserrimum est) non expectat; hoc ta-
 „ men in miseriis adjumento & solatio sublevatur.
 „ Cujus vero bona venierant: cujus non
 „ inodo illæ amplissimæ fortunæ, sed etiam vi-
 „ ctus vestitusque necessarius sub Præcone cum
 „ dedecore subjectus est; is non inodo ex numero
 „ vivorum, sed, si fieri potest, infra etiam
 „ mortuos amandatur. Etenim mors honesta
 „ sæpe vitam quoque turpem exornat; vita tur-
 „ pis ne morti quidem honestæ locum relinquit.

Plura hujusmodi exempla vide Verr: VI.
 Nro 88. Philip: II. Nro 63. 99.

§. III.

Quid in Amplificatione vitandum?

Duo sunt imprimis vitia, ac veluti scopuli quidam, in quos incurrere solent Tyrones, dum Orationem amplificanti. Primus scopolus est illorum, qui minutissima quæque singillatim, exiliter, & perexigue consuectantur;

O

quod

quod certe est in Oratore vitium vel maximum Ut recte monet Cicero: In amplificationibus nihil est nimis tenuiter enucleandum, quia hic locus grandia potius, quam exilia minataque requirit.

Alter scopulus est illorum, qui ad explendum Orationis numerum, nihil nisi vacuas voces, & inanem verborum sonitum in illam infarciunt. Hoc vulgare vitium fugies, si nihil prorsus dicas, quod vim & pondus non addat Orationi. *Quid est enim tam furiosum, inquit Cicero Libro I. de Oratore, quam verborum vel optimorum sonitus inanis nulla subiecta sententia?*

Quamquam, ut dicam id, quod res est, si Tyroni peccandum sit in alterutram partem, malim, ut peccet potius ubertate copiaque verborum, quam eorundem jejunitate atque inopia. Quia, ut optime notat idem Cicero, nimia hæc & redundans verborum ubertas, & quasi luxuries, stylo atque exercitatione brevi depascetur.

FINIS LIBRI TERTII

ARTIS RHETORICÆ

LIBRI III. TABULA III.

ELOCUTIO

Inferenda Pag: 141.

Est idoneorum verborum & sententiarum ad res inventas accomodatio.
Consistit in Tropis, Figuris verborum & sententiarum; ac Amplificatione.

TROPI	FIGURÆ VERBORUM	FIGURÆ SENTENTIARUM	AMPLIFICATIO.
Tropus in genere, est verbi vel Orationis à propria significatione ad aliam, cum virtute quadam ac dignitate translatio. Pag: 142. Tropi duplices sunt alii in uno verbo, alii in pluribus sunt. In uno verbo sunt 7. Scilicet: Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Antonomafia, Catachresis, Metalepsis, Onomatopæja. In pluribus verbis sunt 3. Allegoria, Hyperbole, & Ironia. <i>Metaphora.</i> Est translatio vocis à propria significatione ad alienam. Pag: 142. <i>Fit modis 4.</i> 1. A re animata ad rem aliam animatam. 2. A re inanimata ad rem inanimatam. 3. A re inanimata ad rem animatam. 4. A re animata ad rem inanimatam. Pag: 143. <i>Synecdoche.</i> Est deductio unius ex alio. Pag: 145. <i>Fit modis 8.</i> 1. Ponit partem Pro toto. 2. Totum pro parte. 3. Unum pro pluribus. 4. Plures pro Uno. 5. Speciem pro Genere. 6. Genus pro Specie. 7. Materiam pro re. 8. Anteced. pro Consequente. Pag: 146. <i>Metonymia.</i> Est tropus, quo unum ex alio intelligitur. <i>Fit modis 5.</i> 1. Ponit causam pro Effectu. 2. Effectum pro causa. 3. Continens pro contento. 4. Possessorem pro re possessa. 5. Signum pro re Signata. Pag: 147. <i>Antonomafia.</i> Est tropus, in quo pro vero nomine ponitur aliquid rei per excellentiam conveniens. Pag: 148. <i>Catachresis.</i> Est abusus vocis, quando vocabulo alieno proinde ac proprio utimur. <i>Metalepsis.</i> Est tropus, quo ex una significatione ad aliam, velut per gradus, ascendimus. Pag: 149. <i>Allegoria.</i> Est plurium metaphorarum continuatio. P. 149. <i>Hyperbole.</i> Est tropus, quo res plus æquo vel augeatur, vel minuitur. P. 149. <i>Ironia.</i> Est tropus contrarium significans cum illusione. Pag: 151. <i>Uti Troporum in genere.</i> Metaphora & Metonymia multum conferunt ad laudem vel vituperium. <i>Ironia.</i> Adhibetur vel dum ipsum Adversarium irridemus, vel dum ne ipsius argumenta valeant, ea in risum convertimus. <i>Allegoria.</i> Dummodo non sit nimia, summopere delectat. <i>Antonomafia.</i> Adhibetur vel propter vocis aliquis penuriam, vel propter vocis Ornatum. <i>Hyperbole.</i> Adhibetur vel ut aliquid ultra condignum augeatur, vel infra condignum minuiatur. Pag: 153. <i>Vitanda in usu Troporum.</i> Non debent studiose queri, sed ipsimet naturaliter in Orationem influant est necesse; Multoque plura sunt sine tropis, quam cum illis inferenda. Cavendum vero maxime, Ne tota Oratio sub Allegoriis proferatur. Curandum autem, ut allegoria sibi constet; id est, ut quo genere cæperis translationem, eodem & finias; vitiosum enim esset si initium translationis ab incendio sumptum, tempestate & fluctibus terminaretur. Pag: 153.	Figura est loquendi modus illustrior a communi consuetudine remotus. Figuræ verborum aliæ sunt per adjectionem, aliæ per Detractionem, aliæ per similitudinem vocum. Numero sunt 15. Pag: 153. <i>Repetitio.</i> Est figura, in qua ab eodem vocabulo sepius induitur Oratio. Pag: 154. <i>Conversio.</i> Est figura, in qua sepius eodem vocabulo clauditur Oratio. Pag: 154. <i>Complexio.</i> Est figura, in qua & ab eadem voce inchoatur, & eadem voce sepius finitur Oratio. Pag: 155. <i>Conduplicatio.</i> Est eisdem vocis, aut plurium geminatio, vel initio orationis vel in medio, vel infine. Pag: 156. <i>Gradatio.</i> Est figura, qua per rerum incrementa seu per gradus quoddam vel ascenditur ad summum, vel descenditur ad infimum. Pag: 157. <i>Synonymia.</i> Est figura, qua plura idem fere significantia congeruntur, instandi urgendique gratia. Pag: 158. <i>Tronchatio.</i> Est variata casibus aut generibus aut modis, aut temporibus eisdem vocabuli repetitio. Pag: 158. <i>Polyindeton.</i> Est figura conjunctionibus abundans. Pag: 159. <i>Retinentia.</i> Est figura, in qua vox omissa commode ex cæteris intelligitur. Pag: 160. <i>Adiunctio.</i> Est figura, in qua ad unum verbum plures sensus referuntur. Pag: 160. <i>Disiunctio.</i> Est figura, in qua conjunctiones & particule tolluntur, ut incitatio sit Oratio. Pag: 160. <i>Syneciosis.</i> Est figura, quæ duas res contrarias, uno verbo coniungit. Pag: 161. <i>Paronomafia.</i> Est figura, qua voces pene similes ac colludentes usurpantur in sensu dissimili. Pag: 162. <i>Similitudo eadem.</i> Est vocabulorum per eodem casus, vel per eadem tempora expressorum suavis quidam concentus. Pag: 163. <i>Similitudo Differentia.</i> Est figura, in qua Plura Orationis membra, eodem modo terminantur. Pag: 163. <i>Observanda in Figuris Verborum.</i> Tres primæ verborum figuræ mirum in modum valent, in exaggerandis virtutibus ac vitis, faciuntque ut acrior ac vehementior feratur Oratio, quia tamen fratrum incurrunt in oculos, non sunt diutius in oratione continuandæ, sed satis est, ut aliarum figurarum admixtione temperentur. Gradatio cum affectum artem sapiat, rarius est usurpanda. In Synonymia magnus habendus est verborum delectus, ne potius onerent, quam ornent orationem, curandumque ut verba quæ ultimo ponuntur, sint graviora prioribus. Retinentia & Adiunctio, ob suam breviterat frequentissimum habent usum in Narrationibus. Syneciosis plurimum confert ad acutas brevesque sententias.	Figuræ Sententiarum, sunt illa Orationis ornamenta, in quibus juxta Quintilianum maxime Elocutio sita est, quæque non in verbis, sed in ipsis sententiis collocatam habent suam dignitatem. Numero sunt 21. <i>Interrogatio.</i> Est vehemens, non tam seiscitandi, quam instandi potius & urgendi causa suscepta per contratio. Pag: 164. <i>Responsio.</i> Est figura, qua aliquid interroganti, aliud, quod utilius est, respondetur. Pag: 166. <i>Subiectio.</i> Est figura, qua Orator vel interrogat ipsum, & sibi responderet, vel interrogat alium & non expectato ejus responso, aliquid de suo addit. Pag: 166. <i>Anteocupatio.</i> Est figura, qua id occupat Orator, quod ab Adversario posset obijci. Pag: 167. <i>Correctio.</i> Est figura, qua Orator, dictam a se sententiam, alia magis idonea corrigit. Pag: 168. <i>Dubitatio.</i> Est figura, in qua Orator, quasi fluctuans, fingit nescire se, quid sibi agendum dicendumve sit. Pag: 169. <i>Communicatio.</i> Est figura, qua Orator eosdem ipsos, apud quos vel contra quos agit, consultat ac committit. Pag: 171. <i>Apostrophe.</i> Est figura, qua Orator convertit Orationem suam vel ad Deum vel ad Judices vel ad Adversarios vel etiam ad res inanimatas. Pag: 171. <i>Prosopopæja.</i> Est fictio personæ seu figura, qua Orator personæ absenti, vel mortuæ, aut etiam rei sensu carenti sermonem tribuit. Pag: 173. <i>Hypotyposis.</i> Est tam viva rei alicujus descriptio, ut cerni oculis potius, quam audiri vel legi videatur. Pag: 175. <i>Etopæja.</i> Est figura, qua Orator vitam personam & indolem alicujus quibusdam signis ita describit, ut in cognitionem ejusdem morum deducat. Pag: 177. <i>Insistentia.</i> Est figura, qua Orator suspensos tenet aliquid inquit Auditorum animos, donec aliquid inexpectatum subiungat. Pag: 178. <i>Apoliopesis.</i> Est figura, qua Oratio intercidit alicuius gravioris affectus significandi gratia. Pag: 179. <i>Præteritio.</i> Est figura, qua Orator simulat se vel nescire, vel nolle dicere id quod vel maxime dicit. Pag: 180. <i>Licentia.</i> Est præsumpta Oratoris in dicendo libertas dum scilicet dicit aliquid audacius apud eos, quos revereri & metuere deberet. Pag: 181. <i>Concessio.</i> Est figura, qua Orator aliquid, quod contra se iniquum videtur concedere, ut exinde acius in adversarium insurgat. Pag: 182. <i>Deprecatio.</i> Est figura, qua Orator alicujus five Dei, si ve hominis opem aut misericordiam implorat. Pag: 184. <i>Imprecatio.</i> Est figura, qua Orator malum alicui imprecatur. Pag: 186. <i>Antithesis.</i> Est figura, in qua vel verba verbis, vel sententiæ sententiis opponuntur. Spectat prædictam ad verborum, quam ad sententiarum figuram. P. 186. <i>Exclamatio.</i> Est figura, qua Orator vehementem aliquem affectum, cujuscunque tandem generis ille sit, significat. Pag: 188. <i>Epiphonema.</i> Est exclamatio sententiosa, quæ fieri solet post rem aliquam insignem narratam & probatam. Pag: 190.	Amplificatio prout à Cicerone definitur, est gravior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliat in dicendo fidem. Est duplex, alia verborum, alia rerum. Pag: 192. <i>Amplificatio per Verba.</i> Amplificatio per verba graviora & illustriora fit, cum adhibentur verba splendida, quæ rem significantius exprimant & in quibus plenum quiddam, & numerosè sonans esse videatur. Porro verba illa graviora sunt, quæ majorem vim virtutis alicujus aut vitii ostendunt. Pag: 193. <i>Amplificatio per Verba superlata.</i> Amplificatio per verba superlata fit, cum adhibentur ejusmodi verba, quæ veritatem superant, five plus dicunt, quam res in se esse possit. Per verba translata fit, cum adhibentur ejusmodi verba, quæ a propria significatione ad alienam, propter similitudinem transferuntur. Pag: 195. <i>Amplificatio per Repetitionem.</i> Amplificatio per Repetitionem fit, cum eadem verba, aut ornatus, aut vehementioris motus excitandi causa iterantur. Per Periphrasim seu circumlocutionem fit, cum longiori verborum ambitu, circuituque effertur id, quod brevius dici poterat. Pag: 196. <i>Amplificatio per Congeriem Definitionum.</i> Amplificatio per Congeriem Definitionum est illa, in qua varæ ejusdem rei definitiones coacervantur. Pag: 198. Per congeriem Adjunctorum est ea, quæ ducitur ab omnibus seu rerum, seu personarum seu locorum circumstantiis simul coacervatis. Pag: 199. Per Enumerationem partium fit, dum rei alicujus partes vel omnes, vel præcipuæ quædam singillatim enumerantur. Pag: 201. <i>Amplificatio per Congeriem Causarum & Effectuum.</i> Amplificatio per Congeriem Causarum & Effectuum est illa, in qua multæ simulaneus rei causæ & effectus conglobantur. Per congeriem Consequentium est illa, in qua plura acervatim ponuntur ex eadem re consequentia. Pag: 203. <i>Amplificatio per Congeriem Similium.</i> Amplificatio per Congeriem Similium Comparationum & exemplorum est ea, in qua plures ejusdem rei comparationes similitudines, pluraque Exempla coacervantur. Pag: 204. Amplificatio per congeriem Contrariarum & inter se pugnantium est illa, in qua plura contraria per Antitheses opponuntur. Pag: 205. <i>Amplificatio per Incrementum.</i> Amplificatio per incrementum est ea, in qua Oratio veluti per gradus videtur ascendere, donec ad summum pervenerit. Pag: 206. Duo in Amplificatione maxime cavenda. 1. Ne minutissima quæque singillatim, exiliter, & per-xigie tractentur. 2. Ne inanis verborum sonitus a vacuæ omnino voces ad explendum Orationis numerum coacerventur. P. 208.

ARTIS RHETORICÆ

LIBER QUARTUS

De diversis Orationum Generibus.

Hactenus de præceptis Orationis, quæ ad quodlibet argumenti genus facile possunt accommodari, fuisse satis dictum est in genere; sequitur, ut singulas Orationum formas ac species recenseamus. Neque enim satis esse censuimus generatim atque universe indicare fontes, unde manat omnis Oratio, nisi etiam singulas, singularum vias indicare Tyronibus singillatim aggredieremur.

Omnes itaque, quæ passim haberi solent, Orationes ad tria dicendi genera revocantur. Scilicet: ad Demonstrativum, Deliberativum & Judiciale. Ad genus Demonstrativum revocatur Laus vel vituperium; ad Deliberativum svasio, vel dissvasio; ad Judiciale Accusatio vel Defensio.

CAPUT I.

DE ORATIONIBUS, QUÆ PERTINENT AD
GENUS DEMONSTRATIVUM.

AD Genus Demonstrativum pertinent *imo*
Oratio Panegyrica. *2do.* Oratio Natali-
tia, seu Genethliacon. *3tio* Epithalamium,
seu Oratio Nuptialis. *4to* Oratio funebris.
5to Gratiarum actio, sive Eucharisticum. *6to*
Epicinium, sive Oratio gratulatoria.

§. I.

De Oratione Panegyrica.

*Unde no-
men Pa-
negyri-
cus?*

Panegyricæ Orationes proprie dicebantur
illæ, quæ magno apparatu habebantur
olim in Panegyri, hoc est in publico sole-
mnique Græcorum undique convolantium cæ-
tu, sive ad ludos faciendos, sive ad Sacra
nundinasque in aliquo emporio celebrandas.
Harum porro Orationum initium, quo splen-
didius esset, sumi solebat a laude numinis
illius, qui ludis præesse credebatur; ut Jo-
vis Olympii, in ludis Olympicis: Apollinis,
in certamine Pythico &c. Deinde sequeba-
tur laus Gentis, vel Urbis, ubi ludi celebra-
bantur. Denique Principis vel Magistratûs,
qui certamini præerant, Pugiles, qui decer-
taverant, victores præsertim, qui præmia
tulerant, plena manu laudabantur.

Hæc erat ratio veterum illarum Oratio-
num, quæ habebantur in Panegyri. Postero-
ribus

DE DIVERSIS ORATION: GENER: 211
ribus vero temporibus, illæ etiam vocan-
tur Orationes Panegyricæ, quæ in nobili
quopiam confessu in laudem Principum, aut
in Templis in laudem Sanctorum habentur.

§. II.

De inventionibus & fontibus Panegyrici.

Series in Panegyrico duplex servari potest, ^{Qua series}
S Artificialis nempe, vel naturalis. Series ^{servari}
artificialis servatur, cum indiscriminatim, & ^{solet in}
confuso temporis ordine, omnia in Panegy- ^{Panegy-}
rico dicenda ad certa quædam capita ex ^{rico?}
arte revocantur. Sic Cicero Pompeji laudes ^{Quid seri-}
refert: *ad scientiam rei militaris, ad virtu-* ^{es arti-}
tem, ad auctoritatem, ad felicitatem. Sic e-
tiam Curtius Alexandrum Magnum laudat
ex hoc duplici capite: Virtute scilicet & for-
titudine: *Fatendum est, inquit, cum pluri-*
um virtuti debuerit, plus debuisse fortunæ,
quam solus omnium mortalium in potestate
habuit.

Series naturalis ea dicitur, in qua ^{tem} ^{Quid seri-}
poris ac Historiæ ordo servatur. Hæc series ^{es natu-}
dividitur in tria tempora; scilicet, in illud ^{ralis?}
quod vitam alicujus antecessit, illud, quo
quis vixit, illud quod post mortem est con-
secutum; si is de quo fit Panegyricus jam
naturæ concesserit.

Hic naturalis ordo perfacilis est; sed vul-
garis ac plerumque languidus, nisi verborum
sententiarumque floribus identidem asperga-
tur, & acutis sæpius excitetur sententiis,
uti factum est a Plinio in nobili illo Trajani
Panegyrico, in quem tanquam in eximium e-
xem-

xemplar intueri poterimus. Legi etiam poterunt duæ orationes Juliani in laudem Constantini Imperatoris, quibus adde Panegyricos Claudiani, Synodii & aliorum, quos inter minime aspernandus Panegyricus Eunodii, Theodorico Gothorum Regi dictus.

§. III.

De tempore, quod ortum antecessit.

Quid in illo tempore laudari potest?

In tempore ortum alicujus antecedente laudari potissimum solent Genus, ex quo, & Patria, in qua natus est, his addi etiam poterunt auguria, aut signa, si quæ forte natalem ipsius horam præcesserint.

Quomodo ducitur laus a Genere?

Si Genus sit illustre, laudabis a splendore natalium majorumque rebus gestis, quæ sunt quædam virtutis quasi semina in nobilium animis insita. Dices Majorum virtutem in eum, quem laudas, cum sanguine pariter fuisse transmissam. Juxta illud Horatii: *Fortes creantur fortibus. &c.* & aliud Claudiani: *Nobilitas cunctis exordia pandit laudibus, atque omnes redeunt ad semina causæ*

Sic Eumenius Orator, Constantinum vel sola nobilitate Imperium assequi debuisse, contendit: —, Inter omnes participes Majestatis tuæ hoc habes, Constantine, præcipuum: „quod Imperator es, tantaque est nobilitas „originis tuæ, ut nihil tibi addiderit honoris „Imperium. . Non fortuita hominum consensio, non repentinus aliquis favoris eventus te Principem fecit; Imperium nascendo „meruisti. . Accipe Imperator, accipe nostrorum sensuum confessionem. Dolemus, „quod

„ quod Constantius excessit a nobis; sed dum te
 „ cernimus, illum excessisse non credimus; idem
 „ enim est, quem rursus in te colimus, aspectus,
 „ eadem in fronte gravitas, eadem in oculis &
 „ in ore tranquillitas. Sic est index modestiæ
 „ rabor, sic testis sermo iustitiæ &c.

Sic etiam Cicero Verr: II. Nro 52 hor-
 tatur Glabrimonem Prætorem ad severitatem,
 proposita ipsius Majorum laude: *Circum-*
stant te summæ authoritates, quæ te obli-
visci laudis domesticæ non sinant, quæ te dies
noctesque commoveant; fortissimum tibi Pa-
trém, sapientissimum Avum, gravissimum So-
cerum fuisse &c.

Ostendendum erit Oratori nobilitatem ni- Quid fa-
 hil homini prodesse, nec ei quidquam de- cto opus
 coris conferre, cui vera nobilitas, virtus sci- est, si ali-
 licet propria non adsit, sine qua generis quis ob-
 splendorem non sustinet, nec illustrat, sed scuro ge-
 ignobilem potius reddit & obscurum. Juxta nere na-
 illud Marii in Jugurta: *Majorum gloria po-* tus lau-
steris quasi lumen est, neque bona eorum, dari de-
neque mala in occulto esse patitur. beat?

Et illud Minucii Felicis in Octavio: *Omnes*
pári sorte nascimur; sola virtute distingui-
mur.

Illud item Senecæ: — „ Non facit nobilem
 „ atrium plenum fumosis imaginibus, Nemo in
 „ nostram gloriam vixit; nec quod ante nos
 „ fuit, nostrum est. Animus facit nobilem, cui
 „ ex quacunque conditione, supra conditionem
 „ licet surgere. Et alibi: Eadem omnibus prin-
 „ cipia, eademque origo, nemo altero nobilior,
 „ nisi cui rectius ingenium, & artibus bonis
 „ aptius. Qui imagines in atrio exponunt, &

„ no-

„nomina familiæ suæ longo ordine ac multis
 „stemmatum illicata flexuris in parte prima
 „ædium collocant, noti magis, quam nobiles
 „sunt. Qui genus laudat suum, aliena laudat.

Nihil etiam magis pervulgatum, quàm
 effatum illud Ulixis in certamine cum Ajace:
*Et genus, & proavos, & quæ non fecimus
 ipsi, vix ea nostræ puto.*

Denique ne generis humilitas, quidquam
 de laudibus detrahat; sint in promptu com-
 munia hæc exempla: Augustum Patre Avo-
 que argentario, Agathoclem Siciliæ Regem
 Patre figulo, Ptolomæum primum Ægypti
 Regem Patre gregario milite, Demosthenem
 Patre gladiatorum fabro natos esse

Erit etiam in promptu magnifica illa Tul-
 lii vox, cum per contemptum *novus Arpinas*
 appellaretur: *Ego, inquit, meis maioribus vir-
 tute mea præluxi.* Denique usurpari poterit
 ingeniosum illud dictum Iphicratis, qui ex
 futoris filio factus Atheniensium exercitus
 Imperator, cuidam generis ignobilitatem sibi
 exprobranti facete respondit: *Meum genus
 à me incipit, tuum in te desinit; meorum
 primus ego sum, tu tuorum ultimus.*

Quomodo
 ducitur
 laus a Pa-
 tria?

Ad laudem a Patria ducendam potissi-
 mum faciunt Conditores, Heroes, Principes,
 Viri rebus gestis illustres, leges, arma, mo-
 res, Cæli clementia, Tempia, fora, mænia.
 &c. Totum hoc laudis genus eleganter ex-
 pressit Pacatus in oratione Theodosio dicta;
 dum Hispaniam in qua natus est, descripsit

„Primum tibi Mater Hispania est, terris
 „omnibus terra felicior, cui excolendæ atque
 „adeo ditandæ impensius, quàm cæteris Gen-
 „tibus

„tibus Supremus ille rerum fabricator indul-
 „sit; quæ nec Austrinis obnoxia æstibus, nec
 „Arctois subiecta frigoribus, media fevetur
 „axis utriusque temperie, Adde tot egregias
 „Civitates, adde culta incultaque omnia vel
 „fructibus plena, vel gregibus; adde aurife-
 „rorum opes fluminum, adde radiantium me-
 „talla gemmarum . . . Sint, ut scribitur Gar-
 „gara proventu læta triticeo; Mevania me-
 „moretur armento; Lidia prædicetur Pactolo;
 „Dum Hispania supra id, quid quid laudatur
 „assurgat: Hæc durissimos milites, hæc experi-
 „entissimos Duces, hæc facundissimos Orato-
 „res, hæc clarissimos Vates parit. Hæc Judicum
 „Mater, hæc Principum est; Hæc Trajanum il-
 „lum, hæc deinceps Adrianum misit Imperio;
 „huic Te debet Imperium. Cedat his terris
 „Terra Cretensis partus Jovis gloriata cuna-
 „bulis, & geminis Delos reparata numinibus,
 „fidem constare nescimus auditis; Deum dedit
 „Hispania, quem videmus.

Offendet Orator Patriæ nobilitatem ni- *Quid fa-*
 hil, aut parum omnino ad laudem cujusquam *cto opus*
 conferre, cum hæc plerumque sit sortis & *est si ejus*
 fortunæ arbitrium, non argumentum virtutis. *qui lau-*
 Dicet cum Zenone Viro Sapientissimo: Non *datur,*
Patria
quærendum an ex illustri Patria oriundi fue- *fit igno-*
rint homines, sed an ea digni vixerint. Ma- *bitis &*
gnæ Urbes plerumque parvos Cives habent; *obscura?*
parvæ magnos, In sylvis relictus & enutritus
 Romulus, Urbium omnium Reginam Ro-
 mam condidit, quam evertere voluit in ma-
 xima urbe genitus Catilina. Concludet deni-
 que non homines factos esse illustres ex sua
 Patria, sed per Viros bonos, & virtute ac
 eru-

eruditione præstantes Patriam quamque nobilitatam esse.

Sic ingeniose Themistocles, Seriphio cui-dam sibi exprobandi, quod non propter se sed propter Athenas fuisset honoratus, respondit: *Neque tu si Atheniensis esses, clarus extitisses, neque ego si Seriphius essem; i. obilis.*

Et illud memorabile Anacharsis, qui a Græco quodam barbarus ac Scythia per contemptum appellatus, perquam ingeniole respondit: *Mihi quidem Patria probro est; tu vero Patriæ.*

Faciet quoque mirum in modum illa Ansonii sententia de Severo Imperatore, qui natus erat in Africa::

Punica origo illi; sed qui virtute probaret, Non obflare locum, dum valet ingenium.

Quomodo
ducitur
laus ab
Auguriis,
& signis?

Si quid forte singulare contigerit, quo pueri futura claritas & amplitudo quomodocunque portendi videatur, id in laude ponendum erit. Hujusmodi est fax illa, quam utero se gestare somniavit Hecuba, dum prægnans Paridem alvo contineret. Item vitis illa, quam in somnio vidit Aftyages, quæ palmitibus Asiam obumbraret; unde Cyri magnitudinem prælagiri ab Ariolis responsum est. Item die, quo Plato Philosophorum Princeps natus est aureum imbrem de Cælo cecidisse veteram monumenta testantur. Sint sane hæc commentitia. At siquidem licet profanis sacra jungere: id genus erit illud examen apum, quod in nascentis D. Ambrosii labris confedisse dicitur. Pia pariter Divi Dominici Mater visa sibi in somnis uterum gestare cane

gra-

DE DIVERSIS ORATION: GENER: 217.
gravem; quo futura tam Sancti viri vigilantia,
concionandique vis acerrima portendebatur.
His adde venerandam Sanctissimi Nominis
Jesu effigiem in pectore Matris Sancti Sta-
nislai Koltcæ conspectam.

§. IV,

De iis, quæ in vita ipsa laudari possunt.

Hæc vera, ac propria laus est, quam quisque
vivendo sibi comparat; nam hæc, quæ vi-
tam antecedit, ab aliis accipitur; quæ autem
eandem est secutura, ab aliis adhuc speratur.
In id itaque incumbendum erit Oratori, ut
hanc præcipuam Panegyrici partem, pro re-
rum in vita gestarum copia amplificet, &
pro earundem dignitate exornet. Ac impri-
mis ea duntaxat in materiam laudis erunt
sumenda, quæ cuique pro sua ætate, statu,
& conditione competunt. Sic puero maxi-
me conveniunt:

Ingenii puerilis alacritas, docilitas, se-
mina quædam & principia virtutum; desi-
derium rerum magnarum, corporis decor, ser-
monis affabilitas &c.

*Laus
Puerti.*

Adolescenti maxime conveniunt studium
virtutis & sapientiæ; quare in ejus laudem
afferatur: apud quos egerit, quibus usus fue-
rit Præceptoribus, quibus æqualibus, quibus
studiis, quibus artibus ac disciplinis, quaque
aptitudine & dexteritate vacaverit &c.

*Laus
Adole-
scents*

Virili ætati conveniunt prudentia, forti-
tudo in adeundis periculis, & laboribus suffe-
rendis, magnitudo animi, præclare facta, pru-
denter tum privatim, tum publice dicta, con-
stantia fidesque in promissis &c.

*Laus
Viri.*

Se-

Laud Senectuti conveniunt: longus rerum usus,
Sens. experientia, consilium, vitæ integritas, comi-
 tas, morumque dulcedo &c.

Quæ In genere tria in hominis cujusque vita
laud ri præcipuam laudem merentur. Virtutes sci-
licet ut licet, scientiæ & honores seu dignitates.

in m. a? Primum ut par est locum obtinet Reli-
Quæ gio, pietasque in DEUM, in Patriam, in Pa-
num rentes.

Virtu-

tes sunt

ut ma-

a me ce-

le ran-

ae?

Laus Religionis petitur.

imo. Ab eo, quod bene sentiat quispiam
 de existentia & cultu DEI.

2do. Quod Sapienter de Divina Provi-
 dentia seu administratione hujus universi ju-
 dicet.

3tio. Quod res Divinas complectatur, gra-
 tiamque DEI & auxilium in omnibus sibi
 conciliet.

4to. Quod Soli DEO omnia sua bona in
 acceptis referat.

5to. Quod Sacras Ceremonias & ritus
 Religionis magni faciat, & cum reverentia u-
 surpet.

6to. Quod DEUM templis & donariis co-
 lat, magnoque ardore pro modo suo ipsius glo-
 riæ amplificandæ ubique accendatur, preces
 & vota nuncupet.

7mo. Quod Personas DEO Sacras honore
 & reverentia prosequatur.

Exemplum hujus invenies in Panegyrico
 Plinii Nro 52 qui postquam merita Princi-
 pis sui Trajani recensuit, subdit:

*Horum unum si præstitisset alius, illi jam
 dudum radiatum caput, & media inter deos
 sedes*

sedes auro staret aut ebore, augustioribusque aris & grandioribus victimis invocaretur. Tu delubra nonnisi adoraturus intras, tibi maximus honor excubare pro templis, postibusque prætexi. Sic fit ut dei summum inter homines fastigium serves, cum deorum ipse non adpetas. Quod Deus aliquis haberi fugis, DEI vices in terris agentem te veneramur. &c.

Similiter Mamertinus Oratione 2. laudat Maxim: —, Nam primum omnium quanta vestra erga DEUM pietas, quam aris, simulacris, templis, donariis vestris, denique nominibus, adscriptis, adjunctis imaginibus ornastis, sanctioresque fecistis exemplo vestræ venerationis; nunc enim vere homines intelligunt, quæ sit DEI potestas, cum tam impen-
se colitur a vobis —.

Et Aufonius in laudibus Gratiani Imperatoris ponit: —, Nullum tu unquam diem ab adolescentia tua, nisi adorato DEI numine, & reus voti, illicò absolutus egissi, totis manibus, mente pura, immaculabili conscientia, & quod in paucis est, cogitatione sincera &c.

Plura exempla nihil opus est congerere, cum pleni sint hujusmodi tum antiquiorum, tum recentiorum Authorum libri. Concludo materiam hanc exemplo Ciceronis in Verr: *Omnes religione moventur. & Deos Patrios, quos a maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter, & retinendos arbitrantur; nimirum religione vita constat &c.*

Post Religionem, primum laudis & honoris locum habere Patriam clare pronunciat Plato Lib: 9. de Legibus. Itaque:

Laus

Laus pietatis in Patriam petitur.

1mo. Ab eo, si quis eam velut communem omnium Parentem respiciat.

2do. Si commune ipsius bonum suo privato præferat.

3tio. Si ejus periculis magis, quam suis moveatur.

4to. Si pro ea tuenda bonorum omnium, imo vitæ etiam suæ discrimen subeat. Hinc facile patet, quam multæ, quam illustres a pietate in Patriam laudes deduci possunt; quot enim beneficia conferre licet in eam, tot laudes ab eadem colligere justum est. Multus est in his Valerius Maximus Lib: 5. Cap: 6. Cujus exempla utpote prolixiora non ponimus. Sufficiat unum Ciceronis Lib: 1mo Officiorum:

Ille enim est communis omnium, antiquissima & sanctissima Parens, omnes omnium charitates complexa, Dea quedam mortalium, quam observare magis & colere debeant, quam Matrem: pro qua nemo bonus dubitet mortem oppetere, si modo sit ei profuturus.

A Patria proximum pietatis gradum suo sibi jure vindicant Parentes.

Laus pietatis in Parentes petitur.

1mo. Ab amore erga illos.

2do. Ab honoribus illis exhibitis.

3tio. A periculis eorum causa perlatis.

4to. A desiderio & votis pro illorum longiori vita nuncupatis. Ab hoc capite sic suum Trajanum laudat Plinius.

At,

At, quo temperamento, Lii boni, potestatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator titulis & imaginibus & signis, ceterum modestia, labore, vigilantia Dux, & legatus, & miles; cum jam tua vexilla, tuas Aquilas, magno gradu anteires, neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filii pietatem, filii obsequium adfereres, longamque huic nomini aetatem, longam gloriam precarere. Te providentia Deorum primum in locum provexerat, Tu autem in secundo resistere, atque etiam senescere optabas. Privatus videbaris, quamdiu Imperator & alius esset. Audita sunt vota tua, sed inquantum optimo illi & sanctissimo seni utile fuit, quem Dii cælo vindicarunt. Quem tu lacrimis primum, ita ut filium decuit, mox templis honestasti, non imitatus illos, qui hoc idem, sed alia mente fecerunt. Dicavit Cælo Tiberius Augustum, sed ut Majestatis numen induceret; Claudium Nero, sed ut irrideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum; sed ille ut DEI filius, hic ut frater videretur. Tu sideribus Patrem intulisti, non ad metum Civium, non in contumeliam Numinum, non in honorem tuum.

Laudari etiam poterit, maxime in viris Principibus clementia, de hac agit Seneca:

Nullum clementia ex omnibus magis, quam Regem decet; ita enim virtutes magnis viris decori gloriæque sunt, si illis salutaris potentia est. Nam pestifera vis est, valere ad nocendum. Illius demum magnitudo stabilis fundataque est, quem omnes tam supra se esse, quam pro se sciunt &c.

To-

Totus est in extollenda hac Cæsaris virtute Cicero Oratione pro Marcello.

Laudabitur liberalitas atque beneficentia, qua nimirum una Reges ac Principes propius ad Deum possunt accedere. Huc servit illud Svetonii de Tito Imperatore, qui nihil cuiquam, quod concedi fas esset, abnuëbat: *Negas*, inquit Svetonius, *oportere quemquam a Principe tristem discedere*. Idem Imperator, cum aliquando inter cænandum diem illam beneficio vacuam abiisse meminisset, conversus ad *amicos* inquit: *Amici, diem perdidimus*. Commendari poterit aurea illa Scytharum Legati ad Alexandrum vox: *Si Deus es, tribuere hominibus beneficia debes, non sua eripere*.

Celebrabitur denique Magnitudo animi excelsi, nihil extimescentis, prudentia in consiliis capiendis, celeritas in exequendis, in adversis æquanimitas, & robur mentis imperterritæ.

Atque ut huic capiti finem imponamus, nullius unquam virtutem splendidius ac magnificentius fuisse laudatam existimo, quam Catonis, ad quam unam certatim celebrandam summa quæque ingenia conspirasse videntur. Duo hic exempla adjungo. Et primum quidem ex Paterculo Libr: 2do. *Homo*, inquit, *virtuti similis* & *per omnia ingenio Diis, quam hominibus propior, qui nunquam recte fecit, ut facere videretur, sed quia aliter facere non poterat*. Alterum ex Salustio in bello Catilinario: *Cato non divitiis cum divite, neque factione cum factionoso; sed cum strenuo, virtute: cum modesto, pu-*
do.

dore; cum innocente abſtinentia certabat; eſſe, quam videri, bonus malebat, ita, quominus gloriam petebat, eo magis aſſequebatur.

Laus eruditionis & ſcientiæ.

Petitur *imo*. Si liberalium artium diſciplinis ſit inſtructus is, qui laudatur.

2do. Si literis & literatis faveat, & patrocinetur. Ex utroque hoc Capite ſic ſuum Trajanum laudat Plinius: — „ Quid memorem „ iam? quid mores juventutis, quam principi „ paliter formas? quem honorem dicendi Ma „ giſtris, quam dignitatem Sapientiæ doctori „ bus habes? Sub te ſpiritum & ſanguinem, & „ Patriam receperunt ſtudia, quæ priorum „ temporum immanitas exiliis puniebat; cum „ ſibi vitiorum omnium conſcius Princeps, ini „ micas vitiis artes non odio magis, quam re „ verentia relegaret. At tu eaſdem artes in „ complexu, auribus, oculis habes; præſtas e „ nim, quæcunque præcipiunt, tantumque eas „ diligis, quantum ab illis probaris. &c. —
Huc etiam pertinet illud Senecæ Epiſto: 88.

Quare liberalia ſtudia dicta ſunt? vides: quia homine libero digna ſunt. Cæterum unum ſtudium vere liberale eſt, quod liberum facit. Hoc Sapientiæ, ſublime, forte, magnanimum. Cætera puſilla & puerilia ſunt.

Laus ab honoribus.

Petitur *imo*. A modestia, quæ inter honores obſervatur.

2do. A ſvavitate morum in honoribus.

3tio. A modo obtinendi honores.

P

4to.

4to. Ab honorum etiam promeritorum contemptu.

Pro exemplo fit illud Plinii de Trajano.

Nonne tot, tantisque meritis novos aliquos honores, novos titulos merebare? At tu etiam nomen Patris Patricæ recusabas, Quàm longa nobis cum modestia tua pugna? quam tarde vicimus? Nomen illud, quod alii primo statim principatûs die, ut Imperatoris & Cæsaris receperunt, tu usque eo distulisti, donec tu quoque, beneficiorum tuorum parcellissimus æstimator, jam te mereri fatereris. Itaque soli omnium contigit tibi, ut Pater Patricæ eßes, antequam fieres. Eras enim in iudiciis nostris, nec publicæ pietatis n'ererat, quid vocarere, nisi quod ingrata sibi videbatur, si te Imperatorem potius vocaret & Cæsarem, cum Patrem experiretur. Quod quidem nomen, qua benignitate, qua indulgentia exerces! ut cum civibus tuis, quasi cum liberis parens vivis! ut reversus Imperator, qui privatus exieras, agnosceris! Eosdem nos, eundem te putas, par omnibus, & ob hoc tantum cæteris major, quo melior &c.

§. V.

De tempore, quod mortem subsequitur.

Quæ in hoc tempore, ab Oratore consideranda sunt?

Consideranda sunt in hoc tempore ab Oratore:

1mo. Genus ipsum mortis, si quis pie ac fortiter, ut sapientem ac probum decet, obierit.

2do. Causa mortis, si quis honestis ac utilibus animi corporisque laboribus & curis, sibi

sibi ipse mortem acceleraverit: si pro Patria, aut quod magis est, pro Religione pugnans, occubuerit.

3tio. Pompa funebris & honores habiti mortuo: ut quod unidemertrio Phalereo statuæ trecentæ & sexaginta fuerint Athénis positæ.

4to. Proles, si quæ relicta est, honeste & religiose educata. Ut Divus Ambrosius in funere Theodosii Magni: *Ergo, inquit, tantus Imperator recessit a nobis; sed non totus recessit: reliquit enim liberos, in quibus eum debemus agnoscere, & in quibus eum cernimus &c.*

5to. Mæror & luctus bonorum. Eximium ex hoc ultimo motivo habes exemplum Curtii Lib: 10 insolitum omnium Ordinum, mærorem, & acerbissimam in morte Alexandri Militum complorationem describentis:

Suprema hæc vox Regis fuit, & paulo post extinguitur. Ac primo ptoratu lamentisque & plandibus testæ Regia personabant; mox velut in vasta solitudine omnia tristi silentio torpebant ad cogitationes, quid deinde futurum esset, dolore converso. Nobiles pueri custodiæ corporis ejus assueti, nec doloris magnitudinem capere, nec se ipsos intra vestibulum Regiæ continere potuerunt, vagique ac furentibus similes, totam urbem luctu ac mærore compleverant.... Nec poterant vidi a vidoribus in communi dolore discerni. Persæ justissimum ac mitissimum dominum: Macedones optimum ac fortissimum Regem invocantes, certamen quoddam mæroris edebant. Nec mæstorum solum, sed etiam

etiam indignantium voces exaudiebantur: tam viridem & in flore ætatis fortunæque invidia deorum ereptum esse rebus humanis. Vigor ejus, & vultus educentis in prælium milites, obsidentis urbes, evadentis in muros fortes viros pro concione donantis, occurrebant oculis. Persæ, comis more suo detonsis, in lugubri veste cum conjugibus ac liberis, non ut victorem & moxio hostem, sed ut gentis suæ justissimum Regem, vero desiderio lugebant. &c.

Nota: Præter enumerata, ex quibus laudes variæ duci possunt, capita; solent a pluribus & magnis Oratoribus, in laudum loco poni pulchritudo, robur, sanitas corporis, divitiæ; &c. quæ quidem in se veram laudem non habent, utpote quæ soli & uni virtuti debetur; virtus tamen, in eorum usu ac moderatione maxime cernitur. Unde non in seipso dictum est ab Eumenio in Panegyrico Constantini Magni:

Naturam ipsam magis mentibus domicilia magna metari, & ex vultu hominis decoreque membrorum colligi posse, quantum cælestis Spiritus intravit habitator.

Similiter de Theodosio Magno dixerat Pacatus: *Virtus tua meruit Imperium, sed virtuti addixit forma suffragium, illa præstitit, ut oporteret te Principem fieri, hæc, ut deceret.*

Porro a divitiis, poterit laudari quispiam, si imo: eas possideat, non ab illis possideatur. 2do. Si iis utatur non ad perfruendas voluptates, sed vel ad usus vitæ honestos, vel ad juvandos amicos, vel ad egenorum

ino.

DE DIVERSIS ORATION: GENER 227
inopiam sublevandam, ut faciebat Trajanus,
de quo ait Plinius:

*Nihil magis tuum credis, quam quod per
amicos habes.*

Laudari etiam a quibusdam solet parvus
& modestus vestium ornatus, & corporis cul-
tus. Hic tamen si in plus æquo nitidiorem
& delicatum degeneret, recte ab Augusto
Cæsare superbix vexillum, & luxuriæ nidus
appellatur. Contra quem sic insurgit Seneca
Libr. de brevitate vitæ Cap: 12.

*Quibus apud tonsorem multæ horæ trans-
mittuntur, dum decerpitur, si quid pro-
xima nocte succrevit, dum de singulis ca-
pillis in consilium itur; dum aut dissecta
coma restituitur, aut deficiens hinc atque
illinc in frontem compellitur: quando ira-
scuntur. & exandescunt, si quid ex juba
sua decisum est, si quid extra ordinem ja-
cuit, nisi omnia in annulos suos recide-
runt. Quis est istorum, qui non malit Rem-
publicam turbari, quàm comam suam? qui
non sollicitior sit de capitis sui decore,
quàm de salute? qui non comptior esse
malit, quàm honestior? &c.*

§. VI.

*Animadversiones quædam circa Personarum
laudationem.*

Quinq; hæc circa Personarum laudationem
animadvertenda veniunt: Quoniam
observan-
da sunt
circa Per-
sonarum
laudatio-
nem?
imo. Ne ad ementitas, fictitiasque lau-
des recurramus, quæ scilicet non splendo-
rem afferunt orationi, sed in veris etiam
fidem derogare solent; ut olim contigit im-
pu-

prudenti Pòetæ, qui versibus celebrare veritus non fuit, hyacinthinas Stratonices Seleucii Syriæ Regis uxoris comas, quam non deformem modo, sed calvam prorsus fuisse, nemo nesciebat. Poterit hoc illustrari exemplo Lisippi, qui Alexandrum sapienter effinxit hastam manu tenentem; reprehendens Apellem, quod eundem fulminantem depinxisset, & ita veris ac propriis spoliasset insignibus, dum ornaret falsis.

2do. Cavendum est, ne in meliorum copia, res viles, & facta leviora commendemus; turpius enim est exigue frigideque laudari, quàm vituperari graviter.

3tio. Observandum diligenter, ut non communes ac pervagatas, sed proprias cuique laudes præcipue consecremur; quapropter plane perspecta debent esse oratori, quæ propria sunt illius, quem laudat. *Quomodo enim, dicit Aristoteles, laudabimus Athenienses, si lateat nòs navate prælium ad Salaminam, vel pugna in Marathone.*

4to. Haberi debet ratio diversitatis rerum ad delectationem excitandam, quod fiet jungendo parva magnis, læta tristibus, incredibilia probabilibus, utilia honestis. Exempla suppeditabunt Orationes Pro Archia Pòeta, Pro Marcello, Vatiniana &c.

5to Narratio summum delectum habere debet rerum, quæ commendantur, nec est sejungenda ab aliis partibus, sed per totam Orationem diffundi debet, prout observare licet in Panegyrico Ciceronis pro Marcello, & Plinii in laudem Trajani.

S. VII.

Laus rerum inanimatarum.

Ex iis, quæ de personarum laudatione dicta, & quibusdam exemplis illustrata sunt, aut difficilis erit conjectura de illis, quæ quasi persona sunt, & quas quasi personas tractari posse, probant innumera probatissimorum Authorum exempla, a quibus, (ne opusculum hoc ultra justos limites protendatur:) citandis supersedemus; satisque Tyronum utilitati judicamus, brevem singularum Synopsin exhibere.

Laus virtutis petitur.

1mo. Ab eo, quod bonis corporis longo præstat.

2do. Quod rebus omnibus ornamentum & decus asserat.

3tio. Quod sit bonum constans ac perpetuum, nec imperio fortunæ subjectum.

4to. Quod sola in hac vita felicitatem veram stabilire possit.

5to. Quod finita etiam hac mortali vita, illa vivat, splendeat, & remuneretur.

Laus Artis & Scientiæ petitur.

1mo. Ab inventione & illius usu.

2do. Ab utilitate & multitudine rerum, quas complectitur.

3tio. A dispositione præceptionum apta, prudenti & clara.

4to.

4to. A victoriis, quas reportavit, ut *vg.* Eloquentia, si moveat, persvadeat, & in animis hominum dominetur.

5to. Ab eo, quod soli sapientes administratione rerum digni sunt.

Laus Regionis petitur.

1mo. Ab ejus Antiquitate.

2do. Ab ejus Nobilitate.

3tio. Ab insigni aliqua virtute, propter quam celebratur.

4to. Ab illustribus Viris, quos genuit, vel a quibus fundata est.

5to. Ab aëris temperie.

6to. Ab amplitudine, situ, amœnitate, & salubritate.

7mo. A fluminibus, lacubus, mari, urbium frequentia, celebritate, fertilitate.

8vo. Ab animalibus, mineralibus, divitiis, quibus abundat.

9no. Ab administratione Principum, incolarum pietate, fortitudine, studiis, & humanitate.

Laus Urbis petitur.

1mo. Ab ejus Amplitudine.

2do. A Munitionibus.

3tio. Ab ædificiis, situ, figura.

4to. A Civium moribus, & multitudine.

5to. Ab Academiis, & Templis.

§. VIII.

Oratio Natalitia, seu Genethliaca.

Quid sit
Genethli-
aca?

Genethliacus, vel Genethliacum, est Oratio qua alicujus dies natalis celebratur.

Exo-

Exordium ducitur ab aliqua circumstan-^{Quæ ejus}
tia loci, temporis, aut personæ. Item a vo-^{Disposi-}
tis publicis, precibus, sacrificiis, quæ nati-^{tio?}
vitatem præcesserunt.

Confirmatio continebit imo. Commemo-
rationem Majorum, & laudes Parentum, quæ
jure quodam hereditario pertinere viden-
tur ad prolem.

2do. Spem, quam præbet puer vitæ ali-
quando cum laude peragendæ.

Epilogus, seu peroratio continent ut plu-
rimum vota, & preces ad Deum, ut infanti
fauste, feliciter, prospereque eveniant omnia,
utque in Patriæ decus, & Parentum orna-
mentum adolescat.

Pro exemplo sit, brevis hæc Oratiuncu-
la in natali cujuscumque Principis:

Si quantæ sunt in utroque Parente tum
ingenii, tum virtutis dotes, tantas postmo-
dum in puero visuri sumus, quis omnibus
retro sæculis Princeps major meliorque sur-
rexit? Si Patris vigilantiam obtinet, quis
solertior? Si Matris dignitatem, quis spe-
ctabilior? dum illius clementiam referet,
quem non vincet officiis? dum hujus mode-
stiam imitabitur, cui non occurret augustus?
Accedet ad Patris fortitudinem? cuncta suo
adjunget imperio; succedet pietati Matris?
nullum non rapiet virtutis exemplo. Utrius-
que demum retinebit indolem? Videbimus
gravitatem urbanitate, modestiam principatu,
majestatem popularitate conditam; denique
quidquid uterque nobilitatis & gloriæ, quid-
quid amplitudinis & famæ continet, in hoc
uno collectum deprehendemus. En jam vi-

gor eminent in vultu, Principemque spirat adhuc infans: jam affusus genis lepos & dignitas, jam fulgor inditus oculis cæleste quiddam sapit. Cernitur uterque Parens unius in ore: caput excelsum attollit, quasi toto, vel in cunis jacens, Regno emineat: figit obtutus imperterritos, quasi Gentes jam nutu terreat, suo brevi ferro domandas: manus explicat audaces, quasi sceptris jam-jam optandas: tenera exercet brachia, quasi præludat hostium fatis &c.

§. IX.

Oratio gratulatoria, seu Epicinium.

*Quid sit
Epicinium?
Quæ ejus
Dispositio?*

Epycinium est Oratio gratulatoria, quæ adhibetur in quovis felici eventu.

Exordium duci potest a causis publicæ lætitiæ, vel a mutatione fortunæ in meliorem statum. Exempli loco erit Exordium Catilinarie II. „ Tandem aliquando Catilinam „ furem audacia, scelus anhelantem, pe- „ stem Patriæ nefarie molientem, vobis atque „ huic Urbi ferrum flammamque minitantem „ ex urbe vel ejecimus, vel emisimus &c.

Confirmatio plures pro dicendi argumento, & dicentis judicio poterit habere partes. Sic si instituenda sit Oratio de victoria reportata, Confirmatio continebit laudes victoris, qui debellatis hostibus, timore populos, direptione Urbes, vastitate Provincias, ruina Patriam liberavit; hinc cum laude numerabuntur præclare gesta, explicabuntur virtutes Imperatoris, Ducum, Exercitus: addetur narratio victoriæ, quæ ampli-

DE DIVERSIS ORATION: GENER: 233
plificabitur per Hypotyposes, descriptiones,
comparationes, & præcedentis fortunæ cum
præsentis collationes.

Epilogus totus erit in votis & precibus
pro felici rerum successu.

Pro exemplo sint pauca hæc excerpta ex
Oratione Pacati Theodosio Augusto dicta, in
qua funestam Galliæ laborantis imaginem
subjicit oculis, multisque describit tristes
casus & gravissima pericula, quibus virtute
tanti Imperatoris defuncta est Patria, ut ejus
triumphi gloriam illustriorem reddat.

*Quis se nobis calamitate contulerit? Quid
ego referam vacuatas municipibus suis ci-
vitates: impletas fugitivis nobilibus solitudi-
nes? Quid perfunctorum honoribus summis
virorum, bona publicata, capita diminuta,
vitam ære taxatam? Vidimus redactas in nu-
merum dignitates, exutos trabeis Consula-
tus, senes fortunarum superstites, & infan-
tium sub ipso, lictore ludentium flendam se-
curitatem; cum interim miseri, vetabamur
agere miseros, imo omnes cogebamur men-
tiri beatos. . . . Comportabantur spolia Pro-
vinciarum, exuvie exulum, bona perempto-
rum; hic aurum Matronarum manibus ex-
tractum; isthic Dominorum cruore perfusum
appendebatur argentum, numerari ubique
pecuniæ, fisci repleti, æra cumulari, vasa
concredi. Cuivis ut intuent, non illud Impe-
ratoris domicilium, sed latronis receptacu-
lum videretur. &c.*

Infert deinde Galliam sic miseram ac op-
pressam à tam immani, crudelique tyrannide
liberasse, quanta gloriæ seges Theodosio
messisque triumphorum.

S. X.

§. X.

Oratio Eucharistica.

Quid Eu-
chari-
sticon?
Quæ ejus
dispositio?

Eucharisticon est oratio, qua ob acceptum
insigne aliquod beneficium gratias agi-
mus.

Exordium versari debet in aperto quo-
dam candidoque dicendi genere, quod ma-
gnam grati animi foras quodammodo erum-
pere gestientis significationem contineat.

Confirmatio significabit *imo*. Lætitiam
obortam ex accepto beneficio. *2do*. Acce-
pti beneficii magnitudinem amplificabit, id-
que quadruplici potissimum ex capite.

imo. A Persona, quæ gratificatur, nempe
si sit Rex, si in amplissimo dignitatis gradu
collocata; inde enim augetur beneficii ma-
gnitudo.

2do. A Persona, cui gratificatur; nempe
si beneficium sit egenti collatum, si imme-
renti, si ad plures pertineat.

3tio. A re, qua gratificatur: si honesta, si
opportuna, si exoptata, si difficilis.

4to. A ratione, modo, & tempore, quo
confertur beneficium; nempe si non ægre, sed
libenti animo, si non rogatu alieno, sed spon-
te, si non redditum sit, sed datum benefi-
cium: si non tarde, sed ipsa opinione citius.

Epilogus memorem animum pollicebitur.
Exemplo esse poterunt duæ exquisitæ Cice-
ronis, post reditum ab exilio Orationes; una
ad Quirites, alia ejusdem argumenti ad Se-
natum.

Hic

Hic in gratiam Tyronum, ut sciant sublimes quandoque cogitationes, in humili etiam stylo, recte ac candide exprimi posse; quædam ex Ausonii Oratione, Gratiano Imperatori dicta, subijcio; sic ille nude ac simpliciter exorditur:

Ago tibi gratias, Imperator Auguste: si possem etiam referrem, sed nec tua fortuna desiderat remunerandi vicem; nec nostra suggerit restituendi facultatem. Privatorum ista copia est, inter se esse munificos. Tua beneficia, ut majestate præcellunt, ita mutuum non reposcunt. Quod solum igitur nostræ opis est, gratias ago; verum ita, ut apud Deum fieri amat, sentiendo copiosius, quam loquendo. Ago igitur gratias, Optime Imperator, ac si quis hunc sermonem meum iisdem verbis tam sæpe repetitum, inspicere loquentis assig-nat, experiatur hoc idem prosequi, Et nihil poterit proferre facundius. . . . Ago tibi gratias, Imperator, si mereri me credidisti; Et plures habeo gratias, si tantum amasti, ut me Consulem faceres etiam non merentem. Quid quod nihil speranti mihi de honoris augmento perfertur nuncius, Consulem me creatum sine impendio, quod jam diu paucis, sine labore, quod nunquam: sine petitione, quod nemini. (subintellige concessum) Concludam deinceps Orationem meam, piissime Auguste, sermonis magis sine, quam gratiæ, namque illa perpetua est Et.

§. XI.

Artificium Orationis in adventu Principis, aut cujuspiam in dignitate constituti.

Exor

Quæ sit e-
jus Dispo-
sitiō?

Exordium duci poterit ab expectatione & votis Populi, item a communi gaudio ex ejus adventu.

Confirmatio Continebit descriptionem apparatûs, ejusque circumstantias: insignes comparationes & similitudines, quibus persona adveniens commendatur. Plausus & faustas acclamationes. Crebram Apostrophē ad Cives, ad domos, templa, &c.

Epilogus Animos, fortunas, opesque devovebit. Pro exemplo sit excerptum ex Pacato in adventu Theodosii Imperatoris.

Jam quocunque tulisses gradum, sequi, circumcursare, præcedere, vias denique, quibus ferebaris, obstruere: nullus cuiquam sui, Tuque respectus: blandam Tibi faciebat injuriam. Quid ego referam pro mœnibus festum liberæ nobilitatis occursum? conspicuos veste nivea Senatores? reverendos municipali purpura Flamines? insignes apicibus Sacerdotes? Quid portas virentibus fertis coronatas? quid aulæis undantes plateas, accensisque funabulis audum diem? quid effusam in publicum turbam domorum, gratulantes annis senes: puerostibi longam servitutem voventes, Matres lætas, Virginesque securas? &c.

§. XII.

Artificium Orationis funebris.

Quæ ejus
Disposi-
tio?

Exordium doloris plenum esse debet, duci autem poterit.

imo. Ab exclamatione; tale est *exordium* bre-

brevis illius, sed perelegantis Tullianæ in morte Crassi Oratoris clarissimi.

O fallacem nostram spem, fragilemque fortunam, & inanes nostras contentiones, quæ in medio spatio sæpe franguntur, & corrunt, & ante in ipso cursu obruuntur, quam portum conspiciere potuerunt! &c.

2do. Duci poterit a descriptione funebris apparatus, vel ex mæsto audientium silentio.

3tio. Duci poterit a circumstantiis, quæ forte laudandi mortem circumstetere; sic Theodosii Imperatoris laudationem funebrem orditur D. Ambrosius.

Hoc nobis motus terrarum graves, hoc juges pluviae minabantur, & ultrà solitum caligo tenebrosior denuntiabat: quod Clementissimus Imperator Theodosius recessurus esset è terris. Ipsa igitur recessum ejus elementa mærebant. Cælum tenebris obductum, aër perpeti horrens caligine, terra quatiebatur motibus, replebatur aquarum alluvionibus. Quidni mundus ipse desleret, eum Principem continuo esse rapiendum, per quem dura mundi istius, temperari solerent.

Confirmatio tribus constabit partibus; nempe: Laude mortui: Consolatione Parentum & affinium: Adhortatione ad superstites, ut in mortui vitam atque virtutes tanquam in exemplar intueantur. Vide quam eleganter, licet breviter hæc tria expresse-rit Cicero Philippica XIII. Ubi Martiam legionem, quæ in prælio Mutinensi fortiter pugnans cecidit, magnificentissime laudat.

Ille

Illi impii, quos cæcidistis, etiam apud inferos pœnas parricidii luent; vos verò, qui extremum spiritum in victoria effudistis. piorum estis sedem & locum consecuti. Brevis autem vobis vita data est, at memoria bene redditæ vitæ sempiterna. Et post pauca. Sed quoniam, Patres Conscripti, gloriæ munus optimis & fortissimis Civibus monumenti honore persolvitur, consolemur eorum proximos; quibus optima hæc est quidem consolatio: Parentibus, quod tanta Reipublicæ præsidia genuerunt: Liberis, quod habebunt domesticæ exempla virtutis: Conjugibus, quod viris carebunt, quos laudare, quàm lugere præstabit: Fratribus, quod in se ut corporum, sic virtutum similitudinem esse confident &c.

Epilogus æternam mortuo felicitatem & memoriam precabitur.

Nota: Nihil hic addimus de dispositione vituperationis, quam ad demonstrativum dicendi genus pertinere superius asseruimus; cum hæc alia præcepta non desiderat ab iis, quæ posuimus in laudationum industriis, & sicut hujus finis est, excitare motus in Auditore, qui ad virtutis imitationem ferunt, amoremque & benevolentiam concitent in eum, qui laudatur; sic illius finis est, excitare in Auditore detestationem vitii, & conflare odium in illum, qui vituperatur. Illud tamen prudentis erit Oratoris & moderati, videre, ne naturâ potius, quam necessitate ad vituperandum incitatus fuisse videatur; id fiet, si nihil convitiolum effuderit temere, sed quidquid dixerit non à maledictis, sed

sed a certis rationibus & veritate procedat. Exempla dabunt Seneca de ira, Cicero de crudelitate Verrina I. Item Pro Roscio Amerino. Pro Cluentio &c.

C A P U T II.

§. I.

De Genere Deliberativo.

Genus Deliberativum varium est & multiplex, *Quid, & quotu-
plex est
genus
Deliberati-
vum?*
vocatur enim *imo.* suaviorum vel dissuadendo. *2do* Concionatorium, à concione, seu conventu Populi, ad quem Orationes deliberativæ habebantur, tum apud Romanos, tum apud Græcos. *3tio* Denique consultorium à consilio dando.

Materia generis deliberativi est id omne, *Quæ e-
jus ma-
teria?*
de quo haberi potest deliberatio, seu id, de quo suaderi, aut dissuaderi potest. Ut enim ait Cicero: — „ Tollitur omnis deliberatio, si in-
„ telligatur, quidquam fieri non posse, aut im-
„ ponatur necessitas. Neque enim quisquam de-
„ liberat, qua ratione perpetuo victurus sit,
„ quoniam intelligit sibi moriendi necessitatem
„ incumbere, neque quisquam deliberat, quo-
„ modo volare possit, scit enim sibi alas non
„ adesse.

Status generis deliberativi, est consti- *Qui e-
jus sta-
tus?*
tutio quæstionis *vg.* An res facienda sit nec ne?

Q

Ge-

Generis deliberativi Argumenta duci solent.

Unde petuntur ejus Argumenta?

- 1mo. Ab utili.
- 2do. Ab honesto.
- 3tio A Possibili.
- 4to. A Necessario.
- 5to. Ab Jucundo.

Quid utile?

Utile continet bona omnia five animi, five corporis, five fortunæ, quæ percipi possunt.

Ex hoc loco Catilina suos conjuratos hortatur apud Salustium:— „ Nobis (inquit) est „ domi inopia, foris æs alienum, mala res, „ spes multo asperior. Denique quid reliqui „ habemus, præter miseram animam? Quin „ igitur expergiscimini? En illa, illa, quam „ sæpe optastis, libertas; præterea divitiæ, decus, gloria in oculis sita sunt. Fortuna ea „ omnia victoribus præmia posuit. &c.

Quid honestum?

Honestum juxta Ciceronem dicitur illud, quod detracta etiam omni utilitate, per se ipsum laudabile sit & expetendum. Ut si quempiam hortemur, ut M. Attilii Reguli exemplo, malit ad mortem vel ad vincula reverti, quàm datam hostibus fidem fallere.

Quid possibile?

Possibile continet circumstantias omnes, quæ rem, quam svades, facile esse probant; de his circumstantiis vide locum ab Adjunctis.

Quid necessarium?

Necessarium complectitur ea omnia, quæ consecutura prævidentur ex re facta, vel non facta; hæc autem necessitas est cum adjunctione alicujus conditionis; non enim, ut superius innuimus, deliberatur de re aliqua absolute necessaria. Hujus loci magna vis est ad suadendum vel dissuadendum. Multi
siqui-

liquidem sunt animis adeo seignibus, ut tum quoque, cum aliquid honestum & utile esse norunt, tamen si illud sit cum magno labore conjunctum, facile terreantur. Apud tales ratio necessitatis est compendiosa via ad persuadendum. Ejusmodi est Ciceronis argumentum in Philip: IV.

Agitur enim, non qua conditione victuri; sed victuri ne simus, aut cum supplicio ignominiaque perituri?

Jucundum dicitur omne id, quod honestam habet animi, vel corporis voluptatem. *Quid jucundum?*
Hinc ducitur illud Argumentum Ciceronis:

Hoc velim tibi persuadeas, si rationibus meis a te provisum esse intellexero, magnam te ex eo, & perpetuam voluptatem esse capturum.

Contrarium adhibetur in dissuasionem, unde ejus argumenta duci solent.

1mo. Ab incommodo & periculoso.

2do. Ab inhonesto & turpi

3tio. Ab impossibili, aut difficili.

4to. Ab inutili & noxio.

Exordium in hoc genere adhibetur, tum ad auctoritatem, tum ad attentionem Oratori conciliandam. *Exordium Generis Deliberativi.*

Auctoritas conciliatur.

1mo. Modesta sui commendatione.

2do. Amoris & animi grati significatione.

3tio. Desiderio bene consulendi.

Attentio conciliatur.

1mo. Exposita rei magnitudine.

2do. Rei dignitate.

3tio. Rei momento.

Confirmatio. Confirmatio in genere Deliberativo dividitur solet in sua membra *vg.* in utile, possibile, facile necessarium, jucundum &c.

Peroratio. Peroratio generis Deliberativi duo continet *imo.* Sententiam de re, quæ in deliberationem venit.

2do. Motus pro rei honestate, pulchritudine, utilitate, quales sunt desiderii, spei, amoris, misericordiæ &c.

§. II.

De Oratione Commonitoria, Petitoria & Consolatoria.

Quid Commonitio? **C**ommonitio, sive Oratio commonitoria est illa, per quam vel minus probos de vitio admonemus, vel ignaros, quid facto opus sit, docemus.

Quæ ejus Dispositio? *Exordium* ejus sit plenum amoris, unde expedit aliquando fingere, tueri nos velle partes illius, quem admonere debemus, ut scilicet leniatur prius, quàm moveatur.

Narratio rem clare subjiciat.

Confirmatio contineat argumenta ducta ab honesto, utili, & glorioso.

Peroratio denique exhortationem adhibeat.

Quid est Petitio? Petitio est Oratio, qua aliquid postulamus vel pro nobis, vel pro aliis.

Quod ejus Artificium? Ejus artificium complexus est Servius: Rhetorum, inquit, est in omni petitione hæc observare:

1mo. Ut facile præstari possit, quod petitur. *2do.* Ut sit justa petitio. *3tio.* Ut habeat modum, & adhibeatur in illa moderatio. *4to* Ut sequatur expedita remuneratio.

Sci-

Scite omnino Orationis hujus artificium *Quod*
 tractat Scaliger Libr: 3. Cap: 123. *Artifi-*
cium O-

Consolator, inquit, aut est, major aut *rationis*
minor, aut æqualis. Magnitudinem intelligo *consola-*
aut imperio, aut dignitate, aut opibus, aut *toricæ?*
sapientia, aut ætate. Aliter enim consolabi-
tur Nasonem Livia; aliter Liviam Naso. Hoc
spectat ad imperium, dignitas autem etiam sine
imperio esse potest. Veluti si Pater filium,
Ciceronem Pompejus. Opibus: ut si e plebe
quempiam Clientem suum Crassus. Sapien-
tia: quemadmodum Polibium aut Matrem Se-
neca. De ætate non opus est exemplis. Major
interponet auctoritatem, etiam objurgabit.
Sapiens opponet etiam disputationem, sen-
tentiæ huic crebriores. Minor ostendet affe-
ctum: sese id a sapientibus accepisse. Æqua-
lis testabitur amicitiam, jus commune bene-
volentia. Unde

Exordium pro mali varietate, & pro ra-
tione personarum ducetur: vel a laude forti-
tudinis, vel à modestia & ingenii sui depressio-
ne, vel a commiseratione, vel à rationibus,
quæ nos impulerunt ad consolationem hanc
suscipiendam vg. ab affinitate, cognatione,
amicitia, officio. Vel denique à Divina Provi-
dentia, cui nemo resistit sine crimine.

Confirmatio probabit: imo, Honestam &
gloriosam esse in adversis animi fortitudinem.
2do. Utilem esse calamitatem ad morum no-
strorum informationem. 3tio. Felices eos esse,
qui hujus vitæ miseriis soluti sunt. 4to. Re-
rum caducarum & humanarum eam esse con-
ditionem, ut non diu permaneant. 5to. Non
paucos esse, qui eadem adversa fortuna utan-

tur-

tur, eademque incommoda patiantur. 6to. Adversis illustriorem animum fieri, juxta illud Senecæ: *Nondum se nosse cæpit, qui nondum cæpit esse miser.* 7mo. Denique mortem probis transitum esse ad felicem vitam.

Peroratio extollet doctrinam, virtutem, & magnitudinem animi illius, quem consolamur. 2do Ostendet inutilitatem & damnum, unde dolor augeatur, non corrigatur. 3tio. Commendabit patientiam, quæ mitigat omnia.

Pro exemplo fit brevis hæc Liviae Marciam consolantis adhortatio:

Cogita, non esse magnum, se rebus prosperis sortem gerere, ubi secundo cursu vita procedit: nec gubernatoris quidem artem tranquillum mare & obsequens ventus ostendit: adversi aliquid incurrat oportet, quod animum probet. Proinde ne sub miseris te, imo fige contra stabilem gradum, & quidquid onerum supra cecidit, sustine, primo duntaxat strepitu conterrita. Nulla re major invidia fortunæ fit, quam æquo animo. Pervince quantum potes, imo plus, quam potes molliem animi tui, & ubertim fluentes lacrymas reprime, ne grandis pietas in nepotem, apud incredulos desperatio putetur in Deum. &c.

C A P U T III.

§. I.

De Orationibus ad genus Judiciale pertinentibus.

Ge-

Genus judiciale dicitur ex eo, quod in judiciis causisque forensibus versetur. Præter artem bene dicendi, complectitur præterea scientiam juris. Partes habet duas: accusationem & defensionem, quæ cum alia præcepta non desiderent, quam quæ hætenus a nobis allata sunt: cumque veteram judiciorum ratio prorsus immutata jam sit; omiſſis, quæ ab antiquioribus de hoc genere singillatim præscribuntur; hæc pauca in genere sufficiant.

Materia generis judicialis est id omne, *Quæ sit materia Generis Judicialis?* quod sub litem cadit, & judicio potest determinari. Hoc autem est vel capitale, vel Civile. Capitale versatur circa crimina; Civile circa jus, quod defenditur.

Status generis judicialis est causæ constitutio; nempe:

Imo. An factum sit aliquid?

2do. Quid factum sit?

3tio. An recte & jure factum sit, an contra?

Quid est status?

His addi possunt controversiæ circa scripta, aut tabulas; nempe:

Imo. Cum defenditur, non id scriptum aut tabulas velle, quod vult adversarius.

2do. Cum scripto opponitur voluntas scriptoris.

3tio. Cum scripto aut tabulis contrarium scriptum, aut tabulæ afferant,

4to. Cum ex eo, quod est scriptum, aliud non scriptum deducitur.

Even-

Qui sunt e- Eventus sunt signa, vel vestigia rei fa-
ventus ge- ctæ, hæc autem sunt *vel antecedentia*, vg.
neris Ju- minæ, contentiones, jurgia, profectio ad
dicialis? locum &c. *vel concomitantia*. ut clamor
 exauditus, verba notata, &c. *vel consequen-*
tia, ut pallor in vultu, vulnera, mors.

Quod Ar- Exordium duci potest vel a miseriis tem-
tificium porum & corruptis moribus, vel ab inso-
accusatio- lentia perditioni hominis, vel a necessitate pu-
nis? niendi reum propter bonum publicum, vel
 a criminis gravitate.

Narratio robusta magis esse debet, quàm
 ad pompam instituta.

In Confirmatione Crimina singula colli-
 guntur, acriter singula exponuntur, tabu-
 læ proferuntur, testes inducuntur, expli-
 cantur facti circumstantiæ, proferuntur cau-
 sæ adjuvantes: intentio exaggeratur: le-
 viora argumenta præteritionibus subji-
 ciuntur.

Peroratio iræ, atque odii motus exci-
 tet.

Quod Ar- *Exordium* defensionis petitur à circum-
tificium stantiis locorum, ut apud Ciceronem pro Cæ-
Defensio- lio; vel circumstantiis personarum, ut pro
nis? Sextio, Dejotaro, vel ab officiis collatis, ut
 pro Plancio, vel a persona, quæ defenditur,
 ut pro Archia, vel a clementia & humani-
 tate Judicium. &c.

Confirmationis in defensione potissima
 pars est confutatio; qui enim adversarium
 refellit, is æquitatem causæ suæ confirmat,
 hæc autem Confutatio maxime urgere de-
 bet præcipua accusationis capita, quibus
 sci-

DE DIVERSIS ORATION: GENER: 247
scilicet everfis, reliqua facile corruant. Vi-
de, quæ de Confutatione dicta sunt Libr: II.
Peroratio denique tota erit in precibus pro
eo, quem defendimus.

§. II.

*Ufus Orationum Ciceronis in omni genere
Causarum.*

IN GENERE DEMONSTRATIVO.

Oratio pro Marco Marcello gratulatoria
est.

Pro Lege Manilia magna ex parte est
laudatio.

Pro Archia Pœta partim est laudatio.

Oratio post reditum ad Quirites est gra-
tiarum actio.

Post reditum ad Senatum similiter.

Philippicæ 2da & 4ta invecivæ sunt in
Antonium.

Catilinaræ in Catilinam.

Actiones in Verrem vituperationes sunt
Verris.

IN GENENE DELIBERATIVO.

Oratio de Provinciis consularibus deli-
beratio est, ejusque status est conjectu-
ralis.

Philippica ima deliberatio est magna ex
parte, in qua quæritur: an omnia, quæ in Cæ-
saris actis proferuntur, servanda sint jure?

Phi-

Philippica tertia suaforia est, & simul judicialis; agitur enim in ea de pænis & de præmiis.

Philippica 5ta. Deliberatio est, in qua quæritur: an recte legati ad Antonium decernantur?

Philippica 6ta. Hortatoria est, ut Populus Romanus libertatem suam tueatur.

Philippica 7ma. Suaforia est belli.

Philippica 8va. Deliberatio est, in qua quæritur: an tumultus, an bellum sit appellandum? quod decernit Senatus de persequendo Antonio.

Philippica 9na. Deliberatio est, in qua quæritur: an, cum lex sit, ut in legatione interfectis statua ponatur, Sulpitio mortuo in legatione Antoniana, statua sit ponenda?

Philippicæ 10, 11, 12, 13, 14, similiter deliberationes sunt.

Oratio pro pace Suaforia est concordiae inter Cives Romanos.

Oratio pro Lege Manilia suaforia est belli.

Oratio de lege Agraria, Dissuasio est ejusdem legis.

Oratio pro Haruspicum responsis, Deliberatio est ad Senatum.

Divinatio in Verrem, Consultatio est, quæriturque, an Cicero, an Cæcilius agere debeat contra Verrem?

IN GENERE JUDICIALI.

Oratio pro Sextio defensio est, ejus status est juris, quæriturque, an vim publi-

DE DIVERSIS ORATION: GENER: 249
blicam intulerit, negatur, imo probatur repulisse.

Oratio in Vatinius rejicit testimonium Vatinii contra Sextium.

Pro Cælio defensio est, ejus status est conjecturalis, quæriturque, an venenum Cælius pararit Cl.

Pro Corne: Balbo defensio est, ejus status est conjecturalis, quæriturque, an licuerit Pompejo Balbum donare Civitate?

Orationes pro Rabirio, Ligario, Dejotaro, Cluentio, Flacco, Murena, Sylla, Sextio Amerino & Comædo, Domo sua, Fontejo, Cæcinna Defensiones sunt.

Actio 2da & 3tia in Verrem Accusatio est.

§. III.

De Styli generibus.

Stylus est illa bene ornateque dicendi ratio, quam quisque Orator vel pro naturæ suæ vi ductuque, vel ex aliorum imitatione sequitur. *Quid stylus?*

Stylus triplex est: Infimus, mediocris & summus, five sublimis. *Quotuplex est stylus?*

Stylus infimus est ille, qui naturaliter aquæ instar tranquillæ purus, limpidusque fluit, nullibi tumescit, plane decurrit, communicationes summa facilitate explicat. Ornamenta, nisi quæ sese ipsa offerunt, nulla adhibet, est ad docendum aptissimus, ad suadendam quamvis rem, & explananda negotia ipsa sua facilitate, & dicendi ratione peridoneus. *Quid stylus infimus?*

Sty-

*Quid sty-
lus me-
diocris?*

Stylus mediocris, qui infimo est paulo
uberior, inferior sublimi, ornamentis ex
arte Oratoria abundat, acutius cogitatis &
dictis, modisque dicendi rarioribus & ele-
gantioribus oblectatur; talem leges in Ora-
toriis & Philosophicis Ciceronis Operibus:
in omnibus fere ejusdem Ciceronis, Pliniique
operibus: in elegantioribus Historiæ scripto-
ribus.

*Quid sty-
lus Su-
blimis?*

Stylus summus, five sublimis ille est, qui
vel pro rerum de quibus agit dignitate, vel
animo graviter commoto, supra usitatiorem
dicendi modum. & cogitationibus ac sen-
tentiis, & verbis modisque dicendi, & figu-
ris ornamentisque Oratoriis elevatur, ma-
gna in eo ubique omnia, & majestate plena
sunt.

Triplex hic dicendi stylus lectione magis
& imitatione Autorum, quam regulis & præ-
ceptis acquiritur.

FINIS LIBRI IV.

ARTIS RHETORICÆ

LIBRI IV. TABULA IV.

Triplex Orationis Genus.

DEMONSTRATIVUM

Ad Genus Demonstrativum revocatur: Laus vel Vituperium

Orationes in laudem Principum in nobili quopiam confectu, aut in Templis in laudem sanctorum dictæ, vocantur Orationes Panegyricæ. Pag: 210.

- 1mo. Tempus, quod ortum alicujus antecessit.
2do. Tempus, quo quis vixit.
3tio. Tempus, quod vitam alicujus subsequitur.

Pag: 211

Genus ex quo, & Patria, in qua aliquis natus est. Laus Generis ducitur: A splendore Natalium, A Majorum rebus præclare gestis.

Pag: 212.

Ad Laudem a Patria ducendam potissimum faciunt: Conditores, Heroes, Principes, Leges, Mores, Cœli temperies &c.

Pag: 214.

Quodsi laudandus sit quispiam obscuro genere & ignobili Patria natus; Ostendendum erit Oratori: Nobilitatem generis aut Patriæ utilitatem conferre illi cui vera nobilitas, virtus scilicet propria non addit.

Pag: 213

Virtutes, Scientiæ, Honores. Laus virtutis præcipue ducitur: A Religione & Pietate in Deum, in Patriam & in Parentes.

Pag: 218.

Laus Religionis in Deum petitur. 1mo. Si is, qui laudatur, bene sentit de existentia & cultu Dei. 2do. Si sapienter de Dei Providentia sive Administratione hujus mundi iudicet.

Pag: 214.

3tio. Si res Divinas, Sacras Ceremonias, & Ritus Religionis magni faciat, & cum reverentia usurpet. 4to. Si Deum extruendis Templis vel aliis donariis colat, Si Personas Deo Sacras, honore prosequatur.

Pag: 218.

Laus Pietatis in Patriam petitur. 1mo. Si eam velut Communem omnium Parentem respiciat. 2do. Si Commune ipsius bonum, suo privato, præferat.

Pag: 220.

3tio. Si pro ea tuenda, honorum omnium imo vitæ etiam ipsius discrimen subeat. 4to. A Desideriis & votis, pro longiori illorum vita nuncupatis.

Pag: 220.

Laus Pietatis in Parentes petitur. 1mo. Ab Amore ega Parentes. 2do. Ab Honoribus illis exhibitis. 3tio. A Periculis eorum causa perlatis. 4to. A Desideriis & votis, pro longiori illorum vita nuncupatis.

Pag: 221.

Laudari etiam solent in viris maxime Principibus: Clementia, liberalitas, Prudentia in Consiliis capiendis, celeritas in exequendis. In adversis & periculis æquanimitas, & robur mentis inperterritæ.

Pag: 221. 222.

Laus scientiæ petitur. 1mo. Si is, qui laudatur, literis & Literatæ favet. 2do. Si ipse Liberalium artium disciplinæ sit instructus.

Pag: 223

Laus ab Honoribus ducitur. 1mo. A modestia, quæ inter honores observatur. 2do. A Suavitate morum in honoribus. 3tio. A Modo obtinendi honores. 4to. A Honorum etiam promeritorum contemptu.

Pag: 224.

1mo. Genus mortis: si quis pie ac fortiter, ut Virum probum ac sapientem decet, obierit. 2do. Causa mortis: si quis honestis & utilibus animi corporisque laboribus & curis sibi ipsi mortem acceleraverit, si pro Patria, aut pro Re-

Pag: 225.

3tio. Pompa funebri & honores habiti mortui. 4to. Proles, si quæ relicta est, honeste & Religiose educata. 5to. Mæror & luctus honorum.

Pag: 225.

Huc revocatur in specie. 1. Genethliacum sive Oratio natalitia. 2. Epitaphium sive Oratio gratulatoria. 3. Eucharisticum seu Oratio gratiarum actio. 4. Oratio Funebris.

Pag: 230. 232. 234. 236.

DELIBERATIVUM.

Ad Genus Deliberativum revocatur: Suasio vel Dissuasio.

Genus Deliberativum varium & multiplex est, vocatur enim 1mo. Suasorium vel dissuasorium, a suadendo vel dissuadendo.

2do. Concionatorium, a Concione seu conventu Populi, ad quem Orationes deliberativæ habebantur apud Romanos & Græcos. 3tio. Consultorium à consilio dando.

Pag: 239.

Materia Generis Deliberativi, est id omne de quo haberi potest deliberatio, seu id de quo suaderi aut dissuaderi potest.

Status Generis Deliberativi est constitutio questionis v.g. An res facienda sit nec ne?

1mo. Ab utili. 2do. Ab honesto. 3tio. A Possibili. 4to. A Necessario. 5to. Ab Iucundo.

Pag: 240.

Utile. Continet omnia bona sive Animi sive corporis, sive fortunæ, quæ percipi possunt. Juxta Ciceronem dicitur illud, quod detracta etiam omni utilitate, per se ipsum laudabile sit, & expetendum.

Honestum. Coninet circumstantias omnes quæ rem, quam suades, faciem esse probant. Possibile. Complectitur ea omnia, quæ probabiliter consecutura videntur ex re quæpiam facta, vel non facta.

Necessarium. Dicitur omne id, quod honestam habet animi vel corporis voluptatem. 1mo. Ab Incommodo & periculoso. 2do. Ab Inhonesto & turpi. 3tio. Ab Impossibili & difficili. 4to. Ab Inutili & noxio.

Pag: 241.

Commonitio seu Oratio Commonitoria est illa, per quam vel minus probos de vitio admonemus, vel ignaros, quid facti opus sit, docemus. Petitio est Oratio, qua aliquid postulamus vel pro nobis vel pro aliis.

In petitoria Oratione servanda: 1mo. Ut facile præstari possit id, quod petitur. 2do. Ut sit iusta petitio. 3tio. Ut habeat modum & justam moderationem. 4to. Ut sequatur expedita remuneratio.

Pag: 242.

Ad Genus Deliberativum revocatur etiam oratio Consolatoria. 1mo. Ut res facienda sit nec ne? 2do. Ut sit iusta petitio. 3tio. Ut habeat modum & justam moderationem. 4to. Ut sequatur expedita remuneratio.

Pag: 243. 244.

JUDICIALE.

Ad Genus Judiciale revocatur: Accusatio vel Defensio.

Genus Judiciale dicitur ex eo, quod in Judiciis Causisque forenlibus versetur. Præter artem bene dicendi, complectitur præterea scientiam juris. Partes habet duas, scilicet: Accusationem & Defensionem. Pag: 245.

Materia Generis Judicialis est id omne, quod sub litem cadit, & Judicio dirimi & determinari potest. Hoc autem est vel capitale, vel Civile. Capitale versatur circa Crimina, Civile circa jus, quod defenditur. Pag: 245.

Status Generis Judicialis est Causæ constitutio. Nempe: 1mo. An factum sit aliquid? 2do. Quid factum sit? 3tio. An recte, & jure factum sit?

Hic adduntur Controversiæ circa scripta aut tabulas; Nempe: 1mo. Cum defenditur, non id scriptum, aut Tabulas velle, quod vult adversarius. 2do. Cum scripto opponitur voluntas scriptoris. 3tio. Cum scripto aut Tabulis contrarium scriptum aut Tabulæ afferuntur. 4to. Cum ex eo quod est scriptum, aliud non scriptum deducitur.

Exordium ducitur vel a miseris temporum & corruptis moribus, vel ab insolentia perditis hominis, vel a necessitate pænæ propter bonum publicum, vel a criminis gravitate. Narratio, robusta magis esse debet, quam ad pompam instituta. In Confirmatione Crimina singula colliguntur, acriter singula exponuntur, tabulæ proferuntur, testes inducuntur, explicantur facti circumstantiæ, proferuntur causæ adjuvantes, intentio exaggeratur. Peroratio, iræ atque odii motus excitat. Pag: 246.

Exordium Defensionis petitur, vel a circumstantiis Locorum & personarum, vel ab officiis collatis, vel a Persona quæ defenditur, vel a clementia & humanitate Judicum. Confirmationis in defensione potissima pars est Confutatio, qui enim Adversarium bene refellit, is æquitatem causæ suæ confirmat & evincit. Hæc autem confutatio maxime urgere debet præcipua accusationis capita, quibus scilicet everfis, reliqua facile corrumpant. Vide quæ dicta sunt de Confutatione Libro II. pag 127. Peroratio tota fit in precibus pro eo, quem defendimus. Pag: 247.

Stylus, est illa bene ornateque dicendi ratio, quam quisque Orator vel præceptor suæ vi ductusque, vel ex aliorum imitatione sequitur. Pag: 240.

Infimus. Est ille, qui naturaliter aquæ initar tranquillæ purus limpidusque fluit, nullibi tumescit, plane decurrit, cogitationes summa facilitate explicat: Ornamenta, nisi quæ sese sponte offerunt, nulla adhibet. Mediocris. Ornamenta ex arte Oratoria abundat acutius cogitatis, modisque dicendi rarioribus & elegantioribus oblectatur. Summus sive Sublimis. Ille est, qui vel pro rerum de quibus agit dignitate, vel animo graviter commoto, supra usitatiorem dicendi modum, & cogitationibus ac sententiis, & verbis modisque dicendi, & figuris Ornamentisque Oratoris elevatur. Triplex hic dicendi stylus lectione magis & imitatione Auditorum, quam regulis & præceptis acquiritur. Pag: 250.

Capit. Apte componendum est, nec erigendum in altum, nec demittendum profunde; Ejus enim demissio abiectionem animi, erectio arrogantiam significat. Vultus. Est animi imago quædam, quæ pro rerum & affectuum varietate vultum indues modo hilarem, modo mæstum, nunc blandum, nunc minacem, aliquando erectum, aliquando submissum. Oculi. In Coelum sublatis, animum à Superis aliquid poscentem denotant. Demissi, animum cogitantem & meditantem produunt. Nistitantes, malitiam arguunt. Rigidi stuporem, semiclausi adulationem vel infidias, torpentes, segnitiam exhibent. Manus. In Exordio non statim solent extendi, sed ubi paululum effervescente capite Oratio, manus pariter exeritur cum illa, pariterque cum illa deponitur. 2do. Perstri manus admoveatur, cum de se ipso loquitur Orator, at cum alloquitur alios, ad illos extenditur. 3tio. Manus sinistra nunquam sola gestum facit: dextera se frequenter accommodat. 4to. Urgemus crebra manuum impressione, Supplicamus manibus elatis. Confirmamus manibus pronis. 5to. Manus ori admodum tacentis & silentium suadentis indicium est, sublata, admirantis. Pag: 256. 257. 258.

LIBRI V. TABULA V.

Pronunciatio: Est vocis gestumque pro rerum verborumque varietate apta conformatio.

Ad recte pronunciandum tria concurrunt.

MEMORIA.

Est firma rerum ac verborum recordatio. Pag: 252.

Artes fovenda memoria.

- 1mo. Est continuus labor, usus, & exercitatio. 2do. Est Ordo seriesque rerum. 3tio. Multum refert, quo loco & quo tempore potissimum discas. Locus præstat a variis objectis, & prætereuntibus vacuus. Tempus maxime commendatur matutinum, & vespertinum ante somnum. 4to. Facit plurimum ad memoriam si scribatur Oratio: Scripta enim altius descendunt in animum, quam lecta tantum vel audita. 5to. Si longior Oratio memoriæ mandanda est, proderit plurimum per partes, non tamen nimis exiguas illam ediscere. 6to. Si præ nimio pudore metueat titubet vacillans Tyronis memoria, cogitet de humanitate Auditorum, nec tam universos sibi proponat, quam singulos. Pag: 253.

VOX.

De hac dicit Cicero: Ad actionis usum & laudem, maximam sine dubio partem vox obtinet, neque tam refert, qualia sunt, quæ dicas, quam quo modo dicantur. Pag: 254.

Servanda in Voce.

Vitanda in voce.

- 1mo. Sit facilis & urbana. 2do. Sit articulata, & legitimis inter-punctionibus distincta. 3tio. Sit firma, & pro rerum ac Argumentorum varietate diversa. 4to. In Exordio, nisi sit ex abrupto, sit demissior ac veracunda. 5to. In Narratione sit simplex & aperta ad imitandum sermonis familiaris. 6to. In Confirmatione sit acrior. 7mo. In Peroratione, quasi parta jam victoria sit alacrior & excitator. Pag: 254.

- 1mo. Extremæ Syllabæ non absorbeantur. 2do. Vitetur in dicendo cantus. 3to. Ne eodem tenore semper, & omnia pronuncientur. 4to. Ne supra vires vox intendatur. 5to. Ne longiori spiritu protrahatur. 6to. Ne nimium sit præceptus aut nimium tardior. 7mo. Ne Oratio naribus potius, quam ore efferri videatur. Pag: 255.

GESTUS.

Vocem subsequi deoet gestus & varios animi sensus cum illa simul aperire: Gestus est totius corporis motus & Conformatio.

- Capit. Apte componendum est, nec erigendum in altum, nec demittendum profunde; Ejus enim demissio abiectionem animi, erectio arrogantiam significat. Vultus. Est animi imago quædam, quæ pro rerum & affectuum varietate vultum indues modo hilarem, modo mæstum, nunc blandum, nunc minacem, aliquando erectum, aliquando submissum. Oculi. In Coelum sublatis, animum à Superis aliquid poscentem denotant. Demissi, animum cogitantem & meditantem produunt. Nistitantes, malitiam arguunt. Rigidi stuporem, semiclausi adulationem vel infidias, torpentes, segnitiam exhibent. Manus. In Exordio non statim solent extendi, sed ubi paululum effervescente capite Oratio, manus pariter exeritur cum illa, pariterque cum illa deponitur. 2do. Perstri manus admoveatur, cum de se ipso loquitur Orator, at cum alloquitur alios, ad illos extenditur. 3tio. Manus sinistra nunquam sola gestum facit: dextera se frequenter accommodat. 4to. Urgemus crebra manuum impressione, Supplicamus manibus elatis. Confirmamus manibus pronis. 5to. Manus ori admodum tacentis & silentium suadentis indicium est, sublata, admirantis. Pag: 256. 257. 258.

ARTIS RHETORICÆ

LIBER QUINTUS

DE PRONUNTIATIONE.

Pronuntiatio est vocis gestuumque pro rerum verborumque varietate, apta conformatio. Quanta porro sit illius vis & utilitas, docet Tullius, cum ait: — „ Infantes & indifertos homines actionis dignitate Eloquentiæ sæpe fructum palmamque tulisse; difertos, vero bene multos, actionis deformitate, infantes fuisse iudicatos. Hinc pronuntiatio recte vocatur ab eodem Tullio: — Quædam corporis eloquentia: & alibi ad Brutum — „ Sermo corporis, ab eodem appellatur.

*Quid est
Pronun-
tiatio?*

Ad recte pronuntiandum tria hæc omnino concurrant necesse est: *imo*. Memoria *2do* Vox. *3tio* Gestus.

Memoria est quasi fundamentum actionis, de cuius vi gratiaque multum depereat necesse est, si memoriter non pronuntietur

Ora-

§. I.

De Memoria.

Quid est Memoria? Memoria, prout est pars Eloquentiæ, de-
finitur a Cicerone: firma rerum ac ver-
borum recordatio.

Quotuplex Memoria? Memoria duplex est, altera Naturalis, al-
tera Artificialis. Prima a naturæ iadita, al-
tera artificio comparatur; Artificium autem
memoriæ a veteribus traditum constat va-
riis locis & imaginibus, loci, se habent in-
star chartæ, imagines vero instar scripturæ.
Loci autem sunt fermè, Columnæ, statuæ,
parietes, fenestræ, anguli, aliaque id genus.
Imagines autem, ejusmodi sunt adhibendæ,
quæ memoriam scriptorum facile refricare
possint. *vg.* Si dicendum sit de re militari,
vel de navigatione, vel de agricultura, vel
de literis: rei militaris imago erit gladius,
navigationis anchora, Agriculturæ spica, vel
aratum, Literarum liber &c.

Verum, ut ingenue dicam, quid sentio,
artificium illud, nonnullam forte habere po-
terit utilitatem ad multa singillatim voca-
bula ex ordine proferenda, ast ad singula
continuæ Orationis verba perdiscenda, pa-
rum oppido, vel nihil omnino proderit: fa-
tius itaque erit videre, quo pacto juvari
possit & augeri ea, quam a natura hausimus,
memoria.

Ar-

Artes quibus juvari possit memoria.

Prima & præcipua ars juvandæ memoriæ est continuus labor, usus, & exercitatio. Ut observat Fabius; nihil est, quod magis cura augeatur, negligentiaque intercidat, quàm memoria, quæ si excolatur quotidie, majorem in modum confirmabitur, & invalescet; sin vero negligatur, minuetur sensim & consenescet. Unde etiam monet Cicero: —, „ Ut quod singulis diebus dixerimus, audiverimus, egerimus, vesperi commemoremus.

2do. Juvandæ memoriæ ars est, Ordo seriesque rerum; nempe: unum facilius est retinere, quàm plura, quæ autem apte inter sese cohærent, ea quodammodo unum fiunt.

3tio. Multum refert, quo loco. & quo tempore potissimum ediscas. Locus præstat a prætereuntibus vacuus, ne ea, quæ se foris in sensus ingerunt, memoriam impediant. Tempus autem commendatur maturinum, quanquam nec inutile erit ante somnum aliquid ediscere, ut scilicet noctu, velut in stomacho cibus, ita oratio in cerebro concoquatur.

4to. Facit plurimum ad memoriam, si scribatur Oratio, scripta enim altius descendunt in animum, quàm lecta tantum, vel audita.

5to. Si longior Oratio memoriæ mandanda est, proderit per partes, non tamen nimis exiguas, illam ediscere.

6to. Si præ nimio pudore metuve titubet vacillans Tyronis memoria, cogitet de-
hu-

humanitate Audientium, nec tam universos sibi proponat, quam singulos.

§. II.

De Voce

De hac dicit Cicero: — „ Ad actionis usum „ & laudem, maximam sine dubio partem vox obtinet, neque tam refert, qualia „ sunt, quæ dicas, quàm quo modo dicantur.

Observanda in voce.

1mo. Sit facilis & urbana.

2do. Sit articulata, & legitimis interpunctionibus distincta.

3tio. Sit firma, & pro rerum ac argumentorum varietate diversa. Nempe in blanditiis & precibus lenis & tenera: in suasionibus, monitionibus, pollicitationibus, consolationibus, gravis. In hortationibus fortis: in iracundiæ motu incitata: in miserationis motu, interrupta & flebilis: in timoris motu demissa, hæsitans, & abjecta: in voluptatis motu effusa, hilaris & tenera.

Præterea mutanda vox erit, pro variis Orationis partibus.

In Exordio, nisi forte indignatione constet, voce utendum est demissiori ac verecunda. Ab exordio paulatim insurgit vox, ac in narrando quidem voce utimur aperta simplicique, ad instar sermonis familiaris.

In confirmatione & argumentatione voce utimur acriori.

In

In Peroratione demum, quasi parta victoria vox solet esse excitatior; ut ita ostendat Orator se niti bonitate causæ, magnamque fiduciam in Auditorum probitate prudentiaque collocare.

Vitanda in voce.

- 1mo. Extremæ syllabæ non absorbeantur.
- 2do. Ne canere videamur.
- 3tio. Ne eodem tenore semper & omnia pronunciemus.
- 4to. Ne supra vires vox intendatur.
- 5to. Ne longiori spiritu protrahantur.
- 6to. Ne nimium sit præceps, aut tardior.
- 7mo. Ne naribus potius, quam ore efferri videatur.

§. III.

De Gestu.

Vocem subsequi debet gestus, & varios animi sensus cum illa simul aperire.

Gestus, ut dicit Quintilianus, est totius corporis motus & conformatio. *Quid sit gestus?*

De Conformatione totius corporis, hæc a probatis Authoribus præcipiuntur.

1mo. Ut status corporis sit celsus & erectus; non tamen in statuæ morem obrigescat, quasi veru deglutisset, ut facete agebat Epictetus.

2do. Ne crebris & incompotis commotionibus vehementius agitetur; ad instar ætuoſi cujusdam Oratoris, qui cum multum in dicendo concursasset; faceta hac ab ad-

R

ver-

versario suo Virginio interpellatus est interrogatione: *Quot demum passuum millia declamasset?*

!
 *De conformatione singularum corporis
partium hæc habet;*

Caput. Caput apte componendum est; nec erigendum in altum, nec demittendum profunde; ejus enim demissio, abjectionem animi; erectio, arrogantiam significat. Modica interim capitis demissio, tristitiam, luctum, pœnitentiam perbelle designat, cavendum interim erit ab ejusdem jactatione.

Vultus. Vultus animi imago quædam est, oculi vero ejusdem indices. Quapropter pro rerum natura vultum indues modo hilarem, modo mæstum, nunc blandum, nunc minacem, aliquando erectum, aliquando submissum.

Frons Frons exposita diffusaque hilaritatis indicium est, contra vero severitas indicatur fronte corrugata.

Supercilia. Supercilia pro argumenti varietate modo sint immota, modo moveantur, nunc inæqualiter dissideant, nunc contrahantur.

Oculi. Oculos ipsa natura dictat, ad res, de quibus loquimur, accommodandos esse, ne merito rideamur cum inepto illo Rhetore Nicostrato, qui cum diceret: *O Jupiter!* terram aspiciebat; cum vero diceret *O terra!* cælum intueri solebat. Unde:

Oculi in Cælum sublatis animum a Superis aliquid poscentem significant: demissi, animum cogitantem & meditantem produnt: nictitantes, malitiam arguunt: rigidi, stuporem,

rem: semiclausi adulationem & insidias; torpentes, segnitiam exhibent; de his corporis partibus sic agit Cicero pro Sextio:

Tanta erat gravitas in oculo, tanta frontis contractio, ut illo supercilio, tanquam Rhadamantus ille niti videretur.

Manus quomodo Orationi conformari debeant, optime colligitur ex Fabio: Manus.

Manus, sine quibus trunca esset actio ac debilis, vix dici potest, quot motus habeant. Nam cæteræ partes loquentem adjuvant, hæc prope est, ut dicam, ipsæ loquuntur. An non his poscimus? pollicemur? vocamus? dimittimus? minamur? abominamur? timemus? interrogamus? negamus? gaudium, tristitiam, dubitationem, pœnitentiam, modum, copiam, numerum, tempus ostendimus?

Cavendum nihilominus est ut monet Cicero: ne nimicæ sint digitorum argutia, neve immodica sit illorum gesticulatio. Hoc vitio laboravit summus Orator Hortensius referente Agellio: Cum enim manus ejus inter agendum essent argutæ ad nodum & gestuosæ; maledictis, compellationibusque probris jactatus est; multaque in eum, quasi in histrionem, in ipsis causis atque judiciis dicta sunt.

Ut itaque & vitium manuum effugias, & earumdem retineas officium, En certas earum & definitas ab Authore leges, quas sequaris.

Imo. Manus in exordio non statim solent extendi, sed ubi paululum effervesce cæpit Oratio, manus pariter exeritur cum illa, pariterque cum illa deponitur.

2do. Pectori manus admoveatur, cum de se ipso loquitur Orator, at cum alloquitur alios, ad illos extenditur.

3tio. *Manus sinistra nunquam sola gestum facit*, inquit Fabius, *dextræ se frequenter accommodat.*

4to. Urgemus crebra manuum impressione: supplicamus manibus elatis, junctisque: confirmamus manibus pronis, gravi quodam & decenti motu depressis.

5to. Admirantium est manus tollere.

6to. Manus ori adnota, tacentis & silentium suadentis indicium est.

Nota. Sunt, qui antiquo Areopagitarum more, omnem omnino ab Oratione gestum corporisque motum exclusum volunt, sicque frigide ac oscitanter dicant, ut ubi Periclis instar tonare, irasci, fulgurare opus esset, ipsi nullos viriles igniculos jaciant; suasque Orationes lectoris in modum decurrant. Hi velim sibi applicent illa, quæ in Marco Callidio perstringit Tullius. Cum enim jure jurando affirmaret Callidius, paratum sibi ab inimico quodam venenum; remque adeo atrocem, frigide, demisso vultu, voce languidula ac sine ullo gestu referret, sic a Cicerone interpellatus est: *Tuus ille mirificus languor, mendacium clamat, neque verò in vero crimine tantopere frigeres. &c.*

§. IV.

Praxis Rhetorica.

Cum selegeris argumentum Orationis tuæ vel ad laudem, aut vituperium: vel ad suaden-

dendum aut dissuadendum, vel ad accusandum, aut defendendum.

1mo. Percurres locos Oratorios tum intrinsecos tum extrinsecos, & ex iis aptiores ad rem tuam confirmandam usurpabis. Non tibi parum proderunt observationes in hoc libro superius allatæ de accomodatione locorum, & eorundem amplificatione.

2do. Consule varios argumentandi modos, & statue, quem adhibere velis ad locos Oratorios a te præelectos.

3tio. Unamquamque argumentationis propositionem amplificabis, prout usus tibi fuerit, statuendo prius, quæ tibi amplificationis ratio placeat.

4to. Accomodabis figuras, ad diversos argumenti tui status, nunc docendo, nunc delectando, nunc flectendo.

5to. Denique tecum ages de dispositione partium Orationis. *vg.* Unde ducas exordium? an sit addenda narratio vel non? aut quo artificio contexenda sit? quæ distributio, quæ divisio facienda? an præcedere debet confutatio, vel confirmatio? quæ argumenta discutienda sunt in initio, quæ in medio, quæ in fine? qui motus, seu affectus concitandi? qui stylus observandus sit? quæ idoneæ sunt transitiones ad præcipuas Orationis partes?

Hæc omnia & singula Oratoris munia suis in locis habes explicata.

Atque ut facilius rem conficias, in quovis argumento tractando Ciceronis Orationem tibi propone; quam quidem integram non omnino imitaberis, sed in æconomia præcipuarum argumentationum, atque in
styli

styli genere, figurarum ornatu, & transitionum varietate confectaberis. *vg.* Si aliquem defendis, lege Milonianam Orationem, & pro Sextio. Si inveheris in aliquem, consule Orationem contra Pisonem, & Philippicam secundam. Si reum accusas, lege Verrinas: si de re aliqua deliberas: vide Manilianam & pro Pace.

Observa autem diligenter:

1mo. Animo recte concipiendam esse quæstionem, quam velis discutere.

2do. Quæstionem in suas partes dividendam; ut intelligatur, quid probandum sit, quid amplificandum, quid prætermittendum.

3tio. Revocanda esse in memoriam, quæ vel audita, vel a te lecta & notata fuerint aliquando; ut, si ad rem tuam faciant, adhibeantur.

4to. Congesta materia Orationis, pergendum esse ad dispositionem, ac tandem ad Pronuntiationem Oratoriam, eo modo, quo hucusque dictum est.

FINIS ARTIS RHETORICÆ.

A D

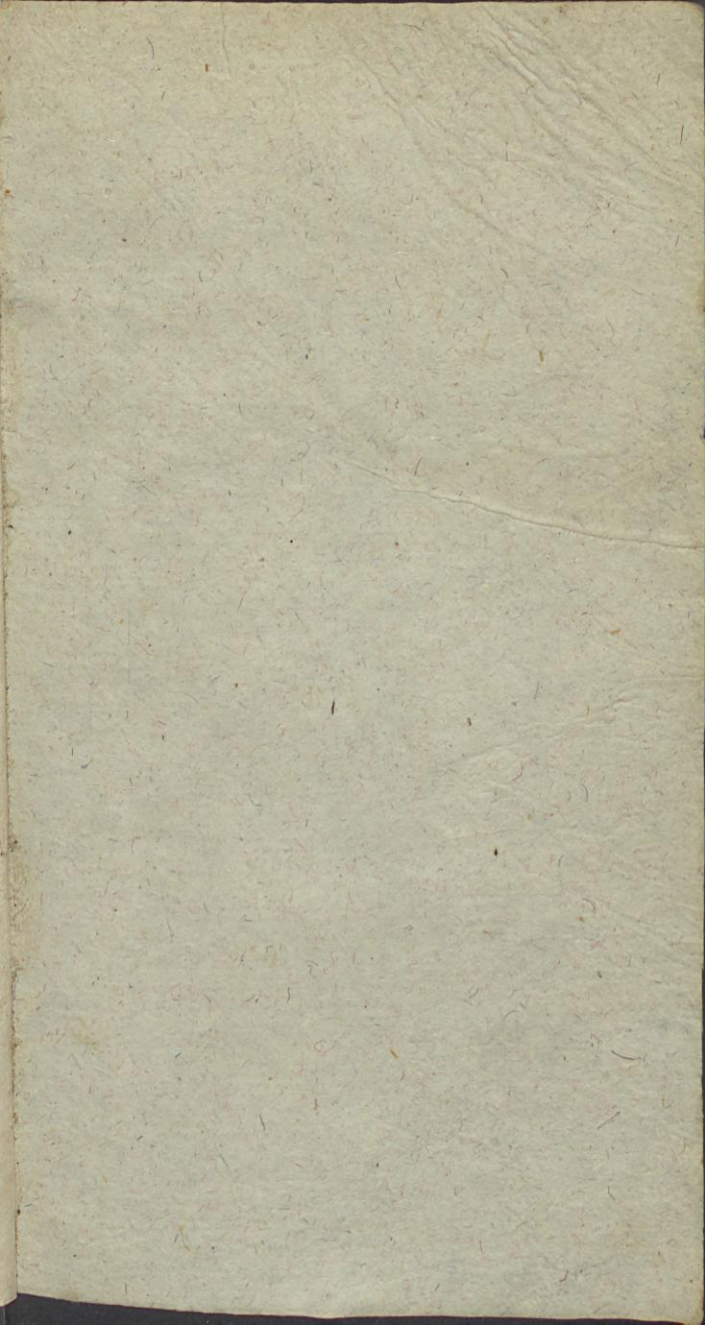
MAJOREM DEI GLORIAM.

LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
NEW YORK

KSIĘGOZBIÓR
MARCINA ZAMOYSKIEGO

2176 -KZ

Handwritten text in a cursive script, possibly Arabic or Persian, located at the top of the page. The text is faint and partially obscured by a diagonal line.

2176-K2

